

J. J. ...
Domače in tuje

22
e265

Živali v podobah.

Slovenskej mladini v poduk in kratek čas
opisal

Fr. Erjavec,

profesor na kr. višej realki v Zagrebu.

Št. ... 22.

Na svitlo dala
družba sv. Mohora.

III. del: *17, 22*

P t i c e.

I. snopič.

V CELOVCU.

Natisnil J. Blaznik v Ljubljani.

1870.

J. J. ...
Domače in tuje

e265

Živali v podobah.

Slovenskej mladini v poduk in kratek čas
opisal

Fr. Erjavec,

profesor na kr. višej realki v Zagrebu.

Nov. recenzijski, 17. 22.

Na svitlo dala
družba sv. Mohora.

III. del: *IV, 322*

P t i c e.

I. snopišč.

V CELOVCU.

Natisnil J. Blaznik v Ljubljani.

1870.

26085 II C f.

II 26085 C f

Z dovoljenjem vis. čast. Krškega knezoškofijstva.

D7036/1950

V v o d.

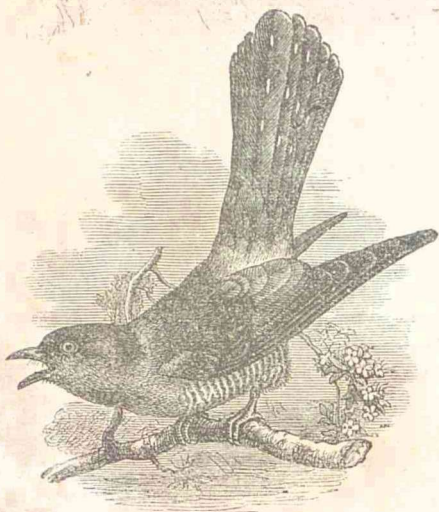
I. Ptice človeške prijateljice.

Med vsemi živalimi, karkoli jih je stvarila božja roka ter jih podvrgla človeškemu gospodstvu, so ptice človeku najljubše. Dobro vemo, da so nam mnoge druge živali pri hiši in pri gospodarstvu potrebniše; vemo, da bi nam brez njih bilo težko, skoro nemogoče živeti, ali vendar so nam ptice najbolj k srcu prirasle. Že od nekdanj je človek rad gledal in opazoval njihovo vedenje in poslušal njihovo petje. Vsačega, komur srce ni skozi in skozi popačeno, mora razveseliti, ako gleda ptico, kako vesela po vejah skaklja in svoje čute izliva v glasno pesem. Kako žalosten bi bil svet, kako dolgočasen, kako mrtev bi bil najlepši kraj, ko bi ga ne oživljale ptice s svojim petjem. Saj vemo, da lepo je le tam:

Kjer ptičice pojó
In rožice cvetó.

Slovenski narod je po svoje rahlej in blagej čudi zmerom nagibal k mirnemu poljedelstvu in pastirstvu, rad je opazoval naravo, zato se je pa tudi ž njo sprijaznil in ostal naraven. V posebnem číslu je imel ptice, one so že od nekdanj bile njegove ljubljenske. Prepričal se je, da ptice marsikaj popreje spoznajo in čutijo, nego on sam; oznanjevale so mu zlasti premembe vremena in ni mu se čuditi, da je v starih časih skušal po njih izvedeti svojo prihodnost. Še sedaj — akoravno vraže pojemajo — deklica zvesto šteje, ko na pomlad prvokrat začuje kukavico v zelenem bukovji. Nikar jej ne zamerimo tega nedolžnega veselja, saj pravi, da ne veruje ptici. Vraže naj se zató, ljubezen do ptic naj pa ostane na veke.

Ker se je slovenski narod rad pečal s pticami, zato je tudi v njegovih pesmah tako živo, kakor v zelenem logu. Ptice se ž njim vesele in ž njim žalu-

1. Kukavica.

jejo. Zdi se mu, da ga ptica razume, in on si spet prizadeva, da bi razumel njeno petje. Zdi se mu, da ga sedaj tolaži v žalosti, sedaj ga spodbada na delo, a sedaj se spet šegavo posmehuje njegovemu trudu. Mnogo ptičje petje si je človek tudi prestavil v svoj govor. Kedar na primer spomladi sliši peti škrjanca visoko nad seboj, dozdeva se mu, da ga kliče k delu govoreč: „Delaj, delaj, delaj, orji, orji, orji, sej, sej, vrzi, vrzi!“

Slovenski narod ima sto in sto svojih pesem, v katerih nagovarja ptico, a ona mu odgovarja. Tako na primer v ljubeznjivej pesmici:

„Poj, mi tiček, poj,
Ljubi tiček moj!“

„„Kak bom revček pel,
Skobec mi je ljubo vzelo.““

„Poj mi tiček, poj,
Ljubi tiček moj!
Če boš pel vesel,
Skobca ti bom jaz ujel.“

Deklica tici odkriva svoje skrivne misli, ki so se jej rodile v mladem srcu; mladenič tici izroča srčni pozdrav, naj ga nosi v daljni kraj. Nasproti pa drobna tica tudi svari in uči neizkušeno deklico, in deklica jej veruje misleč:

I kaj, ko vse res bi bilo!
Tič leta nad nami, on vidi ljudi,
Vé dobro, kako se po svetu godi.

Ubozega jetnika, ki za trdnim zidovjem v železji zdihuje, pride tica na okence tolažit in kratkočasit. V nekej narodnej pesmi pride klicat slavnega kralja Matijaža, naj se pripravlja na vojsko, in pozneje mu prileti na bojišče oznanjat, da naj domú hiti, ker so mu Turki uplenili kraljico Alenčico.

V vseh pesmah so ptice človeške prijateljice, ki mu zmerom samo dobro želé. Neka srbska narodna pesem pravi: Tri tice so goro preletele, vsaka nosi neko znamenje, prva pšeničen klas, druga vinsko trtico, tretja pa zdravje in veselje. Prva je sedla v banatsko polje, druga na Fruško goro, tretja se spušča med nas, da bodemo zdravi in veseli.

Največ so se ptice prikupile s petjem. V sladko pesem izliva ptica vse svoje čute, kakor jih čuti njeno drobno srce; veselje in žalost, ljubezen in hrepenenje. Kakoršen je čut, taka je tudi pesem. Sedeč blizu gnjezda, kjer mu zvesta družica vali, sedaj z donečim glasom oznanja svojo radost, sedaj spet v strahu tiho cvrči in toži za tovarišico, katero mu je skobec odnesel. Ptičje petje tudi v človeku budi take čute in ptičje hrepenenje izliva se v človeško srce. In ko so človeka objele skrbi in reve, toži ptici svoje bolečine in jo proseč nagovarja:

Zapoj mi ptičica glasno,
Zapoj mi pesem žalostno,
Ki bo mi v srce segala,
Občutkom se prilerala.

Ptice so tedaj v resnici človeške prijateljice.

II. Ptičje življenje.

Ptica živi veselo tje v en dan in ne vpraša, kaj bo jutri. Zato je ptica podoba dobrovoljnega in brezskrbnega življenja. „Živi kakor ptica pod nebom“ govorimo o človeku, kterega ne tare nadloga, kteremu dan za dnevom uhaja brez vse skrbi. Tudi sveto pismo, ko nam priporoča, da se nikar preveč ne prevsopihamo za posvetno blago, nam stavi ptice v izgled, govoreč: „Glejte ptice pod nebom, ne sejejo, ne žanjejo, in vendar jih preživi nebeški oče.“

Ptica zna pa tudi užiti življenje, kakor nobena druga žival. Njej najdaljši dan ni predolg, vedno si najde opravka, nikoli ne miruje. Zjutraj na vse zgodaj, ko se je komaj začelo jasiti na vzhodu, že se probudi iz kratkega spanja in z drobno pesmico pozdravlja novi dan. Veči del dneva stikuje za hrano, eden je išče v polji, drugi v gozdu, neki ob vodi, neki v vodi, po zemlji, v grmovji, na drevji, pod mahom in listjem, med kamenjem in po zidovji. Letanja in skakljanja ni konca ne kraja. In če si tudi na poln želodec privošči malo počitka, ne traje dolgo. Začne si rediti in čistiti perje, potem gre spet na lov. Proti večeru zbirajo se navadno v družbo iskaje si ugodnega prenočišča, zaspé pa še le po dolgem cvrčanju in šepetanji. Tako jim hitro mine dan za dnevom.

Ptica je zračna žival, stvarjenja, da na lahkih perutih plava po neizmernem prostoru. Dočim so sesavcem kosti debele in polne mozga, so ptičje kosti tenke in prazne. Tudi so v zvezi s pljuči in ptica jih more po všečnosti z zrakom napolniti in ravno tako tudi vse druge oline v svojem truplu. More se tedaj narediti lažja ali težja, kakor se jej zdi. — Res je, da se morejo tudi nektere druge živali, na primer: netopirji in žuželke vzdigniti v zrak, ali kako neukretno, kako omahljivo, rekel bi izgubljeno je to njihovo letanje. Niti netopir niti metulj se ne more sukati, ne more viseti v zraku. Samo ptica leti, netopir pa prhuta.

Kdo še ni občudoval malega škrjančka, kako se v neprestanem žvrgolenji vije pod oblake? Kako

lepo je gledati mogočnega orla, kedar se mirno plavajoč suče v velikih krogih, ali pa kakor črna pika visi v sinjej višavi. — Ali pa naša ljubeznjiva lastavica! Kakor strela hitro šviga okoli oglov, sedaj ob tléh, sedaj spet visoko okoli cerkvenega zvonika, požene se desno, poigrava na levo, kakor lehka misel. Lastavica s prirezanimi peresi, z okrnjenimi krili, ni več prava lastavica, ampak je pokveka milovanja vredna.

Zarad letanja človek zavida pticam. Kdo izmed nas si ni že želel ptičjih perutnic? Koliko jih je že vzdihnilo: „Oh, da imam krila! letel bi sem, letel bi tje po željah svojega srca.“ Zato si je človek že od nekdanj ubijal in belil glavo, kako bi se s pticami vred mogel povzdigniti nad črno zemljo ter se pustiti v čisto ozračje. Ali dosle se mu ni posrečilo in mu se menda tudi nikdar ne bode.

Ako hočeš poznati ptico, moraš jo opazovati zunaj. Le tam jo moreš videti, kako veselo in brezskrbno skaklja, kako je urna, kako je živa. Z veje zleti na vejo, z drevesa na drevo, na zemljo, k potoku, v grmovje, pod nebo, pod nebom naprej, in to vse tako hitro, da je ne moreš dolgo imeti na očéh. Ptica je pa vesela samo v prostosti. Kakor jej uzameš svobodo, kakor jo zapreš v gajbo — naj bo še tako velika — vzal si jej pol življenja. Zato v slovenskeji narodnej pesmi odgovarja ptica gospé, ki jo vabi k sebi v grad, obetaje jej vsakoršnih sladčic:

Nečem, nečem mlada gospa k tebi,
Ti bi mene v beli grad zaprla.
Raj odletim si jaz v log zeleni,
Se nazobljem rumene pšeničke,
Se napijem lepe frišne vode,
No zapojem z moje drage volje.

III. Gnjezditev in valitev.

Ko na pomlad oživi vsa narava, zbudi se tudi v tičjem srcu novo življenje in tiči, ki bodo sedaj kmalu leta stari, izbirajo si svoje družice. Pri tem

vsak gleda, kako bi razveselil in kratkočasil izbrano tovarišico, kako bi si pridobil njeno srce. Nekterega je prav lepo gledati, kako snubi svojo nevesto. Pred izvoljeno ptico pleše in se vrti kakor vrtavka; drugi se jej hoče prikupiti z drznim letanjem in z umetnimi igrami po zraku; tretji pa skuša s sladkim petjem omečiti njeno srce. Ako ima samica več snubačev, skušajo se ti med sebo in večkrat se tudi hudo stepó, da perje okoli leti in dostikrat tudi kri teče. Boj je še le končan, kedar se zmagovalcu pridruži samica. Ta par živi potem do smrti skupaj v vernej zvestobi.

Sedaj si iščeta pripravnega mesta, kjer si bodeta delala gnjezdo. Ko je mesto najdeno in za dobro in varno spoznano, znaša navadno samec za gnjezdo potrebne stvari in zraven s petjem kratkočasi ali z letanjem in skakanjem razveseljuje samico, ki iz prinesene šare gnjezdo dela. Pri nekterih pticah je pa tudi narobe, da namreč samec gnjezdo stavi, samica mu pa streže.

Vsaka ptica si dela gnjezdo po svoje, bolj ali manj umetno. Gnjezditev je ptici prirojena. Nagon, kterega si ne vemo razjasniti, jo žene, da si stavi gnjezdo, kakor ga je stavila njena mati in vse prednice njenega rodú. Ne smemo misliti, da bi jih stari pri tem delu podučevali, ker tačas, ko mladi gnjezdijo, se stari že davno več za nje ne pečajo. Pri onih pticah, ki samo enkrat na leto gnjezdijo, tudi ni mogoče, da bi mladi gledali, kako stari gnjezdo znašajo. Takrat pa, ko so sami še v gnjezdu bili, jim je bila v čislu sama jed, ne pa gnjezdo.

Nektere ptice — sosebnó na mrzlem severji — ne delajo gnjezda, ter svoja jajca znesó na zemljo ali pa celó na goli kamen. Druge si že izkopljejo malo jamico v zemlji, na pr.: prepelica, škrjanec, jerebica, nektre si pa kopljejo dolge luknje pod zemljo, na pr.: podgrivka, vodomec, legat. Navadno pa vendar stavijo gnjezda v višave, nektre na strme nepristopne pečine, druge na visoka drevesa, spet druge v dupla, v gosto grmovje, v trstovje, pod mlin-ski jez, sred močvirja ali pa tudi na vodo.

Ravno tako tudi stvari, iz katerih ptice gnjezda delajo, niso pri vseh enake. Nektere naneso samo

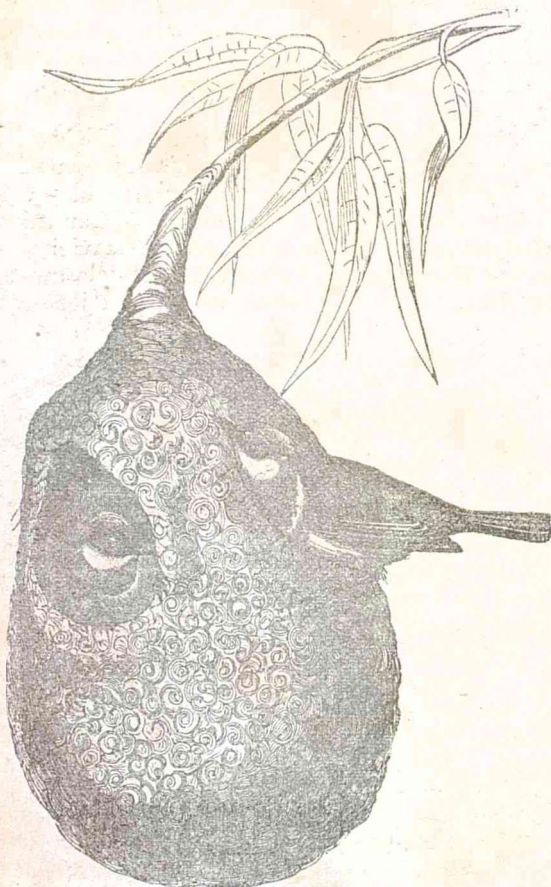
malo suhljadi ali dračja, druge vzemó nekoliko vejic za podlogo ter je pokrijejo in nasteljejo z mehko travo, z mahom in ličjem ali s koreninicami. Ptica se potem vsede sred nanesene šare in vrteč se na okoli naredi kotanjo, s kljunom in, če je treba, tudi z nogama in s kriloma, pa popravlja, gladi in spleta. Narejeno kotanjo nastelje potem z najmehkejšimi in najtoplejšimi stvarmi, kar jih more dobiti, namreč z dlako, z volno, s perjem. Da se vse te stvari dobro sprimejo, pomeša nektera ptica malo blata ali gnoja med snov, ali pa vsako stvarco popreje oslini, da se k drugimi bolj prileže.

Tako je navadno ptičje gnjezdo. Nekteri ptiči so pa v tem še posebni umetniki. Med našimi je znana lastavica, ki si zida gnjezdo iz blata, ktero je s slino zmehčala in z vpletenimi dlakami in slamicami učvrstila. Neka druga naši lastavici sorodna ptica — imenuje se salangana — pa dela gnjezdo iz same sline, ki se jej obilo cedi izpod jezika in se

4. Salangana.

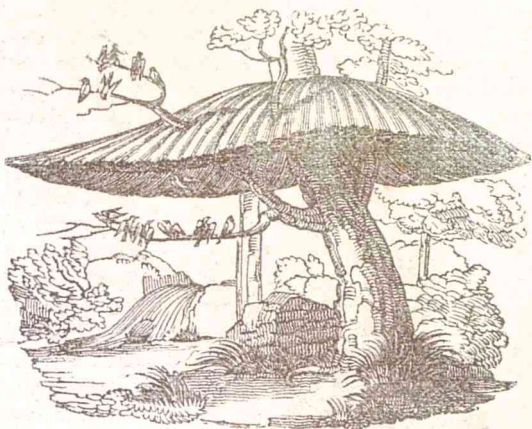
potem strdi v belkasto skorjo. Med evropskimi pticami dela najumetnejše gnjezdo neka majhna senica — plašica imenovana. Ona namreč svoje gnjezdo, ki je velikanskej hruški podobno, obeša na konec šibke vrbove vejice, ali pa tudi na trst. Spleteno je iz belkaste tenke volne, katero ptica nabira po semen-skih vrbah in topolih. To volno oslini ter jo potem

3. Plašica.

tako splete in spolsti, da je skoro klobučini podobna. Vhod v gnezdo je zmerom na strani.

Še lepše stkana so gnezda mnogih afrikanskih ptičev, katerim so za tega delj tudi dali ime: tkalci. Njihovo gnezdo visi zmerom na dolgej vrvici, da kače in opice ne morejo tako lahko do mladih. To gnezdo delajo samci sami. Neki tkalci pa delajo

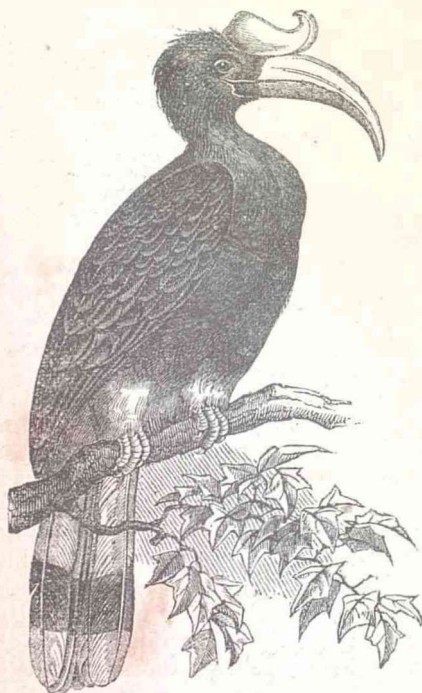
4. Tkalci.

tudi velika skupna gnezda. Okoli drevesnega debla naredé namreč široko strmo streho in pod njo si potem stavijo gnezdo do gnezda. Po sto ptičjih parov gnezdi časih pod tako skupno streho.

Ali vse te umetnike še prekosi šivec iz vzhodne Indije. On si namreč poišče pripraven list na koncu veje, ga prebode s kljunom ob krajéh, potem poišče kakovo vlakno ali trak ličja, ali pa si iz bombaža sprede nit in ž njo oba roba na listu sešije. Nit namreč pretika skozi narejene luknje, zvleče robova skupaj in si tako napravi tulec za gnezdo. Ako bi bil en sam list preozek, sešije dva lista skupaj.

Redke so ptice, ki si ne delajo nikakoršnega gnezda, toraj tudi ne valé, temuč svoja jajca podmetajo drugim pticam, ki potem tudi morajo skrbeti za mlade. Med našimi pticami počenja to dobro znana kukavica.

Ko je gnjezdo gotovo, začne samica va-nje jajca nesti, navadno iznese vsaki dan po eno. Nektera precej obsedi na gnjezdu, nektera hodi pa le po noči sest in popolnoma obsedi še le takrat, ko je polno število. V številu je tudi velika razlika, vendar se more reči, da največe ptice znesó najmanj, male in srednje pa največ jajec. Tako na pr. ima orel samo dve, senica in mali palček pa 10—14 jajec. Toda tudi tukaj ni pravega vodila, najmanjša ptičica kolibri znese tudi samo dva jajčeka grahove velikosti, velikanski noj pa navadno po 10—12. Najrodovitniše so kure, race in gosi; posebno, ako jim človek znesena jajca sproti pobira.

5. Kljunorožec.

Jajca so ali bela, ali prstena, ali pa zelenkasta, navadno tudi pikčasta ali pegasta; tedaj največ taka, da jih ni lahko opaziti. Navadno vali samica, le za onaj čas, kar potrebuje, da se očisti in najé, nadomestuje jo samec; pri nekterih se pa tudi redno vrstita, le noj valisam. Samec valečej samici tudi donaša hrane in jej za kratek čas prepeva svoje najlepše pesmice. Čudno navado ima kljunorožec. On namreč zazida valečo samico v duplo, pusti jej samo

majhno luknjo, skozi katero jej potrebno hrano in vodo podaja.

V jajcu se med valitvijo godé znamenite in čudovite premembe. V ravno kar znesenem jajcu ni videti družega, nego beljak in rumenjak. Človeku se zdi, da je mrtvo, ali je vendar živo. Treba mu je samo prave topline in pa zraka, ako ima to oboje, bode se v zaprtem prostoru razvila živalca — mlada ptica. Potrebno toplino dobiva od valeče matere, kterej se je sedaj kri nekako vnela, da je mnogo toplejša nego navadno. Nekatere ptice si tudi po trebuhu oskubó perje, da z vročim truplom jajca bolje grejejo. Tudi jih vsakdan preobrača, da zrak pride do njih.

IV. Mladiči.

Kakor ptica obsedi na jajcih, tekoj se začne v njih snovati novo življenje, in jajce je vsaki dan nekoliko lažje. V kurjem jajcu je moči že drugi dan zapaziti kapljice krvi, tretji dan se po njem razprezajo tenke žilice in majhno srce začne utripati. Peti dan moreš razločiti drob in debelo glavo, sedmi dan pa tudi že tenke koščice. Trinajsti dan se odločijo noge in kreljuti od trupla, petnajstega začne poganjati mah po truplu, živalca se jame gibati in odpirati kljunček, devetnajstega se že glasi, enindvajseti dan se pa z nožicama upira proti lupini in jo kljuje z kljunčekom; hišica se zdrobi in pišče se izvali v veliko veselje materi koklji.

Valitev ne traja pri vseh pticah enako dolgo, čim je manjše jajce, tem prej se mladič izvali. Naše male ptice pevke valé dva tedna, večje pa potrebujejo po tri tedne in tudi več. Kokoš na pr. vali 21, raca 25, gos 28, labud 42, noj pa blizu 50 dni.

Ptica je izgled dobre in skrbne matere. Sedaj jej ni nič družega v mislih, nego drobni otročiči. Njena prva skrb je spraviti iz gnjezda jajčne lupine, katerih pa ne pomeče naravnost iz gnjezda, temuč jih v kljunu nosi daleč proč, ker se boji, da jej zaroda ne bi izdale kakej požrešnej zveri. Po noči in ob grdem vremenu greje mladiče s svojim telesom, po dnevi

pa od prvega svita do poznega mraka oba iščeta in donašata potrebno hrano, rada sebi odrečeta in voljno stradata, da se le malim krivica ne godi. V nevarnosti pogumno brani svoj zarod, neustrašeno se zakadi v sovražnika, naj si bode tudi veči in močnejši od nje. Ako pa vidi, da je preslaba, skuša z zvijačo neprijatelja odpraviti od gnjezda. Valitev in odgojitev starko jako izdelata, časih je ni nič nego kost in koža.

Mladički v svojej prvi mladosti nimajo pri vseh pticah enake lastnosti. Nekteri so prav grdi, iz jajca se namreč prokljujejo goli in slepi, tudi so tako slabotni, da ne morejo niti stati na nogah, niti sami jesti. Druzega ne znajo nego čivkati in nezasitni kljun odpirati. Pri tacih kilavih otrocih imata stara dva hude čase, po ves dan nimata mirú, zmerom morata biti na lovu, da nasitita male vedno zevajoče požeruhe. Pri manjših ticah traja tri tedne, dokler se mladiči ne zgodé; to je: da jim naraste perje. Pri večih, na pr. pri orlu pa traja po več mesecev, predno morejo mladiči leteti. No tudi potem, ko sta mladino že izpeljala iz gnjezda, morata stara dva še tako dolgo za nje skrbeti, dokler se ne naučé si sami hrane iskati. Vrabec, lastavica, orel, jastreb, sova, golob i. t. d. so take ptice. Imenujemo jih goliči ali kilavei.

Vse drugače nektere druge ptice preživé svoje otročje dneve. Te so že prinesle seboj na svet prav čedno in toplo mahasto suknjico, in komaj so se iz jajca izkobacale, že morejo hoditi, tekati ali pa tudi plavati in same jesti. Toda tudi tem je starka neizrečeno dobra mati, vodi je okoli, kliče k sebi, išče jim hrane, greje je pod svojimi kreljuti, svari je pred nevarnostjo in brani sovražnikom. Takim pticam pravimo mahovei ali kebčeki. Za primer nam je: kokoš, raca, gos, prepelica i. dr.

Mnoge ptice, posebno pa one, katerim valjenje in odgojivanje dolgo traja in mnogo truda zadaje, valé samo enkrat na leto. Druge pa valé po dvakrat ali pa še po večkrat, n. pr. kos, vrabec, zlasti pa golob.

V. Selitev.

Mrzel veter tebe žene,
Drobna ptičica od nas.

V. Orožen.

Ko v krajših jesenskih dneh podlesek poganja na pokošenih travnikih, ko mrzlejša juterna sapa piha po dolini, ko se list za listom trebi iz orumenelega drevja, začno se ptice zbirati v veča krdela ter se pripravljati za odhod na dolgo pot. Takrat večkrat čujemo zvečer in po noči v zraku čudno vršanje in šumenje, čujemo izpod neba zategnjene brlizgajoče in pivkajoče glasove. To so čaplje, divje race, gosi in druge močvirnice, ki sedaj pred zimo hité iz mrzlega severja proti toplemu jugu. Glasno čvrčaje se zbirajo tačas lastavice po strehah, kakor za slovo obletujejo še enkrat vse znane kraje; dolgopete štoklje (štrki) posvetujejo se dan za dnevom na močvirnej senožeti; črne vrane in kavke imajo svoje kričeče zборе na visocem hrastu; krdelo divjih golobov pa nemirno leta iz gozda na polje, iz polja v gozd. Necega dne pa zmanjka vsega krdela, čez gore in čez vode leti v dežele, kjer sneg ne pokriva polja in gozda; v kraje, kjer vode ne zamrznejo.

Kaj žene te ptice od nas že o tacem času, ko jim hrane še ne primanjkuje, ko se jim še ni bati zime? Kakor pri gnjezditvi, tako tudi gledé selitve ne moremo dati boljšega odgovora, nego da jim je prirodjen nek nagon za preseljevanje, da jih iz njihovih rojstnih krajev žene neka slutnja, da bode tu zima gospodovala in da jim bode pomanjkovalo hrane. Ta nagon se oznanja tudi pri zaprtih pticah, celó pri tacih, ki so mlade iz gnjezda uzete v gajbici dorasle. Ob selitvi tudi one nemirne prihajajo, nekako zbegane so in tudi po noči skačejo in frfetajo.

Ne dá se ustanoviti dan, kedaj se odpravi ta ali ona ptica. Eno leto nas zapusté nekoliko dni popreje, drugo leto spet malo pozneje, kakor slutijo vreme. Zato tudi ljudjé prorokujejo vreme po odhodu ptic. Ako odrinejo zgodaj v velikih tropih in ako se na potu mnogo ne mudé, pomeni hudo in zgodno zimo. Kedar se pa pozno odpravljajo ter se

na potu obotavljajo, imelo bi to pomeniti lepo jesen in ugodno zimo. Med našimi selivkami nas navadno že pred véliko Gospo prva zapustí hudournica, kmalu za njo gre kukavica, kobilar, zelena vrana in sra-koper. Okoli male Gospe se odpravlja slavec, pre-pelica, penica, muhovček, šmarnica, grlica, čigre in galebi. Proti sv. Mihelu se poslové škorci, lastavice, tresorepke ali pastiričice, cipe, škrjanci, drozgi in bobnarice, kmalu za njimi odrinejo taščice, pivke, samice od ščinkovca — samci gredó pozneje ali pa celó ostanejo — divji golobi (grivarji in duplarji), pribe, kljunači, liske, divje race, gosí in tudi

Hripavi

Žrjavi

Visoko kričé

Na južno hité.

Po vseh Svetih še zmerom leté skozi naše kraje severne ptice, n. pr.: njivske gosí, race, sljuke, črne vrane in kavke. Cel mesec listopad, časih še tje do božiča so naše nezamrznjene vode vse polne sever-nih gostov.

Nektere ptice leté po dnevi, druge po noči; prve navadno visoko, druge pa nizko. Nektere po-tujejo posamezne, druge na par, spet druge pa v večih ali manjših družbah, ki potoma vedno na-raščajo. Nekterim uidejo samice v posebnej družbi, samci gredó pa nekoliko dni pozneje za njimi. Manjše ptice leté brez reda raztresene, večje pa, n. pr.: žrjavi, gosí, race itd. se rade postavijo v vrsto, največ v podobi klina ali črke V. Tako lažje režejo zrak in hitreje leté. Prvec največ trpi, zato se tudi izmenji-vajo. Kakor se eden utrují, zaostane in drugi se pomakne na njegovo mesto, utrujen prvec se pa zadnji stavi v vrsto. Na potu tudi počivajo in si iščejo hrane, slabi letavci za premembo tudi dalje tekajo ali pa plavajo. Vse take ptice, ki vsako leto ob svojem času zapusté rojstni kraj ter potujejo vedno v isto mer v stanovite topleje kraje, od koder se o gotovem času spet povrnejo, vse take ptice imenujemo selivke ali potnice.

Vsako dete vé, da se vse naše ptice ne selijo, ampak da mnoge tudi po zimi pri nas ostanejo.

Ostanejo pa vse one, ktere se ne bojé niti mraza niti snega, ktere si tudi v najhujej zimi vedó najti, ako tudi ne dovoljne, vsaj najpotrebnišo hrano. Take stalne ptice so pri nas: vrabec, strnad, ščinkovec, povodni kos, stržek, šoga, siva vrana, rušovec, divji petelin in tudi nekteri ponirki in potapljavci.

So pa še nektere ptice, kterih ne moremo prištevati niti selivkam niti stalnim. Te ptice se namreč samo umikajo prehudej zimi. Huje ko zima pritiska, dalje gredó; ako je pa zima ugodna, ostanejo v svojem kraji. Tak vlačugar je n. pr. kos. Po zimi se s hribov pomakne v doline, v hudej zimi gré vedno dalje, ali kakor malo popušča zima, je že spet v domačiji. Taki klateži ali skitalci so tudi: liščeki, popkarji, švrljuge (čopasti škrjanci), brlezi, detali, krokarji in orli.

Cilj ptičjega potovanja je različen. Mnoge zastanejo že v južnej Evropi, namreč po Laškem, Španskem, Grškem, v malej Aziji in po otocih; druge pa preleté srednje morje in prezimujejo v deželah severne Afrike, zlasti v Egiptu; nektere pa kakor na primer: lastavica, pastiričica, kobilar, kukavica in še druge gredo tje v srednjo Afriko. Sila malih potnikov pogine potoma. Mnogo jih požró z njimi vred potujoče ujede, še več jih opeša in popada v morje, najgrozovitiši sovražnik jim je pa človek. Na milijone potujočih drobnih ptičkov polovi človek v nastavljene mreže in zanke in na limanice. Najhuje se jim godi na Laškem, kjer izza vsacega grma preži na-nje lakomen Lah, ki podavi vse, kar perje nosi, naj ima še tako malo mesa. Baš na Laškem se polovi na koše naših najmilejših pevcev: penic, taščic, slavcev, kovačkov in drugih. Samo ob „velikem jezeru“ (Lago maggiore) v gornjej Italiji jih na leto polové okoli 60.000 in v napoljskej dragi so v enem dnevu ujeli 100.000 prepelic. Velika je sreča za vse potujoče ptice, da jih afrikanski narodi prijazno sprejmó v goste, ako bi tudi oni posnemali izobražene Evropejce, bilo bi že vseh davno konec. V tem bi se za petje in muziko vneti Lah in tudi mi Slovenci mogli kaj učiti od črnih divjakov.

Akoravno ima toplo afrikansko podnebje za
Živali v podobah.

naše selivke obilno hrane, vendar nobena ondi ne ostane. Za nje so te dežele ipak le tujina, zato ondi tudi nobena ne poje, niti ne gnjezdi. Ko se spomladi začne tajati sneg po naših holmih, govori jim neki notranji glas, da v njihovej domačiji spet toplejše solnce sije in s čudnim nagonom gnane vračajo se v svoj rojstni kraj. Vračajo se pa v obratnem redu. Katere so zadnje odhajale, vrnejo se prve, katere so se pa najzgodneje odselile, dohajajo zadnje. Kakor na jesen pri odhodu, tako tudi pomladi ljudje po dohodu ugibljejo vreme. Ako se namreč vračajo pozno in posamezne in ako ne začno tekoj znašati gnjezda, prorokujejo vremenski vedeži hladno pomlad. Časih se pa tudi ptice prevaré in pridejo prezgodaj. Tako na primer jih je leta 1865 neizrečeno mnogo poginilo v poznem snegu in mrazu.

Vračajoča se ptica poišče svoj rojstni kraj in z veselim petjem pozdravlja svoje gnjezdo, v katerem se zopet prične novo življenje, novo trpljenje.

VI. Ptice naše dobrotnice.

Ptice pa niso samo naše ljubeznjive prijateljice, ampak so tudi naše največe dobrotnice. Ako bi iz naših krajev hipoma izginile vse ptice, kmalu bi bilo drevje po gozdih in vrtilih okleščeno in golo; senožeti in polja bi bila postrižena in do zadnje bilke opustošena, in to vse brez kose in brez srpa. Temni roji vsakoršnega škodljivega mrčesa, kakor so na primer črvi, žužki, kebri, gosenice, metulji, molji, muhe, komarji, mravlje, ušice, kobilice, cvrčki in še druga taka drobna golazen djala bi v kratkem vse rastje v nič. Človeška moč omaga pred tacim, akoravno majhnim ali strahovitim sovražnikom, kteremu se mora naposled umakniti tudi človek, kar se je tu in tam že tudi v resnici dogodilo.

Ptiči neutrudno proganjajo vse te nadležne gomazni, ptiči skrbé, da se nikjer preveč ne zaplodé, oni so jim vedno za petami, oni jih vedó poiskati v njihovih najvarniših kotih in skriviščih. Ptičje bistro oko ne izgreši tudi najmanjšega črvička, ono zápazi

ravno tako lahko zeleno gosenico na zelenem listu, kakor drobna sivkasta jajca pod razpokano skorjo.

Kjer človek pusti ptice v miru, ondi se rade ustánijo, ondi rade gnjezdijo, in taki kraji ne trpé toliko od požrešne golazni. Le poglejmo vrt in polje samotnega hribovca, ki je svojim otrokom prepovedal loviti tice in razdirati gnjezda. Njegov kapus (zelje), repa in drugi poljski sadeži so zdravi in neobjedeni, sadno drevje se pa jeseni šibi pod težo obilnega sadja. Kako pusti in žalostni so pa pogosto vrtni in zelniki na ravnem polji, kjer je le malo ptičev po iztrebljenih preredkih gozdčih, in še tu jim zanikerna in malopridna mladina ne dá v miru gnjezdit. Po golih obgrizenih vejah lazijo grde požrešne gosenice, na zelniku stojé pa kapusovi kocnji in kažejo mesto zeljnate glave sama gola rebra. Žalosten je navadno pogled v vrte večih vasi, trgov in mest, kjer leni postopači in sprideni paglavci strežejo na vsako ptico, ki se oglasi v sosedstvu.

Da bi se prav na tanko prepričali o koristi ptičev in da bi potem tudi druge ljudi mogli o tem preveriti, opazovali so mnogi ptičji prijatelji take drobne ptice v njihovem dejanji in vedenji, zlasti takrat, ko so imele mladiče v gnjezdu.

Bradley je opazoval vrabca, ki je pital mlade v gnjezdu. Vsako uro je prinesel do 40 vsakoršnih gosenic, tedaj v dvanajst urah 480, v enem tednu pa 3360. Ni mu toraj zameriti, ako se jeseni časih nazoblje prosa, saj si ga je pošteno zaslužil. — Mogočnemu pruskemu kralju Frideriku Vélíkemu so se vrabci hudo zamerili, zato se jim je zagrozil, da bo dal vse pokončati. Zapovedal je vrabce loviti in streljati in za vsako vrabčevo glavo je plačal 6 vinarjev. Res so povsod planili na vrabce, davili so jih, da je bilo groza in država je v nekih letih izplačala tisoče in tisoče goldinarjev za vjete vrabce. Ali kmalu so se pokazali škodljivi nasledki tega neopravičenega divjanja. Gosenice in drugi požrešni žužki so se tako zaplodili, da so požrli vse sadje in tudi listje. Kaj je bilo storiti? Kralj je spoznal, da ni pametno ravnal ter je preklical svojo zapoved. Pa kaj še! Drugod so morali za drag denar kupo-

vati vrabce, ktere so potem spustili po opustošenih vrtih. In tako je zaničevani in proganjani vrabec spet prišel do prave veljave.

Ravno tako koristne so senice, ki posebno rade stikujejo za metuljevimi jajci. Grof Kazimir V o d i c k i piše: Leta 1848 so snedle gosenice listje na mojem drevju do dobrega tako, da je bilo popolnoma golo. Jeseni sem videl milijone s kosmato odejo pokritih jajčkov viseti po vejah in deblih. Mnogo delavcev sem najel, da bi jih obirali, pa kmalo sem prevedel, da človeške roke ne morejo odpraviti te nadloge in že sem mislil, da se mi bodo posušila najlepša drevesa. Ko je nastopila zima, prileteli so vsak dan celi tropi senic in šmarnic. Pomladi je delalo deset parov gnjezda na vrtu, prihodnje leto je bilo že malo gosenic in leta 1850 so ti mali pernati vrtnarji že tako očistili drevje, da je celo poletje ostalo lepo zeleno.

Neizrečeno mnogo mrčesa pokončajo tudi škorcei. Škorec pozoblje vsako uro 10 slinastih polžkov brez hiše, ona ravno toliko, mladiči pa še več. Recimo, da škorec poletnega dne po 14 ur lovi hrano za se in za svojo družino, tedaj ne bode preveč, ako na vsak želodec štejemo 150 slinarjev na dan.

Pri Grünheimu na Saskem je neki žužek na drevju delal strašno škodo. Lastnik je črez 1000 goldinarjev plačal delavcem, da bi škodljivca zatrli — ali vse ni nič pomagalo. Potem mu nekdo nasvetuje, da naj napravi hišice za škorce in gospodar ga je poslušal. In glej! škorcei so prišli, so se nastanili v lesenih hišicah, pregnali in ugonobili so žužka in drevje si je spet opomoglo.

Ta ali oni bo znabiti zmajal glavo rekoč: Bog vedi, ali je pa to tudi vse res, kar se tukaj piše o ticah. — Ako nečeš samo biti neveren Tomaž, temuč ako ti je do resnice, prepričaš se sam prav lahko o velikej koristi, ki jo imamo od ptičev. Eno uro ali kaj pazi na lastovice, ki gnjezdijo pod tvojim nadstreškom. Videl boš, da se od 4. ure zjutraj do 8. ure zvečer trudita oba nasititi požrešne širokoustne paglavce, vsako uro je vsak vsaj 20krat pri gnjezdu in vsakokrat prinese po 10—20 mušic in

druge take drobnjave. Recimo, da jih prinese samo 10, to je na dan že 6400 mrčesjih glav. Sama zase pa gotovo potrebujeta kacih 600, tedaj pokonča ena rodovina v enem dnevu 7000, v enem mesecu 210.000, celo poletje vsaj 500.000 vsakoršnega mrčesa. Ako v enej vasi gnjezdi 100 parov lastavic, pokončajo te v enem letu čez 50 milijonov sitnega in škodljivega drobiža.

Veliko in zdatno korist ima človek tudi od nekterih večih ptic, kakor n. pr.: od sove, kanje, postolke in drugih manjših ujed, ki so razen druge škodljive golazni sosebno poljskim mišim hudo vojsko napovedale. Anglež White je opazoval navadno sovo in je videl, da je skoro vsako uro prinesla miš v gnjezdo. Celo mali skovir je poletnega večera svojim mladim nalovil 11 miši. Razen miši zoblje tudi gosenice in Dr. Martin je v sovinem želodcu našel razen nekoliko miši tudi 75 gosenic.

In kako povračuje budalast človek svojim dobrotnicam? Strelja jih ali iz neumne vraže ali pa iz preširne objestnosti ter jih mrtve — sebi v največo sramoto — še celó pribija na paž ali na hlevna vrata.

Ali si je mogoče misliti več nehvaležnosti, več bedastoče in več surovosti?

VII. Ne proganjajte ptičev!

Po vsem, kar smo doslé že slišali o koristnosti ptičev, jih pametnemu človeku ni treba še posebej priporočati in na srce polagati. Toraj naj tukaj le na kratko omenim, kako si boš najhitreje te male delavce privabil v svoje vrte in gozde. Tvoje zemljišče naj bode ticom gostoljubno zavetje, kjer jih nikdo ne sme vznemirivati in proganjati. Otrokom, zlasti pastirjem, ostro prepovedaj stikati za gnjezdi, razdirati jih ali jemati iz njih jajca in mladiče. Tudi jeseni ne pusti loviti malih tičkov, in nikoli ne daj streljati sov in kanj. Ako bodo takisto delali tudi tvoji sosodje, bodo se kmalu pokazali dobri nasledki tacega ravnanja.

Ako hočeš, da se ti tiči popolnoma udomačijo, stori tudi ti njim časih kaj dobrega. Onim pticam, ki tudi po zimi pri nas ostanejo in dostikrat hudo stradajo, vrzi časih pest slabejšega zmesnega žita, krušnih drobtinic ali kaj tacega. Videl bodeš, da se ti bode ta malenkost dobro izplačala, ptice ti bodo to prijaznost gotovo povrnile.

Pa še tudi drugače moreš privabiti jih v svoj vrt. Skrbi jim za priležna mesta, kjer morejo gnjezdititi, naredi jim hišice iz otljih vej ali pa iz deščic in pribij ali obesi jih v košate vrhove. Videl bodeš, kako vesele jih bodo ptice in kako hitro se bodo v njih nastanile. Malim tičkom, kakor je na pr. senica, so najbolj všeč hišice kacih 7 palcev dolge in 3 palce široke; okrogla luknja, skozi katero ptice ven in noter hodijo, naj bode palec široka in pred njo napravi palico, da bodo na njej lahko sedele. Tudi je dobro hišico z mahom oviti. Škorci imajo radi večje, poldrugi do dva črevlja visoke hiše in leto (luknja) mora biti dva palca široka. Na Nemškem bodeš v vsakem vrtu našel po nekoliko večih in manjših takih hišic, zato je pa drevje ondi čisto in zdravo in vrt gospodarju donša velik dobiček.

Znamenito je, da so zamorci, ktere radi z divjaki pitamo, posebni prijatelji pticam, da bi mogli biti v izgled tudi mnogim tako imenovanim omikanim narodom. Baron Decken, ki je popotoval in živel med zamorci, piše o Džaga-zamorcih v vzhodnej Afriki: Pri teh ljudeh je treba posebnega dovoljenja za ptičji lov, jastrebov pa nikdo ne sme streljati, ker čistijo zemljo od smradne mrhe. Vse ptice varuje posebna postava, ptice se tukaj spoštujejo kakor najboljši zavezniki in pomagači kmetovi.

Bržčas bodemo tudi mi to skoro dobili, kar zamorci že davno imajo, namreč postavo, ki ustanavlja, ktere ptice se smejo loviti in kedaj in ktere se ne smejo nikdar. Potem bode pa vaša skrb, očetje, župani in srenjski odborniki, da ta postava ne bode samo na papirji.

Največ bode te pa opravili vi iskreni prijatelji mladine, vi učitelji duhovni in svetni, vi bode te najlaže dopovedali mladini, kako potrebne so nam ptice,

vi bodete znali v mehkih mladih srcih izbuditi ljubezen in milosrčnost do živali sploh, do tičev pa še posebno. Vém, da za to od mene ne potrebujete nauka, saj vam vaše srce samo pravi, kako morate govoriti, da v srcih udane vam mladine zanetite čutje usmiljenja.

Nečem tedaj nobenega podučevati, ali vendar naj se mi ne zameri, ako bodem tu povedal, kako je mene moja babica (stara mati) učila in v meni budila rahločutnost do ptičev.

Bil sem velik prijatelj tičev in rad sem stikal za gnjezdi. Neko pomlad najdem na vrtu med rogovilami stare jablane ščinkovčevo gnjezdo in v njem pet že skoro godnih mladičev, katerih sem bil neizrečeno vesel. Stara dva sta me plaho obletala in činkala sta prav žalostno, ali jaz jih nisem utegnil poslušati. Vzel sem gnjezdo z mladiči in v enej sapi hitim jih pokazat babici v hiši. Ali tu sem se opeknel. Tekoj sem jih moral nesti nazaj, zvečer pa, predno sem šel spat, pravila mi je babica to povest:

V starodavnosti, ktere nikdo več ne pomni, zbral je neveren Turek silno vojsko v deželah, kjer solnce izhaja, in se je zagrozil, da bode vse krščanske zemlje pod se spravil. Turška vojska je premagala vse cesarske in še druge armade, v'eno mer se je valila naprej proti solnčnemu zahodu. Turška vojska je bila strah in trepet vsem kristijanom, kamor koli je prihrumela, skrunila je cerkve, požigala vasi in mesta in morila ljudi vse poprek. Pridrevili so se tudi v naše kraje in našo sv. Petra cerkev so oropali in zažgali. Jok in stok je šel pred njimi, jok in stok je sledil za njimi. Turek ni imel usmiljenja, z eno roko je prijel kristijana za lase, govoreč mu: Brate, ne boj se! — z drugo mu je pa vrgel glavo proč. Kar ni pokljaj, zlasti dečke in deklice je povezal in odpeljal seboj v daljno Turčijo. Koliko solz se je prelilo, koliko ubogih starišev je ostalo brez otrok in koliko sužnjih otročičev je zastonj zdihovalo po svojih stariših. Le misli si, ko bi spet hudi Turek prirohnil k nam in bi tebe vzel očetu, materi in meni, bi te z drugimi otroci pobral in peljal v deveto deželo, kjer žive duše ne poznaš.

Kako hudo bi bilo tvojemu očetu in pa tvojej materi, kako hudo bi bilo tebi! — In vidiš, ti si ravno tako neusmiljen, kakor neverni Turek. Ti si uboge mladiče vzel skrbnim njihovim starišem, kateri imajo z njimi največe veselje. Te nedolžne živalce, ktere je tudi vstvaril dobrotni nebeški oče in jim preskrbel živeža, da se veselé svojega življenja in Njemu hvalo pojó, te živalce si ti hotel vzeti njihovemu očetu in njihovej materi, da bi bili v tvojih rokah storili žalostno smrt. Ali misliš, da bi bilo to vseč Bogu, ki ti je dal dobre stariše in mene, ki te učim, kaj je prav, kaj ni prav.

Tako mi je govorila babica, in meni so šle njene besede do srca. Neizrečeno me je veselilo, ko sem črez nekoliko dni videl mladiče, ko so jih stari izpeljavali iz gnjezda in glasno oznanjevali svoje veliko veselje nad njimi.

Na zemlji ga ni mesta, kjer ne bi prebivale ptice. Nahajajo se povsod, na snežnih planjavah ob ledenem morji ravno tako, kakor v najvročejih pokrajinah. Najviše gore, gole puščave, polje in gozd, reko in morje oživljajo ptice, vsak kraj, vsako podnebje ima svoje goste.

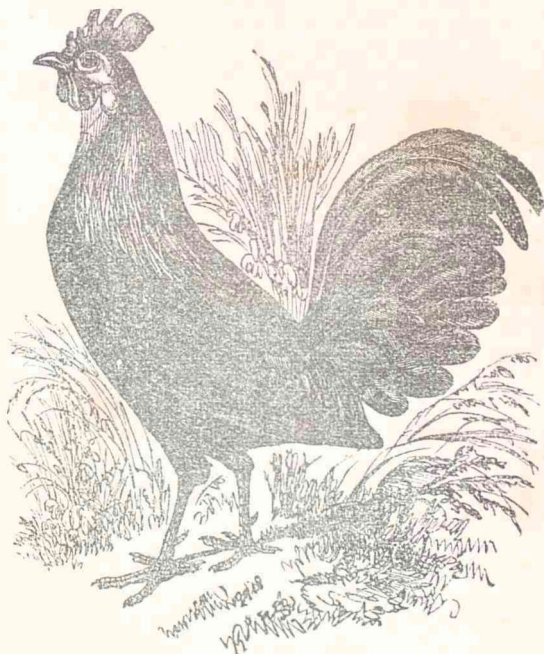
Do sedaj je znano okoli 8000 ptičjih vrst, in od teh jih samo kacic 600 živi v Evropi, ki je v tem najsiromašniša. Najbogatejša je Amerika, zatem Azija, onda Afrika in naposled Avstralija.

O pticah se more sploh reči, da živé dolgo. Naši mali tički živé v gajbici zaprti po 12 let, ako jim se dobro streže. Zunaj pa čakajo tudi 15—20 let. Posebno dolgo živi papiga, labud, krokar (vran) in orel. Na Dunaji so imeli necega orla zaprtega 104 let in ravno ondi je leta 1809 poginil orel, ki je bil 80 let jetnik.

I. Domača perotnina ali živad.

1. Kura.

Na vzhodu se še ni jelo jasni in že se z gredi ali drevesa na dvorišču razlega glasen: kikeriki mlađega petelina, in tekoj mu z grčavim: kukuriku odgovarja sosedov stari peteh, temu se spet oglasi tretji in tako gre naprej po vsej vasi. Petelinov glas je prav enostaven in nima nič posebnega v sebi, ali vendar mora biti ljudem po godu, ker petelinu v nekterih krajih pravijo: pevec.

6. Petelin.

Petelinov jutranji glas z veseljem čuje zgodnji voznik in popotnik na cesti, ker mu naznanja zaželeni dan; neugodno pa doní na ušesa zaspanemu hlapcu, ki je pozno v noč kolovratil po vasi, nevoljen se obrne v senu in mermra nekaj nerazumnih besedi. Petelinovo petje dobro dé bolniku, ki vso noč ni mogel zatisniti očesa ter je že težko pričakoval belega dne, tolažeč se, da mu bo potem odleglo; pobožna ženica pa, ktorej starost ne dá spati, potiplje o petelinovem klicu na steno in vzemši molek v roke začne prebirati jagode na njem.

Ko je napočil dan, izleti petelin z gredi na dvorišče, poravna zmršeno perje po sebi, ogleda se z bistrim očesom okoli sebe, stopi z eno nogo malo naprej, steplje s perotnicama, stegne vrat in krepko zakokorika iz jarnega grla. — Petelin je res lep ptič, mogočen in ošaben gospod. Le poglej ga, kako gizdavo se vede, kako moško prestavlja nogo, kakor bi bilo vse njegovo. Pa ima tudi res prav lepo in gospodsko obleko. Rdeč, lepo nazobčan greben mu krasi glavo kakor plamena křona, in tudi rdeči viseči podbradek ni kar si bodi. Živo oko se sveti, kakor bi se v njem iskre utrinjale. Svetlo perje, zlasti ono na vratu in v zavihanem repu mu se kaj lepo spreminja na solncu, posebno mu se pa pristojno vihate dve sabljasto zakrivljeni repni peresi, in da je vitez ves gotov, ima na piščali špičasto ostrogo.

Sedaj tudi kokoši zapusté svoja prenočišča, petelin jim gre naproti, je spodobno pozdravlja in je tekoj začne voditi po dvoru. Petelin ima vse svoje kokoši rad, ne bom rekel, da ne bi imel te ali one rajši od druge, ali vendar nobene ne zanemarja, vsem bi rad prav storil. Ako je našel kako zobanje, hitro skliče vse svoje pute skupaj, vsaka mora nekaj dobiti, kajti požrešnost in samogoltnost niso njegove napake, da si tudi on ni brez njih.

Še predno se vežina vrata odpró, je petelin s svojo družbo že devetkrat dvor obšel. Ko zaškripljejo vrata in se gospodinja prikaže na prag, steče se vsa kokošja druhal pred vežo zvesto spremljajoč gospodinjo pri vsakej stopinji, ker dobro vedó, da bode kmalu stopila z žitnim peharom v roci pred

nje. Kako hité pobirati zrnje, le petelinu se ne mudi tako zeló, ali vendar jezno kavsne po vrabcu, ki je iz podstrešja prifrčal med nje.

Ko je žito pozobano, gredó pit. Pijoča kura vzdigne glavo in pogleduje na nebo. Pod petelinovem vodstvom se potem sprehajajo po dvorišču in po vrtu, gredó tudi na cesto in k potoku, na travnik in na polje vedno brskaje z nogami in pridno pobiraje semenska zrna, črve, žužke, majhne polžke in drugo golazen. Da jim želodec hrano rajši prokuha, zobljejo tudi pesek, kokoši pa tudi jajčje lupine in apno, vmes smučejo tudi travo in druga zelišča. Sedaj se ta, sedaj spet ona kokoš loči od družbe in poišče svoje gnjezdo na svislih, v hlevu ali na nahišji in znese jajce. Ta srečni dogodek obznani z glasnim kokodakanjem. O lepem vremenu se rade kopajo v suhej prhkej zemlji, kar jim sosebno dobro dé ter jim neki tudi služi na zdravje, zlasti si s tem proganjajo sitne tekute (uši).

Ravno so vse zamaknjene v kopanje, konec hiše na zelniku sedi vsaka v svojej kotanji, steplje s krili in meče prst na-se. Kar se za podom oglasi sosedov mladi petelin, ki se klati okoli, ker ga stari domači petelin odganja ter mu ne dá živeti v družbi. Petelin, ki se baš koplje sred svojih kokoši, je že nekolikokrat pognal pritepenca, huda jeza ga tedaj zgrabi denes, ko ga spet začuje v svojej oblastniji. Hitro stepe prah iz perja in razkačen hiti proti sovražniku, ki se — kakor je videti — denes ne bode dal tako z lahka odpraviti. S stegnjenim vratom in na pol razprtimi kreljuti pričakuje pritepuh domačina, na katerem se je vzdignilo sleherno peresce. Jezen pridrvi domačin, z vsó silo se zažene v klateža in ga vrže nazaj. Že je mislil, da je sovražnik premagan, ali ta se hitro spet opomore, in še predno se drugi prav zavé, ga puhne nazaj. Vname se hud boj, drug hoče družega izriniti, bijeta se s kreljuti, gazita in sujeta se z ostrogami. Časih zasopljena in utrujena prenehata, človek bi mislil, da je boja konec, ko se toliko huje spet spopadeta. Naposled se začneta s kljuni obdelovati, krona in obradek krvaví, in tudi iz vrata se cedi rdeča krí. Oba omahujeta ali nobeden neče odjenjati. Sedaj je domačin ubral pravi

trenutek, na vso moč vseka s kljunom tekmeča po glavi. Omamljen od strašnega udarca klecne v stran, stori dva tri korake nazaj, pobesi rep in glavo in beži domú, kar ga noge nesó. Bitka je odločena in končana. Zmagalec hiti za njim, mu potoma še založi par krepkih kavsov in ne odjenja, dokler se premagani in upehani sovražnik ne zavleče pod. Z žarečimi očmi se zmagalec ponosno vrne domú med svoje pute, zleti na voz in od ondod z glasnim kikeriki oznanuje svojo zmago. Nekteri narodi v Indiji in Kini so zaljubljeni v take petelinje boje, in tudi omikani Angleži jih v tem posnemajo. Petelini se za take boje skrbno odgojivajo in vadijo, pred bojem jima privežejo železne špice na ostroge, da se toliko bolj razmesarita. Take zabave pa gotovo Angležem ne služijo v čast.

Petelin ima v živalskih basnih mnogo opraviti, zmerom se vede dostojno in se mnogo domišljava zaradi svoje modrosti in previdnosti, ali navadno ga vendar prevejani lisjak spelje na led. Povsod ga čislajo za dobrega čuvaja, zato so ga vojaki nekđaj jemali sebo na vojsko in na vojne ladije za stražo. Njegovo petje je presunilo sv. Petra tisti večer na dvoru vélicega duhovna, spomnil se je svojega greha ter se bitko zjokal. Zato še dandenes pobožnega opominja na pokoro, zategadelj ga tudi radi stavijo na cerkve vrh zvonika. Po petelinjem petji in po njegovem vedenji tudi prorokujejo vreme; neka narodna pesem pravi: „Petelinček belček, skoči na hlevček, jarica na gredi, da se lepo zvedri.“ Praznovni in vražasti ljudje pa pripisujejo staremu petelinu — zlasti črnemu — še posebno čudne moči. V sedmem letu, ali kali, znese jajce, ki tekoj zleze v zemljo, kjer se godi toliko časa, da se iz njega izvali strašen zmaj ali pozoj. Ta pošast prileze na zemljo in potem izleti po zraku, za letečim se pa podirajo hiše in drevje, skale in celó gore tako dolgo, da ga naposled podsujejo. — Ni mi treba dostavljati, da so to prazne čenče.

Kokoš je manja od petelina in nima tako velicega grebena in obradka, niti tako lepega perja. Tudi druge njene zmožnosti so slabe. Pohlevna je

in tiha, mirna in krotka, z vsem zadovoljna, prav kakor se ženski spodobi. Pametna ni ravno, da bi dejal, ali zato je pa neizrečeno dobra mati; rekel bi, vse njene zmožnosti so zajete v maternej ljubezni, in celó Kristus je s kokljo primerjal sebe in svojo neizmerno ljubezen do svojega naroda rekoč: „Jeruzalem, Jeruzalem, ki moriš proroke in kame-nuješ one, ki se k tebi pošiljajo; kolikokrat sem hotel zbrati otroke tvoje, kakor kokoš zbira piščance svoje pod peroti, in niste hoteli.“

In res je ni skoro tako ljubeznjive in dobro-dejne podobe, kakor je koklja s piščeti. Že vsako jajce, katero znese, jo navdaja z neizmernim veseljem. Ona, ki je sicer tiha in pohlevna, takrat ne more molčati, z veselim kokodajskom bi vsemu svetu rada naznanila svojo radost. In ko jej je človek pustil jajca v gnjezdu, da sme valiti, sedi na njih noč in dan, zapusti jih le toliko, da se najé in napije. Kaj pa še le po tem, ko se 21. dan mali kebčeki začno valiti iz jajec. Kokljo s piščeti človek lahko zmerom gleda z veseljem. Sedaj kokoši skoro ni več poznati, vsa je spremenjena. Sedaj nima časa perja držati v redu, vsa zmršena hodi okoli svoje drobne čivkajoče družine, dela se široko kolikor mogoče. Cel dan kloče in vabi kebčeke k sebi, hodi skrbno okoli njih, učí jih zobati, vsako zrno jim izlušči, vsako drob-tinico jim izbrsa pred kljunček. Našopiri se kolikor mogoče, kliče jih pod se, vse pokrije s svojim trup-lom, vse odene s svojim perjem. Otročiči so časih malo razposajeni, nagajivo se zaganjajo va-njo in jej kljujejo kožnati podbradek, drugi še predrzniši ska-čejo jej objestno celo na hrbet — ali ona vse to mirno trpi, saj je mati, in to so njeni otročiči.

Sicer plaha in boječa kokoš je sedaj hrabra in drzovita, zažene se v vsacega, ki bi jej htel vzeti kacega otroka. Ne boji se tudi velicega psa, togotna mu se zaganja v glavo ter mu kljuje oči in nos. Ako zagleda skobca nad sebo v zraku, daje to s posebnim skrbečim glasom na znanje in poplašeni kebčeki leté pod njo.

Milo in zraven tudi smešno je gledati kokljo, kterež so podvrgli račja jajca. Svojim pastorčicam

je ravno tako previdna in skrbna mati, ali kedar prvikrat pridejo do vode in male račice veselo capljaje poskačejo va-njo, jo sprehaja strah ni groza. Zbegana skače ob vodi sem ter tje, kloče in kliče, svari in vabi k sebi — ali zastonj, kajti račicam ploskanje in brodenje po vodi neizrečeno dobro dé. Ščasoma se koklja umiri, njej samej se dozdeva, da njeni otroci nekaj znajo, česar ona ni znala v svojej mladosti, niti se je pozneje temu priučila.

Kura je že od nekdanj domača ptica in je sedaj razprostranjena po vsej zemlji, Amerika jo je pa dobila še le od Evropejcev. Človek si jo je udomačil od neke azijanske divje kokoši, bankiva imenovane, ki še sedaj divja živi v Indiji. Bankivska kura je podobna našej, samo da je pametniša in lepša, zlasti velja to za petelina. Divja bankivka ne znese več nego kacih 10 jajec, dočim naša domača dožene do 120 in še črez, ako se jej sproti jemljó iz gnjezda. Mlade bankivke se s časom privadijo človeka ter so v vsem podobne našim. Čudno je pa, da naša kura nikoli in nikjer ne podivjá, tudi ondi ne, kjer je hosta blizu in kjer se človek ne peča toliko za njo. Sem ter tje so celó poskušali domačo kokoš podivjačiti, ali ni se uspelo.

Kakor smo videli pri četveronogih domačih živalih, sprevrgla se je tudi domača kokoš v mnoge zvrsti in pasme, ki se po velikosti, po perji, v nogah in v grebenu razlikujejo. Najlepše in najteže pasme so angleške, holandske in hamburške. Pri nas so najnavadnije: čopke, kosorepke, golice, sršice, pritlikavke i. dr. Od nekoliko let sem se je jako razprostranila tudi tako imenovana kohinkinska kokoš, ki je znatno večja od naše navadne.

Kura koristi človeku z jajci in z mesom. Jajca so sama ob sebi mehko kuhana prav zdrava in tečna jed, še več se jih pa potrebuje za raznovrstna druga jedila. Kokoš nese 4—5 let, živi pa kacih 12 let. Stara kokoš dobí večí greben in ostroge na nogah, tudi začne posnemati petelinovo kukurikanje.

Petelin učaka 15—20 let, navadno se pa zakolje poprej, ker čim je starši, tem je trje in pustejše

meso. Mladi petelinčki se kopunijo, da imajo okusnejše in prhkejšo meso.

Že stari Egipčani so imeli nalašč za to narejene peči, kjer so se iz kurjih jajec brez koklje valila piščeta. Enake peči so spet v navadi po večih mestih.

2. Golob.

Med domačo perotnino je golob človekov ljubljenec. Po vsem širnem svetu ga čisljajo in ljubijo, Muhamedancem je pa celó sveta ptica. V naših narodnih pesmah napominja se med vsemi pticami največ „golobček“ in „bela golobica.“ Golob nam je podoba nežnosti, čistosti, nedolžnosti in ljubezni. V podobi goloba prikazal se je tudi sv. Duh pri krstu na reki Jordanu, v podobi goloba izleti tudi duša iz pravičnega. Golob je čista, živahna, občutljiva in previdna ptica. Med sebo se radi družijo in živé v lepem miru. Milo je pogledati goloba in golobico, kako zvesto držita skup, njihova ljubezen ni od denes do jutri, le smrt jo more razdružiti. In kako lepo ravna golob s svojo tovarišico, kako jej streže, kako skrbno teka in pleše okoli nje, kako se napihuje, kako se jej priklanja. Prijaznega gučanja in poljubovanja ni konca ni kraja. Golob je zares podoba zveste ljubezni.

Na vso moč je tudi privržen svojej hišici — golobnjaku, kjer mu starka mlade godi. V največej nevarnosti se ne umakne iz nje, pri požaru strahoma leta okoli hiše, nikakor se ne dá odvabiti. V vedno ožih in ožih krogih obletava golobnjak in naposled osmojen pade v ogenj. Ako ga človek vjetega odnese daleč proč in ga spet spusti v tujem kraji, tekoj se vzdigne visoko v zrak, vrti se en čas in potem kakor strela hitro leti proti domu. Zarad te lastnosti pošiljali so že v starih časih po golobih pisma in poročila v dalnje kraje, čez vode in čez gore. Za ta posel je najboljši tako imenovani turški golob, komur ravno zato tudi pravijo: pismonos. Že stari Grki in Rimljani so jih za to rabili. S pismonosom se tudi lahko prepričamo, kako hitro golob leti. Skušnje so pokazale, da v enej uri preleti 15 milj

daljave. Gotovo pa nobeden golob ni bil sprejet s takim veseljem, kakor tisti, ki je Noetu v barki prinesel zeleno oljkovo vejico.

7. Golob.

Pogledimo si malo bliže to milo ptico. Kratek kljunček je malo zbočen in okoli nosnic in na korenu z mehko voskasto kožo obraščen. Na kratkih nogah ima štiri prste, trije so obrnjeni naprej, eden nazaj zadnji pa stoji s prednjimi v istej višini. Gosto perje je trdo in se k truplu prilega. Golt se mu razširi v veliko gušo ali grbanec kjer se hrana meči, predno gre v pravi želodec. Žolča nima.

Da si ima kratke noge, vendar hodi dosti dobro, gredoč pa kima z glavo. Njegovo lepo bistro oko sosebnost dobro vidi in tudi sluh je izvrsten. Glas je grgljajoč; pravimo: da guče ali gruli.

Domači golob ima mlade večkrat v letu, vsaj trikrat, toda samo po dva. Največ vali sama golobica,

le za nekoliko ur — navadno okoli poldne jo zmeni golob. Mladiči se izvleče 16—18. dan in so kilavi, slepi in neukretni. Prve dni jih stari pitajo z neko sirasto kašo, ki jim se tačas dela v guši, pozneje pa dobodo zmehčanega zrnja. V štirih tednih so godni, popolnoma, dorastejo pa konec prvega leta.

Goloba navadno štejejo med škodljive tice, ker rad leta na polje v žita. Ne bom rekel, da o setvi ne pobere vmes tudi kako žitno zrno, ali večidel se hrani s plevelovim (glotnim) semenom, zlasti s ptičjo grašico, znanim sitnim in škodljivim plevelom. Nekdo je ubil domačega goloba, ko je ravno iz polja priletel in mu je razporil želodec. Pa kaj je našel? — 3582 grašičinih zrn! Taisti je izračunal, da en golob s svojim enim mladičem pozoblje na leto 800.000 grašičinih zrn. Sedej naj pa sodi vsak sam, ali je golob škodljiv ali ne.

Poljski golobi, to je oni, ki letajo na polje, niso nikdar tako krotki in domači kakor kure, časih še celó spet podivjajo, in to ne samo na kmetih, temuč tudi po mestih, kjer nimajo gospodarja. Taki divjaki gnjezdíjo po cerkvah, v podrtinah starih gradov i. t. d.

Tudi goloba je človek udomačil že v najdavnjših časih, sedaj je v neštevilnih pasmah in zvrstih, katerih pa tukaj ne moremo opisovati, razširjen po vsej zemlji. Angleži se največ pečajo z golobarstvom.

Golobovina je jako nežna, prhka in okusna.

Vsem tem pasmam je prvi zarodnik: divji ali skalni golob. Divji golob je pepelastega perja, prek perotnic ima dva črna pasa, na hrbtu je bel, vrat se mu pa spreminja v zelenkasto in bagreno (škrlatasto). Očesa je rumenega, kljuna črnega, nog pa temno višnjevih. Stanuje daleč po Evropi, na Škotskem in Norveškem ravno tako, kakor na Laškem in Grškem. Na jugu je stalna ptica, na severu se pa umakne zimi leteč v topleje kraje. Divji golob prebiva v starem zidovji in pečevji, v luknjah in podzemeljskih podmolih, nikdar pa na drevju, in v tem se od vseh drugih naših golobov razlikuje. Na našem Krasu, ki je poln strmih peči, jam in brezden,

živi ta golob v mnogoštevilnih krdelih, zlasti v Primorji.

Divja golobica vali vsaj dvakrat na leto. Gnjezdo je kup suhljadi, drača in slame, ki jo je on nanesel.

Skalni golob je neizrečeno plah in oprezen, nikomur ne upa; kmetu ali pastirju, ki mu se bliža golih rok, ravno tako malo, kakor lovcu s pušo.

Razen tega divjega goloba, živé po naših lesovih še trije drugi golobi, med katerimi je največi grivar ali grivnjač. Ime je dobil od vratne grivne. Na vsakej strani vratú ima namreč belo polumesečasto liso; sicer je pepelast, le perotnice in rep so temnejši, in vrat se lepo spreminja na zelenkasto. Oko je jasno rumeno. Grivar živi po vseh naših lesovih, rajši vendar v jelovih, videti ga je pa redko, ker je neznano plah, ter mu bister vid in tenek sluh kmalu človeka ovadi. Pozno v jesen se umakne zimi, na prvo pomlad je pa že tukaj, dostikrat se vrne prezgodaj in takrat jih v poznem snegu in mrazu mnogo pogine. Tako jih je pomladi 1865. l. na Hrvaškem velika množina pocepalo od gladú in zime.

Grivnjač gnjezdi v goščavah. Gnjezdo je plitko in redko, brez vse umetnosti. Če ga je kdo motil ali spodil iz gnjezda, kedar vali, popusti jajca ali pa tudi že izvaljene mladiče in neče več sedeti. Hrani se največ z jelovim in borovim semenjem, vmes pa tudi z drugim zrnjem, celó z želodom in z bukovicó. Če tudi sem ter tje na polji pobere kako žitno zrno, zato se vendar ne more prištevati škodljivim, temveč koristnim pticam, ker po njivah požré mnogo plevelskega semena.

Temu podoben je duplar, samo manjši je, nima grivne na vratu in ima rjavo okó. Akoravno ga je manj od poprejšnjega, živi vendar tudi ta po vseh naših gozdih. Gnjezdo ima v kacem duplu in vali navadno trikrat na leto, ali vsakikrat v drugej luknji. Gnjezdo mu se namreč tako zasmradi, da ni mogoče

v njem izrediti drugi zarod; do leta se pa smrad posuši ali pa ga žužki pojedó, in potem je gnjezdo spet pripravno za valitev. Tudi duplar nas zapustí jeseni. Hrani se po njivah, na senožetih in v gozdu od vsakoršnega zrnja.

Naposled je še grlica. Grlica je med našimi golobi najmanjša pa tudi najlepša in najljubeznjiviša. S tožečim, krukljajočim glasom se mora prikupiti vsacemu, in trdega srca mora biti lovec, ki strelja grlice. Perja je jako pisanega. Na glavi in po bokih je modro siva, pepelasto perje na perotnicah je rjavkasto zarobljeno, na vratu ima pa z vsake strani štiri črno žametaste belo obrobljene preke. Grlo in prsi so rujne kakor vino, oko je rjavkasto, noge pa rdeče.

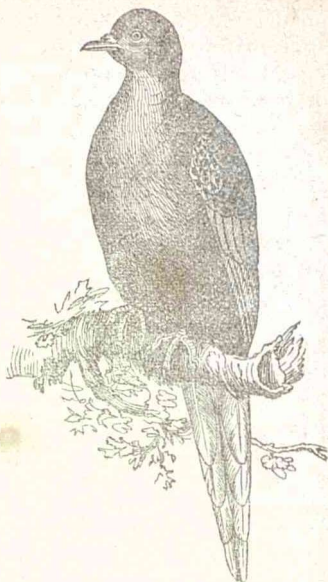
Valí dva — ali trikrat na leto, jajec in mladih pa ne zapusti v nobenej nevarnosti. Na polji ne dela škode, koristi pa mnogo. Jeseni se zgodaj posloví od nas in pride pozno nazaj, navadno prve dni meseca malega travna.

Lahko jo je udomaćiti, hitro se privadi človeku in ljudje jo radi držé po hišah, ker je v vsem svojem vedenji nežna in prijetna, posebno pa razveseljuje človeka s svojim sicer enostavnim ali milim in ugodnim glasom.

Sem ter tje po hišah vidimo še neko drugo krotko grlico rjavo žoltega perja in črne — spodej belo orobljene — grivne ali ovratnika. Domá je iz Afrike, Arabije in Indije, k nam je donesena preko Laškega, zato jej tudi pravijo: laška grlica. Povsod se je ljudem priljubila z milim glasom, pogosto guče in kruklja, vmes se pa glasi, kakor bi se smijala, odtod je tudi dobila ime smijačica.

Ne bi bilo prav, da tukaj ne bi omenil necega severo ameriškega goloba, ki se časih iznenada prikaže v tako neizmernem številu, da se človeku, ki ni sam videl te prikazni, zdí neverjetno. Ta golob

je veči od našega in se od drugih razlikuje z daljšim repom. Imenuje se selec, akoravno bi mu bolje pristojalo ime klatež, ker ni pravi selec in nima odločenega časa za potovanje. Ti golobje preletajo severno Ameriko, nastanijo se sedaj tu, sedaj tam v kacem velikem gozdu, kjer gnjezdijo; za hrano pa letajo daleč okoli, po 20 milj in še dalje. V enem kraju ostanejo tako dolgo, dokler ima gozd in polje za-nje kaj hrane. Ko so milje in milje na dolgo in široko vse pozobali in vse uganobili, izginejo za leta in leta iz tacega opustošenega kraja ter si poiščejo drugo plodno okolico.

8. Selec.

Audubon, ki sosebno dobro pozna ptice v severnej Ameriki po njihovih navadah in posebnostih, piše o njih: Ti golobi se preseljujejo le tačas, kedar jim hrane pomanjkuje in niso vezani na odločen čas. Kedar se napravijo na pot, vzdignejo se v neizrečeno velikih množicah. Leta 1813 sem videl tak golobji vlak. Vse obnebje, kar ga je moglo oko premeriti, bilo je polno golobov, tako da je solnce potemnelo, kakor da bi mrknilo; golobjek je pa padal iz zraka kakor sneg. Kaj lepo jih je bilo videti in peró ne more te prikazni dostojno popisati. Ako je bil vlak v nevarnosti od kake strani, zagnali so se golobje v drugo stran s strašnim hrupom, kakor bi grmelo. Kot živa reka zigraval je vlak sedaj v levo, sedaj spet v desno, časi so se bližali zemlji, časi so se spet vzdigovali naravnost kvišku, da je bil vlak podoban velikanskemu stebri. Skušal sem izračunati

po priliki, koliko golobov bi utegnilo biti v takem vlakcu. Recimo, da je bil vlak samo pol ure širok, da je letel tri ure, in vzemimo na vsak štirjaški vatel samo dva goloba, nam dá račun: 1 bilijon, 115 milijonov, 136 tavžent golobov.

Koder so leteli golobje, pričakovalo jih je ljudstvo z orožjem. Na bregovih reke Ohio, prek ktere so nizko leteli, je vse gomazelo od možakov in dečkov, ki so streljali v leteč oblak. Pobili so jih na cente; cel teden in še dalj je vse samo golobe jedlo.

Gozd, kjer golobje prenočujejo, popisuje isti Audubon blizu tako-le: Večkrat sem prehodil tak gozd na „zelenej reki“, ki je bil 8 milj dolg in blizu milje širok. Ko sem ga videl prvokrat, izvolili so si ga golobje pred 14 dnevi za prenočišče. Prišel sem še za dne. Golobov je bilo prav malo videti, vse črno je bilo pa ljudi s konji in vozovi, s pušami in streljivom. Dva gospodarja sta pritirala 300 svinj, da bi jih pitala z golobjim mesom. Povsod si videl, kako čistijo in solé golobe, ki so v velicah kupih ležali okoli. Po vsem gozdu je za več palcev na debelo ležal golobjek kakor temna odeja. Mnoga drevesa so bila globoko v deblu prelomljena, debele odkrhnjene veje so pa vse križem ležale, kakor po najhujšem viharji. Solnce je že zatonilo, ali niti enega goloba še ni bilo videti, ljudje so se pa že pripravili, kako jih bodo sprejeli; vseh oči so bile vprte na nebo. Mahoma se zasliši glas: Že gredó! Da si so bili golobje še daleč, sem že čul vršenje, kakor pred nevihto. Sedaj so prihrumeli in pobijanje se je pričelo. Na tavžente so jih ljudje pobili s kolmi, ali neprestalo so drugi sedali na drevje. Vse polno je bilo golobov, na drevji so se držali v gostih gručah, kmalu so pokrili vse veje. Ljudje so zakurili ognje, ki so mrko razsvitljevali strašno morišče. Pod pticami so se lomile veje, in vsaka je pobila sto in sto tičev, na spodnjih vejah sedečih. Nastal je strašen hrup in metež. Gromečega Boga ne bi bilo slišati. Polnoč je prišla, golobje so še zmerom dohajali v brezštevilnih množavah. Vso noč ni bilo mirú, poldrugo uro daleč se je razlegal vriš in krik. Še le proti jutru je malo potihnilo, pa še

predno se je zdanilo, jeli so golobje spet odhajati, in pred solnčnim vzhodom že ni bilo nobenega več, razen mrtvih in ranjenih. Sedaj so jeli tuliti in rjoveti volkovi, lisice, risi, medvedje in druge manje zveri, prišli so tudi orli in jastrebi, da bi ž njimi delili. Ljudje so pobirali mrtve in ranjene, metali so jih na kupe tako dolgo, da je vsak dosti imel. Potem so spustili svinje iz ograde, da so pobrale, kar je ostalo.

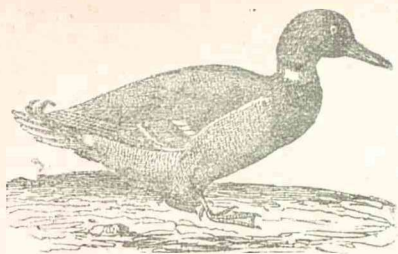
Še grje se mesari v gozdih, kjer golobje gnjezdijo. Indijani so teh gostov zmerom veseli, ker brez velicega truda dobivajo živež za delj časa. V deželi Kentuki so pred nekoliko leti gnjezdili golobje. Ko so mladiči dorasli, pa vendar ne tako, da bi bili mogli odleteti, prišli so bližnji prebivalci z vozovi, s posteljami in s kuhinjskim orodjem ter so se utaborili za dalj časa. Šum in hrum po gozdih je bil tolik, da so se konji plašili, ljudje so si pa morali na ušesa upiti, da so se razumeli. Po tleh vse križem so ležale veje, jajca in mladiči, ki so iz gnjezd popadali; črede prešičev so so redile ž njimi; orli, jastrebi in kregulji so letali okoli in si mlade iz gnjezd pobirali. Po drevji ni bilo videti nego golob pri golobu. Svrčanje perotnic se je čulo, kakor bi v daljavi grmelo, vmes se je pa čul polom dreves, jeli so namreč sekati drevesa, ki so bila najbolj z gnjezdi obložena. Na enem drevesu so dobili po sto tolstih mladičev, ki niso mnogo manji od starih.

Tak gozd si opomore še le čez mnogo let.

3. Raca.

Kakor pri kuri in pri golobu, tako tudi pri raci nikdo ne pomni, niti je kje zapisano, kedaj jo je človek udomačil. Da se je pa to že zdavno zgodilo, sodil bi človek po tem, ker to udomačenje človeku gotovo ni prizadelo nikakoršnih težav.

Raca je plavačica. Trije prednji prsti so namreč zvezani s plavno pečico, zadnji prst je pa krnjast. Tako je noga podobna veslu ter je ustvarjena za

9. Raca.

plavanje in vesljanje. Na suhem je pa raca težkonoga in počasna, kajti kratke in proti zadnjemu koncu pomaknjene noge ne morejo lahko nositi zaokroženega, težkega trupla. Zato se raca pri hoji ziblje sedaj na eno

sedaj na drugo stran; pravimo, da racá. Račji kljun je spredaj plošnat in tako širok, kakor zadaj; gornja čeljust je na robih nazobčana. Naša domača raca je večidel bela, nahajajo se pa tudi take, ki so divje sestrí v perji popolnoma podobne. Glava in vrat se spreminjata, kakor temno zeleni žamet, pod belim ovratnikom so prsi kostanjaste, hrbet je sivkasto rjavkast, perotnice pa sive. Najlepše se pa sveti sred perotnic okno ali zrcalo, tako se namerč imenujejo ona plavkasta ali vijolčasta, kovinsko se leskeča peresa, ki so zgoraj in spodaj črno in belo obrobljena. Racaka, ako je tudi bel, je poznati po peresih, ki mu se nad kratkim repom kvišku krivé.

Raca ni tako nagizdana in ima prav ponižne in skromne barve. Glava in vrat sta prstena, sicer je pa rjava in s temnejšimi pegami in lisami poškropljena. Pri obeh so noge pomarančaste, oči črne, kljun pa rumeno zelenkast.

Akoravno raca težko hodi, vendar je videti spretniša od gosi, tudi je bolj umna, opreznjša in živahnjša. Rade so v društvu med seboj, pa tudi z drugo perotnino na dvorišču se rade družijo. Racak vabi z glasnim: vèk, vèk, one mu pa odgovarjajo: kva, kva, kva. Kedar so skupaj, neprestano prav jezično čebljajo med seboj, gledajo se, otrešajo z repki, čistijo si perje, ali pa si iz prijaznosti druga drugej brba po glavi. Da jim se perje v vodi ne premoči, mažejo si ga z neko mastjo, ki si jo s kljunom iztiskajo iz neke žleze nad repom. Rade

stojé na enej nogi, speče pa vtikajo kljun med perje na plečih.

Ali njihov pravi živelj je vendar le voda, brez nje raca ne more biti srečna. Kako veselo pozdravljajo dež, kako živahno racajo po blatu, kako se čistijo in peró, zlasti take, ki nimajo priložnosti vsak čas priti do vode. V najmanjšej mlačici pod kapom se zna okopati, vidi se jej, kako dobro jej dé, ako s kljunom vrže nekoliko vode po sebi. Najbolje se pa počuti v vodi, kjer more plavati. Zna se tudi potapljati, akoravno ne baš posebno dobro, vsaj v globokej vodi ne; rep jej navadno gleda iz vode, kedar s kljunom brodi po blatu v plitkih vodah.

Kakor smo raco pohvalili rarad njene čistote, jej moramo pa očitati njeno neizmerno požrešnost. Raca je veliko in nič ne izbira, v tem je podobna svinji in podgani. Z največo slastjo prebrba najsmradnije stvari, prežveka in precedi najmastnejše blato. Zunaj vode trga travo, zoblje zrnje, stika na smetišču po kuhinjskih odpadkih in žré tudi mrhovino; po vodi pa pobira polže, črve, žabji krak, ribje ikre, sem ter tje si ujame tudi kako žabico ali ribico. Da pa želodec vso to sodrgo laže prokuha in probavi, zoblje tudi pesek kakor kokoš.

Pomladi začne raca nesti in znese, ako se jej jajca sproti pobirajo, do 80 jajec. Račja jajca so za spoznanje debelejša od kurjih, tudi so, bi rekel, bolj osladnega okusa. Ona vali okoli 25 dni. Mlade račice so prav lepe in prijetne živalce, kakor so se izlegle iz jajca in jim se je posušil mah, tekoj tekajo in same jedó; prvi dan že spretno plavajo, skušajo tudi potapljati se in sploh zgodaj začnó same za se skrbeti.

Racak (racman) ne pomaga raci valiti, sploh se ne zmeni za zarod, kakor tudi petelin ne.

Naša domača raca izvira od divje race, ki se še sedaj pogosto nahaja po severnej Evropi, Aziji in Ameriki. Iz mrzlih severnih krajev se na zimo seli in priletí v velikih jatih na naše vode. Če zima ni prehuda, prezimi tudi pri nas; kedar pa naše vode

zamrznejo, gré dalje na jug, od koder se spomladi spet povrne. Posamezni pari tudi pri nas zaostanejo in gnjezdijo sred nepristopnega močvirja, v gostem trstji in ločji. Vrnivši se s pota se razkropé na pare in začnó iskati ugodnega mesta za gnjezditev; najbolj jim je všeč gost šaš in grmovje, časih si pa izvoli tudi kako drevó, zlasti ako najde na njem kako staro zapuščeno gnjezdo. Na kup listja, trave in šaša znese ona 10—16 jajec, izlegle mladiče pa tekoj vodi v svoj živelj — v vodo. Račice, ki so se na drevji izvalile, pocepajo brez škode iz gnjezda na tla, in hité v vodo. Dokler mladina ni godna, skriva jo starka skrbno v najgostejšem ločji, kjer jih človek čuje med sebó čebljati, ali videti ni nobene, tudi pes je ne bode našel z lepa — tako se zna skriti mali spak. V resnej nevarnosti dá starka glasno znamenje, potem zbeží; drobna družina se potakne sem ter tje med vodne bilke in ostane skrita tako dolgo, da mine nevarnost in jim se spet starka pridruži. En sam njen glas mahoma zbere ves drobiž okoli nje. Mlade hitro rastó, v 6 tednih že morejo leteti, in potem se še le upajo na čisto vodo.

Ujete račice se v družbi domačih rac hitro privadijo človeka ter se v kratkem času popolnoma udomačijo.

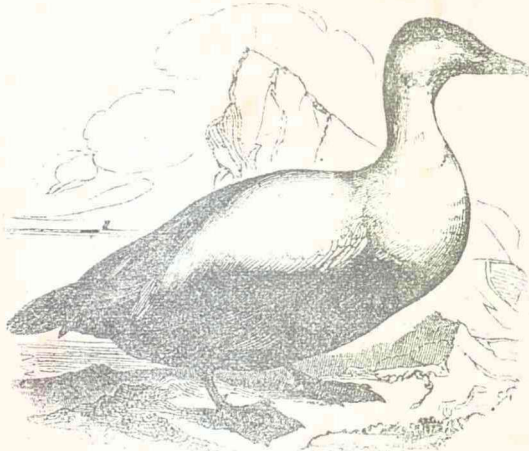
Divja raca ima mnogo sovražnikov v zraku med pticami in na zemlji med zvermi, najhuji je pa vendar človek. In če tudi je žival jako plaha, oprezna in prevejana, če tudi je tenkoslušna in bistrovidna, vendar jo lovec prevari. Najbolje je čakati na race zvečer v mraku, ko leté na svoja navadna prenočišča. Z velikim štropotom privrši jata in pada v vodo — takrat začnó skriti lovci streljati, psi jim pa nosijo ubite race na suho. Mnoga ranjena pa tudi še zbeží ali pa se skrije, da je pes v temi ne najde. V gostej megli lové race tudi v mrežo. V Slavoniji in na Hrvaškem se vsako leto na ta način poloví na tisoče rac.

V društvu z divjo raco pridejo k nam jeseni tudi mnoge druge manjše divje race. Najnavadniše so: krehlja, reglja, žvižglja, dolgorepka, žlicarica i. dr.

Tu in tam pri imovitijih hišah držé med kuretnino še néko drugo raco, pižmarica ali turška raca imenovano, akoravno se jej ne prilega ni eno ni drugo teh imen, ker niti po pižmu diši, niti je iz Turškega domá. To raco smo namreč dobili iz Brazilije, kjer je že zdavna sprejeta med domačo perotnino. Od naše je raca večá, črnikasto perjo se jej preлива posebno na plečih in na perotnicah v zelenkasto, gola lica so pa posuta z rdečimi in črnimi bradavicami. Med našo kuretnino vede se prav ošabno in zabavljivo, zmerom išče prepira, posebno z domačimi racami, in ker so te slabše, skube jih neusmiljeno, časih tudi strašno razmesari.

Po vseh pokrajinah okoli severnega ledenega morja — sosebno na Izlandiji in na Grenlandiji stanuje neka raca, ki je ljudem stanujočim v onih krajih velike vrednosti. In kar je več vredno, človek dobiva od nje dobiček brez vsega stroška, brez vsega dela. To je:

Gaga, ptica večá od naše race, ki ima v svojej postavi že nekaj gosjega. Temena, vrata in hrbta

10. Gaga.

je belega, trebuha in repa pa črnega, črna proga jej gré tudi črez oči, po licih je pa zelenkasta. Ona je rujavkasta in črno lisasta.

Gaga je krotke čudi, človeku hitro zaupa, kakor vidi, da je ne proganja. Ves čas preživi na morji, dobro plava, še bolje pa roni (potaplja se) v velike globočine in more po 5 minut ostati pod vodo, kjer na dnu morja pobira polže, školjke in drugo drobnjavo. Le kedar je čas gnjezditi, priracá s težkimi nogami par za parom na suho in začne znašati gnjezdo. Kakor so poprej na morji bile plahe in oprezne, tako krotke in zaupne so sedaj. Na Norveškem jim ljudje nastavljajo škrinjce, delajo za nje skrivišča, jim nastiljajo slame, da gage tem rajše pri njih ostanejo. Ko ptice enkrat spoznajo, da jim človek ni sovražen, gnjezdijo povsod okoli njegove hiše, silijo celó k njemu v hišo, v kuhinjo in celó v peč, da so časih res sitne in nadležne. Gnjezdo si napravi iz vsakoršne šare, znotraj ga pa nastelje z najmečjim, z najrahlejim perjem — s puhom, kterege si sama sebi oskube s trebuha. V to pernico znese 8 do 10 zelenkastih jajec in sedi na njih 25 dni. Samo enkrat na dan izletí iz gnjezda na eno uro ali kaj na morje si hrane iskat, tačas pa jajca skrbno pokrije s puhom. Kjer so človeka vajene, ne bežé pred njim iz gnjezda, dadó se mu prijeti, in more jim uzeti nekoliko jajec. Ptica jih kmalu nadomesti z drugimi. Izvaljene gagice starka tekoj vodi k morju, pameten gospodar jej pa tudi olajša to delo. Pobere namreč mladiče v košaro in je nese k vodi, starka pa okorno krivencá za njim. Za to, da je človek te ptice pustil na miru, je dobil plačilo v jajcih in ko družina zapusti gnjezdo, pobere iz njega puh, ga očisti in drago proda. Zraven si pa more biti v svesti, da bodo k letu spet prišle še v večem številu.

Tako ravnaajo z gago v Norvegiji. Drugače je pa to na Izlandiji, Grenlandiji in na Špicbergih. Ondi nespametni ljudje ne vidijo svoje koristi, celo leto streljajo in lové ptice zarad mesa, jemljó jim jajca in puh o vsakej priliki; zato se gage umikajo od ondod, posebno na Špicbergih jako ginejo.

Iz 12 gnjezd dobi človek 1 funt puha (perja) ki je na mestu vreden 6 tolarjev. En funt napolni veliko pernico.

Popolnoma udomačiti pa gage ni mogoče, ker ne more živeti brez morja, niti jej more človek dati takove hrane, kakoršne ona potrebuje.

4. Gos.

Gajaj, gajaj gos!
Dedek hodi bos,
Baba gâ izula,
Sama se obula.

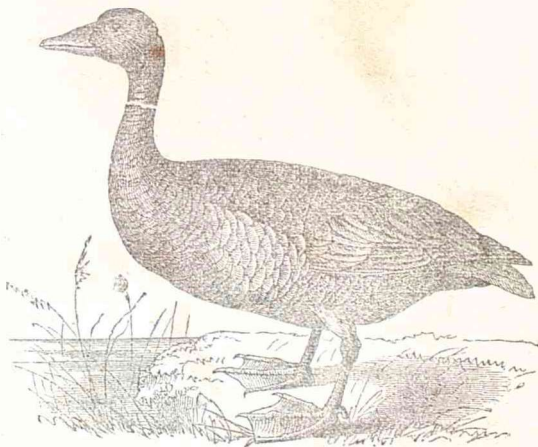
Tako oponašajo slovenski otroci žlobudravo gos. To pa njo malo briga, kaj poredni paglavci o njej pojó; saj je vendar le imenitna ptica, in ko bi le kolikaj častilakomna bila, nosila bi se po vsej pravici ošabno in gizdavo, kakor pav, ali pa še bolj. Že to jej daje veljavo, da svet že tako dolgo oskrbuje s pisalnimi peresi; z onim orodjem, s katerim so se bili toliki hudi — če tudi nekrvavi — boji, s katerim se je napisalo toliko dobrega, plemenitega, pravičnega, resničnega in podučnega, za vse človeštvo koristnega. — Da se ni zmerom pisala resnica in pravica, da se ima v pismih dosti slabega, krivičnega in lažnjivega, tega, goska, nisi ti kriva!

V novejšem času je res tvoja slava malo otemnela, odkar jeklena, in Bog si ga vedi kakošna še peresa, vedno bolj izpodrivajo tvoja. — Ali nič se ne boj! Tvoja slava nikdar ne povene, dokler se bode še kakošen človek ukvarjal z zgodovino, dokler se bode mladina na šolskih klopeh učila imenitnih dogodeb vsega sveta. Med tolikimi slavnimi junaki spominjalo se bode tudi tvoje ime, spominjale se bode gosi kapitolske. Pod vojvodom Brenom so prirohneli divji Gali v Rim, razdjali mesto in se pripravljali napasti tudi trdni grad „kapitol“ na strmejški. V viharnej temnej noči so hteli prelezti zidove in nenadoma pasti v grad. Psi, ki bi morali po svoji dolžnosti čuvati in stražiti, bili so z jedjo podkupljeni, vojaške straže so pa spale. Že so mislili Gali, da

je njihov „kapitol“, kar se v odločnem trenutku oglasi neka gos, od glasnega giganja in gaganja se prebudé straže, vse skoči na noge — „kapitol“ je bil rešen, gos se je pa proslavila za vse veke.

Hvaležni Rimljani so za spomin tega dogodka v „kapitol“ postavili srebrno gos, in vsako leto so obhajali obletnico z velikim sprevodom, ktereга je vodila neka gos. Nekoliko psov so pa na ta dan obesili na bezgovo drevo, ker njihovi predniki one noči niso storili svoje dolžnosti.

To je kratka povest, kedaj in kako je gos ime-nitna postala. Nobena zgodovina nam pa ni zapisala, kedaj je človek začel gos privajati sebi vzemši jo med domačo svojo živad. Po vsem sodeč moralo se je to že zgoditi v davnem veku. Udomačil si jo je pa od sive gosi, ki še sedaj divja živi po severnej Evropi in Aziji. Seznanimo se najpredi s to divjo sivko.

11. Gos.

Divja gos je za spoznanje manja od domače, dolga je skoro 3 črevlje, z razprostrtimi perotnicami pa meri 5 črevljev. Perja je sivkastega, zgoraj temnejšega, po trebuhu jasnejšega; kljun je pomarančast, plavne noge so pa rdečkaste. Kljun je dolg kakor

glava, na korenu je viši nego širok, spredaj stisnjen, na gornjej čeljusti zobat, kakor žaga. Stara gos tehta do 10 funtov.

Zgodaj jeseni potuje ta gos skozi naše kraje, kjer se potoma todi pomudi nekoliko časa. Navadno leté v manjših družbah, in sicer ali druga za drugo v ravnej vrsti, ali pa v podobi trikota, na enej strani odprtega. S pomladi se pa zgodaj spet vrača na svoja navadna stanišča kjer se razkropé paroma in tekoj začnó misliti na gnjezditev. Gos gnjezdi sredi velicega močvirja v najskrivniših in najnepristopniših grezéh. Sem ter tam še sedaj valé divje gosi tudi v naših krajih, ali vsako leto jih je manj, ker se povsod močvirja osušajo. Na „ljubljskem mahu“ je bila nekđaj navadna ptica, sedaj so ga pa bržčas zapustile.

Gos precej po prihodu nanaša ločja in trave za gnjezdo, gosak jo pa spremlja kakor straža, in tudi pozneje, ko vali, ne gre nikdar daleč od nje. Sploh je z gosko zeló prijazen, ves čas življenja jej je zvest tovariš.

S trebuha si ona oskube najmečji puh, z njim obloži znotraj gnjezdo in tudi pokriva jajca, kedar se na kratek čas vzdigne iz gnjezda. Mlajša gos znese 6—8, stariša pa tudi 12 in še več jajec. Konec meseca sušca že sedí na njih in valí 4 tedne. Mlade goščice vodita stara dva že drugi dan na vodo, gos plava naprej, za njo mlade, gosak pa zadnji vedno se oziraje na vse strani; kakor mu kaj ni všeč, se oglasi in mladiči se skrijejo med vodni šaš. V nevarnosti jih oba pogumno branita, posebno pa ona. Proti neprijatelju steguje vrat, sika in puha, pa tudi grize in bije s perotnicami. Po ves dan se pasejo na vodi, zvečer gredó pa spat v gnjezdo. Ko so mlade dorasle, se pasó več na suhem, nego na vodi; stari se sedaj brijejo, to je, menjajo perje. Takrat ne morejo leteti, zato se skrivajo v goščavo. Vsa rodovina pa ostane skupaj do prihodnje pomladi, skupaj tudi potujejo, in še le ko se vrnejo, jih zapodita stara od sebe. Mlade začnó valiti v drugem letu.

Divja gos je jako tenkočutna, razumna in previdna ptica. Lovca tekoj prepozna in razloči od mirnega kmeta ali pastirjá. Ujete mlade — in celó stare,

se dosti hitro sprijaznijo s človekom, dasi tudi se še v drugem in tretjem zarodu divjost popolnoma ne zataji; posebno jeseni, ko potujejo divje, so jako nemirne in zbegane. To velja tudi za take, ki so se pod domačo gosjo izvalile iz jajec divje gosi. Jeseni se morajo zapreti, sicer pobegnejo. Taki beguni se časih še povrnejo k svojemu gospodarju, časih pa tudi ne, in če se tudi vrnejo, ostanejo zmerom plahe in rade daleč okoli letajo. Nasproti temu se pa časih tudi divje gosi, zlasti gosaki, pomešajo med domače na paši in gredó z njimi celó do vasi, ali dalje ne.

Največi in najnevarniši gosji neprijatelji so orli in ljudje. Človek preži na-nje zarad mesa in perja, toda težko jih je zalesti. Najbolje stori, ako jih čaka zvečer, ko se zbirajo na stanovitih prenočiščih.

Od domače gosi nimamo nič posebnega povedovati. Malo več nje je v mesu nego divje in perje jej se je večidel pobelilo, dasi tudi sive domače gosi niso redke. Kar se pa tiče njenih zmožnosti, moramo reči, da so se jej v sužnosti zmanjšale, ravno tako kakor ovci. Ni sicer topa in bedasta, kakor se navadno misli, ali vendar je nekako izgubljena, težka in počasna, v stiski si ne vé pomagati. Ako jej otrok nagaja s šibo, se ne vé kam deti, ziblje se sem ter tje, gaga in steguje vrat, steplje s perotnicami ali vzdigniti se in odleteti jej dela težave.

Gos hodi z vzdignjenim vratom mnogo bolje od race, plava pa počasnije, po plitkih vodah roni (potaplja se) kakor raca. Najlepši na njej je vitek vrat, ki se zvija kakor kača, sedaj ga ima na hrbtu sedaj v perutnicah, kmalu spet pod trebuchom. Gos dobro leti, ako se je vzdignila z velikim štropotom od tal.

Gosi so rade bolj same za-se, na dvorišču se držé v stran in se ne pajdašijo rade z drugo kuretnino. Na paši začnó časih na vse grlo kričati, z razprostrtimi perotnicami mahajoč vihrajo po zemlji in — ako je voda blizu — zakadé se va-njo s strašnim šumom, da se voda praši.

Gos je malo kedaj tiha, posebno v društvu ne. Zmerom si imajo dosti povedati, polglasnega čebljanja ni konca ni kraja, kakor pravi narodna pesem :

Tri pure, tri race,
Tri bele gosí,
So skupaj čebljale
Tri cele noči.

Ljudje, ki imajo čas in voljo poslušati brbljave gosí, so tudi uganili, kaj se med seboj menijo. Mlade libe, ki gredó odzad, se neki hvalijo: „Me smo lepe mlade, me smo lepe mlade!“ Starim šugam spredaj to ni všeč, zavidne jim odgovarjajo, „Tudi me smo bile mlade, tudi me smo bile mlade!“ Gosak pa, ki stopa pred njimi, steguje vrat in kriči: „Pa že zdavna, pa že zdavna!“ — Razkačene gosí sičejo, zlasti gosaki.

Gosí jedó vsakovrstno rastlinsko hrano, zobljejo žito in zrnje, mulijo travo in drugo sočno zelenjavo, sosebno rade hlatajo salato. Predno se zakolje, jo navadno pitajo z močnatimi osvalki ali pa s koruzo in jo zapró v tesen prostor, da se poprej udebela. Take gosí dobodo posebno velika jetra, ki se čislajo za sosebno slaščico.

Domača gos iznese 20—24 jajec, in nese 8—10 let, navadno jo pa zakoljejo poprej, ker sicer je meso pretrdo in prežilavo.

V velikih jatih potuje jeseni za divjo gosjo še neka druga, ki jej je zeló podobna, ali je skoro malo manjša. V perji se ne razlikuje od sive, samo kljun je spredaj in zadaj črn in le v sredi rumen. Oprezna je in plaha kakor siva; pravijo, da na paši razpostavi straže. Po noči spi na vodah, po dnevi se pa pase po senožetih in po njivah, zato se tudi imenuje: njivska gos ali ligarica. Lovci jih zalezujejo zaradi mesá in peres.

5. Puran.

Jojmine, jojmine! kako smo pa mogočni! — ali je res taka sila, da se tako repenči? Tak je, da ga človek komaj pozna. Kaj ga je neki razkačilo, da se tako togoti, tolikanj napihuje. — Aha! zdaj pa že vidimo! Dekla je svojo rdečo marelo razpela in déla

sušit na solnce. Rdeča marela ga bôde v oči, zavojjo nje je skrčil vrat, našopiril rep, spustil kreljuti in obesil rdeči capetelj prek nosa; zarad te malenkosti mu kri sili v glavo, mu se je nasršilo perje po vsem životu; nedolžna rdeča marela je kriva, da se tako mastito nosi, da srdito piha in s perotnicami brusi po tléh. Gotovo se mu zdi, da je Bog si ga vedi kako lep in imeniten, ali pa še celó misli, da se ga kdo boji; spaku se gotovo ne dozdeva, da je neizrečeno smešen.

12. Puran.

Pa tudi, če se mirno drži, je čuden ptič; videti mu je, da je tujec na našem dvorišču. Velik je kakor gos, pa še tudi večji, toda stoji na visokih krepkih nogah. Na golej glavi in na vratu ima ohlapno bra-
Živali v podobah.

davičasto kožo, ki mu na podbradku zgubana mahadrá. Iznad kljuna mu visi mesnat capetelj, ki mu se v togoti za malo ped prek kljuna obesi. Koža je plava, bradavice pa rdeče, kedar se huduje, zarudi mu tudi koža. Perja je navadno temnega, na solncu kovinsko se na zeleno ali rdečkasto prelivajočega. Nahajajo se pa tudi purani z umazano rjavim in izprano osivelim perjem, ali pa so tudi popolnoma beli. Pure so malo manjše ter imajo navadno pohlevnišo obleko brez leska. Puranu raste na prsih iz neke bradavice čop dolgih ščetinastih peres, pura ima tudi to bradavico, toda brez ščetin. Njegov glas je neprijetno in jezno kavdranje, pura pa zmerom toži: kam, kam, kam; pravimo, da kamká.

Puran je neumen bahač, godrnjav in jeznarit trapec. Najmanjša stvar, na pr. oster pogled, zlasti pa rdeča barva ga tako razdraži, da tudi v človeka skoči. Jezi ga, ako čuje človeka žvižgati, na vsak žvižg srdito zakavdra, kar je posebno smešno slišati, ako jih je mnogo skupaj. Pure se tudi jezne napihujejo in šopirijo, ali ne tako hudo kakor puran. Zraven je pa zelo bedast in strašljiv, boji se vsake neznane stvari, naj si je še tako nedolžna.

Puran dobro hodi in hitro beži z na pol razpetimi kreljutmi, leti pa slabo — in to v največej sili. Spat pa hodi rad na višavo.

Iz vsega, kar je bilo o njem povedanega, vidimo, da puran v svojem ponašanji nima nič mičnega, in človek bi ga gotovo ne držal med domačo kuretnino, da ni veljaven in imeniten v nekej drugej stvari. Med vso perutnino ima namreč najokusniše in najprhkejšo meso, in, kar je še več vredno, mnogo mesa, kajti dobro izpitan puran tehta do 20 funtov. Hraniti ga ni težko, ker mu je vsaka piča všeč; najraje pa znabiti vendar zoblje koruzo.

Pura znese pomladi 20—30 jajec in vali 28 dni. Mladi purčki so jako kočljivi in občutljivi, mraz in mokrota jim škoduje v prvej mladosti, da jih mnogo pogine. Ko malo odrastó, so bolj trdni, radi se pasejo po travnicih in po polji, kjer razen trave in zrnja pobirajo tudi malo golazen. Kjer jih je mnogo, morajo imeti pastirja, da jih odvrača od žita, da ga ne

pohodijo. V drugem letu popolnoma dorastejo. Ako so pure bile po zimi na toplem in ako so imele dosti jesti, začnó nesti zgodaj, spravijo prvi zarod na noge, in potem valé v velikem srpanu v drugič.

Jeseni in po zimi so purani najbolji za jesti. Kakor gosí, pitajo tudi purane s koruzo, z močnatimi osvalki in z orehi, ki se pa morajo malo potolči, da se lupina razpoka. Začne se z enim orehom, ki se mu dá poleg druge piče, in vsak dan mu se eden primakne do petnajstga dne, ko dobi petnajst orehov; potem gré spet nazaj do enega oreha.

Puran je sedaj po vsej južnej in srednjej Evropi navadna domača ptica. V mrzlotnih krajih se vendar reja ne izplača, ker jih, kakor je bilo povedano, mnogo pogine. Na Slovenskem jih imajo največ na Štajeru in na Dolenskem, na Gorenškem in na Notranjskem pa ne, ravno zavoljo ostrejšega zrakú. Posebno dobro se obnaša na Hrvaškem, kjer se pasó na stotine skupaj in jeseni jih v velikih jatah tirajo v Zagreb in dalje na Kranjsko in Štajersko. Po zimi je na Hrvaškem puran najnavadniša pečenka, zlasti na božič malo ktera hiša opravi brez purana.

Puran je amerikska ptica. Ko so Španjolci prišli v Ameriko, našli so ondi to ptico že udomaćeno ter so jo sebó prinesli v Evropo. Leta 1524 je prišel puran na Angleško, potem na Francosko in za nekoliko let tudi na Nemško in tako dalje. Še leta 1560 so morali biti redki, ker je mesto Amiens svojemu kralju Karolu IX. kot veliko redkost podarilo 12 puranov, in na ženitvi (na piru) tega kralja je pečen puran veljal za najboljšo jed.

Divji puran še sedaj živi po srednjih deželah severne Amerike, posebno v velikih gozdih ob reki Misisipi, Misuri in Ohio. Toda naš puran je proti divjemu svojemu bratu le senca. Ne samo, da je mnogo večí — dobodo se namreč purani po 40 funtov težki — nego je tudi lepši. Na njem se vsako pero leskeče in blišči v najlepših barvah, po vsej pravici se sme šteti med najlepše ptice. Spomladi se pariyo in tačas se šundravo kavdranje razlega daleč po gozdih. Med sebo se tudi bijejo in sicer tako srdito, da ne odnehata, predno ní eden mrtev. Ko so spar-

jeni, loči se pura od njega in si poišče skrit kotiček za gnjezdo, ker sicer bi jej presilen puran jajca po-teptal. Kedar gre iz gnjezda, jajca vselej z listjem skrbno pokrije, da jih ne bi spazilo bistro oko zvite vrane, ki bi jih sicer izpila. Svojih 12 do 20 pur-čekov vodi ona sama in jih celó skriva pred njim, ki bi jim utegnil celó kaj žalega storiti. Jeseni so mladiči že toliko odrastli, da začnó posnemati stare v napihovanji in kavdranji. Takrat se združijo v velika društva in potujejo peš po gozdih pobirajoč semenja, padajoča z dreves. Prišedši do kake večje reke se dolgo obotavljajo in premišljajo, ali bi bilo varno leteti prek vode. Glasno kavdraje si delajo srce, spravijo se na najviša drevesa, od koder na vodnikovo znamenje zleti cela jata. Starim in moč-nim to ne dela nikakoršne težave, naj si bode reka tudi pol ure široka, preleté jo srečno; slabejši mla-diči pa dostikrat utrujeni pocepajo v vodo, iz ktere pa večidel izplavajo. Na pozno jesen in po zimi, ko v gozdu primanjkuje piče, se divjaki časih tudi po-mešajo med krotke domače purane, zlasti po samot-nih seliščih, kar je ljudem prav všeč, ker se po njih pleme zboljša.

Indijani ravno tako, kakor evropejski naselniki strastno lové divje purane zarad okusnega mesa. Indijani pravijo, da je pečen puran „jed modrijanov“. Purane zalazovajo v gozdu ali pa je na potovanji pričakajo pri kakej reki. Tu jih je najlaže streljati, ker purani srečno preletevši kako reko veselja ne vedó, kaj bi počeli in pozabijo paziti na svojo var-nost. Še več jih pa polové tako-le: V gozdu naredé lovci iz hlodov in brun seženj dolgo in ravno toliko široko hišico ter jo pokrijejo z vejami. Hišica ima samo na enej strani luknjo baš toliko, da se more star puran skoz njo zmuzniti. Pred vrata in po hišici pa naspó koruze. Purani pridejo, najdejo koruzo in zagledavši obilno koruzo v hišici zmuzajo se va-njo drug za drugim. Ko je vse pozobano, šli bi radi ven, ali bedaki ne morejo več najti luknje, zbegani tekajo sem ter tje, vtikajo glave med bruna in sku-šajo prevleči se skoz nje — ali ne gré, vsi so ujeti.

Samo ob sebi se razumeje, da po takem rav-

nanji mora biti puranov zmerom manj, posebno ker tudi vedno bolj sekajo in krčijo gozde in se žival mora umikati novim naselnikom. Razen človeka prežé na-nje tudi mnoge roparske tice, zlasti sove, in tudi ris jim je vedno za petami.

6. Pegat.

Ne toliko zastran dobička, kolikor zaradi lepote držé tudi pri nas tu in tam — navadno pri boljših hišah — pegata med drugo kuretnino. Pegat je kokošje velikosti, gladko sivo plavkasto perje posuto je z belimi večimi in manjimi pegami, kakor z biseri, zato jej tudi biserka pravijo. Po vratu ima malo perja, na golej plavkastej glavi se vzdiguje rdečkast mesnat greben, od kljuna mu pa ob straneh visi ravno tak mesnat podbradek. Perotnice so kratke, pobešen rep je pa ves pokrit s podaljšanim perjem nad trtico, zato se človeku skoro zdi, da nima repa, da je kebast, in vsa ptica se nam zato vidi lepo zaokrožena. On na nogah nima ostroge.

Pegatka znese na skrivnem mestu na pomlad okoli 20 jajec in vali 20 dni. Sploh pa pri nas pegatka ne vali rada, ali pa se skuja in zapusti gnjezdo z jajci. Zato navadno njena jajca podvržejo kokoši ali puri. Stari, še več pa mladi so jako občutljivi proti mrazu, sosebno jim prsti lahko zmrznejo in odpadejo. Mladi pegati so neki dobri kakor fazani, od starih pa meso ni ravno prida. Pegat neprijetno raglja in škriplje. Živi pri nas okoli 10—12 let.

Zapadna Afrika je domovina te lepe kure. Ondi se v večih družbah pod vodstvom starega izkušenega pegata pase po hostah. Na tleh so jako urne, leté pa slabo in nizko. Po noči se spravijo na najviša drevesa. Udomačijo se jako hitro.

Že stari sladkosnedi Rimljani so poznavali in jeli to ptico in tudi na Grškem je bila nekdanj prav navadna. Potem se je bilo nekako pozabilo na-njo, in še le v 14. stoletju so jo spet pripeljali sebo brod-niki, ki so se vračali iz vzhodne Indije. Sedaj je znana po vsej Evropi, zgodaj so jo prenesli tudi v srednjo Ameriko in na antilske otoke, kjer jej je

podnebje in vse bilo tako po godu, da je ondi popolnoma podivjala in da jo sedaj na vso moč zatirajo, ker jim na polji veliko škodo dela.

Divje pegate lové povsod v Afriki in sedaj tudi v Ameriki. Na otoku Jamajka jim potresajo v rumu namočeno zrnje, pegati zobljejo in se tako upijajo, da jih potem lahko z roko lové.

7. Pav.

Indija! Kedar koli nam ta beseda zazveni na ušesa, nehoté si mislimo zemljo lepo, rodovitno in bogato; zemljo blagoslovljeno, kjer natora dá človeku brez velicega truda vse, česar potrebuje. Indija ima zlata in srebra, ima drago kamenje in najdragoceneje dišave; pravijo da je v Indiji stal raj naših prvih roditeljev (starišev). Kakor dandenes v Kalifornijo in Australijo vró ljudje, ki bi radi čez noč obogateli, tako so nekdanj vsakovrstni pustolovi drli v Indijo sreče iskat. In marsikteri jo je tudi našel; od ondod so se vračali bogataši — glasoviti „zlati striček“, od ondod so v Evropo dohajale bogate dedšine, da je časih svet strmel.

Ta krasna zemlja je razen koristne nam kokoši tudi dala našo najlepšo domačo tico, iz Indije smo dobili pava.

Pav je gizdalin med kurami, iz njegovega prekrasnega perja odseva indijsko zlato in drago kamenje.

Na glavi nosi pernato krono, drobna glava, vitek vrat in prsi so temno plave kakor indika in se prelivajo na zlato zelenkasto, peresa na hrbtu so podobna leskečemu zlatemu oklepu, kreljuti so bele, počrez črno pegaste. Najlepši je pa rep, na katerem se peresa skladoma pokrivajo, zadnja so 3—4 črevlje dolga, na belih tulih stojé po obéh stranéh posamezna temnozelena peresca, na širokem konci se pa blišči prekrasno oko v mavričnih barvah. Najlepše ga je videti, kedar zavzdigne rep in peresa razprostre v pisano kolo.

Pav je naša največa kura, ker brez repa meri čez tri črevlje, ali vendar se nosi prav lepo, ker

13. Pav.

stoji na visokih nogah. Iznad zadnjega prsta ima ostrogo, kakor petelin.

Kakor je sploh navadno pri kurah ima tudi pavica siromašno in neznatno perje. Po grlu in na prsih je bela, sicer je pa zamazano rjavkasta.

Pav je neizrečeno nečimurna žival. Kakor bi vedel, da je najlepši, rad pokaže svojo lepoto, in človek bi po njegovem vedenji rekel, da mu je všeč, ako mu se čudimo in ga hvalimo.

Proti drugej kuretini se ošabno obnaša in ne mara za njihovo družbo, najpredi se še sprijazni s pegatom; purana ne trpi in rad začne boj z njim. No ako je več puranov na dvorišču, gré pavu slabo, ker se vsi purani spuntajo proti njemu, celó pure gredó na-nj, kavsajo in sku-bejo ošabnega gizzdav-

ca in ga poženo v beg. — Pri zobanji tudi odganja druge in jih ne pusti blizu, dokler ni on sit.

Pav je vse poletje zunaj, pri nas se je celó tako utrdil, da mu tudi zima ne škodi, bolje se vendar počuti, ako je po zimi na toplem. Rad zleti na višave, na streho ali na kak zid in od ondod neprijetno kriči, nekako po mačje.

Spomladi pavica zgrebe v kacem skritem kotu nekoliko šare skupaj in znese 8—12 jajec in sedi potem cel mesec. Navadno pa ne izvali vseh jajec, sploh je v tem poslu nemarna in nestanovitna, večkrat zanemari jajca in celo pavčke lahkomiselno zapusti, zlasti ako je človek hodil gledat za njo ali jo motil pri valenji. Zato tudi pavja jajca dadó kokoši ali puri valit, in mačoha bolje skrbi za pavčke, nego njihova mati. Do tretjega leta so pavčki skoro vsi enaki, potem še le začne pavom rasti lepo perje. Pav učaka 25 let, ali pavica prej preneha nesti in pod starost tudi dobi časih pavovo perje, ravno tako, kakor je bilo o kokoši povedano.

Tu in tam se vidiyo tudi popolnoma beli pavi.

Pavova domovina je tedaj vzhodna Indija v Aziji, kjer se še sedaj nahaja divji po gostih lesovih, navadno po 30—40 glav skupaj. Williamson je pa v enej uri videl celó 1500 pavov, da so celi gozd pokrili z bliščečim perjem, ki se je v vzhajajočem solncu še mnogo lepše lesketalo. Po istih gozdih tudi prebivajo tigri, in po kričanju in vedenji pavov sodi izkušen lovec, kod se plazi krvoločna mačka. Poplašen pav teče en čas po tléh, potem se še le vzdigne ne previsoko in odleti ne daleč. Hrani se z zrnjem in z golaznijo, pravijo, da celó kače pobija, če tudi jih ne žré. To je znabiti tudi pripomoglo, da je pav Indom sveta ptica, da jih okoli svojih templov redé v velikem številu.

Ne vé se prav za gotovo, kedaj je prišel pav v Evropo. V svetem pismu se bere, da so Salomonovi brodniki iz zemlje Ofir svojemu kralju med drugimi lepimi stvarmi tudi pripeljali žive pave. Vojaki Aleksandra Vélikega so ga pa bržčas prinesli v Evropo in sicer na Grško, od koder je šel potem po vsej Evropi in pozneje tudi v Ameriko.

Pri nas imajo ljudje pava le zarad lepote, drugod pa mlade tudi jedó, ki so neki prav dobri; stari imajo pa trdo in žilavo meso. Stari Rimljani so čislali mlade pave, na mizo popašnih cesarjev Vitelija in Heliogabala so se nosile polne sklede pavovih jezikov in možgan. Tudi pozneje je pri velikih gostbah prišel na mizo pečen pav, če tudi samo za

oči; v Londonu je ta navada še sedaj pri pojedinah mestnega glavarja.

V Indiji in po bližnjih otocih živé še drugi pavi, mnogo lepši od našega.

8. Fazan.

Temu ali onemu mojih spoštovanih bralcev bo znabiti fazan popolnoma neznana ptica. Marsikteri se bode morebiti čudil, da vvrstujem med domačo perotnino tega neznanca, ktereга ni videti niti na farovškem dvorišču niti v gradu, kjer se vendar spreha ja mogočni pav in zala pegatka. Temu, komur pečeni fazani še niso po grlu polzeli, ki ga morda tukaj prvikrat vidi v podobi pred sebo, bodi povedano, da sem ga moral vzeti med domačo kuretnino, ker ga je človek že v davnih časih iz Azije prinesel in ukrotil; akoravno se ne da tajiti, da je ta ptica pri nas dosti redka in da tudi ni tako domača, kakor je na pr. kokoš, rasa ali gos.

Na prvi pogled bode vsak po bogatej opravi fazana spoznal za gizdavega Azijanca. Velikosti je petelinove, samo da je šibkejši in daljši, sam sabljasto vkrivljeni rep je do dva črevlja dolg. Perje po glavi in po vratu je zeleno z zlatim bliščem, po truplu se pa preliva na rdeče, plavo in zeleno ter je poprskano z belimi in črnimi pegami; repna peresa so črno-pasasta in kostanjevo obrobljena. Na licih je gol, na nogah ima ostroge.

Ona je manjša, temno rjava in sivo pisana.

Fazan pa ni samo lep, temuč je tudi dober, neizrečeno dober. Njegovo meso je najbolj čislano med letečino, pravemu sladkosnedu se skomine delajo, ko sliši o fazanih govoriti.

Domovina fazanova je v prednjej Aziji, kjer se še sedaj nahaja popolnoma divji. Stari Grki, iskajoči zlata, so ga našli v Kolhidi — v današnjem Mingreliji na Kavkazu — ter so ga vzeli sebož zaradi slastnega mesa. Od Grkov so ga dobili laskrni Rimljani in po njih se je razširil dalje po srednjej Evropi. Fazane redé po zagrajenih ali z vodo obdanih logih in dobravah, v tako imenovanih fazanjakih.

14. a) srebrni, b) zlati, c) navadni Fazan.

Po letu so zunaj, po zimi se pa umaknejo v hišo nalašč za-nje postavljeno, kamor se jim tudi potresa potrebna hrana. Največi fazanjaki so na Angleškem, Holandeškem in Francoskem, mnogo fazanov redé tudi na Češkem, Ogerskem in v dolnjej Avstriji, sosebno na donavskih otocih. Tudi pri nas so jih nekdej držale večé grajščine, ali sedaj, ko so prišle ob svojo nekdanjo veljavo, opustile so večidel tudi drage fazane; posebno, ko je leta 1848 mnogo te plemenite živali zdrgnilo po neplemenitih kmetovskih goltancih. Na Kranjskem mi je znana turnska, na Štajerskim pa brežka grajščina, ki ste se do nedavnej ukvarjali z fazani, sedaj ste pa to opustili, vendar se še sedaj v savskih vrbinah nahajajo podivjani fazani in se tudi plodé.

Najbolj ugajajo fazanom goščave, kjer gosto grmovje in trnje, praprot in robidovje spodrašča gozd, zraven mora biti dosti vode, in tudi bližnja polja in senožeti so jim všeč. Ondi tiho smukajo od grma do grma, iskajoč zrnja, jagod, žužkov in črvov. Zvečer zleté na drevesa. Nekdej so fazane kadili z gorečo slamo, kafro, smolo in s koprom; češ, da se bolje držé svojih fazanjakov, kar pa gotovo nima nič v sebi.

Fazan se ne druží rad, tudi z drugimi fazani ne, najraje je sam za se. Tiho se plazi po gošči, pred človekom se skriva; tudi v bogatem fazanjaku ne bodeš z lepa videl fazana. Ako sta dva skupaj zaprta, se tekoj skavsata, zato mora človek vsaj tri skupaj zapreti, potem so mirni. Fazan je neizrečeno neumna žival. V nevarnosti nikdar ne vé, kaj bi storil, ne vé, kam bi se dejal. Časih ves zbehan teka sem ter tje, ali pa počene in se stisne; pravijo celó, da v strahu pred sovražnikom skrije glavo, in potem misli, da ga sovražnik ne vidi. O povodnji se vodi ne umakne, debelo in bebasto gleda, kako voda narašča in mirno čaka, da ga odnese, ali pa še sam sili v vodo, namesto da bi šel iz vode na suho. Vsaka najmanjša stvar ga vstraši, ako kobilica skoči v travi pred njim, ves strepeče in boji se neki celo polža, ki leze proti njemu.

Spomladi znese ona v plitko jamico 8—12 ze-

lenkasto sivih jajec in sedi na njih 25 dni. Po nekaterih fazanjakih pusté fazanke same valiti, drugod jim pa pobirajo jajca in je nasadé puram po 20 in še več. Mladiči si kmalu opomorejo, starka jih skrbno vodi in zbira pod kreljuti in mladina ostane do zime pri materi. Mladički so jako občutljivi in mnogo jih pogine. On se za nje prav nič ne zmeni.

Fazani imajo vse polno sovražnikov. Od lisice in kune do podlasice in podgane, od kragulja do srake in vrane vse preži na nje, vsem diši pečenka lepega bedaka, ktereга vsaka žival lahko prekane.

Fazan ima v Aziji še nekoliko sorodnikov, s katerimi se pa nikakor ne more meriti glede živih barv in sjajnega perja. Znana sta posebno dva, ki se tudi vidita na našej podobi zraven navadnega; se vé, da črna podoba ne more posnemati bliščéče sijajnosti in leskotnih barv. Oba sta doma iz Kine, od koder sta že pred več stoletji prenesena v Evropo, kjer se tako dobro počutita, da brez velicega obotavljanja valita oba.

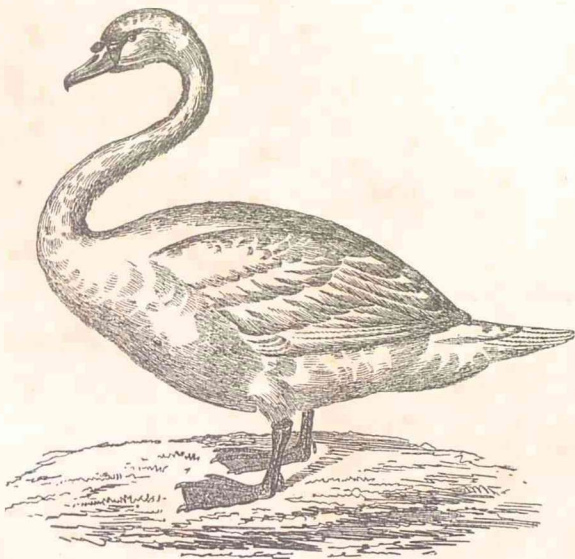
Srebrni fazan je med vsemi največi. Zdolaj je temno črnega, na plavo se spreminjajočega perja, ravno tak je tudi na glavi čop iz tenkega razčehanega perja; zgoraj je pa od tilnika počenshi srebrnasto bel z valovitimi poprečnimi črnimi črticami. Ona je rjavkasta, sivo izprana, po trebuhu črno pasasta. Meso je okusno, kakor od navadnega.

Cvet vseh fazanov je pa zlati fazan. Glavo mu krasi zlata perjanica (čop), spodaj se žari kakor ogenj, na plečih je zlato zelen, na hrbtu in na trtici rumen, od tilnika se mu pa spušča živo rumen ovratnik s črnimi prevozami, kakor kratek plašček. Manjši je od navadnega. Ona je črna z rjavimi progami, po rjavem hrbtu in repu belo pegasta.

9. Labud.

Tudi labuda prištevamo k domačej perotnini, in ž njim končamo prvi razdelek. Akoravno človeku ne daje nikakoršne hasni, vzeli smo ga vendar v ta

razdelek, in to zato, ker je tudi njega človek udomačil in ga vzel na skrb, če tudi zgolj za svoje razveseljevanje. Že od nekdaj se je labud prikupil človeku, že od nekdaj so ga v pesmih slavili vsi narodi ter ga vpletali v svoje pripovedke in basni.

15. Labud.

Labud je lepa, smemo reči najlepša povodna tica, akoravno se ne more ponašati z živo pisanim perjem, kakor mnoge druge. Na labudu se ravno učimo, da ni samo ono lepo, kar se blišči in vpije v živih barvah. Labud je lep v svojej ponižnej belej obleki, na njem nam je vseč prijetna postava, posebno pa dostojno držanje in ljubeznjivo vedenje. Ribnjak v zelenem gaji je mrtev in prazen, ako se po njem ne vozi par labudov z mehko vkrivljenimi vratovi in z na pol privzdignjenimi perutimi. Ko se tako veličanstveno prepeljava po mirnem jezeru, podoban je ladiji z razpetimi jadri, ali pa belej povodnej roži, kakor pravi pesnik:

Po jezeru mirno se voziš labud!
Lepó se, mehkó se vrat ti kroži;
Ko dih ti večerni razpenja perut,
Podoben si belej povodnjej roži.

Labud je lep le na vodi, in kakor bi se tega zavedel, ne gre rad na suho in tudi zleti samo v največej sili. Na suhem se ziblje kakor raca, ker so črne plavne noge daleč od zadej vrastene ter ne morejo lahko nositi težkega trupla. Na dolgem gibkem vratu se ziblje lepa glava s pametnimi črnimi očmi. Rdečkast kljun je dolg kolikor glava, ves enako širok, a na korenu sedi črna grba, zato mu tudi grbec pravijo. Po dolgem meri blizu sežnja, počrez z razprostrtimi kreljutimi pa skoro 8 črevljev, težak je pa do 25 funtov. Ako mora zleteti z vode, stegne vrat, ploska s perotnicama in vihra tako strelaj daleč po vodi, predno se toliko razmaha, da se more vzdigniti v zrak; potem pa letí dobro in jako visoko.

Na ribnjaku v vrtu je labud gospod. Ne meša se rad med drugo prosto druhal, najraje je par sam za se, in celó drugih labudov ne trpi blizu sebe. Tudi posamezen se ne bode pridružil gosem ali racam, rajši samotari. Časih je tudi zeló hudomušen, srdito napada druge ptice, ki mu niso všeč in če se kaj ustavljajo, jih tudi ubije; ako ga je kaj posebno razkačilo, jezno piha in siče, zaganja se tudi v otroke in jih bije s kreljutimi.

Sparjena dva labuda se nikoli več ne razdružita, le smrt enega ali družega more razvezati zvestobo. Vedno sta skupaj, v nevarnosti brani drug družega, ovijata si vrat okoli vrata, božata se in poljubujeta. On jej tudi pomaga znašati šaro za gnjezdo, celó med valjenjem sedi zraven nje na gnjezdu, da se preveč ne dolgočasi.

Gnjezdo dela ona rada na kacam otoku, ali v ločji, ali pa tudi na vodi. Zneseno je iz suhljadi, trstja, trave in druge šare, znotraj je pa obloženo z najmečjim perjem (puhom). Kedar gnjezdo plava na vodi, nanosita tolik kup, da drži oba.

Labudka znese 6—8 velikih umazano zelenkastih jajec in vali 35—40 dni. Mladiči so podobni mladim

goskam; ko se osušé, gre starka z njimi tekoj na vodo. Kedar se naveličajo plavati, zlezejo materi na hrbet; prve dni spé v gnjezdu, pozneje zunaj kje v grmovji, ali pa tudi na vodi položivši kljun na pleča. Do druge pomladi so mladiči sivi, potem še le dobodo belo perje. Ko so popolnoma dorastli, jih stara dva zapodita od sebe.

Labud jé povodne rastline, korenine, semenje, črve, polže, žužke in drugo tako drobnjavo, rib pa ne. Kakor raca tudi on vtikuje kljun pod vodo in prežvekuje blato po ribnjaku. Na zimo se navadno zapró v stajo. V sužnosti živi po 20 let in tudi več, prosti pa neki čakajo visoko štarost, po 100 let in še črez.

Labud z grbavim kljunom živi divji po severnej Evropi in tudi v Sibiriji. Jeseni, ko začnó zmrzovati vode na njihovih navadnih staniščih, se vzdignejo in leté proti jugu. Izmed potujočih se tudi pri nas časih kateri ustrelí. Na severu v njegovej domovini ga pa vse leto zalezujejo zarad mesa in perja. Koža z vrata in s prsi, ki ima nežno žametasto perje, stroji se in nosi kakor krzno.

Divjega grbca ni težko ukrotiti, posebno mladi se hitro sprijaznijo s človekom, poznajo gospodarja ali tistega, ki jih hrani ter ga pozdravljajo s perutimi mahaje.

V severnej Evropi, kakor tudi v severnej Aziji in Ameriki živi še nek drug labud, pevec imenovan. Od grbca se razlikuje, da je zajetnišega trupla, krajšega in nekoliko debelejšega vratú in da na kljunu nima grbe.

Pevec vratú ne zvija kakor grbec, temuč ga drži naravnost po konci. Nekaj posebnega je njegov glas. Sicer ne poje, kakor bi kdo znabiti sodil po njegovem imenu, ampak se glasi z mogočnim glasom, ktereга je posebno iz daljave prijetno slišati; človeku se dozdeva, kakor bi čul dalnji glas zvona ali kakor da bi kdo pihal v trobento. Rad se glasi, zlasti v zraku.

Z grbcem se grdo gledata, ako pridejo grbci

med pevce, kmalu se stepó in večidel so pevci huji in poženó grbce.

V zimi tudi pevec potuje, potujoč poseda tudi po naših vodah, leti pa tje v Afriko, kjer jih Arabi lové na trneke ali odice, kakor pri nas ribe. V njegovej domovini ga tudi preganjajo, največ jih s palicami pobijejo takrat, ko se brijejo in ne morejo leteti.

Pevce se ravno tako udomači, kakor grbec. Na Ruskem je po vrtih in jezerih navadna ptica in Rusi ga bolj čislajo nego mutastega grbca.

Že pri sesavcih smo se prepričali, da je Avstralija zemlja čudovitih, nenavadnih prikazni v živalstvu, večkrat ravno nasproti našemu. To nam tudi potrjuje avstralski labud. Mi si mislimo, da labud mora biti bel, avstralski je pa — črn.

Črni labud je ves podoben grbcu, samo da je brez grbe na kljunu in da je razen belih peroti ves črn. Oko je rdečo kakor škrlat. Ta labud prebiva v brezštevilnih tropih po avstralskih vodah, in ker dá vsacemu priti blizu, ga strašno pobijajo, in bati se je, da ga bodo popolnoma zatrli.

Naši kraji mu tudi prav dobro ugajajo, udomačil se je popolnoma, da vali vsako leto. Videti jih je v vsakem zverinjaku.

Črnovrati labud živi v južnej Ameriki. Manjši je od naših ter je razen črnega vratú ves lepo bel. Na kljunu ima krvavo grbo, noge so pa rdečkaste.

Bržčas se bode tudi ta dal pri nas udomačiti.

II. Naše poljske in gozdne ptice.

10. Vrabec.

„Povsod me poznajo, da tiček sem zvit“, bi vrabec lahko z „godcem“ pel, ko bi le revče znalo kaj prida peti. Znan je res povsod in povsod živi le blizu človeškega domovanja, če tudi človek ravno ne mara za-nj. V tem je siromak podoben nadležnej miši, ki tudi spremlja človeka po vsem svetu; kakor miš, tako tudi vrabca človek na vso moč odganja kakor škodljivega tatú. Pozneje se bode že pokazalo, če ga človek sodi po pravici ali ne, če znabiti ne dela krivice zaničevanemu „lačenbergerju“. Vrabec je lahkoživec. Denes z betom, jutri s psom. Najbolj mu godijo kraji, kjer na dobrem obdelanem polji strn obilno rodi. Za temne gozde in za visoke hribe ne mara, tam se je treba preveč truditi za vsakdanji kruhek.

Akoravno je vrabec že stoletja ven in ven v človekovej družbi, akoravno je, rekel bi, navezan na človeka, vendar ni se mogel ž njim popolnoma sprijazniti, vrabec ni izgubil svoje prostosti (svobode), kakor so jo izgubile mnoge druge ptice. Vrabec je zmerom plah in obziren, človeku nikdar prav ne upa, zmerom ga ima v očéh. Ako se le pripogneš, da bi pobral kamen ali če s palico nameriš na-nj, hitro se bode pobral in odnesel. Tudi tam, kjer vé in čuti, da mu se ni bati človeka, mu zato ni nič bolj privržen, le bolj nesramen in drzovit je; ali tako daleč se nikdar ne spozabi, da bi svojo varnost v nemar pustil. — Vrabec ni nikjer krotek in domač.

Vrabec je tako dobro znan, da ga ne bi bilo treba opisovati. Ali da prekanjeni zmikavt ne bode rekel, da mu krivico delamo ali da ga morebiti zaničujemo zarad preproste ponošene obleke, naj se zgodi na kratko.

Sivo plavkasto teme je ob stranéh kostanjevo, oplečje rjavo s črnimi progami, prek kratkih perotnic ima bel pas, po trebuhu je sivkast, na grlu pa črn.

Po letu črn, po zimi rožen kljun je kratek in čvrst, na nizkih nogah ima kratke prste s kratkimi zakrivljenimi krempljci.

Ona je po glavi sivorjavnkasta, na grlu bela, po hrbtu in trebuhu jasnejša od njega. Tudi mladiči so njej podobni.

Vravec tedaj ni, da bi dejal, lepa ptica, tudi v svojem vedenji je precej okoren. Po zemlji drobno skaklja in je še dosti uren, ne leti pa posebne dobro. Rad se koplje v vodi, tudi se valja po prahu, po prsti in po snegu. Glasú nima ugodnega, ali vendar redkokedaj molči. Živ, živ, živ; ček, ček, ček so njegovi navadni glasovi; kedar ga pa kaj prestraši, zleti z glasnim: trrrr. Najbolj zgovorni so po letu in jeseni, ko je povsod dosti zobanja, takrat se neki bahajo: „Žito imam pa žaklja nimam, žito imam pa žaklja nimam.“ Po zimi pa, ko na hudem mrazu medli in zanohtane krempljce pod zmršeni kožušček privzdiguje, žalostno čivka in bajè tako-le toži: „Žakelj imam, žita nimam, siten, siten, šlek, šlek, črn, črn.“

Vravec je jako spreviden in pameten. Pred človekom mora vedno biti na oprezi in tudi sicer ima dosti sovražnikov. In ravno to mu je vse zmožnosti izbistrilo, da je pretkan in prežgan kakor maloktera druga ptica. Starši ko je, bolj je zvit, ker ga skušnje izučé. Zato je jako težko ujeti starega vrabca. Vsako mu neznano stvar sumnjivo od strani ogleduje, povsod sluti človeško zvijačo in lokavost. Toda kmalu razloči pravo nevarnost od namišljene; nekoliko dni se bode znabiti ogibal s slamo natlačenega moža, ki mu ga je človek za strah postavil sredi prosa. Ali kmalu spozna, na čem je, predrzno seda na razcapani strah, objestno skače po njem in puli slamo z njega, kakor bi hotel zasmehovati človeka in njegova strašila.

Vrabci se radi družijo med sebo in tudi z drugimi ticami, celó takrat ko so sparjeni in ko samice valé, se samci zbirajo v krdela. Kraj vse te lepe lastnosti so pa vendar neizrečeno zabavljivi in ošabni, druge manjše ptice, zlasti lastavice vznemirujejo, stikujejo po njihovih gnjezdih in jim časih iz njih pomečejo jajca ali celó mladiče. Tudi med seboj se

hudo prepirajo, zlasti pomladi, ko se pariyo, se samci lasajo, kavsajo in mekastijo, da perje od njih leti.

Vrabci gnjezdijo jako zgodaj na pomlad. Ljudje pravijo, da imajo vrabci na Balantovo zaroko, na Vincencijevo pa porokó. Ko so se po hudem boji sparili, začnó znašati slamo, seno, dlako, perje in druge take stvari za gnjezdo, ki pa ni prav nič umetno. Najrajši gnjezdijo pod streho, bodi si v kakej luknji, pod nadstrešjem, v linah, v zidu, med veternicami, časih pa tudi v gostem drevji in grmovji. Radi se tudi polasté kacega gotovega gnjezda, posebno radi preženó lastavice in jim celó pomoré mladiče in je pomečejo na zemljo. Ni pa res, da bi se potem lastavice maščevale nad vrabcem ter ga živega v gnjezdu zazidale.

Samica znese 5—8 blede zelenkastih, rjavo pikčastih jajec; valita pa oba, drug za drugim in v 14 dnéh pričivkajo mladički iz jajec. S početka jih pitata s samim mrčesom, največ z gosenicami, katerih jim vsaki dan prineseta do 500. Ako pomislimo, da vrabci na leto po trikrat valé, lahko si izračunimo, koliko škodljive golazni nam po vrtéh in po polji pokončajo. Zato jim pa jeseni tudi ne smemo preskopo gledati na kljun in jim očitati in naštevati vsako zrno, ki ga pozobljejo. Gotovo škoda ni večja od koristi in spredaj smo že povedali, kako je pruski kralj Friderik Véliki osramoten moral odjenjati od preganjanja vrabcev in jih celó drago plačevati. Največ pa za korist vrabcev govori to, da so jih preselili v Ameriko in v najnovejšem času tudi v Avstralijo nalašč zato, da bi ondi ljudem trebili sadno drevje od požrešnih gosenic. Ko sta stara dva srečno odgojila drugi in tretji zarod, potem se mlado in staro združi v velika krdela; veselo letajo po polji, pri nas posebno po prosu, sprevajajo se po grmovji in po sečih, zvečer se pa glasno žlobudraje in čeketaje zbirajo na visocih drevesih ali pa, zlasti po mestih, na cerkvah in visokih poslopjih, kjer prenočujejo. Nikjer pa še nisem videl toliko vrabcev skupaj, kakor na Dunaji, ko se zvečer zbirajo na vseučilišču (univerzi.)

Ali za tolsto jesenijo pride mršava zima. Velika krdela se razkropé in se spet približajo ljudskim

stanovanjem, ker tu se še najprej kaj dobi za lačen kljun. Časih je res hudó; sneg je na debelo pokril vso zemljo, vode so zamrznjene, ostra burja jim više perje in nožice jim drvené. Ali tudi v tem hudem času si vé drzen vrabec bolje pomagati, nego mnoge druge ptice. Pod kozolcem in pred podom prebrba prah in pleve in najde še kakošno zrnce, okoli skednja in svislí se tudi utegne dobiti kaka drobnav, tudi kuretnini se da izmakniti marsikako zrno in tudi na hlapca je treba paziti, ko pred hlevom konjem zobanje nareja. In če vsi obroči popokajo, na veliki cesti se v konjskih odpadkih najde hrane za največo silo. Toliko da se le preživi. Zvečer se je pa treba zariti v slamo ali seno, ali pa se pod streho in celó v dimniku najde varen in gorek kotiček.

Tako se prebije tudi najhujša zima — in potem pa vendar spet pride pomlad in z njo novo življenje.

Vrabec je jeseni prav dober in okusen. V gajbici ujet človeku ne dela nobenega veselja, vedno je plah in divji. Z drugimi z njim zaprtimi pticami grdo ravná.

Vrabec je razprostranjen daleč po svetu, severna in srednja Evropa, Azija in tudi severna Amerika je njegova domovina, in sedaj je tudi že v Ameriki in v Avstraliji naseljen. Po južnej Evropi in po drugih vročih deželah ga zamenjujejo drugi, našemu jako podobni sorodniki.

Poljski vrabec je za spoznanje manjši od domačega, kteremu je tudi sicer podoben, akoravno ga ni težko razločiti od onega. Po glavi je rdeče rjavkast, na grlu črn, po belih licih črno lisast in črez perotnice ima dva bela pasca. Nje po perji ni moči razločiti od njega.

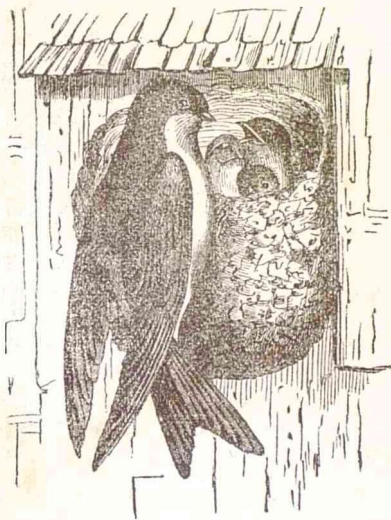
Najraji se drži na polji, po mejah in po grmovji, samo po zimi pride bliže k hišam, kjer lože najde potrebno hrano. Gnjezdi najraji v duplu starih dreves.

V svojih lastnostih in v ponašanji je podoben domačemu samo da je urniši in spretniši, in da ni

tako bistroumen in zvit. Ni ga težko ujeti na limanice, največ se jih pa jeseni z drugimi tiči vred polovi na gumnih.

11. Lastavica.

Bodi nam presrčno pozdravljena, ljubeznjiva ptica, ki nam vsako leto prineseš zaželeno pomlad in ž njo prijetno zelenje in cvetje. Kakor nobena

16. Lastavica, hišna.

druga ptica si se ti prikupila človeku, tebe povsod radi imajo, povsod te željno pričakujejo in veselo pozdravljajo kot staro hišno prijateljico in z otožnim srcem te vidijo jeseni spet odhajati. Ti smeš kjerkoli hočeš pripeti svoje gnjezdo, iz revne lesene kočice kakor iz bogate gosposke palače ti kličejo: Da si dobro došla in srečo prinesla!

Pri nas lastavico še posebno čislamo kakor božjo ljub-

ljenko. Legenda nam pripoveduje, da je letala okoli križa in s perotnico mahaje hladila trpečega Izveličarja in ga s petjem tolažila; zato pa sme med sv. mašo na oltarji sedeti. Narod ima vero, da z lastavico v hišo prihaja sreča in zdravje, da v tako hišo strela ne udari; od koder pa lastavica pobegne, ondud kaj se vseli ubožnost in nesreča. Zato Bog varuj! proganjati lastavico ali jej celó razdirati gnjezdo.

Lastavica je drobna tica dolzih perotnic, kakor stvarjena za letanje. Kljunček je kratek in plošnjat, na konci malo prikrivljen. Perotnice so dolge, vre-

zane kakor kosa, rep je pa škarjast. Šibke nožice niso stvarjene za hojo, zato se tudi redko kedaj spusti na zemljo, k večemu takrat, kedar pobira blato za gnjezdo.

Lastavica je izvrstna letavka, človek jo komaj more slediti z očmi. Hitro kakor misel švigne po mestnih ulicah, zigrava v desno, zakrene v levo; sedaj leti nizko ob tléh, sedaj se vznáša visoko nad cerkev, sedaj se spet spušča nad vodo. Kakor bi trenil, se zasukne in obrne ter se izgubi izpred naših oči, ali tekoj spet prileti od druge strani. Lastavica si leteč lovi hrano po zraku, leteč pita iz gnjezda izpeljane mladiče, leteč pije, leteč se koplje v vodi in potaplja.

Iz daljnega pota vrnivša se lastavica zmerom poišče svoje staro gnjezdo, ga očisti, popravi in z nova nastelje, ako se ga med tem ni vrabec polastil in va-nj slame nanesel. Ker se rokonač ne umakne z lepa, mora si zidati novo gnjezdo, ravno tako tudi vsi na novo sparjeni lanski mladiči. Lastavica na cesti ali ob potoku pobira blato s kljunom in ga odnese tje, kjer misli zidati gnjezdo. S krempljici se drži in z repom podpré, s kljunom pa polaga grudico na grudico in je oslini, da se bolje sprimejo. Da je gnjezdo trdneje, vplete med blatne drobce tudi kako bilko, dlako ali pero. Ko ima gnjezdo toliko podlage, da drži ptico, sede va-nje, zavihne rep ob zidu in dela dalje. Lastavica zida samo zjutraj; znabiti zato, da se delo sproti suši ali pa ker nima več potrebne sline. V najugodnejšem vremenu ga ne dozida pred osmimi dnevi.

Meseca vélicegea travna znese samica 4—6 belih, sivo ali rjavo pikčastih jajčec, ktera izvalí v 12 dnéh, ako je lepo vreme, da more samec za-se in za-njo naloviti potrebne hrane; ako si mora pa ona sama hoditi živeža lovit, potem se valitev zakasni za nekoliko dni.

Mladiči so grdi, širokozijali neteki, ki vedno čivkajo in lačne kljune odpirajo, da stara dva komaj moreta toliko živeža donášati. Zraven tega mlade in stare zajeda velika množica vsakoršnega krvo-pijočega mrčesa, zlasti stenice. V treh tednih se

mladi zgodijo in izpeljejo; zvečer se pa povračajo v gnjezdo s starimi vred, ki jih morajo tudi še potem nekoliko časa pitati, predno se naučé sami za-se skrbeti.

Ko je prvi zarod odrastel, valé stari še enkrat. Ko so tudi drugi rod na noge spravili, potem se začne zbirati staro in mlado kakor v posvet, nekoliko dni v večih tropih nemirno letajo okoli, kakor bi hteli mlade izuriti v letanji in je privaditi na dolgo potovanje. Neke noči naposled izginejo.

Zgodnja zima in pomanjkanje hrane jih pa časih tudi prisili na pot, še predno so mogli drugi rod odgojiti, tako da zapuščeni mladiči lakote poginejo. Zgodi se pa tudi, da se stari zakasné in da jih zima prehiti. Taki se zarijejo in poskrijejo v dupla in v podzemeljske luknje, kjer otrpnejo in tako prezimijo. Večkrat so že našli take otrpele lastavice, ki so v topli izbi spet oživele.

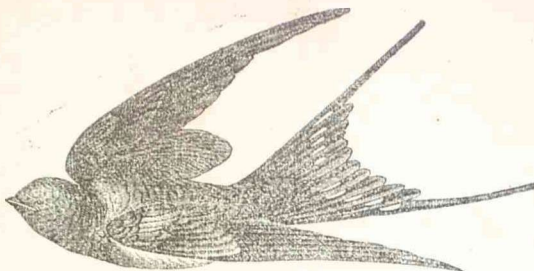
Lastavica ima, če tudi ne močen, vendar prav ugoden in mil glas. Zlasti takrat, kedar samica valí, samec tako zadovoljno in zgovorno žuborí, da ga je veselje poslušati. Zjutraj se še ni jelo daniti in že sedi na strešnem žlebu, ter žvrgoli in drobi neutrudoma svojo juterno pesmico.

Lastavica človeku ne stori niti najmanjše škode, pokonča pa neizrečeno mnogo nadležnega in škodljivega mrčesa, vsakoršnih muh in mušic, komarjev in žužkov, metuljev in pajkov. Ni pa res, da lovi tudi bčele, še celó ogiblje se jih, ker se boji njihovega strupenega želca. In vendar tudi nedolžno lastavico proganjajo po nekterih krajih. Sosebno Lahi jih jeseni, ko so na potu, na vse pretrge lové in brez usmiljenja davijo.

Pri nas stanujete dve lastavici, namreč domača ali kmetska in hišna ali mestna lastavica.

Domača lastavica je zgoraj svetlo črna, spodaj umazano bela, na čelu in na grlu pa rjava. Repna peresa so razen srednjih dveh belo pikasta.

Ta lastavica gnjezdi, ako je le mogoče, kje pod streho; navadno po vežah, v stajah, kuhinjah in celó v dimnikih. Spomladi pride prva nazaj in jeseni gré zadnja od nas, navadno okoli sv. Mihela.

17. Domača lastavica.

Hišna ali mestna lastavica je nekoliko manjša od prejšnje ter je zgoraj plavkasto črna, spodaj pa vsa bela. Na repu nima belih pik.

Gnjezdi zmerom zunaj na hišah, pod nadstrešjem, nad okni, okoli stebrov in pomolov in sicer najrajša v velikej družbi; časih je gnezdo nad gnezdom.

Hišna lastavica nima tako ugodnega glasu in tudi ne leta tako dobro, kakor domača, akoravno se vzdiguje jako visoko pod oblake. Proti zimi je bolj občutljiva, zato jeseni odhaja pred domačo in spomladi se pozneje vrača.

Tretja ptica tega rodú je:

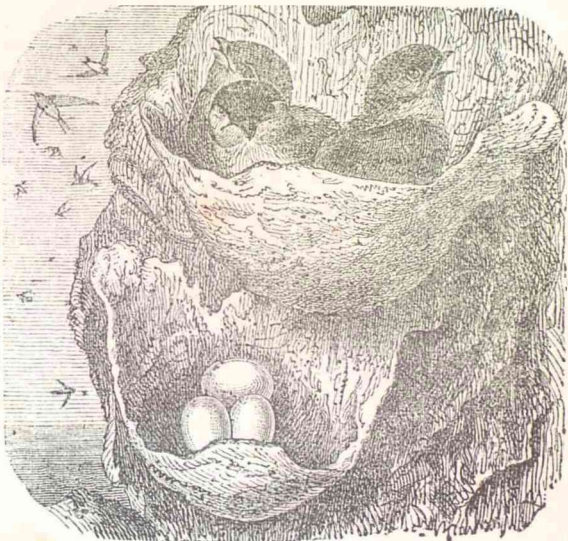
Podgrivka ali bregulja, ki je najmanjša naša lastavica. Po glavi in po hrbtu je sivorjavkasta, po trebuhú pa bela. Rep je mnogo krajši nego od domače lastavice in ni tako škarjasto zarezan. Leti hitro kakor strela; ne poje, temuč samo cvrčí; navadno je v velikej družbi, posamezni pari so redki.

Podgrivka gnezdi pri vodah na strmih in visokih bregovih, sosebno ondi, kjer je prhka, glinasta ali laporjasta zemlja. Tam si izkoplje 3 do 6 črevljev dolge luknje, kamor si v zadnji konec nanese toplo in mehko gnezdo. Človek se mora čuditi majhnej ptičici, ko vidi, kako urno in spretno koplje s slabim kljunom in z nježnimi krempljci. Večkrat sem pri Savi gledal to ptico, kako je dolbla črez seženj dolge cevi. V tréh dnéh je prišla že tako globoko, da nisem z roko mogel seči do konca. Kjer

jim je kraj všeč, naredé luknjo pri luknji, da je breg rešetu podoben.

Podgrivka nas jeseni zapusti še pred hišno lastavico, navadno okoli Vélike Gospe in spomladi se jako pozno povrne.

Že davno je bilo znano, da Kinezi jedó gnjezda neke lastavice; ali o ptici, ki dela ta gnjezda, se do najnovejšega časa ni nič pravega vedelo.

18. Salangana.

Salangana, tako namreč se imenuje ta ptica, podobna je po velikosti in po perji našej podgrivki ter gnjezdi v velikih družbah na strmih morskih bregovih, sosebnó pod skalami, ki visé nad morje in po luknjah in podmolih, ktere je pluskajoče morje izvotlilo. Okoli njihovih gnjezd se neprestalo pené morskí valovi, lastavice pa rojijo okoli izlizane pečine kakor bčele okoli uljnaka in pobirajo hrano po razburkanem morji.

Kedar je treba delati gnjezdo, cedi se ptici iz dvéh žlez pod jezikom neka klejasta (limasta) slina v nitkastih svalkih, iz katerih ptica malo po malo naredi belkasto, skoro prozorno plitko skledico, v katero potem brez dalnje podlage znese 2—3 jajca.

Ta gnjezda Kinezi kakor neko posebno slaščico drago plačujejo. Poprek se je proračunilo, da na leto pojedó 1 milijon gnjezd, za ktera plačajo do 3 milijone goldinarjev.

Gnjezda pobirajo ljudje, ki so že od mladih nog se privadili temu dosti nevarnemu poslu. Na dolgej vrvi spusté možje enega tovariša v globočino, v enej roki ima dolgo palico z železno kljuko, v drugej pa gorečo bakljo, ako so namreč gnjezda v temnem podmolu. Železno kljuko zapiči v kako razpoko in se tako pritegne do stene, s ktere potem z nožem odloči gnjezdo za gnjezdom, dokler ne napolni koša na hrbtu. Ako mu se zvrtil v glavi ali ako omahne in spusti vrv — je izgubljen.

Gnjezda pobirajo trikrat na leto in še le četvrti krat dadó pticam mir, da morejo valiti. Pobrana gnjezda se očistijo, posušé in potem razpošiljajo. Čim belša in čistejša so gnjezda, tem draža so.

Razen že omenjenih pravih lastavic prebiva pri nas tudi: hudournik. Ves je podoben lastavici, toda je malo veči ter ima posebno dolge sabljaste perotnice. Črnkast je, samo grlo je belo. Na prekratkih nožicah ima vse štiri prste naprej obrnjene; po zemlji ne more hoditi, s krepeljci se pa obeša in oprijemlje po zidovih in pečinah.

Hudournik sicer leteč ne poigrava v zraku tako lepo kakor lastavica, ali je ipak urniši od nje, pravijo, da v enej uri preleti 14 milj. Pri nas ga vidimo pogosto v velicih tropih z neprestanim krikom obletavati turne in visoka stara zidovja, v mestih leta kričeč tudi po ulicah. Kakor sploh lastavice tudi hudournik pred dežjem in pred nevihto leta nizko ob tléh, češ, da naznanja nevihto ali hudo uro — odtod je tudi dobil ime — prav za prav pa le zato, ker mušice in drug leteč drobiž, ktereга te ptice

19. Hudournik.

po zraku lové, pred dežjem popadá na zemljo ter se poskrije, in ptice so potem primorane si hrane iskati po tléh.

Hudournik gnjezdi v razvalinah, po turnih in cerkvah, kjer pa teh ni, tudi v pečevji. Tu nanese v kako luknjo ali razpoko vsakoršne lahke šare, jo dobro oslini, da se zlepi in strdi, in potem znese ona 2 ali 3 bela jajca. Ona vali, on jej pa hrane prinaša. Mladiče, ki prav počasi rastó, pitata oba. Za dobra gnjezdišča se pred valitvijo hudo tepó med sebo, časih tudi eden ali drugi hudo ranjen ali celó mrtev cepne na zemljo. Večkrat pa tudi vrabca ali škorca siloma poženo iz prijetnega gnjezda.

Hudournik jeseni prvi od nas odhaja, navadno še v največej vročini, kmalo po sv. Jakobu, spomladi je pa spet med zadnjimi, ki se vračajo iz Afrike.

Pri nas se za-nj nikdo ne zmeni, na Laškem pa tudi njemu ne prizanesó, posebno mlade radi iz gnjezda pobirajo.

Pri nas na planinah živi tudi malo večí planinski hudournik.

Ker že govorimo o lastavicah, naj omenimo tudi našo ponočno podhujko. Ta ptica je kosove velikosti; kratke šibke nožice, majhen kljunček, široko zijalo in posebno dolge perotnice jo izdajajo za lastavico; njena debela glava z velikimi izbuljenimi očmi in mehko obilno perje nas pa opominjajo na sovo. Po temno sivem perju je črno in rjavo pegasta in lisasta, na perotnici ima 3 bele lise in tudi širok rep je ob stranéh bel.

20. Podhujka.

Podhujka stanuje v gozdu po lazih in krčevinah; ker svetloba ne dé dobro njenim ponočnim očém, predremlje dan v temnej goščavi pod kacim grmom ali pa tudi počene po dolzem na vejo košatega drevesa. Ako jo kdo moti, se stisne in puha, kakor sova. Kakor hitro pa mrak nastane, zleti na lov; lahko in urno kakor lastavica, in tiho kakor sova se poganja po zraku hlataje po nočnih metuljih, po hroščih (kebrih), govnobrbcih in veščah. Prileti tudi v vas, celó v mesto in obletava smetišča in hleve, kjer navadno najde največ hrane. Ko je želodec

poln, miruje in prebavlja, proti jutru je pa spet na lovu. Ogenj na polji ali v gozdu jih privabi, zvedavo ga obletujejo in si ogledujejo ljudi, dokler jih kaka sova ne prepodi.

Podhujka ne dela gnjezda, svoji dve zamazano beli jajčeki znese na tla med reso, travo in mah. Pri valitvi samec zmenjeva samico.

Na jesen se preseli v Afriko, od koder se vrne z drugimi poznimi lastavicami.

Malo je tako pridnih in človeku koristnih tičev, kakor je podhujka, in vendar so neumni in praznoverni ljudje o njej izmislili prav neslane pravljice. Med drugimi namišljenimi napakami jej tudi očitajo, da po noči pride v hlev ovce in koze sesat, zato jej v nekterih krajih tudi pravijo: kozomolza.

12. Ščinkovec ali zeba.

Ščinkovec je v rodu z vrabcem, tudi je njegove velikosti in postave, samo da je lepše opravljen. Glava je plavosivkasta, prsi so rujne (rdečkaste kakor vino), hrbet rjav, trebuh bel; čelo, beloobrobjeni rep in dvakrat belopasaste perotnice so črne. Samici perje nagiblje bolj na sivkasto.

Ščinkovec prebiva povsod pri nas po gozdih in vrtih ter nas razveseljuje s svojim prijetnim in močnim glasom. S tem se je človeku prikupil, da ga ima rad zraven sebe v hiši, tem rajši, ker se od človeka nauči tudi druge pesmi peti. Take učence še mlade jemljó iz gnjezda, predno so od starišev slišali ščinkovsko pesem, in jim potem eno in isto pesem tako dolgo žvižgajo, da jo znajo hitro in brez napake ponavljati. Taki izurjeni pevci se za drage denarje prodajajo. Toda tudi zunaj ne pojó vsi ščinkovci enako lepo, v nekterem kraji so mnogo zgovorniši in pojó odrezano, drugde se pa pačijo in pesem po nepotrebnem brusijo. Izvedeni tičarji po tem dobro razločujejo več vrst in jim posebna imena nadevajo. Najimenitniši je ropočev, ki je pa precej redek. Okoli Ljubljane ga ni, prvi te vrste se nahajajo pri Višnjej gori. Enkrat se je bil eden tudi oglasil pri Igu in tekoj so bili vsi krakovski

tičarji na nogah ter so hiteli proti Igu. Ali so ga dobili ali ne, tega ne vem povedati. Razen imenitnega ropočva razlikujejo krakovski veščaki tudi še: griču, vidru, cekiv, kočév in še druge.

Poprej — znabiti že sedaj kje — so imeli neusmiljeni tičarji grozovito navado, da so ščinkovca najprej zaprli v temo in mu potem, ko se je v temi navadil jesti, z razbeljenim železom iztaknili oči. In to samo zato, da jim oslepljen revček tudi po noči poje, ker ne loči dneva od noči. Taki siroveži pač zaslužijo najostrejšo kazen za to hudobijo.

V mehkih zimah ostanejo ščinkovci pri nas, združijo se z vrabci in strnadi v večje jate in letajo okoli hiš, skednjev in svisel. Na gumnih jih jeseni tičarji mnogo polové, kar pa ni prav, ker ti drobni pevci človeku niso škodljivi, temveč koristni. Ščinklje so menda za zimo bolj občutljive, ker se z mrazom umaknejo v toplejše kraje, v hudej zimi gredo tudi samci za njimi, ali na pomlad se kacih 14 dni prej povrnejo nego samice.

Čink, čink! se sedaj povsod razlega ščinkovčev glas, ki s težkim srcem pričakuje svoje ščinklje. Lanski mladiči si sedaj poiščejo svoje družice, kar se pa ne zgodi brez hudega boja med samci. Sporazumljen par drži zvesto skup — do smrti. Med tem ko ona znaša in dela gnjezdo, spremlja jo on povsod, in pozneje, ko sedi ona na jajcih, kratkocasi jo s petjem blizu nje na vejici sedeč. Čin, čin, čin, čin gri griču, ček! se takrat z visocega drevesa razlega po logu in po vrtu. Valečo družico pita on iz svojega grbanca, ako mora ona za kratek čas zapustiti gnjezdo, sede on va-nje, da se jajčeka ne bi prehladila. In ko pride srečen trenutek, da se začno mladički gibati in lezti iz jajec, mu ona podaja lupine, a on jih odnaša daleč proč, da podlatica ali druga kaka zverka ne bi zasledila mlade družine.

Ščinkovka dela prav lepo in umetno gnjezdo. Postavi ga najrajša med kake rogovile ne previsoko v vrhu, pa tudi ne prenizko. Gnjezdo je lepo zaokroženo, zgoraj ože, znotraj širje; zunaj je obloženo z lišajem ali mahom, kakoršen raste po tem drevesu;

znotraj je pa breoblečeno s pajčevino, z gosencjo prejo, s perjem in dlakami. Tu noter znese 5—6 pikčastih jajček ter je izvali v 12. dnéh. Mladiče pitata in prehranita s samim mrčesom, z gosenicami in drugimi mrgolinci.

Ko so prvi mladiči izpeljani, tekoj stara dva delata priprave za drugo zalego. Črez nekoliko dni že prične ona znašati drugo gnjezdo, ki pa ni tako skrbno in umetno izdelano kakor prvo. Drugi zarod je zmerom za dve ali tri glavice slabejši.

Nikavec ali pinoža je podobna našemu ščinkovcu, samo da je lepše pisana; ima namreč perotnice, rep, hrbet in glavo črno, pleča, grlo in prsi so rujne (rdeče kakor vino), po trebuhu je bela, po bokih pa črno pikasta.

Nikavec gnjezdi daleč na severu, jeseni ga pa zima v tropih prižene v naše kraje, kjer se pridruži vrabcem, strnadom in ščinkovcem. Tičarji jih na gumnih mnogo polové in podavijo.

Nikavec nima tako prijetne pesme, kakor njegov bratranec.

Pod Triglavom in po drugih planinah blizu večnega snega oživlja puste meline in groblje planinski ščinkovec, ki je malo večji od našega in ima bela pleča in bel rep. Kjer jim ljudje niso sovražni, ondi so prav krotki in brez strahú prihajajo k hišam in gnjezdijo pod strehami in po vežah.

S ščinkovcem v najbližem rodu so mnogi drobni, povsod dobro znani tički. Nekteri med njimi so naši pravi domači in gnjezdijo pri nas, drugi pa le na zimo pridejo k nam v goste iz severne svoje domačije, iz ktere jih prežene mraz in lakota. Ker so vsi več ali manj ugodni pevci, in ker se tudi sicer prav vljudno obnašajo, zato jih ima človek rad zraven sebe v stanovanji, da ga s svojim veselim vedenjem in s petjem razveseljujejo in kratkočasijo.

Njihovega življenja ne bomo natanko opisovali, ker se v vsem vjemajo s ščinkovcem, morali bi tedaj že znane stvari ponavljati.

Pred vsemi prvega omenimo lepega liščka ali štigleca, ki ima med vsemi ptiči ščinkovskega rodu najzališo, vprav svatovsko obleko. Čelo in grlo je rdeče kot škerlat, teme in tilnik črn in svetel ko žamet, hrbet je rjavkast, trebuh belkast, rumenopasaste perotnice in rep je črn, na koncu belo zarobljen. Samica je težko ločiti od njega, toliko se vendar razloči, da je na glavi manj rdeča.

21. Lišček.

Lišček je pri nas navadna in jako priljubljena ptica. Umetno spleteno gnjezdo postavlja rad na visoka drevesa po vrtéh, ob cestah in po logih, za gozd ne mara toliko. Gnjezdi, valí in odgaja mladiče, kakor ščinkovec. To lastnost pa ima, da mladiče iz gnjezda vzete, v gajbo zaprte in na drevo obešene tako dolgo pita in hrani, dokler se ne naučé sami jesti. Ščinkovec tega ne stori.

Jeseni in po zimi letajo liščeki v večih jatah po vrtilih in dobnavah od vasi do vasi. Prehranijo se s ščetičjem, osatnim in repinčevim semenom.

V gajbici je lišček prav prijeten pevec, poje skoro celo leto in se nauči tudi majhnih mojstrij, na pr. vodo vlačiti itd.

Drug tudi povsod dobro znan pevec in sicer najmanjši tega rodú je čížek, tudi cizek in olšica imenovan. Zgoraj je zelenkast, spodaj rumen, teme, perotnice in rep je črn, vnanja repna in srednja kre-ljutna peresa so na korenu rumena.

Čížek prebiva v hribih po jelovji. Gnjezdo pri-pne na šibko vejo vrh najviše smreke in ga zna tako skriti, da ga človek prav težko najde, ako je tudi poprej videl, kam samica znaša lišaj in mah. Zato pastirji in drevarji sploh mislijo, da je čížkovo gnje-zdo nevidno. S snegom se čížki pripodé v nižavo in stikajo najrajši po jelšah za semenom. Pajdašijo se tudi z drugimi tički in pridejo z njimi pod kozolce in pred svisli.

Ujet se kmalu sprijazni s človekom in ga raz-vedruje z neutrudnim čvrgolenjem. Hitro se nauči vsakoršnih malih mojstrij; ako se mnogo z njim pe-čaš, postane tako krotek in domač, da pride sam nazaj v svojo hišico, ako ga tudi spustiš na vrt.

Lakomni tičarji tudi za drobnega čížka nimajo milosti.

Čížkove velikosti, in tudi drugače jako podoben mu je: griljec ali grilček. Rumenkasto zeleno perje je po dolzem črno lisasto in progasto, na čelu, tre-buhu in nad trtico lepo rumeno in tudi prek sivka-kastih perotnic gresta dva rumenkasta pasca. Samica je po trebuhu bledeja.

S tenkih koreninic spretno spleteno gnjezdo na-pravi med gostimi vejami, na vrtu najrajši na hruški. Tako ga zna skriti, da ga težko zapaziš.

Po zimi gre na Laško.

Kakor lisca in čížka tudi griljca ljudje radi imajo po hišah. Poje prav prijetno skoro celo leto.

Tudi repnik ali konopljenka je ljubeznjiv tiček iz ščinkovčeve rodovine, povsod priljubljen zaradi lepega petja. Pa je tudi lep, zlasti spomladi, ko se opravi v svatovsko obleko. Glava in persi mu se rdeče kakor bi bil krvav, po hrbtu je rjast, na trtici in po trebuhu bel, po bokih jasno rjavkast. Zaprtemu repniku rdeča barva pobledi. Samica je bolj ponižna, rdečica na njenej glavi in na prsih se je spremenila v navadno rjavico.

Repnik je družan ptiček, skoro zmerom jih bodeš videl spreletavati se v večji ali manjši jati. Jeseni, ko so odgojili mladiče druge ali celó tretje zalege, združijo se z vrabci, ščinkovci in drugimi sorodniki ter pridejo do ljudskih stanovanj hrane iskat. Zobljejo vsakoršno semenje, posebno oljnato, kakor na primer ogerščico, konopljo, mak, zraven pa tudi travno in plevelno seme po strniščih.

Gnjezdi po grmicah, mejah in sečih, no gnezdo ni tako umetno izdelano, kakor ščinkovčevo ali liščekovo. Samica znese 5 rdečepikčastih jajec, ktera sama vali, samec jo pita in jej prepeva blizu gnezda. Mladiče, negodne iz gnezda pobrane in v gajbico zaprte, pitata stara dva, ako jim jih človek obesi kam blizu gnezda.

Repnik poje jako ugodno skoro celo leto, nauči se tudi posnemati druge ptice, na pr. ščinkovca, lisca in celó slavca. Po naših kmetskih hišah je repnik najnavadniši tič. Dečki po cele dni radi prezebajo v snegu, samo da vjemó repnika, dostikrat pa samo ščinkovca — na nos.

Vsako jesen — časih v prav velikih jatah — pride od severa k nam neki tič, ki je v velikosti in v perji repniku podoben. To je namreč: Brezovček, tudi zvrzek in konopljičica imenovan. Od repnika se razlikuje, da je samec na glavi in na prsih še lepše rdeč in tudi na trtici rdečkast, na grlu je črn in prek temnih perotnic mu gresta dva jasnejša pasa. Samica ni rdeča.

Prebiva po velikih brezovih gozdih v severnej Evropi, od koder na zimo prileti k nam, sosebnó v

takih letih, ko ni obrodilo brezovo seme, ki jim je poglavitna hrana. Pri nas se v družbi s čički najraje drži po brezovji in jelševji.

Da-si nima tako prijetnega pevskega grla, kakor repnik, vendar ga ljudje radi držé v gajbah, kjer se hitro sprijazni s človekom in postane jako krotek.

Po gumnih jih tičarji mnogo podavijo.

13. Strnad.

Že je bilo rečeno, da vrabec ne mara za gozdna selišča in gorske vasi, rajši se drži polja, kjer se brez velicega truda dobro živi. Ali gorski kraji zato niso mrtvi in zapuščeni, oživljajo jih drugi tički, posebno lepi strnadi ondi nadomestujejo drznega lahkoživca.

Strnad in vrabec sta si v rodu, če tudi ne v najbližem. Strnad je skoro malo veči in v truplu zajetnji, najbolj ga pa razlikuje kljun. Strnadov kljun je v korenu debel kakor vrabčev, ali spredaj je od strani stisnjen, gornja oža čeljust se ujema v doljno širjo, na nebcu pa ima rožen zobec, da laže lušči jedro iz semena. Na glavi po prsih in po trebuhu je živo rumen, zgoraj pa rjav, črno progast in lisast. Samica in mladiči niso tako lepi, perje je več ali manj sivkasto, kakor zamazano.

Strnad je dobrovoljen, ne posebno boječ tič. Leti prav dobro, rad seda v vrh drevesa ali na osamljeno vejo in odonod drobi svojo ne sosebnoumetno, ali vendar dosti prijetno pesmico. Kedar po letu ječmen zori, baje poje tako: „Čuj, čuj, čuj, ti kaj ječmen diši.“ Ako mu poredni pastir vzame mlade, pa žalostno toži: „Pod hribcem, nad hribcem, jih ni, jih ni.“ Še pozno jeseni, ko:

— drevje po gozdu rumeni,
Peró za peresom na zemljo pada;
Iz redkega grma se pesem glasi,
Otožna pesem sameca strnada.

Prebiva povsod v hostah, kjer si v nizkej goščavi ali pa tudi na tléh napravi iz trave priprosto gnjezdo. Va-nj znese strnadka navadno po štiri belkasta, rjavo poprskana jajca, samec pa njo izmenjava

pri valjenji. Kakor drugi ptički te vrste, tudi strnad vali dvakrat na leto. Do jeseni se prehrani večidel s črvički in žužki, tudi mlade pita s tako hrano, pozneje gre pa tudi na polje, posebno rad v ovsišče.

Sneg ga prižene s hribov v nižave, kjer se pridruži drugim pticam, zlasti brinovkam, sicer pa z vrabci in s ščinkovci oprezuje okoli skednjev in kozolcev. Tičarji posebno na-nj strežejo, ker je prav okusnega mesa. Ujetega kmet tudi rad spusti po hiši, ali velicega veselja človek ne more imeti ž njim, ker vse ponesnaži in se tudi sam zamaže. Radi mu se tudi skrotovičijo prsti na nogah, ker premete vse kote ter mu se pajčevina, lasje in dlaka oplete okoli krakov in krempeljcev in mu zategadelj noge obolé.

Razen rumenega strnada stanujejo pri nas še nekteri drugi:

Veliki strnad, ki je večji od rumenega, prebiva na polji, kjer na kacam drevesu ves dan precvrči; glas mu pa ni nič kaj prijeten. V blagih zimah tudi on ostane pri nas, v hudih pa poišče toplejše kraje. Perje mu je sivkasto s črnimi lisami in progami.

Mali strnad ali vizbec je manjši od rumenega. Rjavo rdečkasto perje mu je zgoraj črno progasto, črez perotnice segata dva bela pasca, rep je pa črn razen dvéh zunanjih na pol belih peres. Vizbec živi po hribih; glasi se: Ci, ci, ci, ci.

Trstni strnad tudi trstni vrabec imenovan je vrabčeve velikosti in postave in ima tudi skoro vrabčevo perje, samo da je glava, grlo in rep črn. Prebiva povsod okoli vod, po trstji in ločji. Na jesen se seli.

Vrtni strnad ali hortolan je malo večji od rumenega ter ima pepelasto, na zeleno se prelivajočo glavo in rumeno grlo. Pri nas se nahaja na Notranjskem po vrtilih in vinogradih. Med vsemi strnadi se najbolj udebela in ima najokusniše meso. Že stari Rimljani so jih pitali v posebnih tičnikih in še dandenes se med vsemi malimi pticami najdraže plačujejo, zlasti na Laškem in Francoskem, v Rimu ga bogata gospoda po goldinarji plačuje. Na otoku Cipru jih s

kropom poparijo, očistijo, jim glavo in noge odrežejo, je z dišavami vred polagajo v sodčke in z jesihom zalivajo. Tako jih prodajajo po širokem svetu.

Naposled je še beli strnad ali ostroglež, zato tako imenovan, ker ima na zadnjem prstu dolg krepelj podoben ostrogi. Bel je, le po hrbtu, na repu in konec perotnic je črn. Kakor planinski ščinkovec, biva tudi ostroglež po najviših planinah, blizu golih snežnikov. Jeseni se podajo na pot in se mudé tudi pri nas po nižavah nekoliko časa. Glas jim je prijetno čvrgolenje.

14. Taščica.

Med vsemi pticami, ki nam s svojimi pesmami oživljajo les in log, si ti, ljuba taščica, meni najmiljša, med vsemi si mi največ k srcu prirasla. Ne bodem tajil, da je slavec in še marsikteri drugi tiček veči umetnik, ali kraj vsega vendar ostaneš moja ljubljenska. Prikupila si mi se menda posebno zato, ker si bila moja prva tička, ker sem eno celo zimo opazoval tvoje živahno vedenje in ti dan za dnevom potresal krušne in mesne drobtinice. Tudi pozneje se z nobeno ptico nisva tako dobro sporazumela, kakor s tebo, in okoli tebe mi se vrtí dokaj mladostnih spominov. Okoli vseh Svetih, ko je prvokrat mrzel jesenski veter popihaval, našel sem te necega jutra v veži. Ko si me spazila, smuknila si pod staro omaro, jaz sem pa hitro vežna vrata zaprl, izbine duri pa na stežaj odprl. Kmalu si prhnila izpod omare, cincala si v hišo ter si z veselim glasom pozdravila mojo babico (staro mater), ki je pri peči za kolovratom sedela. Od tega dne se je med nama snovalo prijateljstvo. Verno sem te povsod spremljal z očmi, ko si po kotih polovila zadnje osamele muhe; vsaki dan sem ti vodo premenil in ti stregel, karkoli sem mogel. Še sedaj te vidim živo pred sebo, kako si na uri čepeč drobila tiho pesmico; zdi se mi, kakor bi se vse to bilo godilo lani, da-si ravno so od tistega časa pretekla leta in leta in se je ljuba babica že zdavna preselila v večnost. — Zunaj je

melo s snegom, mi trije smo pa v tihej izbi sedeli pri toplej peči. Babica je odmaknila kolovrat od sebe, jaz sem na nizkem stolčku sedel in zvesto poslušal vesele in žalostne povesti iz babičinih ust. Ako mi je kaka beseda ušla, tega si ti kriva, ljuba taščica, ki si zraven naju na kolovratu sedeč z rjavim očesom kmalu babico kmalu mene po strani zvedavo pogledovala. Zjutraj si me pa na mojem vzglavji čvrgoleč iz spanja budila. — Tako smo preživeli dolgo zimo. In ko je prišla vigred (pomlad), odprl sem ti okno s težkim srcem, ti pa si izletela v vrt na bezgov grm. Še sedaj te vidim, kako je takrat radost in znabiti tudi hvaležnost vzkipela v tebi, kako je začvrgolelo iz drobnih rdečih prsicc.

Taščica je pa tudi res brhka in živa ptica. Zgoraj je sivkasto zelena, spodaj belkasta, na čelu, na grlu in na prsih pa rumeno rdečkasta. Njen tenek in raven, samo na koncu malo prikrivljen kljun nam spričuje, da se taščica živi s črvički, pajki in vsakovrstnimi mehкими žužki, jeseni pa tudi rada kavsne v kako sočno jagodo po grmovji.

Taščica je ljubeznjiva, vesela in zgovorna ptičica, milo cvrčaje hitro smučje od grma do grma. Človeka se ne boji, še prav prijazno se ozira na-nj, kakor bi vedela, da se nima ničesar bati. Med seboj se rade dražijo in kavsajo, toda so na drugo plat spet prav usmiljene in dobrosrčne. Brehm pripoveduje o dveh zaprtih samcih, da sta se zmerom pulila za hrano, videti je bilo, da drug drugemu ne privošči grizleja. Zgodi se pa, da si eden ulomi nogo in kakor bi odrezal neha vsako sovraštvo med njima. Zdrava taščica je skrbela za bolnico, prinašala jej je hrano in jo pred njo devala. Ko je noga ozdravela, ste tudi dalje živeli v najlepšem miru. — Drugi spet so opazovali, da je mehkosrčna taščica vzela v skrb zapuščene tičke, pitala jih in stregla sirotam, kakor svojim lastnim otrokom.

Taščica prebiva po vsej Evropi, povsod v grmovji in goščavi, zlasti blizu virov in potokov. Gnjezda ne dela nikoli visoko od tal, najrajša na tléh med razkrečenimi koreninami ali pa v otlini kacega gnjilega parobka. Spletено je iz mehkih travnih

bilk in tenkih koreninic, zunaj je pokrito z listjem in mahovjem, znotraj je pa pretkano s perjem in z dlakami. Konec malega travna že znese samica 5—7 tenkolupinastih rjavopičkastih jajčic. V valjenji izmenjava samec samico in v 14 dnéh se mladiči izvalé. Mladina raste hitro in kmalu potem, ko more ona sama za-se skrbeti, delajo stari priprave za drugo zalego. Pod jesen mladiči slečejo otroško obleko in dobodo pisano suknjico, kakoršno imajo stari.

Že meseca vélicege srpana se v mladičih izbudi nagon za potovanje, iz lesov se pripodé v vrte in na polje skrivaje se po mejah in sečih; pozneje se jim pridružijo še stari z drugimi mladiči. Ko pa nastopa zima, izgublajo se počasi proti Laškemu, kjer že preži na-nje laskrni Lah. Pomladi se taščice med prvimi pticami spet vračajo in pozdravljajo z veselim petjem stara gnjezdlišča. Pozni mrazovi in snegovi jih časih hudo stiskajo, takrat rade pricincajo do po-hištev, kjer se laže stakne kaj za lačen kljunček.

Povsod po naših vrtih, zlasti po hribih, stanuje še neka druga dobro poznana gostolevka, to je: šmarnica, tudi ilovščica in lípek imenovana. Od taščice je tanjša in daljša ter ima črno glavo, sivkast hrbet in prsi, belkast trebuh in rjavo rdečkast rep.

Šmarnica ni tako priljudna kakor taščica, ali vendar se rada drži hiš, bodi si v mestu, v vasi ali pri samotnem selišču; najrajša poseda po strehah in odonod se zgodaj zjutraj in pozno na večer razlega miloglasna njena pesmica. Gnjezdi kje na hiši, po hribih pa tudi v skalovji. V družbi s taščicami prezimi v južnej Evropi, od koder se k nam povrne kmalu za taščico.

Ravno tako pogosto se po naših krajih nahaja šmarnici podoben in njej soroden: pogorelček, drugače tudi črnelka in rdecerepka zvan. Na čelu in po grlu je črn, na temenu in sred trebuha bel, rep, prsi in boki so rdečkasti, hrbet pa sivkast.

Tudi pogorelček prebiva rad blizu hiš, toda se drži drevja po vrtu in po gozdu. Gnjezdo ima večidel v duplu, časih pa tudi po skalnih razpokah. Zarad prijetnega petja ga držé tudi po hišah.

Manj znana je pri nas lepa plava taščica s plavimi, spodaj črnozaroabljenimi prsimi, sred katerih se sveti rdeča lisa.

Ta zala ptica pri nas menda nikjer ne gnjezdi, vidimo jo le jeseni ali pomladi, kedar potuje. V svojem gibanji in vedenji je podobna taščici, samo da se še bolj tál drži. V gajbici zaprta se sprijazni kmalu s človekom, kakor naša taščica.

Iz taščinega ceha prebivajo pri nas po gorskih senožetih in po pašnikih še tri ptice, namreč: Nemirna rjava repaljšica, ki hitro skaklja po tléh in potresa z repom; zatem črnoglavi prusnik, ki je najmanjši med njimi in prebiva med razsedenim skalovjem in po grobljah. Naposled je beloritka ali belorepka belega čela, trebuha, repa in bele trtice, prek oči jej drži črna lisa in tudi perotnice in gornji dve repni peresi ste črni, prsi so pa rumenkaste. Rada seda na kakov kamen ali na kol in preži na žužke, ki lazijo pod njo. — Vsi trije pojo cmakaje in potresajo z glasom. Na zimo se selijo od nas.

15. Kalin ali popkar.

Na kalinu se prav očitno vidi, kako se slabe naravne zmožnosti in zanemarjeni talenti z neutrudeno marljivostjo in neprestanimi vajami dadó izuriti in izbrisati. Ono petje, kar se ga kalin od matere in očeta nauči, ni ravno veliko prida. Svojo kratko pesmico tako okorno škriplje in brusi, da človeka skor ušesa bolé; ako pa mlad kalin pride pravemu mojstru v roke, izuri se v pevca, da ga je veselje poslušati. Naučeno pesmico odžvižga s tako ugodnim, mehkim, čistim in zvonečim glasom, da se ga človek ne more z lepa naslušati. To se vé, da vsi

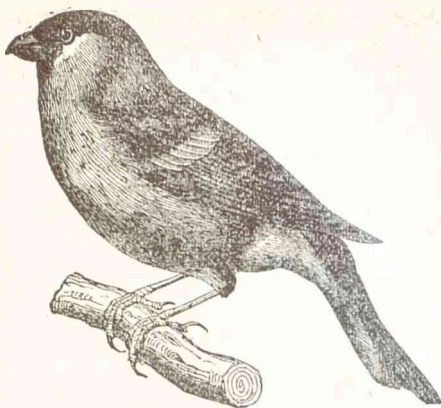
kalini nimajo enacega talenta; eden se uči lahko in hitro, drugemu pa gré težko v glavo; ta izpoje vso pesem od konca do kraja, kakor se spodobi, oni pa vmes šušmari ali pa začne kaj družega peti, kakor mu baš šine v glavo; nekteri se nauči dve tudi tri popevke, nekteri pa še to eno z velikim trudom naučeno hitro spet pozabi.

Kalina, ktereга hočeš izuriti v dobrega pevca, moraš že kakor negodnega mladiča vzeti iz gnjezda ter ga skrbno pitati. Kakor začne sam jesti, moraš ga odločiti od drugih ptičev. Najbolje storiš, ako ga obesiš v kak mračen kot, da ne gleda ven v zelenje, ker sicer je pri nauku raztresen; tudi ne smé slišati drugih ptic, sploh nikakoršnega glasú, ker sicer bode posnemal te glasove in bode pačil svojo pesem; sred popevke bode začeketal kakor vrabec ali pa bode po petelinovo zakokorikal. Največ je pa na tem ležeče, da zna mojster sam lepo in čisto žvižgati in da mu pesem nekolikokrat na dan, vselej brez presledka, prežvižga. Kalin kmalu začne posnemati, s početka nekako tiho in boječe, s časom pa čedalje pogumniše in glasnejše in nazadnje prekosí mojstra.

Po nekterih krajih na Nemškem se ljudje posebno radi ukvarjajo z odrejo in s šolanjem kalinov, ktere potem izučene drago prodajajo daleč po svetu, celó v Ameriko. Najdraži so taki, ki pojo zmerom, kedarkoli jim človek zapové; cenijo jih po 15 do 20 gold. in tudi po več. — Brehm pripoveduje o nekem kalinu, ki je bil sosebno dobro izšolan. Kedar je gospodar hotel, da poje, ustavil se je pred njegovo gajbico, ga je poklical po imenu ter mu se trikrat priklonil, kar je ptiča neznano veselilo. Po tretjem priklonu je začel žvižgati pesmico, ktero je zmerom do konca brez vse napake neizrečeno milo izpeljal. Ko ga je potem gospodar pohvalil, veselja ni vedel, kaj bi počel. Poslušal je pa tudi vsacega družega moškega, ako ga je lepo prosil in mu se spodobno priklonil. Čudno je bilo pri tem ptiču to, da ženske ni ubogal, od nobene se ni dal preprostiti, ako si je tudi gospodarjevo kapo na glavo dela.

Kalin je vrabčeve velikosti, da-si ravno je zarad rahlega zmršenega perja videti večí. Samec je jako

lep ptič, zlasti po zimi je lepo videti na snegu ali vrh golega drevesa družbo rdečih kalinov. Samec je zgoraj pepelast, spodaj pa rdeč kakor cinober, na glavi ima črno kapico, tudi rep in perotnice so črne; samica je spodaj siva, mladiči pa nimajo kapice. Kalinov

22. Kalin ali popkar.

kljun je kratek, debel in trd, tedaj ves sposoben luščiti jedra iz semenskih zrn.

Kalin je tih in miren ptič. Kedar ne vali, je rad v družbi med svojimi. Človekovih zvijač ne pozna, zato ga ima svet za neumnega bedaka, ker se dá lahko ujeti; da pa v resnici ni bedast, vidi se od tod, da se nauči ponavljati težke popevke in se sploh prav ljubeznjivo obnaša.

Pri nas prebiva kalin po gorskih lesovih, najrajši v jelovji. Ondukaj tudi gnjezdi v kakej košatej mladej smreki, še rajši pa na širokej veji starega drevesa. Iz suhljadi si napravi podlago in potem na-njo postavi svoje rahlo gnjezdo, spleteno iz vitkih koreninic in lišajev, znotraj pa z dlakami obloženo. Ona sama sedi na 4 ali 5 okroglastih, tenkolupinastih, črnomarogastih jajččkih, on jej pa skrbi za hrano. Mladiče pitata oba, s prva z žužki, pozneje pa iz guše z razmočenim semenjem.

Ko na zimo zapade sneg po gorah, zmanjka mu hrane in takrat pride v večej družbi v niže hoste, v vrte in v grmovje na polji, kjer so veje golega drevja obložene z jagodami, iz katerih prav spretno lušči semenje. V sili tu in tam tudi odtrga kak brst ali popek, škoda pa ni tako velika, kakor so jo

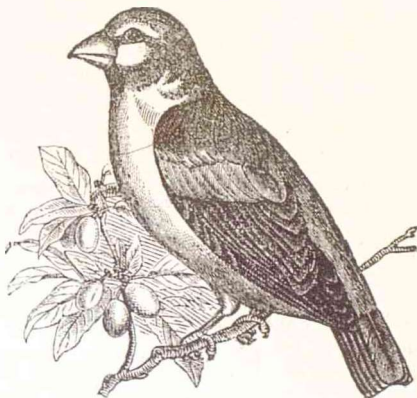
nekteri razvpili. Odtod je pa dobil ime popkar in brstnik.

Po lokah in dobravah nahaja se pri nas pogosto zelenee z močnim debelim kljunom, ki je pa daljši od kalinovega. Ves je več ali manj zelen, po trebuhu rumenkast, le perotnice so pepelaste in rep je črn. Gnjezdi po drevji med rogovilami in vali po trikrat na leto. Jeseni se v jatah klati okoli z drugimi pticami ščinkovskega rodu, mnogo jih pa tičarji polové na gumnih. S petjem se ravno ne more po-
našati, ali vendar ga tu in tam držé po hišah.

16. Dlesk.

Zatrepanemu debeloglavcu je na prvi pogled videti, da spada v ščinkovsko pleme, kteremu pa ne dela posebne časti. Dočim so drugi ptiči ščinkovskega plemena živahni in ljubeznjivi pevci, je dlesk okren, len, dol-

gočasen in neotesan paglavec, in ker zraven še škodo dela, je verjetno, da se človek ne more sprijazniti z njim. Prekanjeni tat se skriva v gostej krošnji ali v košatem grmu, človek ga zmerom prej čuti in sliši, kako tare trdo drevesno semenje, predno ga more ugledati.

23. Dlesk.

Poplašen nerad izleti in kmalu se spet skrije kam v goščo, ker je težek in nespreten letavec. Najraje hodi na črešnjo, kedar plod dozoreva, in sicer zmerom na eno in isto drevo, dokler ni popolnoma obrano. Izobešene klepetce in strahove kmalu prepozna in tudi

vpitje in ploskanje ga ne moti v škodljivem poslu. Poprej ne odjenjajo, dokler ne streliš med nje in jih nekoliko iz družbe mrtvih z drevesa ne pocepa. Črešenj pa ne zoblje, temuč izlušči samo koščico, jo stare z močnim kljunom, pozoblje jederce, meso in lupine pa meče proč. Razen tega škoduje tudi na konoplji, na lanu, kapusu itd., celó mladega graha ne pusti na miru, zato ga pa tudi imajo na rovašu vrtarji in gospodarji ter ga na vse kriplje proganjajo.

Dlesk je največi in najdebelejši med svojimi sorodniki. Posebno telebastega ga dela nespodobno debel, kratek in kopicast kljun, v katerem ima neizmerno veliko moč. Ako te popade za prst, bode se ti dolgo poznalo; gabrico, bukviso, črešnjeve in tudi češpljeve koščice pa hrusta, da ga je veselje gledati.

Sicer ne bi bil napčen tič, obleko vsaj ima dosti čedno. Na glavi in na hrbtu je jasno rjavkast, po trebuhu kostanjast, na tilniku ima sivo pečico, na glju in na perotnicah je pa črn kakor žamet. Kljun je rožene barve. Na samici so vse barve nekako blede in izprane.

Dlesk stanuje po letu v listnatih gozdih, kjer tudi gnjezdi in odgojiva mladiče. Po drugej valitvi se pa mlado in staro priklati na polje in v vrte ter se tje do zime potepa od kraja do kraja, potem se pomakne dalje v južno Evropo, kjer mu se ni bati ni mraza ni lakote.

Gnjezdo dela kakor druge ščinkovke skrivno in spretno, najrajši konec šibkih vej. Dleščica znese 3–5 precaj debelih, rjavo lisastih in žilastih jajec, na katerih večidel sama sedi, le okoli poldneva jo na nekoliko časa zameni samec. Mladiče pitata oba jako skrbno; tudi še potem, ko so že godni izleteli, jih ne zapustita, dokler jim se kljun ne utrdi.

V petji je dlesk mojster skaza in tudi sicer človek nima veselja ž njim, ako ga zapre v gajbo; zabavljiv je in svadljiv, posebno majhni tiči nimajo nikdar mirú pred njim.

17. Slavec.

Slavec je pevec nad vse pevce. Noben jezik nima besedi, s kterimi bi se milina in ljubkost nje-

govega glasu mogla dostojno opisati. Vsi narodje so ga že od nekđaj kakor pevskega mojstra čislali in ni ga morebiti pesnika, kateri ne bi bil njegove slave opeval. Vsacega, komur srce ni popolnoma okamenelo, mora slavčevo petje navdajati s sladkimi čuti.

Ali si kedaj poslušal slavca v mehkej noči tople pomladi? Ali te niso spreletali nežni čuti, ali se ti ni širilo srce, ali se te ni polastilo neko hrepenenje, ko so ti na uho bile srcetopeče melodije. Kako globoko iz drobnih prsi mu kipé vroče pesmi, kako silno vro skozi tenko grlo, človek se boji, da bi pevcu ne počilo srce. — In pa kakošen glas, kakošne spremembe! Sedaj mu iz polnega grla doni sladka prikupljiva pesem, sedaj spet milo prosi in tiho gostoli. Kakor na tenkej nitki mu se stresejo zategnjeni glasovi, kmalu se pa krepé in naraščajo ter se prevržejo v vriskajočo radost. Kaj tacega se dá le poslušati, ne pa opisati. Slavčevo pesem so sicer napisali z mrtvimi črkami, ali za njim je še nikdo ni zapel.

Slavni natoroznanec Bechstein je slavčevo petje razdelil v sledeče zloge in besede:

Tiuu, tiuu, tiuu, tiuu
 Špe tiu tokua,
 Tio, tio, tio, tio
 Kuutiu, kuutiu, kuutiu, kuutiu,
 Tskuo, tskuo, tskuo, tskuo
 Tsü, tsü, tsü, tsü, tsü, tsü, tsü, tsü, tsü
 Kuoror tiu. Tskuo pipitskuisi
 Tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso, tso
 tsirrhading!
 Tsisí si tosi si si si si si si si
 Tsorre tsorre tsorre tsorrebi
 Tsatn, tsatn, tsatn, tsatn, tsatn, tsatn, tsatn, tsatn, tsi
 Dlo dlo dlo dlo dlo dlo dlo dlo
 Kuioo trrrrrret
 Lu lü lu li li li li li li li
 Kuio didl li lulyli
 Ha guur, guur, kui kuio!
 Kuio, kuui kuui kuui kui kui kui kui
 Ghi, ghi, ghi,
 Gholl gholl gholl gholl ghia hudndoi.

Kui kui horr ha dia dia dillhi!
Hee, hee, hee, hee, hee, hee, hee, hee, hee
 hee, hee, hee, hee, hee,
 Tuarrho hostehoi
Kuia kuia kuia kuia kuia kuia kuia kuiati;
 Kui kui kui io io io io io io io kui
 Lu lyle lolo didi io kuia
Higuai guai guay guai guai guai guai kuior tsio tsiopi.

24. Slavec.

In ta imeniten in toliko češčen pevec oblečen je v prav navadno, priprosto obleko. Zgoraj je rjavkasto siv, spodaj pa jasnosivkast, rep je pa rjast. Velik je kakor vrabec, samo da je tanji in da ima v svojem držanji nekaj plemenitega; samica je za spoznanje manjša, sicer mu vsa podobna.

Slavec živi po vsej Evropi tje do sredi Švedije in Norvegije, po srednji Aziji in tudi v severni Afriki. Glasoviti pevec prebiva povsod po hostah in po grmovji, v gajih in logih, posebno tam, kjer potoki šumljajo skozi goščavo. Jaz še nikjer nisem videl in slišal toliko slavcev, kakor v zagrebški okolici, zlasti v prekrasnem Maksimiru, kjer se ti lepega jutra v toplem mladoletji skoro iz vsacega grma razlega njegova zaljubljena pesem.

Slavec se hrani s črvički, mehкими žužki in mrgolinci, kar nam tudi spričuje tenek kljunček. Kakor skoro vse ptice te vrste, zapusti nas tudi slavec v hladnej jeseni, na pomlad se pa spet povrne navadno v drugej polovici meseca malega travna. Svojej domačiji ostane zmerom zvest, leto na leto stanuje v tej istej okolici, gnjezdi v istem grmu. Slavci potujejo po noči in sicer posamezni. Samec pride nekoliko dni poprej in tekoj začne peti, glasí se posebno po noči, bržčas zato, da ga čuje v zraku potujoča samica, katero pozdravlja z neopisljivim veseljem in čarobnim petjem. Sedaj poje najlepše in skoro vso noč neprenehoma, zlasti ako ima soseda, ki se z njim skuša v petji.

Gnjezdo si naredi ali na tléh ali pa malo od tál v gostem grmu, ali med mladike, ki so iz kacega parobka pognale. Gnjezdo je precej globoko, spleteno iz vitkih koreninic in travnih bilk, zunaj je pa pokrito z listjem in mahovjem. Na mehko posteljičico iznese ona 4—6 sivozelenkastih, temno marogastih jajčic, ktera ona sama izvali. Samec ugaja in streže valečej samici, kakor le more. Nikoli ne gré daleč od nje, sladko upanje na zaželeni zarod ga navdaja in to čutje izliva v čudno lepo pesem, ki človeku srce potresa. Poje pa sedaj samo po dnevi, v noči utihne. Kakor so pa mladiči izvaljeni, kar se navadno zgodi okoli kresa, popolnoma umolkne in skrb za mlade prevzame ga vsega. Mladiči se kmalu izkobačajo iz gnezda, no stari jih še tudi zunaj gnezda dolgo pitajo. Kakor so mladiči odrasli, tekoj skladajo in poskušajo peti, ali prava pevska žila se jim uname še le prihodnjo pomlad.

Slavec vali samo enkrat na leto. Kakor so mladiči odgojeni, to je, okoli sv. Jakoba, se stari brijejo (skubejo); tačas so bolehní in slabi, tiho se potikujejo po goščavah čakaje, da jim novo perje ponaraste. Okoli male Maše (male gospe) se poslové od nas.

Slavca ljudje radi imajo po hišah, toda ga je za dolgo časa težko vzdržati živega. Starši slavec, ki je bil že sparjen, navadno hitro pogine in tudi mlad je jako občutljiv in zahteva dobro postrežbo. Kakor vidiš, da ti medli in boleha, spusti ga. Pri

dobrej postrežbi so pa slavci že po 8 let živeli v gajbah, toda mu moraš vsaki dan premeniti vodo in mu dati nekoliko mravljinčjih bub (ali jajec) ali pa móčnih črvov. Ujet slavec poje skoro sedem mesecev.

Tu in tam se tudi pri nas nahaja veliki slavec, ki je malemu ves podoben, ali je veči. Poje mnogo glasnejše, toda počasniše, kakor presekano. Tudi tega držé po gajbah. Posebno po noči se rad glasi.

Razen slavca oživljajo naše vrte in hoste še mnogi drugi majhni in živahni pevci, ki se pa, se vé da, glede petja ne morejo meriti s slavcem, kteremu so sicer v postavi in v vedenji zelo podobni.

Med te spada naš kovaček.

Kovaček je eden izmed naših najmanjših tičev. Po hrbtu in po glavi je sivozelenkast, na grlu, na prsih in po trebuhu rumenkast, nad očesom ima pa sivo progo. Ta pritlikavec stanuje po vrbinah in v grmovji ob vodah. Človeka se ne boji in mu da prav blizu sebe priti, po grmih hitro smučé sem ter tam glaseč se z glasnim fit, fit. Pomladi, ko se vrne s pota, samec prijetno poje svojo otožno pesmico v tem, ko si samica napravlja umetno gnjezdo na tléh. Najpredi si izkoplje jamico, nad njo si potem iz listja, mahú in trave splete okroglo, krušnej peči podobno gnjezdo, ki je znotraj nastlano z mehkim perjem. Vhod v gnjezdo je zmerom na strani. Samica znese 5—7 jajčic, samec pa vsak dan izmeni za nekoliko časa valečo samico, ki tako čvrsto sedi, da izleti še le, ko jo hočeš z roko prijeti. Kovaček vali dvakrat na leto. Ujet postane hitro domač.

Vrtnik je oblečen kakor kovaček, samo da je veči in tršatiji. Prebiva rad blizu ljudi, najrajši v vrtih, kjer je obilno sadonosnega drevja. Da-si ga vedno čuješ, vendar ga bodeš težko ugledal, ker se skriva v najgostejših krošnjah. Čudno je to, da nekteri vrtnik poje prav izvrstno, skoro kakor slavec, nekteri je pa mojster skaza, da je sramota.

Kakor vse ptice te vrste, hrani se tudi vrtnik z gosenicami in z žužki, je tedaj prav koristen; samo to napako ima, da tudi ~~hče~~^{čebete} lovi, kar drugi pevčki ne delajo.

Vrtnikovo gnjezdo je podobno mošnji ter je spleteno iz vseh mogočih stvari. Obesi ga v kak gost grm ali pa med rogovile na košatem drevesu, zmerom pa na tako mesto, da ga je težko najti. Ona znese 4—6 podolgovatih rdečkastih in črnopikčastih jajčic, ktera tudi samec pomaga valiti. Vrtnik vali samo enkrat na leto.

Pomladi pride še le konec malega travna in jeseni nas zopet zgodaj zapusti. V hiši ga je težko dolgo vzdržati, jako je občutljiv, in ako nima najboljše postrežbe, kmalu pogine.

18. Penica.

Govoreč o ljubeznjivih in ugodnih pevcih ne smemo penice pozabiti. Pri nas živi več ptičic tega rodu, vse so si med sabo jako podobne, vse so majhne in drobne pevke neuglednega sivkastega perja. Penice so živahne, miroljubne in mile ptice; kjer čutijo, da jih človek ne proganja, so prav domače, sicer pa oprezne in nezaupne. Po tankem, malo skrivljenem kljunu je videti, da se hranijo z gosenicami in drugimi mehкими mrgolinci, samo jeseni sladkajo na mehkih sočnih jagodah, na zimo se pa preselijo v toplejše kraje.

Penice stanujejo povsod po goščavah, po trniščih in sečih, posebno jim godijo vodnati kraji. Tu stikujejo in iščejo hrane po drevji in v grmovji, na tla pa ne sedajo rade. Leteč plahutajo s perotnicami; videti je, da se kmalu utrudijo, ker nikdar ne leté daleč, najrajše iz grma v grm.

Penica gnjezdi rada nizko pri tléh. Gnjezdo je lepo, da-si tudi ni posebno umetno spleteno iz bilk in mahu. Začeto gnjezdo rada zapusti in drugod začne delati drugo, časih tudi tretje gnjezdo. Na mehko posteljico v kotanji znese 4—6 pikčastih jajec, iz katerih se v 14 dnéh izvalé mladiči. Ti so kmalu godni in nemirni ter zgodaj silijo iz gnjezda. Ko je prvi zarod odgojen, valé stari v drugo.

Ujete penice se v gajbi kmalu privadijo človeku in se dadó vzdržati več let. Vse nam ugajajo z lepim petjem.

Med našimi penicami so najbolj znane:

1. Črnoglavka, ki je po hrbtu zelenkasto siva, spodaj jasno sivkasta, na trebuhu in grlu bela; na glavi ima samec črno, samica in mladi pa rjavo kapico. Ta priljubljena ptica razveseljuje nas z nepreglasnim ali ugodnim gostolenjem, mnogi jo stavijo na prvo mesto za slavcem, nekterim je pa še celó všečnija.

Črnoglavka prebiva po hostah in trniščih, najrajša pa v sečih po vrtih in gajih. Sredi meseca malega travna prideta oba s pota nazaj in poiščeta grm, kjer sta lani gnjezdila; mladiči pa znašajo novo gnjezdo, ne visoko od tal v kacem gostem grmu. Samec prvi začne znašati in delati, še le pod zadnje mu tudi ona pomaga. Valeča samica je v jajca takó zaljubljena, da ne zbeži z lepa iz gnjezda, večkrat se ti dá z roko prijeti.

2. Vrtna penica je v velikosti in v perji podobna črnoglavki, samo da nima kapice na glavi. Samec prav lepo poje tje do kresa skoro po ves dan, samo o poldne, ko zameni samico na gnjezdu, preneha. Gnjezdo je v naglici zvrhovateno in tako redko, da komaj jajca drži, da skozi ne zdrknejo.

V gajbi zaprta je že čakala 15 let.

3. Brojica je manjša od vrtné penice, ktereje je sicer v perji podobna. Tudi ta penica gnjezdi po vrtih. Ako prideš preblizu njenemu gnjezdu, strahu ne vé, kaj bi počela; kakor pijana se vrže iz gnjezda in odprši po tleh. Tudi mladiči pri nevarnosti popadajo iz gnjezda poskrivši se po goščavi.

4. Pisana penica je med našimi največa ter poje posebno prijetno. Po hrbtu je temnosiva, po trebuhu jasnejša s temnosivimi progami počrez, perotnice so rjavkaste, rep pa pepelast. Gnjezdi v najgostejšem trnišču. Ako čuti, da se je človek dotaknil njenega gnjezda, tekoj ga zapusti, celó takrat, ko ima že jajca v njem.

5. Trstnica je po jasno rjavem hrbtu temno rjavo pegasta, po trebuhu rjavkasto bela in nad očesom

ima jasnejšo progo. Živi povsod po močvirjih in po grezéh, kjer raste gosto ločje in trstovje, po katerem prav spretno pleza. Da-si tudi ni redka ptica, jo je vendar težko videti, ker kakor miš hitro smučé sem ter tje in se zná dobro skrivati. Svoje globoko gnjezdo obesi poldrugi do dva črevlja od tal visoko med tri ali štiri trste, ktere oplete s tenkimi bilkami in koreninicami. Trstnica poje dosti ugodno, skoro kakor vrtnik.

19. Krivokljun ali blask.

25. Krivokljun ali blask.

Krivokljun je v mnogem pogledu jako zanimljiva ptica. V svojem vedenji in po telesnej postavi nas opominja na papige, zraven pa ima še druge posebnosti, zaradi kterih ga je človek rad opazoval ter se ukvarjal z njim; legenda ga pa vvrstuje med posvečene ptice. Ko je namreč Izveličar visel na križu v strašnih bo-

lečinah, skušal je krivokljun izpukniti železne žreblje. pri tem delu se je ves okrvavil ter si skrivil kljun, zato pa ima tudi od Boga to prednost, da vali sred največe zime, ko debel sneg pokriva hribe in doline.

Pogledimo si bolj na tanko to čudovito ptico. Života je krepkega in gostega kakor na pr. dlesk, s kterim je tudi enake velikosti. Največ nam pa pada v oči kljun, od ktereга je dobil ime. To orodje je namreč pri njem debelo in visoko, gornja kljukasta čeljust si je navskriž z doljno, ki je mimo gornje navzgor zakrivljena in sicer brez stalnega pravila, pri nekterih na desno, pri drugih na levo. Odrasli samec je lepo rdeč, kakor cinober, le rep in perotnice so črno sive. Mladi samci so zelenkasto rumeni, samice pa sive.

Krivokljun prebiva samo v smrečji in borovji; v listnatih gozdih se nikjer ne naseli. Čudno je pri njem to, da nima, kakor druge ptice, stanovitega domovanja. Kakor deseti brat se klati okoli po svetu, sedaj se pokaže v nekem kraji, ako mu je všeč, ostane ondi nekoliko časa, gnjezdi in odgoji mladiče, potem pa spet izgine in večkrat preidejo leta in leta, predno se zopet pokaže. Toliko se vendar more reči, da jih je proti severju če dalje več in da naše kraje obiskuje sosebnó takrat, kedar smrekovo seme obilnije obrodi. Hrani se namreč s smrekovim semenom, katero s svojim skrivljenim kljunom jako urno in spretno lušči iz češarkov ali storžev. Iz smreke si odtrga storž in ga navadno odnese na eno in isto vejo, ki mu se za luščenje pripravna zdi, potem vtakne kljun pod trdo lusko, jo privzdigne in razcepi, z jezikom pa izvleče seme izpod nje. Pod takim drevesom se s časom napravi cel kup popolnoma ali le na pol izluščenih storžev.

Krivokljun je zmerom v večej družbi, če se tudi po dnevi razkropé po gozdu, zvečer se gotovo zberó na stanovitem prenočišču. Tudi med valitvijo ostanejo pari blizu skupaj. Ako je enega zadelo smrtno zrno iz lovčeve puše, vsa družba žalostna gleda za njim ter ga vabi k sebi, njegov par pa na toliko pozabi na svojo varnost, da se celó usede na isto vejo, s ktere se je nesrečni tovariš prekucnil na zemljo. To lastnost tudi porabi tičar, obesi namreč na drevo gajbo z vabcem, kateri, čutivši svoje proste tovariše, začne vabiti, na njegov glas prileti drug za drugim in mnogi obsedi na razstavljenih limanicah. Lepo je gledati krivokljune, kako se zvirajo in plezajo po najviših vrhéh oprijemaje se s kljunom kakor papige. Zmerom so na drevji, samo pit gredó na zemljo. Za druge ptice se malo zmenijo, tudi človeka se ne plašijo; boječi in oprezni so le ondukaj, kjer čutijo, da jih zalezujejo.

Glas mu je še dosti prijeten, njegova pesmica je sicer kratka in proti koncu malo zmešana, ali pri vsem tem je mnogim ljudem mila, zato ga radi drže v gajbah, kjer poje skoro vse leto. S človekom se hitro tako sprijazni, kakor malo ktera druga ptica.

Kakor nima stalnega domovja, tako tudi nima določenega časa za valitev. Njemu je vse eno, bodi si največa zima, ali sredi leta v največej vročini. V njegovih prsih večkrat že cvete vesela pomlad, ko ostra burja okoli njega otresa ivje z drevesa. Samica postavi gnjezdo med rogovile ali na debelo vejo, toda zmerom tako, da ga veja nad njim brani snega. Ona pridno znaša suhljad, reso in lišaj, plete in nastilja spretno in neutrudeno, samec se pa v vrhu vrti veselja pijan ter jo s petjem kratkočasi.

Ona znese 3 ali 4 sivkasta, rjavkasto ali krvavo lisasta jajca, iz katerih se ne premakne, ker jej on donaša potrebne hrane. Mlade pitata najprej z omehčanim, potem s trdim semenom; toda še dolgo zatem, ko že godni letajo s starimi vred, jih morajo ti pitati, dokler jim se kljun ne ukrivi in ne utrdi, kakor je treba.

Véliki krivokljun je za palec daljši in razmerno debelejši, sicer pa podoben malemu. Drži se po borovih gozdih.

20. Palček ali stržek.

26. Palček ali stržek.

Drobnega palčka vsak otrok pozna, vse ga rado ima. Pa je res vesel in kratkočasen tiček, v najhujšem mrazu, v največem pomanjkanji dobra volja palčka ne zapusti. Sred snega in leda, ko vrabci in

strnadi mraza trepečejo in lačni čivkajo, se v palčku že izbuja upanje na prihodnjo pomlad in to upanje mu navdihuje najmilejše pesmice. Že meseca prosinca in svečana bodeš v jutro zgodaj čul njegovo pesmo, ki je tako ljubeznjiva, da ti mora omečiti srce. Moraš se čuditi, od kod ta majhna stvarca zmore tako močan glas, ki te skoraj na kanarčevo petje opominja.

Kdo bi mislil, da so tudi tega pritlikavčka nek-daj obhajale ošabne in slavohlepne misli? In vendar je res! Le poslušajte! Ptiči so hoteli imeti kralja in so sklenili, da tisti naj bode njihov kralj, ki bode vzletel v največo višavo. Vsi tiči se vzdignejo in tudi palček je mislil, da ne sme zaostati. Ali reva je dobro vedelo, da se v letanji ne more meriti z drugimi, zato je poskusilo z zvijačo priti do največe časti. Moj palček, ne bodi len, smukne pod letečega štrka (štokrljo) ter se skriva med perje, česar pa štrk še zapazil ni. Tiči leté in leté, vse više in više, ali s časom opeša drug za drugim in na zadnje se samo še orel in štrk zibljeta v zraku. Naposled jame tudi štrk pešati — zdajci mu stržek izleti izpod perja in se drzne z orlom meriti. In glej! orel res omahuje, stržek ga je premagal in hoče biti kralj. Toda ptiči zvedevši za njegovo goljufijo hoteli so ga ubiti in bi ga tudi bili, da se jim ni o pravem času zmuznil in skrila v mišjo luknjo. V njegovo sramoto so mu pa zdeli ime: kraljiček, kakor ga tudi pri nas sem ter tje imenujejo.

Palček je med našimi najmanjšimi tički, samo eden je še manjši od njega. Oblečen je v priprosto rjavo suknjico, ki je ozalšana s temnejšimi poprečnimi progami; kratke perotnice so belo pikčaste; rjast repek je drzno navzgor privihan. Kljunček je šilast in malo prikrivljen. Samica je nekoliko bledejšega perja.

Stržek prebiva povsod po ravnem in v hribih, posebno ondi, kjer skoz grmovje kak potoček šumlja. Leti slabo, nikdar daleč, najrajši se plazi po goščavah; k večemu, ako ob tléh zleti iz grma v grm; na visoka drevesa ne seda. Na tleh ni nikdar pri miru, vedno cinca sem ter tam, potresa z repkom in pri-

klanja glavo. Tudi tiho ni rad, ven in ven žvrglja in gostoli.

Za mesto, kamor bode postavil gnjezdo, ni izbirčen, toliko pa vendar gleda, da je kolikor mogoče skrito. Napravi si ga ali v grmu, ali pod korenino starega drevesa ali v luknji, bodi si na tléh ali v zidu; všeč mu je tudi kup ali skladnica drv, v hribih ga pa rad skrrije v slamnato streho; bržčas mu Gorenjci zategadelj pravijo strešik. Gnjezdo je za malega paglavčka velikansko, podobno okroglej kapi, vhod ima na strani ali pa tudi zgoraj. Od zunaj je z mahú, trave ali listja prav umetno spleteno in pretkano, znotraj pa z mehkim perjem nastlano. Čudno je pri palčku to, da začne samec zgodaj na pomlad delati gnjezdo, ktereга pa ne dodela, temuč ga popusti na pol izdelanega in začne spet novo znašati, večkrat se loti tudi tretjega in še le tačas, ko si je samica izbrala njej povoljno mesto, je obema v resnici mar za gnjezdo.

Majhna palčica znese 8—10, časih še tudi več rdečepikčastih jajčic, iz katerih se 13. dan izvalé majcikine stvarce — mladi palčeki. Stara jim strežeta na vso moč, ves dan sta na lovu, da nasitita tolikanj lačne družine, ki se nenavadno dolgo godi in prav nerada zapusti toplo gnjezdo. Mladiči se tudi zunaj gnjezda še dolgo držé skupaj v skrivnem grmovji, kamor jih še nekoliko časa roditelja hodita pitat. Ko je prvi zarod sam sebi prepuščen, valita stara dva drugikrat.

Med mnogimi našimi pticami, ki se hranijo z žužki in mrgolinci, nam palček edini tudi v zimi zvest ostane. Takrat se primakne bliže k človeku, pride v vrt, na dvorišče, v skedenj in pricinca celó v vežo. Kakor miš stakne vse luknje, premete vse kote iščoč pod listjem, v razpokah in okoli zidu muhe, pajke in drugo tako sodrgo. Človeka se ne boji, objestno smučé pred njim sem ter tam, skoči drzno na kako vejico in človeka zvedavo pogleduje, s kratka: vede se prav srborito ali zraven spet tako prisrčno, da mu moraš dober biti.

21. Kraljiček.

Kraljiček je naš najmanjši tiček, imenujejo ga zato tudi evropejski kolibri. Pri nas ljudje dostikrat ne vedó razlikovati ga od palčka in mešajo tudi imena. Po mojih mislih zasluži ptiček, ktereга ravno sedaj mislim opisati, pred palčkom ime: kraljiček. To ime mu pristoji že zaradi tega, ker ima na glavi rumeno čopasto kapico, ki se na solncu blišči kakor zlata kronica.

Tudi sicer je na prvi pogled lahko razločiti kraljička od palčka. Kraljiček namreč ima zgoraj rumeno zelenkasto, spodaj pa jasno sivo suknjico. Rumena kronica, katero more tiček po volji privzdigniti, je ob stranéh črno zarobljena. Preko očesa mu gré črna, nad očesom pa siva proga. Kljunček je tenak in raven, nosnici ste s ščetinastim perjem zakriti in tudi okoli ust ima ščetinaste brke. Nožice so tenke, precej visoke; krempeljci so ostri in zakrivljeni. Glasi se s tenkim zi-zi-zi.

Kraljiček je nemiren, kakor živo srebro; okretno in gibčno smuka med vejami, obeša se na-nje, kakor senica ter se objestno podi s svojci od drevesa do drevesa.

Kraljiček prebiva v gorah, po smrečji in jelovji. Hrani se z vsakovrstnimi žužki, vmes pa zoblje tudi semenska zrna. Jeseni se v družbi s senicami priklati v nižave in obiskuje tudi naše vrte, kjer prav pridno obira metuljeva jajca in drugo mrčesovo zalego. Tako je krotak, da zmerom misliš, zdaj, zdaj se ti dá z roko prijeti. Ostrejša zima ga požene dalje v južne kraje.

Gnjezdi najrajši v košatih smrekah ali jelkah. Gnjezdo naredi samica sama; podobno je palčkoveму, samo da je manjše. Za podlago spné z mahovjem in gosenčjo prejo več vejic skupaj, ali pa ga pripné med rogovile. Znotraj je kotanja obložena z mehкими dlakami, največ s srnjimi.

Kraljiček vali dvakrat na leto; prvokrat meseca véliceга travna, drugikrat pa malega srpana. Prvič znese 8—10, drugikrat 6—9 drobnih, tenkolupinastih jajčic.

Ujetega kraljička je na dalj časa jako težavno vzdržati pri življenji, navadno kmalu pogine, zlasti ako je sam.

22. Pastirica ali pliska.

Kmalu potem, ko sv. Matija led prebija, zaslišimo na prekopnjah kraj potoka, po ozarah in tratah glasni „civi, civi“, in ko pogledamo za glasom, zapazimo staro ljubeznjivo znanko, kako urno teka sem ter tje, vsak čas potresaje z dolgim repom. To je pastirica ali pliska.

Ta naša prijateljica je prav prijetna in zala ptičica. Na temenu, grlu in na prsih je črna, na hrbtu pepelasta, po trebuhu in na licih bela; temne perotnice so dvakrat belo pasaste; kakor truplo dolgi rep je črn, ob straneh belo zarobljen, z njim ptica vedno otresa, zato jej tudi tresorepka ali vrto-repka pravijo. Kljun ima tenak in raven, precej visoke noge imajo na zadnjem prstu dolg tenak krepeljč.

Pastirica je razposajena, nepokojna in srborita ptica. Kedar baš po tleh pobira mrgolince, stopa res preišljeno vedno kimaje z glavico, toda navadno hitro teka in otrepa neprestalo z dolgim tenkim repom. Tudi zna dobro leteti, akoravno navadno ne leti niti visoko niti daleč v enem dušku. Leteč se poganja v vijugastej črti, kmalu se vzdiguje, kmalu spet pada. Med sebo so rade v družbi, tudi človeka in pasočo se žival imajo rade, ali z drugimi pticami se ne družijo, še celó odganjajo jih. Ako zagledajo kako ujedo (roparsko ptico), zbirajo se v velikem jatu okoli nje ter jo s strašnim vriščem srdito proganjajo. Med sabo se pa rade igrajo, objestno si nagajajo, za šalo se love in podé.

Pastirica prebiva rada blizu ljudskih selišč, po travnikih in pašnikih, zlasti pa ima rada potočne struge. Kjer ni vode, ni življenja za pastirico. Veselo jo je gledati, kako teka ob vodi hlastaje sem ter tje po vodnem mrčesu, večkrat brede tudi po plitčinah, sede na kamen sred vode, tiho pocvrči, pa kmalu spet zleti kakor strela, da jo komaj slediš s pogledom

in ko si jo spet dobil na oči, se je že izkopala in sedaj si čisti in rédi perje po sebi. Ljudje je pri nas ne proganjajo; celo poredni pastir, ki ne pusti z lepa tice pri miru, pastirici ne stori nič žalega, še dobro se mu zdi, ako tekajo okoli njegove črede. Zato so pa tudi prav krotke, hodijo za orjočem kmetom in zobljejo za plugom vsakoršni mrčes; kjer pa čutijo, da jim je človek sovražen, so jako oprezne in ne dadó lahko k sebi.

Pastirica gnjezdi ob potoku pod kako korenino ali pod grivo, tudi v otlih vrbah, v grobljah in celó v slamnatih strehah. Gnjezdo ni posebno umetno, zneseno je z koreninic, bilk, mahu in dlake. Spomladi znese ona 6—8, drugikrat v letu pa nekoliko manj plavkastih, črnopikčastih jajčic, ktera ona sama izvali. Mladiči, za ktere oba prav marljivo skrbita, hitro rastó in so kmalu sami svoji.

Pomladne povodnji jim večkrat zatopé prvo zalego.

Meseca vinotoka zbira se staro in mlado iz cele okolice pred odhodom v večje jate, kakor lastavice.

Po hribovskih jarkih in ob gorskih potocih prebiva pri nas: rumena pastirica ali pliska, ki je velika kakor siva samo da ima še malo daljši rep. Zgoraj je pepelasta, na grlu črna, na prsih in po trebuhu pa rumena kakor žeplo.

Rumena pliska ostane večidel tudi po zimi pri nas in pride s hribov tudi v nižave k nezamrznjenim vodam. Po postavi in tudi v ponašanji je vsa podobna svojej sivej sestričini. Kedar sedi na jajcih, je tako krotka, da jo moreš z roko prijeti.

23. Škrjanec ali škrlec. *)

Tople pomladi se vse veseli, vse je težko pričakuje; kmet ravno tako kakor gospod, mlad pastir nič manj nego stara bolehná ženica. Solnce tačas

*) Na Koroškem: goliber.

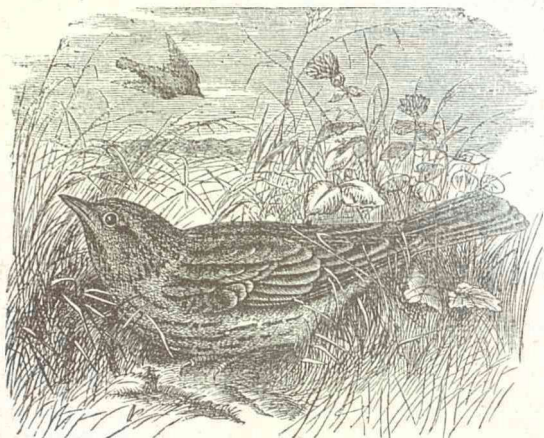
tako prijazno in dobrodejno sije na zemljo, po polji piha gorka sapa, okoli nas vse zeleni in cvete, visoko nad nami pa žvrgoli škrjanček. Človek si skoro ne more misliti lepega pomladnega dneva brez škrjančevega petja, brez njega bila bi naša polja mrtva in dolgočasna. Škrjanec nam prvi naznanja zaželeno vigrad, še pred pastirico ga slutnja prižene nazaj iz vedno zelene laške dežele. Večkrat še pri nas brije mrzel veter po polji, dostikrat pozni sneg spet pokrije zgodnje rumene trobentice, to vse pa škrjančka ne more zmotiti, tiho žedi v razoru pod kako gručo in potrpežljivo čaka, da solnce predere oblake in razkadi mrzlotne megle. Takrat mu od radosti vzkipi drobno srce, žvrgoleč se vzdigne v razjasnjeni zrak, zvrtil se v nebesne višave in od onod vriskaje napoveduje, da se bliža mladoleetje.

Škrjanec poje samo po dnevi, toda o lepem vremenu skoro ves božji dan. O prvem solncu vzdigne se iz razora, pevajoč se dviga više in više, sedaj se vznáša naravnost kvišku, sedaj se spet v ovinkih vije v sinjo višavo, kakor črna pikica visi v zraku, naposled ga zgreši oko — in iz te vrtoglave višave neprestano vrišči, žvrglja in drobi svojo nedolžno — rekel bi — pobožno pesem. Pevajoč se tudi spušča počasi na zemljo, potem odreže pesem in kakor kamen pade na njivo, ker mu verna družica mlade godí.

Škrjančeva pesem ni tako umetna kakor slavčeva, ne stresa nam srca tako, kakor slavčevo otožno hrepenenje, ali zato nas navdaja s čisto nedolžno radostjo in zadovoljnostjo. Škrjanec vzveličuje v svojej pesmici lepo natoro, on poje v slavo stvarnikovo.

Škrjanec stanuje po vsej Evropi in v večem delu Azije; v Ameriki ga ni bilo, pozneje so ga pa tudi tjekaj naselili. Povsod prebiva samo na polji, kjer se njiva njive drži, za gozd in hosto ne mara; po vsej pravici mu toraj pravimo: poljski škrjanec. Po zemlji teka prav urno, postavi se rad na kako vzvišeno mesto, na kamen ali na krtino, redko kedaj pa v grm ali na drevo. Pomladi se hrani večidel z mrgolinci, s katerimi tudi pita mladiče, jeseni pa zoblje tudi vsakoršno zrnje, posebno rad ima proso.

V obleki je škrjanec nekoliko podoben vrabcu, v truplu je pa veči in zajetniši. Po hrbtu je prsteno rjavkast, spodaj pa zamazano belkast, povsod zamoklo rjavo progast in pegast, rep je pa ob straneh belo obrobljen. Kljun je valjast, na konci špičast; nosnice so s perjem zakrite; na zadnjem prstu ima dolg raven kremplje kakor ostrogo.

27. Škrjanec ali škrlec.

Škrjanec gnjezdi dvakrat na leto in sicer na zemlji. Gnjezdo je prav zanikerno narejeno, izkoplje si namreč jamico ter jo površno nastelje z mehкими stvarmi. Sredi meseca sušca je ona že znesla 5 sivkastih jajec, ktera ona sama v 14 dnéh izvali. Mladiči zgodaj silijo iz gnjezda, v nevarnosti se pa hitro poskrijejo po luknjah in razpokah, da jih skoro ni moči najti.

Škrjanci prezimujejo na Laškem, Španskem, Grškem in po otocih. Jeseni se pred odhodom zberó v velike jate in letajo s polja v polje, ali to letanje je za-nje velika nesreča, na milijone se jih namreč polovi v velike mreže, zlasti na Nemškem. Nekdo je seštel, da jih meseca vinotoka v samem Lipskem mestu do pol milijona prinesó na trg. — Razen človeka imajo še dosti drugih sovražnikov, posebno jih

sokoliči proganjajo. Ko škrjanček zapazi tega ro-parja je ves zbeگان, ne vé kam bi se dejal in v tej stiski tudi pribeži k človeku.

V gajbi je prav krotek in prijeten ptiček, ki tudi v sužnosti človeka razveseljuje z ugodnim petjem.

Po gorskih senožetih, krčevinah in pustinah živi : gorski škrjanec, ki je manjši od poljskega, sicer mu je pa ves podoben. Rad seda na drevo in ondi poje ravno tako kakor v zraku leteč; glasi se tudi po noči. Po pustih hribih je najugodniši pevec, zato ga ljudje radi lové in v gajbice zapirajo, toda navadno začne hirati in kmalu pogine. Se vé da mu gajba, bodi si še tolika, ne more nadomestovati nezimernega prostora, kterega je imel zunaj.

Gorski škrjanec gnjezdi na tléh v travi ali med reso in praprotjo. Jeseni se seli, na potu pa marsikterega zagrne ptičarjeva mreža.

Švrljuga ali čopasti škrjanec je velik kakor poljski, samo da je še debeliši, ima na glavi špičasto čopo in črnkast, rjasto zarobljen rep.

Prebiva po grmovji blizu vasi in selišč. Ostane tudi po zimi pri nas, brba po cestnem blatu in pride v družbi vrabcev, ščinkovcev in strnadov tudi v mesta, kjer najrajši oprezova okoli žitnic in po žitnih trgih. — Poje precej lepo, toda bolj žalostno in otožno nego poljski škrjanec.

V južnej Evropi, zlasti na Grškem, Španskem in Laškem živi tako imenovani:

Laški škrjanec ali kalandra, ki se časih tudi izgubi v naše primorje. Veči je od poljskega in ima na vsakej strani na vratu črno liso. V petji prekosi vse škrjance, ker ne poje samo svoje prelepe pesmi, temuč posnema tudi vsako drugo ptico, naj se jej pravi tako ali tako, naj se glasi grdo ali lepo. Škoda je le to, da ga skoro ne moreš v hiši imeti zraven sebe, ker ima tako močan in preleteč glas, da te bodo ušesa bolela.

24. Pevka.

Pod vzglavjem naših snežnikov, na zadnjih pustih, s kamenjem posijanih ledinah, kjer se med skalovjem divja koza pase, kamor le planšar ali pa lovec zaide, prebiva v družbi planinskega ščinkovca in belega strnada vesela in prijazna ptičica, kterež že ime spričuje, da med našimi gostolevkami ni zadnja.

Pevka je škrjančeve velikosti in mu je tudi sicer podobna, med ostalim ima tudi na zadnjem prstu precej velik zakrivljen krempeljc. Zgoraj je pepelasta in z zamoklo rjavimi lisami pisana, belo grlo je rjavo pegasto, na bokih je rjasta, na zatemnelih perotnicah pa dvakrat belo pasasta. Kljun je s strani stisnjen skoro kakor strnadov, kraki in prsti so pa trščati in krepki.

Pevka v malih družbah poseda po tléh ali po skalovji in s svojim nepreglasnim ali jako ugodnim petjem oživlja te divje puščave. Med sebo in z drugimi pticami živé v miru, tudi pastirja se ne bojé, brezi strahu tekajo okoli njega in krog njegove črede.

Po letu se hrani največ z žužki, za kterimi pridno stikuje po razpokah in pod kamenjem. Iz maha, trave in dlake lepo izdelano, globoko gnjezdo postavi kam med skalovje ali v dragomastnikov grm ali pa celó pod nadstrešje planšarjeve borne kočé.

Samica znese po pet plavkastih jajec in vali dvakrat na leto.

O prvem snegu umakne se niže v doline, obišče selišče samotnega gorjanca, brba okoli skednov, senikov in stogov pobiraje izmed mrve in izmed plev travno semenje. Kakor pa na pomlad jame kopneti sneg na njenih staniščih, pomakne se zopet v gore.

Ujeta in v gajbo zaprta privadi se hitro človeka ter ga razvedruje z ljubkim pevanjem.

25. Senica

ali kakor jej sem ter tje pravijo: jesenica pri nas res pomenja jesen. Res da ga ni skoro loga in večega vrta, zlasti v hribih, kjer ne bi senice videli tudi po letu, ali prvi jesenski dnevi jih v obilnih

jatah pripodé z gorskih gozdov v nižavé; tem klatežem se potem še pridružijo brezštevlni severni gosti, ki se hočejo tudi pri nas preživiti po zimi ali se vsaj dalj časa pomuditi ter se okrepčati za daljni pot. Kako živi so o tem času naši vrti, logi in do-brave, na vsacem drevesu jih vidiš plezati, od vseh strani se razlega njihova pesem. Na Štajerskem otroci, slišavši senico peti, posnemajo njeno pesem ter jo dražijo pojoč:

Fuj, fuj, cicifuj!
Kljun si muj! *)
Ter dobiš
Več ko miš.

Ona jim pa po svoje nagajivo odgovarja in jim svetuje:

Cepli mal, cepli mal!
Da te zlodej ne bo jemal.

Prihod senic je tičarjem znamenje, da se je treba pripravljati za jesensko lov; tu se delajo tičnice, krpajo se mreže, tam se limanice masté, locnji in precepi se pripravljajo. Najmanjši paglavec ne neha, dokler ne nastavi senici kletko na jablano. Neštete množice te vesele ptičice se tačas polové in pojedó.

Senica je med pticami seniškega plemena največa, na priliko kakor vrabec, zato jo tudi véliko senico imenujejo. Njeno tenko in voljno perje je po hrbtu rumeno zelenkasto, po trebuhu pa blede rumeno. Teme, grlo in široka proga po sredi prsi in trebuha je črna, lica so bela, belopasaste perotnice in rep je pa siv. Črn, kopičast in kratek kljun je malo stisnjen, nosnice so pa s ščetinastimi peresci zakrite; prsti na kratkih nogah so močni s kaveljčastimi kremplji za plezanje in oprijemanje. Samica je bledejša in ima po prsih ožo črno progo. Glasi se: čivink, čivink.

Senica je neizrečeno nepokojna, razposajena in srborita ptica. Daleč ne leti rada, tudi na tla ne seda, jako spretno pa pleza in skače po drevji, obeša se vznak na veje, prebrska vsako brazdo po raz-

*) Muj namesto: umij.

25. Senica.

pokanej skorji in teše s kljunom kakor brlez ali pa detal. Zraven je drzna in zvita, iz rjavega očesca jej gleda zgol šegavost in hudomušnost, svojo preveliko radovednost in zvedavost pa dostikrat plača z življenjem; kedar je pa izkusila nevarnost, je jako previdna in nezaupna. Največa njena napaka je pa ta; da drugih manjših ptic — celó svojih sester — ne pusti na

miru, zlasti z njo zaprta ptica je v smertnej nevarnosti pred njo. Zavratno jo napade, zasadi jej svoje ostre kremplje v prsi in jo tako dolgo bije s kljunom po glavi, da je mrtva; potem pa z največo slastjo požré možgane iz probite črepine. Zato jo človek nikdar ne sme k drugim pticam zapreti, ako neče, da mu jih grdoba po vrsti ne pobije. Njene velike požrešnosti jej pa nečemo očitati, ker ravno s tem je človeku največ koristna. Pozoblje namreč neizrečeno mnogo škodljivega mrčesa po drevji, zlasti tačas, ko mora zraven sebe tudi za mladiče skrbeti, zaradi tega smo jo že v vvodu pohvalili. Grajati jo moramo le zategadelj, ker nam pridne bčelice pokončuje. Pozno jeseni, ko žival ne hodi več iz panja, prileti hudodelnica pred žrelo, trka in trka s kljunom ob panj tako dolgo, da kaka bčelica jezno pride pogledat, kdo jih vznemiruje — ali komaj se pokaže, že jo pograbi senica in odleti z njo na bližnje drevo. Razen žužkov in mrgolincev je pa tudi vsakoršno semenje — posebno rada bučne peške, jagode in tudi mesa ne zametuje.

Senica vali dvakrat na leto. Gnjezdo iz mahu,

perja, volne in dlake spleteno, skrije najrajša v kako duplo; če pa tega ni, naseli se tudi v kako zapuščeno veveričino ali vranino gnjezdo. Ona znese 8—14 rumenkastih rdečepikčastih jajec, valita pa oba in pitata obilni zarod.

Ujeta senica je v izbi kmalu domača, brez strahú smučé okoli ljudi in se tako privadi, da je iz roke.

Zunaj velike senice prebiva pri nas še več ptičkov tega plemena. Vsi so živahni, veseli in koristni; naj jih omenimo ob kratkem.

Plavček je manjši od senice in ima prav žive barve. Na hrbtu je zelenkast; na glavi, okoli vratu, na perotnicah in po repu je plavkast; trebuh je rumen, na perotnicah pa ima bel pas.

Plavec stanuje po listnatih hostah in po vrtilih; v svojem ponašanji je ves podoben senici, ravno tako tudi gnjezdi v duplu ter znese 8—10 jajec. Hrani se s samimi žužki in ušicami, za semenje ne mara. Glasi se: cit-cit.

Menišček je oblečen v sivo rjavkasto suknjico, ima črno glavo in zamazano belo rdečkast trebuh, na licih in na tilniku je pa bel.

Prebiva v jelovji; gnjezdi v gnjilih parobkih ali v luknjah na tléh ter znese po 8 rjavopikčastih jajec. Jeseni jih mnogo polové z drugimi senicami vred.

Čopka je zgoraj mišje barve, po trebuhu je belkasta; grlo, ovratnik in proga prek očesa je črna, lica pa so bela. Veča je od plavčeka — z meniščekom ene velikosti —; od vseh sorodnic jo pa razlikuje čopasta kapica na glavi.

Čopka stanuje v jelovih in borovih lesovih, nikdar v listnatih hostah. Hrani se z gosenicami in jajci škodljivih metuljev, kakoršnih je obilo po jelovji. Gnjezdo ima v duplu.

Pezdečivka ali musa je velikosti plavčekove, sicer pa podobna meniščeku. Perja je rdečkasto sivega, le glava in grlo je črno, lica pa so bela.

Živali v podobah.

Ta živi nepokoj prebiva po vodnatih lokah in dobrih, kjer tudi gnjezdi po duplih blizu vode. Jako je živahna in dobrovoljna, v izbi sosebno kratkočašna.

Dolgorepka je drobnega trupla, kterege se drži dvakrat daljši rep. Na glavi, vratu in trebuhu je bela, na plečih črna, črne perotnice so po dolgem belo progaste in tudi črn rep je ob straneh belo lisast. Kratek kljunček je črn.

Dolgorepka stanuje povsod po hostah, ali nikjer pogostoma. Mošnjasto gnjezdo je iz lišajev, perja, pajčevine in dlake prav umetno spleteno, toda ne visi temuč stoji med rogovilami; vrata so na strani. Ta prijetna ptica ni tako svadljiva, kakor so druge senice. Hrani se zgol z žužki in gosenicami.

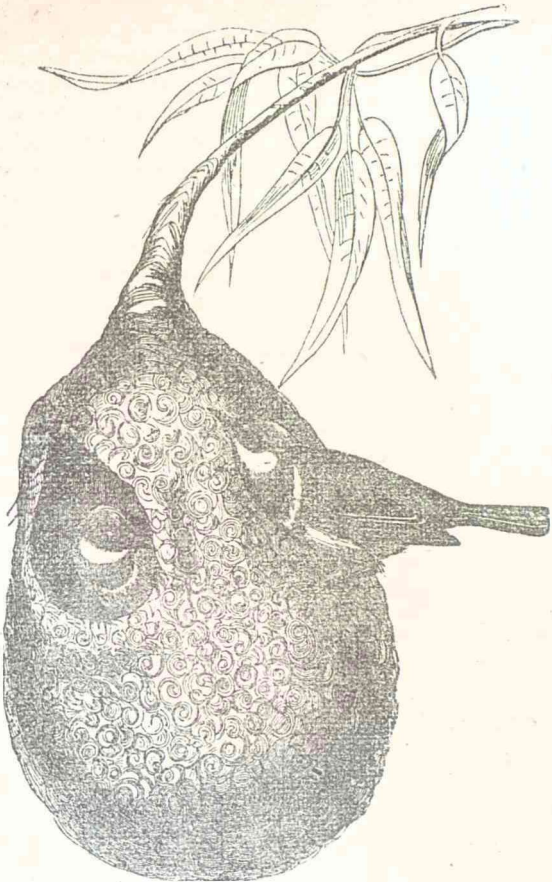
Bezgavka je skoro tolika, kakor velika senica. Perja je zgoraj rjasto rdečega, spodaj blede rožastega, glava je pepelasta in grlo belo. Samec ima črno pernasto brado (brke). Kljun je lepo rumen.

Prebiva sem ter tam po trstovji, ali poredkoma. Mošnjasto, za tako ptičico jako veliko gnjezdo, obesi v trstovje, splete ga pa iz vsakoršne šare. Živi ob mrgolincih, jeseni in po zimi pa zoblje trstovo seme.

Naposled je še glasovita umetnica:

Plašica ali remec je plavčeve velikosti. Zgoraj je sivo rjasta, spodaj belkasta, po glavi in na tilniku pepelasta, na prsih rožasta; prek očesa sega široka črna proga; črnikasti rep in perotnice so belo obrobene.

Prebiva po vrbinah in močvirjih vzhodne in južne Evrope, pride pa tudi k nam in časih tudi gnjezdi, Okoli Postojne in Idrije so že našli njeno gnjezdo. Podobno je podolgastej mošnji, 6 palcev visokej in 4 palce širokej, ki je kakor z motozom privezana na trst ali na konec vrbove vejice, nad vodo viseče. Stkano je iz bele volne semenskih vrb, vmes je pa vpletena kaka bilka, ali vlakno od ličja ali pa dlaka;

28. Plašica ali remec.

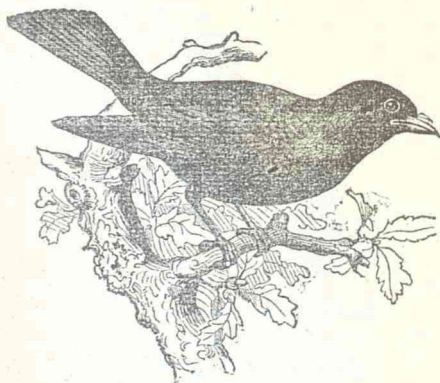
vhod na strani je pri dodelanem gnjezdu grlu podoben. Gnjezdo delata oba, nabrano volno oslinita, zrahljata, ter jo potem tako sesvalkata in spolstita, da je skoro klobučini podobna. V gnjezdo, dostikrat še predno je popolnoma dodelano, znese ženka 6 belih jajec.

Po zimi nas zapusti.

26. Kos.

Slovenec ima kosa rad, v njegovih očéh ima veljavo pred mnogo drugo ptico; še o človeku pravi: to ti je kos! ako hoče zaznamovati tenko pretkanega in zvitega človeka. Tudi narodna pesem se rada ukvarja s kosom, zlasti ga nagovarja, naj bi plesal. Bog si ga vedi zakaj se baš od njega kaj tacega pričakuje, saj ni da bi dejal, da je za ples kaj bolj pripraven kakor kaka druga ptica. Sicer je resnica, da se med petjem zadovoljno ziblje in k pesmi povdarja z repom, kakor bi si takt dajal — ali to še ni ples. Imenitno je pa tudi to, da on nikdar ne pravi, da ne zna; brani se le češ da je bos. Na Štajerskem otroci pojó o njem:

Pleši, pleši črni kos!
Kak bom plesal, ker sem bos.
Kam pa si črevlje dejal?
Starej babi sem je dal.
Kaj-ti ti je zanje dala?
Debelomastnega prašička.

29. Kos.

Kos je do 10 palcev dolga ptica, rep sam je 4 palce dolg. Ves je črn, samo kljun in kolobarček okoli očes je rumen; ona je temno rjava, na prsih pegasta. Valjast in na koncu malo vkrivljen kljun je krajši od glave.

Kos skozi celo leto ostane pri nas; prebiva povsod po hostah in gajih, sosebno tam, kjer so blizu vinogradi, kjer jeseni rad sladka. Uren je in okreten, hitro skače po tléh in smuče skozi

goščavo. Radoveden je, ako pa ugleda kaj nenavadnega, se prestraši, spusti perotnice, rep pa gori zavihnje. Letavec je slab, ker ima kratke perotnice; zleti le, ako ga kdo spodi, in to nizko ob tléh do bližnje hoste. Med sebo se vabijo z glasom: dak-dak, kedar ga pa kaj splaši, zakriči: bik-bik in zleti.

Kos je vse, kar sploh gré v slast pticam. Po letu pobira črve in mrgolince pod listjem in mahom; jeseni se hrani s sladkim in sočnim sadjem, najrajši zoblje grozdje po vinogradih; po zimi je pa vsaka jagoda dobra.

Zgodaj na pomlad že začne kos misliti na valitev. Večkrat se že meseca svečana, ko sneg še pokriva gozd in polje, razlega iz hoste njegova snubaška pesem. Njegov glas je poln, jasen in krepak, melodija pa bolj nagiblje na otožno. Gnjezda ne dela nikdar visoko od tal, dostikrat pa tudi na sama tla, v kacem jarku pod grivo, pod kako korenino ali pa na parobek. Gnjezdo je stkanó iz suhe trave, listja, koreninic in mahu; da se pa ta šara bolje sprime, primeša vmes tudi ilovnate zemlje, časih je pa ilovice več nego druge snovi. On jej samo pomaga pri do našanji, gnjezdo pa dela ona sama.

O lepem vremenu najdemo že sredi sušca v gnjezdu 5 plavkasto zelenih in sivo pegastih jajec. V tem, ko ona vali, prepeva jej on, kakor najbolje vé in zna, samo okoli poldneva jo on zameni za nekoliko časa. Ako kaka lakomna zverka pritihotapi do gnjezda, se stara dela, kakor bi bila hroma; težavno krivenca iz gnjezda in šepa dalje ter tako zvabi zver za sebo in jo premoti, da potem gnjezdo zgreši. — Kosovka vali 16 dni; na leto ima dva zaroda.

Kos je čislán pevec, nauči se tudi druge pesmi. Ako ga hočeš izuriti, moraš še mladega vzeti iz gnjezda in ga tekoj vzeti v šolo, ko začne sam jesti. Obesiti ga moraš v tiho, mračno izbo ter mu s početka samo pod večer, pozneje tudi v jutro in o poldne enkrat žvižgati pesem, ktere ga hočeš naučiti. Kos te bode pazljivo poslušal in bode kmalu peti poskušal, s prva boječe in tiho, potem pa čedalje pogumniše in popolniše. Nauk pa traje tako dolgo, dokler cele pesmi ne ponovi brez napake. Dobrega pev-

ca si bodeš tudi odgojil, ako ga obesiš k dobremu slavčeku.

V gajbi živi kos po 10 in še več let.

Kosovo meso je sosebno okusno in slastno, zlasti onega, ki je bil jeseni v vinogradu. Tičarji jih na tisoče polové v locnje in na gumnih.

27. Drozdi.

Kos ima med našimi pticami precej obilno rod-bino; v rodu je namreč z vsemi drozdi, ki so si med seboj jako podobni. Vsi so po priliki kosove velikosti, eden malo večji, drugi nekoliko manjši; vsi imajo valjast in raven, samo na koncu malo vkrivljen kljun in gornja čeljust je pred špico plitko zarezana. Od kosa se razlikujejo, da niso črni in da imajo bolj pisano — če tudi pohlevno, navadno sivo rjavkasto perje, na širokih prsih so vsi grabasti.

Drozdi hitro skakljaje pobirajo po tléh žužke in črve, jeseni in po zimi se pa največ hranijo z vsakovrstnimi jagodami. Nekteri stanujejo in gnjezdijo pri nas, drugi pa prebivajo dalje na severji, od koder nas jeseni obiščejo v velikih jatah; huji mraz in večji sneg jih pa z našimi domačimi vred požene dalje proti toplejšemu jugu. Naši gnjezdijo v ugodnih letinah po dvakrat, severni pa samo enkrat. Vsi imajo več ali manj ugoden glas, nekteri med njimi se pa po vsej pravici prištevajo najimenitnišim pevskim mojstrom. Še bolj čislani so pa drozdi zaradi okusnega mesa, že stari Rimljani — znani sladkosnedi — so jim zategadelj slavo peli.

Pri nas nahajamo te le drozde:

Carar ali drskač je največji tega plemena. Zgoraj je siv, spodaj belkast, na prsih in po trebuhu grabast, rep in perotnice so temno sive.

Carar gnjezdi pri nas v gozdih, najrajši v smrečji in jelovji. Jeseni pridejo v nižave in tu se jim pridružijo severni gosti. Ta čas se hranijo največ z rumenkastimi omelinimi jagodami, iz katerih tudi ptičarji kuhajo lepek ali klej za limanice. Omela raste kakor majhen košat grm po drugih drevesih in carar sam razploduje to zajedavko; kar je namreč mesa na jagodi, to mu želodec prebavi in prokuha, se-

menska zrna pa gredó cela od njega in ta zatrosi na druga drevesa.

Cararjev se vsako jesen in zimo na milijone polovi v locnje (zanke) in podavi na gumnih.

Drozeg ali cikovt je manjši od cararja, kteremu je v perji podoben, samo da je zgoraj bolj zelenkasto siv in spodaj redkejše pegast.

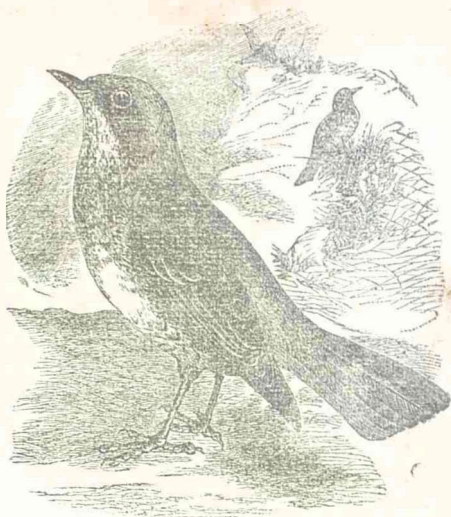
Cikovt je med drozdi najslavniši pevec, pravijo mu celó gozdni slavec. Glas njegov je čist in močen, pesem ima lepo melodijo, polna je ugodnih spremenov, pravimo, da dranda ali drenda. Zato ga lové in zapirajo v gajbe; toda v izbi se slabo počuti ter ima tudi premočan glas; zunaj na prostem zraku se pa v velikej gajbi držé prav dobro in živé leta in leta. Med sebo se vabijo: cik-cik in odtod je menda ime cikovt.

Drozeg prav prijetno oživlja naše logove in lesove. Gnjezdo si napravi v grmovji ali pa na nizkih vejah; za podlago si nanese suhljadi, na njo postavi okroglo, iz mahú, trave in koreninic spleteno gnjezdo, čegar kotanjo je z zgrizenim in oslinjenim preperehim lesom, pomešanim s kravjekom ali ilovčasto zemljo, lepo obložil in izgladil. Zato mu se tudi gnjezdo časih po noči sveti.

Jeseni ga posebno mika grozdje po vinogradih, kjer dostikrat veliko škodo napravi. Človek se pa odškoduje z okusnim njegovim mesom.

Brinovka, tudi smolnica, branjug in borovnjak imenovana, je za spoznanje manjša od cararja. Glava, tilnik in trtica je pepelasta, hrbet kostanjast, rep in perotnice črnikaste, prsa rjasta, trebuh bel s temnimi pegami in lisami posút. Kedar vabi, se glasi: čak-čak-čak.

Brinovka prebiva in gnjezdi v severnej Evropi po velikih ondotnih brezovih lesovih. Jeseni pride v naše kraje, kjer najrajša zoblje brinove jagode, od kterih njeno meso dobi sosebnó prijeten okus. Pti-

30. Brinovka.

čarji in lovci posebno strežejo na brinovke, stari Rimljani so jih pa pitali v velicih tičnikih.

Drozej ali beli drozd je velik kakor cikovt. Perje je zgoraj zelenkasto rjavo, na vratu rumenkasto, na prsih in po trebuhu belo, na bokih jasno rjasto in pegasto.

Živi in gnjezdi kakor brinovka na severji ter prihaja v njenej družbi pod jesen k nam; posebno všeč so mu vinski kraji in ker je jako požrešen, naredi več škode nego cikovt. Samo ob sebi se razume, da ptičarji tudi njega imajo na rovašu. Ugodno poje, vabi pa s tihim: ci-ci.

Komatar je skoro malo veči od kosa, temno črnkasto perje mu je sivkasto obrobljeno, na prsih ima pa širok polumesečast belkast pas, kakor bi nosil komat.

Živi pri nas samo po gorah in planinah ter gnjezdi med nizkim ruševjem, jeseni pa pride v doline. Posebno rad zoblje borovnice (črne jagode), tako da od njih časih dobi plavkasto meso in rdeč-

kaste kosti. Poje prav prijetno, če tudi ne posebno čisto; vabi s hripavim: tek-tek.

Na jesenskem potu se jih mnogo polovi in pojé.

K drozdom se navadno tudi vrstuje kameni kos ali kameničar in plavi drozeg, da si tudi nas v svojih lastnostih, zlasti v ponašanji skoro bolj na prusnike opominjata.

Kameni kos je manjši od cikovta, ima glavo, vrat in tilnik pepelast, pleča črnikasta, belo trtico, zamoklo rjave perotnice in rdečkast trebuh in rep. Samica je zgoraj zagorelo rjavkasta, spodaj rjasta z rjavimi in belimi valovitimi prekami. Kljun je črn.

Kameni kos stanuje pri nas na notranjem Kranjskem in v Primorji, povsod v apnenem skalovji. V svojem ponašanji je ljubeznjiva, vesela, kakor živo srebro nemirna ptica; urno teka po tléh pobiraje mrgolince in črvičke, skaklja po kamenji, rad se usede na kakovo čer, prijetno zažgoli, se nekolikokrat šegavo prikloni in odleti na drug kamen. Za gnjezdo si nanosi vsakovrstno šaro v kako luknjo pod skalo ali pa v skalo, časih prav blizu sela. Sploh gnjezda posebno ne skriva, le toliko pazi, da ga voda ne zalije. Ona znese 4–6 plavkastih ali zelenkastih jajčic.

Kameni kos poje sosebno ugodno in čisto, kakor bi žvižgal na srebrno piščal. Hitro se nauči drugih pesem in posnema skor vsako ptico, na pr.: ščinkovca, kosa, penico, slavca, tudi prepelico in celó petelina. Zaprt se kmalu ukroti, pozná gospodarja ter ga vselej pozdravlja z veselim petjem. Poje pa skoro celo leto, tudi po noči pri luči. Kamenega kosa drago plačujejo. O binkoštih (na duhovo), ko domači in tuji hodijo občudovat naše glasovite postonjske jame, prinašajo dečarci iz Krasa to ptico, katero prav lahko spečajo.

Plavi drozeg je malo večí od kamenega kosa; ves je sivo plavkast; njeno perje pa nagiblje na rjavkasto, tudi je po trebuhu temno prekasta.

Prava domovina tej ptici je skalnata južna Evropa, zlasti otoci srednjega morja; tudi v Dalmaciji

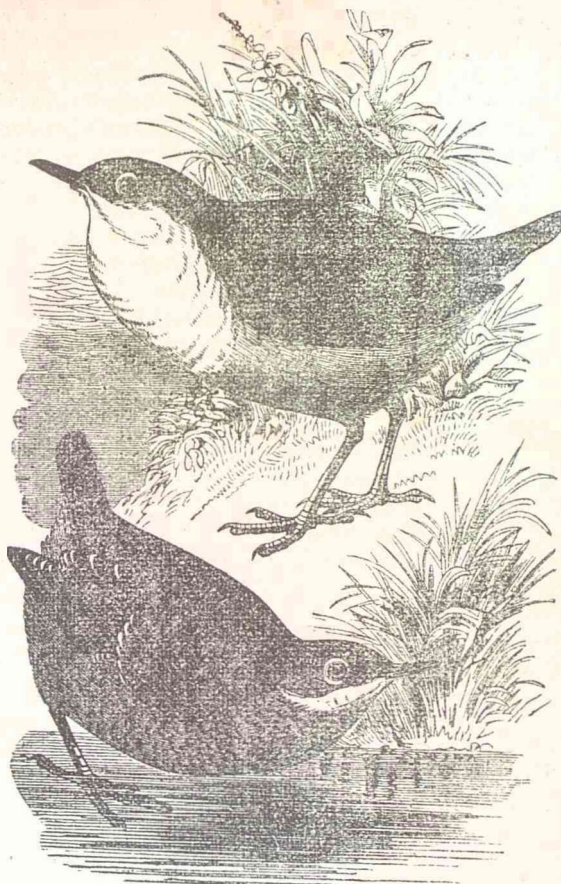
ni ravno redka. V našem Primorji se pa le redkoma sem ter tam nahaja kak pár. Povsod prebiva v pustem skalovji in gnjezdi v strmih pečinah, v južnej Evropi tudi na tornjih in v starih visokih zidovih. To ptico ne veseli nikakoršna družba, ne mara niti za človeka, niti za kako drugo ptico ali žival, najrajši se sam potika po kakej samoti, zato mu tudi velé: puščavec. Samica znese 4 plavkasta jajca.

Plavi drozeg je že od nekdanj čislán pevec, toda ga je težko dobiti. Zato se pa tudi drago plačujejo; marsikteremu ljubitelju se ne zdi preveč za-nj plačati 20—50 goldinarjev. Nauči se tudi druge popevke, poje skoro celo leto, pri luči tudi po noči. Iz gnjezda uzetega mladiča ni težko ohraniti, hitro postane domač in živi v gajbi po 10 let.

28. Povodni kos.

Dragi bralec! ako si kedaj hodil po gorskih krajih, prišel si gotovo v kako stisnjeno dolino ali v ozek jarek, kjer je komaj prostora za šumeči potok in za kolovoz ali pa še celó le za ozko stezo. Ako si zašel kedaj v tak kraj, gotovo si pogosto pogledoval s pota pod se, kjer se v strugi med vrbami in jelšami peneča voda hitro podi v nižave; gledal si, kako se bistri val ubija od kamena do kamena, in morebiti so se te celó lotile otožne misli. — Hipoma se ti pa izvedri lice, nehoté ustaviš korake — in jaz bi skoro vedel zakaj. Bržčas si opazil ptico, ki je blizu tebe sedla na kamen v vodi, otrepá z zadnjico in s kratkim repom in tebe popotnika zvedavo po strani pogleduje. — To je bil povodni kos, kterega tudi sedaj tukaj v podobi vidiš pred sebo.

Povodni kos je precej manjši od črnega pravega kosa, širocega in zajetnega ga le dela gosto in nepromočno mastno perje, kakor ga imajo samo povodne ptice. Njegova sukknjica je sicer ponižna ali vendar čedna in pristojna. Na glavi in na tilniku je prstene barve, grlo in vrat ima bel, prsi zamoklorjaste, po ostalem truplu je sivo črnkast. Črne nožice so precej visoke; perotnice so kratke, še krajši je pa rep; kljun je raven in šilast, nosnice na njem mu pa kožnata luska zapira.

31. Povodni kos.

Ta prijazna ptica je vezana na bistre, tekoče vode, ki v največji vročini ne presahnejo, niti v zimi popolnoma ne zamrznejo. Pri nas prebiva toraj povsod ob gorskih potocih, slapovih in studencih in ostane tudi po zimi pri nas. Vsak pár ima svoj določen okraj, kakor gré dalje, tekoj ga zavrne sosed nazaj. Z drugimi pticami se ne druži. Povodni kos je živ nepokoj. Hitro teka ob vodi, sede na kamen

sredi vode, potrese z repkom, skoči v plitko vodico, koplje se z največo dopadnostjo in meče z glavico bistro tekočino po sebi. Sedaj je zabredel dalje v vodo, že mu je do vratu — sedaj se je pa zagrnil val nad njim. Ali njemu je ravno to všeč, po tléh vodnega korita teka hitro sedaj z vodo, sedaj proti vodi, ko mu pa pomanjkuje sape sprhne iz vode in pozoblje, kar si je bil vlovil. Ali to traja le kratek trenutek, komaj si je dobro oddehnil, že se zopet drzno zapraši pod slap, kjer voda najhuje kipi in šumi, ter plava z razprtimi kreljutimi pod vodo. Voda je njegov živelj, tu je on doma, tu razkazuje svoje umetnosti. Ob vodi se rodi, ob vodi uživa in trpi, ob vodi tudi pogine. Ako ga kaj splaši in prežene z njegovega mesta, hitro odleti, toda nikdar daleč, kmalu ga bodeš spet videl sedečega na njegovem navadnem kamenu. V vodo se skriva pred sovražniki, leteč kakor kamen pade va-njo in beži pod vodo dalje. V vodi in ob vodi tudi pobira vodne žužke, črve in drugi mrčes. Dogodilo se je že, da je hlastnil za črvičem na trneku (odici) in da ga je osupel ribič mesto postrvi iz vode potegnil.

Povodni kos ima sicer tih ali drugače prav ugoden glas in poje celó v zimi. Clovek se mu mora čuditi, ko sredi najhuje zime začuje iz mrtvega jarka dobrodejno milo pesmico in vidi pevca, ki pred njim pljusne v studene valove.

Gnjezdi po luknjah kraj vode, pod mostovi, v mlinskih jezovih, posebno rad pod kakim slapom, tako da mora skozi vodo letati v gnjezdo in iz gnjezda; našli so pa njegovo gnjezdo že tudi v korcu starega mlinskega kolesa. Gnjezdo je zneseno iz mahu, trave in listja, zgoraj je navadno pokrito. O polovici malega travna že začne samica nesti ter znese po 4—6 belih jajec, ali redko kedaj se iz vseh mladiči izvalé. Mlad zarod gré kmalu iz gnjezda ter se zgodaj začne vaditi v vsakoršnih plavarskih umetnostih.

Lahko si je misliti, da takemu veseljaku ne godi tesna gajbica; in res vsak pri najboljše postrežbi kmalu pogine.

29. Vuga ali kobilar.

Velika gospôda je rada kasna. Potem je tudi kobilar velik gospod, kajti on se med najzadnjimi pticami vrača spet v naše kraje. Belo cvetje se že trebi iz jablan in hrušek, druge ptice že davno valé, nektere pa že mladino pitajo, ko nam glasni: siv kobil! naznanja prihod plemenitega ptiča; in sadje še ni jelo zoreti, se že spet pripravlja na odhod. Samo kake tri mesece živi pri nas, tri četrti leta pa drugod možuje. Človek bi po tem skoro sodil, da kobilar ni naš pravi ptič, da k nam pride le v gôstje. Ali kraj vsega tega je kobilar vendar naš pravi domači ptič, kajti ptič je ondi doma, kjer ima gnjezdo, kjer svojo mladino odgaja — in to dela kolibar pri nas, ne pa na ptujem. To mu pa pritrdimo, da nas po svojem lepem zlatem perji opominja na gizdave ptice toplejših krajev.

Vuga je kosove velikosti in je sploh drozdom podobna, samo da ima močnejši kljun in krajše noge. Vsa je lepo zlato rumena, samo dolge perotnice, sredina repa in proga prek rdečega očesa je črna. Malo manjša in tanjša samica je bolj ponižno oblečena, zgoraj je rumeno zelenkasta, spodaj bledejša s črnimi progami. Glasi se: siv kobil! zato mu na Kranjskem tudi kobilar pravijo.

Vuga prebiva po nižavah v logih in vrtilih, v gore ne gré; nikjer se pa ne nahaja pogostoma, največ je videti posamezne pare. Jako je plaha, skrbno se skriva po najgostejših krošnjah, pogosto jo čuješ kričati ali ugledal je ne bodeš tako lahko. Leti prav dobro, na zemljo ne seda rada. Jako je nemirna in svadljiva, med sebó in tudi z drugimi ptiči se neprenehoma prepirajo in kavsaajo. Zjutraj in proti večeru poje samec v vrhu sedeč dosti prijetno, skoro kakor carar. Pastirji se z njim mnogo ukvarjajo; ko ga zaslišijo, ga dražijo in nagovarjajo posnemajoč njegovo popevko:

Stric motovilo,
Si videl mojo kobilo?
Tam na gomili
So jo gonili.

Nasproti se pa tudi on šali s pastirji; ko so na paši živino izgubili in je jokaje se iščejo, se jim neki tako le spakuje: A aj — Jurij! kaj si zgubil — kobil? Nisi vidil, ki je bil, a aj, na oni njivi je bil in ga nisi vidil; a aj, cik crknil ti je kobil, ga ne boš več dobil.

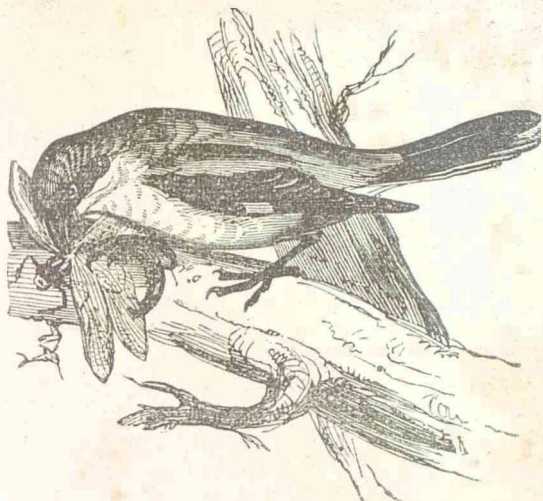
Vuga obira gosencice in zoblje žužke, po letu pa rada sladka na sočnem sadji, posebno na jagodah, malinah, najrajša pa na črešnjah. Mošnjasto gnjezdo obesi konec šibke veje v rogovilo. Iz ličja, volne in gosencje preje si najprej naredi košaro, v katero potem še le postavi pravo gnjezdo iz trave, mahu in dlake. Pri košari jej on pomaga, posteljo si pa ona sama znaša; pozneje tudi večidel sama vali 5 belih temnopikčastih jajec, samo okoli poidne jo on zameni za toliko časa, da si ona najde potrebnega živeža. Gnjezdo in mladiče stara dva branita tako srčno, da se jima moraš čuditi. Ko so se mladiči izurili v letanji, to je, prve dni vélikega srpana, izginejo vuge iz naših krajev in gredó tje v srednjo Afriko.

Za izbo vuga ni.

30. Srakoper.

Srakoper je malo veči od vrabca. Po hrbtu je rdečkasto rjav — zato mu tudi rjavi srakoper pravijo — na belih prsih blede rdečkasto nadahnjen, po glavi in na trtici pepelast. Perotnice so črnikaste, rep je po sredi črn, ob stranéh pa bel, proga prek očesa je pri samcu črna, pri samici in pri mladičih pa rjava. Črn kljun je na koncu kljukasto zakrivljen ter ima na gornjej čeljusti majhen zobec. Samica je spodaj jasnorumenkasta z rjavimi valovitimi prekami.

Srakoper je tedaj prav zal ptič, ali pod to pristojno obleko se skriva hudobna in krvoželna roparska čud. Z viška kacega grma pazi njegovo bistro oko na vse, kar se okoli njega godi. Kakor spazi kako živalco, katero si upa obladati, vrže se togotno na-njo, jo ubije in odnese na svoj grm. Tako pokonča mnogo hroščev, cvrčkov, kobilic, kačjih pastirjev in druge take sodrge. No to bi bilo vse prav, proti temu ne bi nobeden pameten človek kaj vgovarjal, tudi žabe, kuščarje in poljske miši bi mu

32. Srakoper.

vsak od srca privoščil, ko bi spak le male ptičke, nam priljubljene in koristne pevce na miru pustil. Pa ne! Kjer srakoper po svojej volji sme gospodariti, kmalu pobije in prežene vse manjše ptice. Vsako ptico, bodi si manjša od njega, ali pa njegove velikosti, da, časih še celó večo od sebe, zavratno napada, jo zgrabi, bije s kljunom ter jo trapi in mikasti tako dolgo, da jo umori. Vsako ubito žival, naj si bo žaba ali kuščar, hrošč ali ptica nabode v svojem grmu na kakov trn, potem jo oskubi in po malem pojé, zmerom pa začne pri možganih, ki mu baje gredó najbolj v slast. Tak grm je časih popolnoma mesnici podoben. Vsakdo bode prevedel, da človek tacega drzovitega tolovaja ne more in ne sme trpeti, v svojem sosodstvu. Lenz piše o svojih izkušnjah o srakoperji tako le: V velicem s trnjevo mejo ograjenem vrtu sem nekoliko let ustrelil vsacega srakoperja, ki se je hotel ondi nastaniti. Koristni ptički so potem v miru lahko gnjezdili v škrinjicah, ktere sem jim nalašč za to pribil po drevji, ter so s pridom ganobili mrčes in dobil sem obilno najlepšega sadja. V dru-

gem ravno takem vrtu sem pa pustil gospodariti srakoperje. In glej, vsi ptiči, tudi tisti, ki so gnjezdili po škrinjicah, zapustili so vrt, gosence so vsa drevesa do golega objedle in iz vrta nisem dobil ni jabelka. V še večem sosedovem vrtu sem v nekem kotu pustil srakoperje na miru in sem jim dal gnjezditi v trnjevem grmu, drugod po vrtu sem pa razdril vsako gnjezdo in tudi postrelil stare. Nasledki so se kmalu pokazali, drevje v onem kotu so oklestile gosence, ostalo je brez sadu, drugod po vrtu so pa drevesa dobro obrodila.

Srakoper prebiva pri nas povsod v hostah blizu senožeti in pašnikov, posebno mu godí gosto grmovje in trnje.

Gnjezdi v najgostejšem trnjevem grmu nizko pri tléh. Precej veliko gnjezdo zneseno je z mahu, suhe trave in volne. Samica znese po 6 sivopegastih jajec, vali sama in sedi tako čvrsto, da se da dostikrat na gnjezdu ujeti, mladiče brani stara dva jako pogumno in drzovito.

Srakoperjev glas ni nič posebnega, dere se: ke-kekek! ali hudoba zna posnemati druge pevce, na pr.: lisca, penico, palčka, prepelico in tudi slavea, toda navadno zmeša popevke vseh teh ptičev v dosti ugodno pesem. Zato ga sem ter tam ljudje tudi držé v gajbah, to se vé, da se ne sme pustiti med druge ptiče, tudi mora dobivati mesa.

Selec je in gré zgodaj — navadno kmalu po velikej maši (vel. Gospé), pride pa še le meseca majnika nazaj.

Rjoglavi srakoper je zagorelo rjavkast, skoro črnkast, na glavi in tilniku je rjast, po trebuhu rumenkastobel, trtica in pleča so bela. Velik je kakor navadni srakoper, kteremu je tudi v ponašanji in v navadah podoben, samo da ni tak grozovit tolovaj.

Nahaja se sem ter tje, ali nikjer baš pogostoma. Spomladi se vrne poprej, jeseni nas pa zapusti pozneje od navadnega. V petji tudi on posnema druge ptice.

Veliki srakoper je največi v tem plemenu, dolg je namreč deset palcev. Zgoraj je pepelast, spodaj

bel, črne perotnice so enkrat belo lisaste, enkrat pa belo pasaste, črni rep je ob stranéh bel. Prebiva po hostah in tudi po vrtilih ter ostane tudi po zimi pri nas. Med vsemi srakoperji je ta najgrozovitiši krvnik. V vrhu kacega drevesa sedeč preži na svoj plen, namreč na vsakovrstne žužke, še več na manjše ptice. Po zimi se pomeša med vrabce in strnade, skače z njimi ter se dela nedolžnega, ali krvoločno oko strelja sem ter tje in ko si je izbral ptiča, vrže se na-nj, ga pograbi s kljunom, pritisne na zemljo, stopi na-nj ter ga obdelava s kljunom tako dolgo, da mrtev obleži. Potem ga odnese in natakne na trn. Loti se tudi v locenj (zanko ali žimo) užete brinovke in celó jarebice. Z vsemi ptiči živi v sovraštvu, manjše ubija, več pa, zlasti sokoliče, vrane in srake proganja z velikim krikom. Po vsej pravici je tedaj zapisan med tiste ptiče, ktere sme vsak ob vsakem času loviti in streljati. Pred človekom je jako oprezen in nezaupen, ne dá mu blizu priti, le jeseni ga je na gumno lahko ujeti.

Ujet srakoper se kmalu privadi sužnosti, pozna in pozdravlja svojega gospodarja in tudi poje za silo. Nekdaj so ga lovci celó privajali za lov na prepelice in škrjance.

Gnjezdi ravno tako, kakor naš navadni mali.

Črnočeli srakoper je za kaka dva palca krajši od vélicega, od kterega se še posebno v tem razlikuje, da ima črno čelo. Sicer je tudi on zgoraj pepelast, spodaj bel, na prsih rožasto rdeče nadahnjen; perotnice in sredina repa je črna.

Črnočelec je med srakoperji najlepši, najmirniši in najdobročudniši. Hrani se skoro s samimi žužki, metulji, kobilicami in kačjimi pastirji. Zarad prijetnega petja ga imajo radi v gajbi, vendar ga ni varno zapreti k drugim pticam. Gnjezdi na košatem drevesu, valita oba. Selec je.

31. Muharji ali muhovci.

Muharji so majhni, krotki ljubeznjivi in jako koristni ptički, ker se hranijo s samimi žužki, muhami in enakim letečim mrčesom. Vsi so zleknjenega

Živali v podobah.

trupla, kratkega vratú in precej debele glave. Njihov kljun je kratek in čvrst, na koncu malko prikrivljen in pred gornjo špico plitko zarezan; perotnice so dolge, rep prisekan, nožice pa kratke in slabe. Okoli ust imajo nekoliko ščetinastega perja.

Muhovci prebivajo povsod po hostah, logih in vrtih. Na osuhlej veji sedeč potresa z repom in pazljivo preži na mimo njega leteče žuželke. Kakor je živalco dobil na oko, se spusti za njo, ne neha da jo ujame in hlopne s kljunom po njej, da se sliši cmok. Potem spet zadovoljno sede na svojo vejo. Za silo, zlasti v grdem vremenu, jé tudi jagode. Na tléh je jako nespreten, zato pa tudi skoro nikdar ne seda na zemljo. S svojim petjem se ne morejo ponašati, zato menda navadno molčé; samo spomladi tudi muhovčku zakipi veselje v drobnem srcu, tedaj mora svojo radost oznanjati s tiho žgolečo priprosto pesmico.

Muharji valé samo enkrat na leto in gnjezdijo ali v duplu, ali pa med rogovilami blizu debla. Gnjezdo je precej zanikrno napravljeno, le za toplo in mehko posteljico je dobro skrbnjeno. Na njo položi ona 4—5 plavkastih jajčic, ktera tudi samec pomaga valiti. Stari se z godnimi mladiči klatijo okoli do konca vélikega srpana, potem pa pobegnejo daleč v srednjo Afriko.

Véliki muhar je velik kakor taščica; zgoraj je temnosiv, spodaj zamazano bel z rjastimi lisami na prsih. Glasi se: či — či.

Pri nas je ta muhar najnavadniši. Meseca majnika pride v vrte, nastani se pa tudi sred vasi ali celó v mestu. Gnjezdi kjerkoli, sedaj na nizkem drevju, sedaj pod nadstreškom ali pa v kakovej luknji. Zmerom ga bodeš videl sedeti na tem istem mestu, ako poletí za kako muho, kmalu se spet povrne nazaj. Kedar pri slabem vremenu žužki ne letajo, obira jih leteč tudi z zida kakor lastavica. V hiši ti bode hitro pokončal vse muhe. Naumann piše o tem muharji: Malopriden dečarec je ujel starko muharico na gnjezdu s štirimi komaj na pol godnimi mladiči ter je vse skup odnesel v izbo. Starka je preiskala vsa okna, ko je pa videla, da nikjer ne more uiti, udala se je v svojo osodo in je tekoj začela loviti muhe in

pitala mlade ž njimi. Lovila je tako pridno, da je v kratkem vse polovila. Da bi mu starka s svojo družino ne poginila od lakote, nesel je dečarec vse skup k sosedu; tudi tukaj so bile muhe kmalu ugnane. Sedaj jih je prenesel drugemu sosedu, hitro je tudi njegova izba bila čista. Lačna družina se je spet dalje preselila in tako je šla po vasi od hiše do hiše. Prišla je tudi k meni in jaz sem iz hvaležnosti vsej družini dal svobodo. Mladi so pri obilnej hrani hitro rasli in so kmalu znali muhe sami loviti.

Črnoglavi muhar je nekoliko manjši od vélicege; zgoraj je črn, zdolaj bel; belo je tudi čelo in lisa na perotnicah. Samice in mladiči so sivkasti. Glasi se: pit — pit. Črnoglavček je živahen in priljuden ptiček, človeka se nič ne boji. Ob lepem vremenu pridno hlasta po muhah, ob deževji pa žalosten sedi in lakoto trpi.

Gnjezdo si najrajši napravi v duplu. V izbi človeka razveseljuje s precej ugodnim petjem, še bolj se pa prikupi z veselim vedenjem. S časom postane tako krotak, da iz roke jé.

Belovrati muhar je v velikosti in v postavi ves podoben črnoglavcu. Tudi on je zgoraj črn, spodaj bel; tudi on ima belo čelo in na perotnicah belo liso; razlikuje se le v tem, da ima bel ovratnik. Glasi se: ci-ci.

Belovrati muhovec je pri nas precej redek.

32. Cipa.

V postavi in v prstenem perji so cipe zelo škrajncem podobne, tudi imajo na zadnjem prstu dolg ostrogast krempeljc; v drugih lastnostih pa bolj na pevke nagibljejo. Vse so šibkega trupla in tenkih precej visokih krakov; prek perotnic imajo dva bela pasca in nad očesom jasno progó. Kljun je raven in tenák, tedaj šilast ter ima pred špico plitko škrbo.

Cipe živé večidel po mokrih senožetih in po močvirnih gozdih, nekatere pa tudi po suhih in pustih ledinah. Najrajše se držé na tléh, na drevje ne sedajo rade. Po zemlji hitro skakljajo in pobirajo

žužke, mrgolince, mušice, komarje, pajke, črve in drugo takošno drobnjav. Cipe tudi dobro leté, rade se dvigajo v zrak in viseče v zraku pojó kakor škrjanci.

Vse cipe gnjezdijo na zemlji. Gnjezdo je zanikrno iz suh bilk, koreninic in vresja spleteno, znotraj pa ima mehko pernató ali volnató posteljo. Večidel valé dvakrat na leto.

Vabijo se med sebó z glasom: cip, cip, odtod so tudi dobile ime. Cipe so priljubljene pevke; žvrgolé prav ugodno s tresočim glasom. Na jesen se selijo.

Véliká cipa je škrjančeve velikosti. Zgoraj je zamazano sivo ali rjavo zelenkasta, in po dolgem zamoklo lisasta; po grlu, na prséh in po trebuhu jasno rjasta in črno lisasta. Kljun je črn, noge sivo rdečkaste. Samica je manjša.

Véliká cipa prebiva po naših gozdih, zlasti po lazih in krčevinah. Gnjezdi v travi ali v vresji, ali pa pod kacim grmom; ona sedi prav čvrsto na 4 ali 5 raznopikčastih in pegastih jajcih. Mladiči zgodaj silijo iz gnjezda, še predno morejo leteti. Med letom pari samujejo, jeseni se pa družijo v večé jate in konec vélicege srpana se pomaknejo v nižave, kjer jih že čakajo tičarji. Sosebno okoli Ljubljane Krakovčani mnogo teh cip polové, toda lov na véliko cipo traja samo kacih 14 dni.

Véliká cipa je med vsemi cipami najboljša pevka. Glas jej je krepak in čist, pesem prijetna ušesom in polna spremenov. Ljudje jo zato pogosto držé v gajbah; lahko jo je na dalj časa vzdržati, tudi kmalu postane krotka.

Mala cipa je nekoliko manjša od prejšnje. V perji jej je vsa podobna, samo da je na grlu in po trebuhu jasnejša, samo na prséh pegasta. Kljun je siv.

Mala cipa prebiva v severnih krajih Evrope in Azije po močvirjih in môkrih senožetih, po lokah in dobravah. Jeseni okoli sv. Mihelja pridejo k nam v brezštevilih jatah in naši tičarji jih na cente polové; posebno na ljubljanskem močvirji (na mahu)

jih Krakovčani na tisoče in tisoče podavijo, takrat vsa Ljubljana cipe jé. Še huje jih sprejmó na južnem Francoskem, le malo jih srečno dospe do zelenega cilja — v Egipet.

Gnjezdi na tleh v kakej grivi ali v bičji. Ona znese dvakrat na leto 6 sivkastih rjavo marogastih jajec, ktera oba valita. Mladiči še negodni uhajajo iz gnjezda in se potikajo po travi in dračji.

Mala cipa ima prav ugoden glas, kakor srebrna piščal, spomladi poje skoro ves dan, med petjem se kakor poljski škrjanec vije v višave. Prijatelji tičev tudi njo radi držé v gajbah.

Vodna cipa je za palec večja od vélike, sicer jej v perji popolnoma podobna, samo da ni po grlu in po prsih, temuč le po bokih temno pegasta. Zadnji krempljec je soseben dolg in vkrivljen.

Ta cipa prebiva samo na visokih planinah, kjer se je gozd skrčil v pritlikavo grmovje. Najrajša se drži po gorskih mečavah in grezéh ali pa po hladnih jarkih, kjer med kamenjem snežnica curlja. Gnjezdi med kamenjem ali pa med razkrečenimi koreninami v gostem ruševji. Jajca so skoro vrabčevim podobna. Pozen sneg večkrat pomori mladiče in prisili stare, da valé v drugo. Jeseni pride v doline in gre dalje na Laško; ker pa ne potuje v večih jatah, zato je ta cipa manj znana.

Vodna cipa poje zibajoč se v zraku ali ne tako prijetno, kakor vélika cipa.

Poljska cipa je velika kakor povodna. Zgoraj je sivkasto rumeno in temno lisasta, spodaj pa umazano bela, po grlu temno progasta.

Prebiva po pustih ledinah, po grižah in peščenih pašnikih. Po tleh teka jako hitro, rada seda na kakov kamen in potriplje z repom kakor pastarica, v zraku se pa vrti kakor škrjanec.

33. Pegam.

V hudih snežnatih zimah dobimo časih iz mrzlega severja prav lepega, ali jako požrešnega in

bedastega gosta. Pravi-
mo mu pegam. Velik
je kakor dlesk in je tudi
ravno tako trščatega in
zajetnega trupla. Rdeč-
kasto sivo, na trebuhu
bledejšje perje je rahlo
in mehko kakor svila.
Grlo in proga nad oče-
som je črna, kosasto
vrezane črne perotnice
so rumeno lisaste in
belo obrobljene, kratek
rep je pa na koncu
rumeno zarobljen. Še
posebno ga pa krasé
škrlataste, kakor iz pe-
čatnega voska narejene
luske, katerih ima 5—9
na zadnjih letavnih pe-
resih; lepo mu tudi pristoji
pernata kučma, ktero

32. Pegam.

more po volji privzdigniti in spet nazaj položiti. Kratek kljun stisnjen je od zgoraj, gornja plitko škrbasta čeljust je malo daljša in širja od spodnje.

Njegova domovina je hladna severna Evropa in Amerika, od koder ga po zimi debel sneg požene proti jugu. V tacih zimah pride tudi k nam v večih družbah.

Pegam je jako len, neumen in požrešen ptič. Na dan požre gotovo toliko, kolikor je težek. Zunaj zoblje vsakoršne jagode, posebno jarebikove in brinovne. V gajbi pa žre vse, kar mu daš. Kruh, sadje, zelenjava, krompir, korenje, vse mu gre v slast, samo žužkov ne mara. Po zimi od leta 1867 na 1868 pokazali so se pegami v večih jatah okoli Zagreba. Enega sem imel dalj časa v gajbi zaprtega. Kmalu se je ukrotil, ali spaku ni bilo družega v mislih, nego žrtje. Ves dan je pred koritcem sedel in žrl. Polno koritce je kmalu izpraznil in hrana je šla na pol prebavljena od njega. Ako ni hitro spet videl polnega koritca pred sebo, začel je jesti svoje govno. Njegove gajbe skoro ni mogoče čiste zdržati, človek

bi moral vedno pri njem stati in sproti čistiti. Tudi pil je mnogo in rad se je kopal. Tiho je cvrčal, časih je pa dlesknil s kljunom. V toplej izbi se ne počuti dobro, moraš ga držati na hladnem, sicer ti kmalu pogine.

Neumnega požeruha ni težko ujeti. Ako si mu nastavil kacih jagod, pa je tvoj; brezskrbno gre v zanko, ako tudi vidi ujetega brata trepetati zraven sebe. Največ jih tičarji polové na gumnih. Komaj je tičar, zagrnivši jato, žival polovil in podavil ter zopet mrežo nastavil, že prileté spet na nevarno mesto vsi, ki so prvikrat srečno pete odnesli.

V sužnosti pri nas pegam navadno pogine v letnej vročini, sem ter tje je pa vendar tudi živel že po več let. No velicega veselja človek z nezasitnim požeruhom ne more imeti, vsacemu preseda zaradi prevelike nesnage.

Pegam gnjezdi po letu na Švedskem, Norveškem in Ruskem. Iz smrekovih tenkih vejic in lišajev spleteno in z bilkami in perjem nastlano gnjezdo postavi na smreko. Ona znese 5—7 plavkastih, temno pikčastih in pegastih jajčic. Mladiče pitata stara z žužki.

Na Ruskem ga imenujejo: sviristelj.

34. Legat.

Južna Evropa nam časih pošlje še mnogo lepšega gosta, nego je pegam. Ta prelepi gost se imenuje legat, ki je znabiti naša najlepša ptica ter nas s svojimi živimi in različnimi barvami opominja na afrikanske ali amerikanske ptice.

Legat je dolg kacih 10 palcev, po priliki kakor kos, toda je mnogo drobnejši; po vsej svojej postavi, še več pa v svojem obnašanji je podoben lepo pisanej lastavici. Legat ima belo čelo, zeleno teme, kostanjev hrbet in zlata pleča; zlato grlo je črno obrobjeno in črna proga mu sega tudi črez jasno rdeče oko. Po prsih in po trebuhu se spreminja iz plavkastega v zeleno; dolge in špičaste perotnice so zelenkasto plave, na koncu črnikaste, ravno taki ste tudi dve srednji podaljšani peresi v plavkasto zelenem

repu. Na kratkih in slabih nožicah so se trije prednji prsti do sredine med sebo zrasli. Črni, špičasti, malo vkrivljeni kljun je daljši od glave.

Legat prebiva navadno v velicih krdelih po vseh deželah okoli srednjega morja, toraj na Laškem, Španskem, Grškem, Turškem, južnem Ruskem in potem tudi po vsej srednji Aziji. Nahajajo se tudi na Ogerskem in v dolnji Slavoniji (v Sremu), mimogredé se tudi skoro vsako leto pokažejo okoli Zagreba. Tudi na Slovensko se časih zaleté iz južne Evrope, zlasti iz Laškega, toda med stalne naše domače ptice ga vendar ne moremo šteti, ker pri nas menda nikjer ne gnjezdi. Leta 1811 — če se ne motim — so prišli legati v mnogoštevilnih jatah v naše kraje, tako namreč spričuje v ljubljanskem muzeji hranjena podoba, na ktere je ta ptica namalana.

Legat je izvrsten letalec, skoro kakor lastavica. Pri lepem vremenu leta neprenehoma, na drevo sede le toliko, da si malo počije ali pa pri grdem vremenu. Na zemljo se spusti le takrat, kedar je zagledal kakovo žuželko, da jo pobere; rad pa leta nizko nad vodami, kakor lastavica. Leta hitro kakor strela, sedaj se dviguje kvišku, sedaj se zopet spušča in objestno poigrava po zraku, kar je posebno lepo videti, kedar se ves roj kakor razsuto drago kamenje suče po lepem dnevu in na solncu razkazuje prelepo pisano perje.

Leteč legat neprestano kriči loveč si vsakovrsten mrčes, na pr.: mušice, kačje pastirje, ose, čmrle, sršene in bčele, ki so mu posebno po godu. Zato najraji obletuje kraje, kamor se hodijo bčele past, pri grdem vremenu pa pride tudi k uljnaku, kjer strašno gospodari in ko bi ga človek pustil na miru, bil bi uljnak hitro prazen. Zato mu tudi pravijo bčelar. Bčelarji ga imajo pa povsod na rovašu.

Čudno je pri njem to, da mu strupeno želo bčelino ali sršenovo nič ne škodi. Vse druge ptice se ga bojé, in če si tudi ulové bčelo ali oso, jej zmerom poprej odtrgajo želo, predno jo pojedó. Legat se pa ne zmeni za to, tebi nič, meni nič pogoltné tudi hudega sršena.

Legat gnjezdi kakor naša podgrivka na strmih peščenih ali glinastih bregovih, kjer si s kljunom in s slabimi nožicami izkoplje 4—6 črevljev dolgo luknjo, ki se konča v prostornišo kotanjo. Va-njo znese samica 6 ali 7 belih jajec na goli pesek brez vse mehke podlage. Na pol godni mladiči se radi solnčijo v luknjah, kakor hitro jih pa kaj poplaši, zbeže ritensko nazaj v kotanjo in tudi iz gnjezda pobrani mladiči zmerom ritensko tekajo. Ako je le mogoče, gnjezdijo v velikih družbah, kakor naša podgrivka.

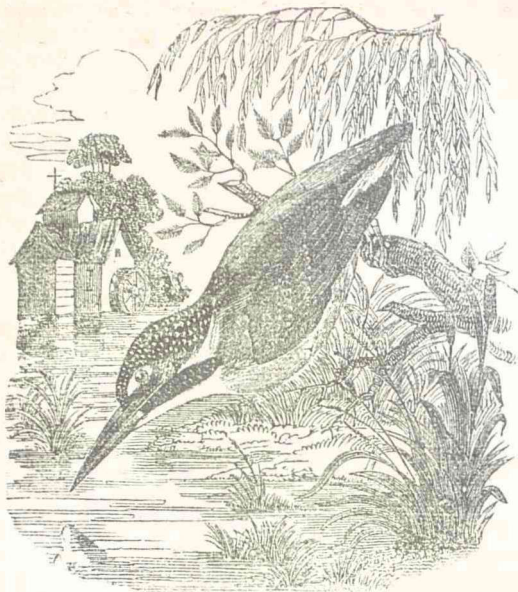
Jeseni gre iz Evrope daleč v Afriko.

Kakor lastavice, tudi legata ni moči v sužnosti živega vzdržati. Na otoku Kandiji jih dečki zarad lepega perja love na trneke ali odice. Zakrivljeno bucko, katero ima na dolgej niti privezано, vtakne v živega cvrčka ter ga spusti v zrak. Kakor legat zapazi živalco, hlastne po njej in se tako ujame na bucko.

35. Vodomec.

Povsod pri naših vodah prebiva v mnogem obziru prav zanimiv ptič vodomec. Gotovo je ni pri nas reke, ga ni potoka niti v gorah niti na ravnem brez vodomca. No pri vsem tem ga vendar ljudje sploh malo poznajo. Dostikrat sem videl ljudi, ki so se čudili njegovej lepoti, videč ga namalanega v kacih bukvah ali pa natlačenega v kacem muzeji; še bolje so se pa čudili, če jim je kdo povedal, da je to naš domač ptič in da morebiti komaj strelaj daleč od njihove hiše stanuje vse leto. Res je pa, da se nikjer ne nahaja pogosto, povsod so le posamezni pari in še ti se skrbno skrivajo človeškim očem.

Na tem ptiču nas največ zbada v oči kljun in lepo barvano perje. Kljun je res nespodobno dolg in krepak, kakor bi si ga bil vodomec od žolne izposcdil; človeku se zdi, da bi za takim kljunom moral sedeti ves drug junak. Iz debele, na kratkem vratu nasajene glave mu namreč naravnost od čela molí poldrugi palec dolg, robat, proti koncu zašpičen kljun. Truplo ima močno in zajetno, rep in perotnice

33. Vodomec.

kratke, nožice pa čudovito kratke in slabe, in prsti na njih so do malega zrasli med sebo. Po glavi in in po perotnicah je živo zelen in ima jasno plave pege in lise; hrbet je plavkasto zelen; blede rumenkasto grlo je po stranéh zeleno obrobljeno; po prsih in po trebuhu je rjast in tudi črez oko mu sega rjasta proga. Nožice so rdečkaste; kljun je črn, na korenu pa lepo rdeč.

Vodomec je čuden svat. Za družbo ne mara, še celó odganja vse druge ptice, ki bi se htele naseliti v njegovem okraji, edina pastirica ima iz milosti dovoljenje, da sme tekati ob njegovej vodi. Najbolj všeč mu je kraj, kjer je bister in hiter potok zarasten z gostim vrbovjem in jelševjem. Tu uro in uro tiho presedi na vejici, ki se nagiblje nad vodo. Videti je, kakor bi bil ves vtopljen v svoj dolgčas, kakor bi nič ne maral za vse, kar se godi okoli njega. Ali ta malomarnost je le navidezna. V hlad-

nej vodici pod njim plavajo brezskrbne in neumne ribice, nesluteč sovražnika nad sebo. Va-nje je vodomec ves zamaknjen, ne pusti jih iz očesa, nanje preži kakor mačka na miš. Kedar se mu dozdeva, da bode treba skočiti, nagne se naprej, stegne vrat in pljusne v vodo kakor žaba. Val se zagrne nad njim, ali kmalu sprši spet iz vode z ribico v kljunu in zleti na svoje navadno mesto. Tu si strese vodo iz perja, obrača ribico sem ter tam tako dolgo, da dobi glavo pred se, potem jo pogoltne celo. Ako je riba večja, se dolgo davi predno mu spolzi v želodec.

Dostikrat pa tudi skoči zastonj, kajti ribice so jako urne, urniše nego je vodomcu všeč. Časih tudi prhutajoč visi v zraku in gleda pod se v vodo. Ako se je najedel, poišče si v goščavi svoj navaden kotiček, počene na vejico, stisne vrat in prebavlja dre-majoč. Za nekaj časa hipoma stegne vrat, odpré kljun, začne se daviti in naposled z veliko težavo izriga ribje kosti in luske, katerih mu želodec ne more prebaviti.

Popoldne gre še enkrat na prežo. Ako ga človek ali kaj družega poplaši, zleti z glasnim: gik, gik, gik malo dalje ob vodi v grm. Sploh ne leti rad, ker mu kratke perotnice težavo delajo. Leteč maha neznano hitro s perotnicami in se tako dosti hitro pomika naprej. Od vode nikdar ne leti v stran, po tléh tudi ne more hoditi. V mraku se stisne pod kako korenino na strmem bregu ali pa zleze v kako luknjo in zaspí po trudapolnem dnevu. Kedar so po dežji kalne vode, mu se slabo godi. Takrat so tudi dobre pijavke, črvi in druga golazen, ki se nahaja ob vodah. Po zimi najde hrane samo pri nezamrznjenih potocih, tačas pride tudi k mlinu in išče pičle hrane pod mlinskimi kolesi. V velikej sili gre tudi pod led, ali dostikrat zgreši luknjo, ne more ven in pogine pod ledom. V posebno hudih zimah pa tudi zapusti naše kraje in gre celó v Egipet.

Vodomec gnjezdi na strmih mehkih bregovih v luknjah kakor podgrivka ali pa legat. Gnjezda ne dela, jajca položi samo na izrigane ribje kosti. Sredi meseca véliceга travna ali pa še tudi pozneje znese ona 6 ali 7 lepo belih, tenkolupinastih jajčic, skozi

ktera se blišči rumenjak. Samica vali sama, samec jo pa hrani. Valeče samice ni lahko spoditi iz gnjezda, teptaj in tolei okoli luknje kolikor hočeš, ona se ne premakne. Ettinger iz Slavonije pripoveduje, kako se zna ta ptica pritajiti, da človek misli, mrtva je. Ettinger je namreč našel vodomčevo gnjezdo in je jel kopati, da bi prišel do zalege. Ko dokoplje, najde starko mrtvo. Vzame jo v roke, jo ogleduje, obrača sem ter tje in jo položi zraven sebe, da bi pobral jajca. Ali kakor jo spusti iz rok, hipoma oživi in odleti.

Vodomčevi mladiči so jako grdi, dolgo časa so slepi in popolnoma goli; tudi niso vsi enaki, zmerom so nekteri večji, drugi manjši in slabejši, vsi pa počasi rastó. Stara dva jih pridno pitata najprej z vodnimi žuzki, največ s kačjimi pastirji, pozneje pa z ribicami. Njihovo blato pa nosita daleč proč, sicer bi se luknja preveč zasmradila in smrad bi znal privabiti kako požrešno podlasico. Izpeljani godni mladiči se zunaj še dolgo držé skupaj, stari jih pa vadijo na lov. Ali s prva gre težko, mnogokrat je treba skočiti zastonj, predno se izuri mojster.

V sužnosti je vodomca jako težko vzdržati, starega že celó ne.

36. Zlatovranka ali zelena vrana.

„Zlatovranka“ je gotovo lepo ime, tudi „zelena vrana“ ni napečno, vsaj pošteno je. Ali ta ista ptica ima še eno tretje ime, ki se pa ne glasi tako lepo, pravijo jej namreč smrdovranka. Krivico bi pa delal ptici vsak, kdor bi iz tega neugodno dišечеga imena htel posnemati, da je zlatovranka zamazana in smrdeča žival. To ne, nasproti mora vsakdo reči, da je lepa ptica, kakoršnih pri nas ni mnogo. Samo to napako ima, da v gnjezdu ne skrbi za čistoto, vsa nesnaga od mladičev ostane v njem in v kratkem sedé mladiči v samem blatu; gnjezdo smerdi kakor živa kuga. Ta zanikrnost jej je bržčas naklonila to nevšečno ime.

Zlatovranka je 1 črevelj dolga, tedaj je kavkine velikosti. Skoro vsa je plavo zelenkasta, samo hrbet

je rjast in temne perotnice so na zgibu lepo jasno plave. Močan raven kljun je spredaj stisnjen in malo prikrivljen, nosnice so pa zakrite s ščetinastim perjem.

Ta lepa ptica nahaja se sem ter tam ali nikjer pogosto. Najrajše se drži ravnega polja, v hribe ne gré rada. Na Slovenskem prebiva največ po Dolenskem in na Štajeru, pa tudi tu ne povsod.

Zelena vrana je jako nemirna, plaha, svadljiva in šundrava ptica. Leti izvrstno kakor golob, leteč se v zraku tudi prekucuje; po tléh neznano nerodno skaklja, ako po sili mora na zemljo. Najrajše seda na vejo vrh drevesa in tudi tu ne skače z veje na vejo, temveč zmerom sprhne s perotnicami. Med sebo se v eno mer igrajo, proganjajo in kregajo, neprijetno vriščaje: rak, rak. Tudi z drugimi se ne gledajo dobro, z edinimi kavkami, bi rekel, se dobro razumé in se z njimi tudi pajdašijo.

Zlatovranka pobira po polji polže, črve in žužke, posebno streže za govnoobrbcí; vmes pa pohlasta tudi kako miško ali pa celó kako manjšo ptico. Pije prav redko in se tudi nikdar ne koplje.

V duplu si napravi gnezdo iz vejic, bilk, mahú, vresja in perja. Samica znese 4—6 belih jajec, oba sedita na njih in v 20 dneh se mladiči izvalé. Mladiči so sivkasto zeleni, lepo obleko dobodo še le v tretjem letu.

Ko so mladiči godni, klatijo se s starimi okoli, na enem in istem mestu nikoli dolgo ne ostanejo. Jeseni pa izginejo iz naših krajev in potujejo daleč v srednjo Afriko. Meseca majnika se pa spet povrnejo.

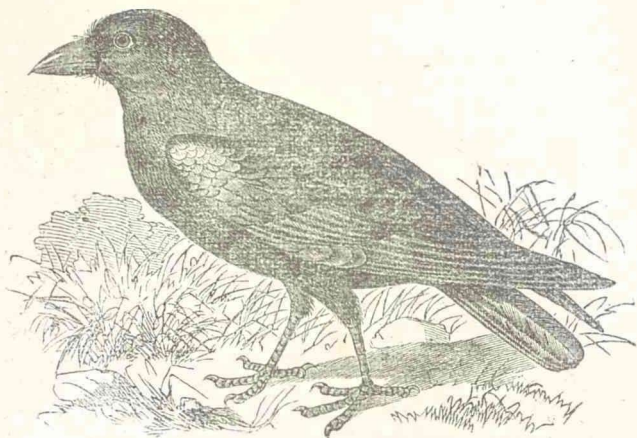

34. Zlatovranka ali zelena vrana.

Meso je okusno. Lahi jih jeseni mnogo polové, pri nas se pa za nje nikdo ne zmeni, tudi so preredke, da bi se kdo ukvarjal z njihovim lovom.

Zaprta se ne dá držati; k večemu si moreš z mesno hrano in skrbno postrežbo vzgojiti mladiče, toda posebnega veselja na njih ne bodeš imel.

37. Vran ali krokar.

35. Vran ali krokar.

V vranu ali krokarji se strinja čudna zmes dobrih in slabih lastnosti. Moder je in previden, prevejan in pretkan; kar je lisica med sesavci, to je krokar med ptiči. Na drugej plati je pa drzan, neusmiljen, požrešen in krvoloč, od nog do glave silovit, nesramen tolovaj. Toraj se ne bodemo čudili, da je ta ptič ob enem znamenje groze in nesreče, na drugej strani pa spet podoba premišljenosti in vsevednosti. Črno perje, otlo krokanje, nezasitna požrešnost in roparska predrznost ga dela skrivnostnega, groznega in pošastnega. Zato pa skoro vsem narodom znaenuje nesrečo, oznanuje smrt. Z druge strani je pa starim Slovencem veljal za modrega in umnega ptiča, komur je znana tudi prihodnost. Naši bratje prekmurski Slovenci imajo vero, da postane prorok (vi-

dovina), kdor pojé vranovo srce in čreva; tudi radi obešajo otrokom okoli vratu cekin, ki ga je dal kovati kralj Matjaž s krokarjevo podobo, češ da potem mora ne pride otrok sesat in da jim laže zobje rastó.

Pri nas živi več ptičev vranovega rodu, krokar je pa med njimi največi. Po dolgem meri dva črevlja, z razpetimi perotnicami pa štiri. Ves je črn, tudi kljun in noge. Perje je svetlo in gladko, ter se spreminja na plavo in zeleno. Kljun je močan in precej zbočen.

Vran prebiva po vsej Evropi in severnej Aziji. Pri nas se drži najrajši po samotnih gozdih, en par ima svoj veliki okraj in ne trpi družega zraven sebe. Tudi z drugimi pticami se ne druží, najraji je sam za-se. Posebno oprezen in nezaupen je pa proti človeku. Predno se spusti kam na zemljo, dolgo obletuje kraj, gleda in posluša, jeli je vse varno, najmanjšum ga odpodi. Letati zna izvrstno, kakor za zabavo plava uro in uro v zraku tako mirno in enakomerno, da ga je lepo gledati; človek ne more opaziti, da bi zganil s perotnicami. Druge ptice ga vse sovražijo, posebno vrane in kavke ga srdito napadajo in proganjajo.

V južnej Evropi se pa krokarji radi družijo med sebo, tudi se človeka ne ogibljejo tako plaho, kakor pri nas. Na Izlandiji so pa tako domači, da hodijo okoli hiš in celó v hiše silijo; se vé, da jim ondi ljudje nič žalega ne storé.

Krokar žré vse. Po travnikih in po polji pobira črve, žužke, polže, žabe in drugo tako golazen; vmes je pa tudi žito. No s tem ni zadovoljen, kakor prava roparska ptica napada tudi vse četveronožne živali in ptice, za ktere misli, da jih bo mogel obladati. Iz gnjezd pobira jajca in mladiče, s paše odnese mlado gosko ali račico, napade mladega zajčeka v deteli in dva skupaj se lotita tudi starega zajca in ga dostikrat ubijeta. Zlasti kedar imata mladiče pitati, stara dva neizmerno drzovita; pravijo, da tudi jagnjetom oči izključeta in jih potem razmesarita. Po vsej pravici ga toraj proganjajo lovci, logarji in pastirji, kakor največega sovražnika koristnih tičev, divjačine in drobnice. Krokarja smé vsakdo ustreliti kedar

hoče. Koristen je le s tem, da med mnogimi živalimi pokonča tudi nekaj škodljivih in da žré smradno mrho, katero precej daleč ovoha. Ali ta mala korist ni v nikakoršnej razmeri z veliko škodo.

Vran gnjezdi v gozdu na najviših drevesih ali pa v gorah na pečinah. Že meseca svečana začneta znašati veje in suhljad za gnjezdo, katero potem znotraj obložita z mahom in z enako mehko šaro. Meseca sušca znese ona 4 ali 5 plavo zelenkastih jajec, dvajseti dan se pa iz njih izvalé mladiči. Stara dva se rada držita enega in istega gnjezda. Ako jim je človek vzel jajca, znese ona še enkrat, ako jim je pa pobral mladiče, istega leta ne valé v drugo.

Mladiči so neznano požrešni, stara dva sta ves dan na lovu, da zmoreta dosti hrane za nje. V nevarnosti ne nosita v gnjezdo, temuč jim iz višave spuščata hrano v gnjezdo.

Iz gnjezda uzet mladič se hitro udomači in postane tako krotak, kakor malo kateri ptič. Človeka kratkočasi s svojim smešno modrim vedenjem, časih mu pa tudi preseda zarad svoje hudomušnosti, zlasti pa zarad tatinskega nagnjenja. Kedar je kaj malopridnega storil, stopi v stran, dela se nevednega in drži se nedolžno kakor pišče. Neznano je radoveden, vse ga zanima, povsod mora biti zraven. Starejši ko je, bolj je moder, vsak dan se kaj novega nauči. Navadi se izgovarjati besede in sploh posnemati druge glasove. Nauči se kukurikati kakor petelin, guče kakor golob, kavdra kakor puran, hrka in pokašljeje kakor star človek itd.

Na zagrebškej realki smo imeli popolnoma udomačenega krokerja. Nosil je zvonec okoli vratú in je užival popolno svobodo, hodil in letal je, kamor je hotel. Najpredi si je vso hišo dobro ogledal, pohajal je po vseh hodnikih, po vseh stopnicah, pregledal je dvorišče in staknil vsako najmanjšo stvarco. Vse ga je zanimalo, vsak košček papirja je obrnil, vsako krpo je raztrgal, v vsako luknjo, v vsako razpoko je vtikal kljun, prav kakor zvedavo dete. Na istem dvorišču smo imeli tudi živega orla in lisico. Z orlom se ni nič kaj posebno pečal, toliko več pa z lisico. Pa se nista dobro pogajala, kajti

črni cigan jo je dražil, kakor je vedel in znal. Največe veselje mu je bilo, ako se je pritihotapil do nje, ko je na solncu raztegnjena dremala, in jo vščipnil v rep. Sirota je preplašena skočila na noge in pobegnila v svojo luknjo; hudodelec se je pa, svoje hudobije vesel, krohotal na vse grlo.

Rad se je ukvarjal z učenci, čakal jih je zmerom, ko so v šolo prihajali in odhajali. Dečki so mu nagajali in ga dražili, ali tudi on ni nobenemu na dolgu ostal. Kogar je imel rad, sedel mu je na roko ali na ramo ali pa tudi na glavo; toda nikdo ni bil varen, da ga ne bode potegnil za lase ali pa za uho. Zjutraj in po poldne je od njih pobiral obilno dobrovoljno desetino. Vse, kar je dobil, mašil je v goltanec; ko je bil poln, šel je na dvorišče zakopat. Nabrane stvari je izbrusil iz goltanca, položil na zemljo in jel kopati luknjo. Va-njó je spravil vse kosove, jih je pokril s peskom in zmerom še s kacim papirjem ali s kakovo krpo zakril. Teh zakopanih stvari pa večidel pozneje ni več izkopal, bržčas zato ne, ker je povsod dobival toliko jesti, da nikdar lačen ni bil.

Ko se je do dobrega seznanil z realko, jel je zahajati na ulico, na trg, na šetališča, zmerom dalje in dalje, kmalu je bil znan po vsem mestu in tudi zunaj mesta. Na šetališču je vsem ljudem delal veliko zabavo. Najrajši je dražil otroke in majhne pse. Z njimi se je vedno naganjal, prepiral in ruval, marsikoga je v beg pognal. Zahajal je zlasti tjekaj, kjer je bilo več ljudi in kjer je vedel, da boče kaj dobil: k mesarjem, v gostilniške vrte in pred kavarne. Zjutraj je na vse zgodaj obiskal pred mestom hišo, kjer navadno ljudje kavo pijó. Potem je prišel domu kratkočasit se z učenci; ko se je pa šola začela, je letel na trg, kjer mesarji meso sekajo. Proti poldnevu se je vrnil spet domu in ko so učenci odšli, stisnil se je v kak kot in je dremaje prebavljjal obilno kosilo, ki si ga je bil nabral povsod okoli.

Kakor vsi njegovega rodu je bil tudi on zaljubljen v vse, kar se je svetilo, bodi-si krajcar ali steklo, nož ali škarje, vse je odnesel na streho za dimnik ali pa je zunaj kje zakopal. Ako je le mogel,

zmuzal se je skozi odprto okno v kako sobo, in če nikogar ni bilo notri, gospodaril je, da je bilo groza.

Ta strast mu je tudi bila v pogubo. Na-nj je namreč letel sum — ali po pravici ali po krivici, se še dandenes ne vé, — da je pri sosedu iz sobe ukradel zlato uro. S to ovado mu je bila pisana sodba, da mora iz realke. Dobil je družega gospodarja na drugem koncu mesta. No da mu ne bi uhajal nazaj, pristrigel mu je perotnice. Ali vendar je pogosto skušal uiti, po cesti je skakljal nazaj proti realki, kjer se mu je dobro godilo, kjer je imel dosti zabave, kjer je zakopaval kruh in meso — pri novem gospodarji so ga pa pitali z repnimi olupki. O sramota! Gospodu to uhajanje ni bilo po volji, privezal je siromaka h kolu. Ta nova sramota ga je dela popolnoma v nič. On, ki je poprej bil ljubljenec vsega mesta, ki je letal kamor je hotel, je sedaj s pristriženimi perotnicami kakor največi hudodelec h kolu privezan! Ni ga bilo več poznati. Čmeren je sedel in žalostno gledal pred se — prava podoba minule slave. Prešla mu je vsa dobra volja, vsa zabavljivost; repni olupki so mu pregnali vse muhe.

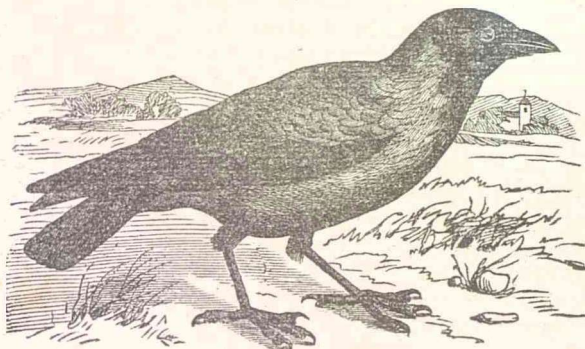
Necega dné se mu je posrečilo, da se je odtrgal. Za toliko sramoto, za tako ponižanje se je hotel maščevati. Ukradel se je na vrt in je jel pred nekoliko dnevi posajeno salato srdito ruvati in metati iz gredic. Vrtnar ga zasači pri delu, jeza prime moža, s palico udari po njem in ga ubije.

38. Siva vrana.

Bolj znana nego krokar je pri nas siva vrana. Po dolgem meri poldrugi črevelj, z razpetimi perotnicami pa črez tri črevlje. Perja je pepelastega, samo glava, grlo, rep in perotnice so črne. Prav redko se med njimi nahajajo popolnoma bele.

Vrana prebiva po logih in hostah navadno v večih družbah. Od ranega jutra do poznega mraka gré za hrano, samo okoli poldneva počiva kje v hladnej senci. Po senožetih in travnikih pobira polže in žužke, na njivi spremlja orjočega kmeta in za plugom zoblje črve in ogerce, zraven lovi tudi žabe, sosebnó pa poljske miši. Po hosti in po grmovji stikuje za ptič-

jimi gnjezdi, izpija jajca, davi mladiče in napada tudi stare. Loti se tudi mladega zajca, nastreljene divjačine in tudi mrhe ne zameta. Ljudje imajo vrano navadno za škodljivo ptico, in res se ne dá tajiti, da tu in tam zadavi kacega nedolžnega pevca ali negodnega zajca, no pri vsem tem jo moramo zagovarjati, kajti škoda, ki jo dela s tem, ni v nobeni razmeri s koristjo. Ako po letu ustreliš vrano in jo razporješ, našel bodeš v njej največ miši, ogercev, kebrov in družega tacega škodljivega mrčesa. Ni toraj opravičeno, da jo tako neusmiljeno proganjajo.

38. Siva vrana.

Vrane, ki so po dnevi večidel na pare razkropljene šle po svojih potih, začno se proti večeru zbirati; jezično žlobudraje posedajo po drevji in preletujejo z drevesa na drevo. Kakor se je pa storila noč, spuščajo se tiho v gozd na svoja navadna prenočišča. Po zimi se približajo selom in hišam in rade posedajo po cestah, kjer razkopavajo blato in brbajo za malopridno hrano.

Kakor vse ptice vranjega rodú ima tudi vrana neprijeten glas. Hripavo se dere: kra, kra. Na Štajerskem otroci oponašajo vrano pojoč:

Krah, krah, krah,
Mene nič ni strah,
Nisem nikdar plah,
Nisem v srcu rah.
Krah, krah, krah.

Kar se tiče njenih zmožnosti, ne zaostaja mnogo za krokarjem. Tudi njej je lasten bister vid, tenek sluh in dober nos; leta lahko in stanovitno, akoravno ne tako lepo, kakor krokar. Čudovito dobro razloči lovca od drugih njej nenevarnih ljudi. Pastirja, kmeta otroka in ženo pusti blizu priti, pred lovcem ali drugim sumljivim človekom se pa vzdigne, predno se jej je na strelaj daleč približal. Zato jo je na polji neznano težko zalezti, najlaže še iz voza.

Vsako ujedo vrane hitro zapazijo in to z glasnim vriščem drugim pticam oznanijo. Najbolj so pa razkačene, ako kje staknejo veliko sovo uharico. Od vseh strani leté skup s strašnim vikom in krikom ter se togotno zaganjajo va-njo. Tačas vrane pozabijo popolnoma na svojo varnost, ako tudi streliš med nje, ne bodeš jih odpodil; desno in levo naj padajo mrtve z drevesa, druge vrane so zato slepe in gluhe. To lastnost porabijo lovci. Z živo sovo privabijo vrane, ktere potem iz skrivišč streljajo, da je groza. Taka lov je prav nespametna in se mora grajati. Ako ti vrane res kje škodo delajo, n. pr. na koruzi, ustreljeno, pa jo obesi za strah drugim na kak drog. S tem se jih bodeš najbolje odkrižal.

Vrana vali zgodaj pomladi. Vrh visocega drevesa postavi gnjezdo, ki je podobno krokarjevemu, samo da je manje. Meseca malega travna že sedi ona na 3—5 zelenkastih, temno pikastih in marogastih jajcih, ktera ona sama izvali.

Kakor krokar skriva tudi vrana vse svetle in bliščeče stvari.

Črna vrana je sivej sestri v vsem podobna, samo da je vsa lepo črna, perje se jej sveti in na plavkasto spreminja. Vse, kar smo povedali od sive, velja tudi za črno.

Poljska vrana je podobna črnej, vendar je malo tanjša in ima daljše kreljuti. Posebno lahko se pa pozna po tem, da ima golo lice, ker vedno vrta s kljunom po zemlji za črvi in ogerci, pa si s tem oguli perje.

Poljska vrana stanuje tu in tam v jako velikih družbah po logih in dobravah. V hribe ne gré. Rada se druží s škorci in s kavkami, sive in črne vrane se ogiblje, krokarja se pa naravnost boji.

Med pticami vranovega rodú je poljska vrana najkoristniša. Največ se hrani z miši, zlasti kedar je mišje leto; po ves dan preží pred njihovimi luknjami, kakor najboljša mačka. Nobena druga ptica ne pozoblje tudi toliko hroščev (kebrov), kakor baš ta. In vendar ljudje v svojo lastno škodo tudi to vrano neusmiljeno proganjajo. Angleški kmetovalci so se že izpametovali. Poprej so jo tudi oni brez usmiljenja proganjali, ali izkušnja jih je učila, da so s tem vstrezali samo mišim in drugim golazni. Prepričali so se o njeni velikí koristi, in sedaj ima poljska vrana tam mir.

Ta vrana ima tudi to posebnost, da zmerom gnjezdi v družbi; na eno drevo postavijo toliko gnjezd, kolikor jih drevo more držati; časih jih je po dvajset na enem. Kjer so si izbrale gnjezdišče, ga ne zapuščajo z lepa. Razdiraj jim gnjezda, pobiraj jajca, vse je zastonj — ne bodeš se jih iznebil. Večkrat se ustanijo blizu hiš, tudi pri mestih, kjer so prav neprijetni gosti zarad strašanskega krokanja in vrišča, ki ves dan ne poleže.

39. Kavka.

Med vsemi vranami je kavka najljubeznjiviša. Se vé da tudi ona ne more zatajiti srborite, nagajive, (razdevajoče) in tatinske krvi, ali te napake so v njej vendar nekako razblažene, so manj očitne, manj upijoče. Prikupila se je človeku s svojim živahnim in pametnim vedenjem. Krotko kavko pri nas ljudje radi drže po hišah, rajši nego krokarja ali vrano.

Kavka je znatno manjša od vrane in je med našimi vranami najmanjša. Po dolgem meri nekaj čez en črevelj. Čelo ima črno, glavo in tilnik pepelast, sicer je pa vsa črna, zgoraj temnejša in svetla, spodaj pa bolj nagiblje na sivkasto. Oko ima belo. Dobode se tudi bele kavke, ali so redke.

Kavki ni vsak kraj všeč. Kjer jej pa godi, ondi se nahaja v velikí družbi, ker je ni kmalu tako

družbene ptice, kakor je kavka. Rada se tudi pridružuje poljskej vrani, s katero se posebno jeseni klati po poljanah, z njo prenočuje in tudi odpotuje dalje na jug.

Kavka se najrajša naseli na kacam visokem plospji, na cerkvah in turnih, v starih zidovih in podrtinah. Le redko kedaj jo je najti v hosti. Leteti zna izvrstno, skoro kakor golob, za samo zabavo obletuje najvišje turne, suče se v krogih in zigrava sedaj sem sedaj tje. Na letečo ujedo se spusti ves roj ter jo uro daleč spremlja z neprijetnim vriščem. Njen navadni glas je: jêk, jêk.

V jedi tudi kavka ni izbirčna. Jé vse, kar se dá prebaviti. Domačim živalim na paši seda na hrbet in išče po njih mrčesa, največ se pa vendar hrani s črvi in ogerci, vmes zoblje žito, kavsa zelenje in sadje, zlasti črešnje. Rada tudi pije jajca in zategadelj stikuje za ptičjimi gnjezdi, v sili je pa tudi dober gnoj in mrhovina. Škoda, ki jo znabiti dela na njivi in v vrtu, je nezatna proti koristi, ki človeku prihaja po njej od pokončanih miši.

Kavka gnjezdi na svojem stanišču v luknjah, časi pa tudi v duplu. Gnjezdo je zanikrno iz suhljadi, slame in druge mehke drobnjave zneseno. Jajec ima 4—6 plavozelenkastih in rjavo pegastih.

Mlada kavka postane jako krotka in človeku privržena kakor pes. Prav prijetno oživlja vso hišo in dvorišče, povsod si dá opraviti. S psom sta si časih velika prijatelja. Nauči se izgovarjati kako besedo in posnemati zna petelinov glas. Jeseni nektera pobegne s prostimi sestrami, na pomlad pa pride dostiokrat spet nazaj k svojem gospodarju.

Tudi kavka nê utрпи, da svetlih stvari ne bi pobirala in v gnjezdo spravljala.

40. Sraka.

Sraka je živa podoba zvite, srborite, jezične, svadljive in sladkosnede žene. V telesnej postavi ima nekaj plemenitega. Druge njene sorodnice so bolj zatrepanega in okornega trupla, ona je pa tenka in brhka, še posebno se pa ponaša z lepim dolgim repom.

Tudi je lepše opravljena mimo svojih sester, samo sestričina šoja (šoga) je še bolj nagizdana. Po glavi, vratu in na hrbtu je črna; perotnice in klinast rep je temnozelenkast ter se lepo kovinsko spreminja na rdečkasto; prsi, trebuh in pleča so pa čisto bela. Po dolgem meri z repom vred poldrugi črevelj, ali na sam rep pride kacic 10 palcev. Sraka prebiva po hostah in dobravah, po logih in vrtih, nikjer daleč od človeških stanovanj. Na Norveškem, kjer jej prizanašajo, je tako domača, da hodi po dvoriščih in da gneždi na podstrešjih.

39. Sraka.

Sraka ni družna ptica. Z manjšimi tiči živi v vednem sovraštvu, posebno s srakoperji; tudi med sebo se ne družijo posebno rade. Največ živé na pare, pozneje pa, ko so mladiči že godni, pridružijo se ti starišem. Sraka ostane vso zimo pri nas.

V letanji jo dolgi rep zadržuje, zato leti slabo in počasi in nikdar daleč, navadno z grma v grm, od drevesa do drevesa. Rada seda v najvišji vrh, maha z repom in glasno regeče, kakor bi se smijala. Sraka s srako se časih — posebno s pomladi — po celo uro jezično razgovarja, njena žlobudravost je prišla v pregovor. Na Štirnem se otroci, čuvši regetati srako, dražijo med sebo pojoč:

Sraka regetala,
Z repecem mahala.
Sraka repatica
Jurkova* tetica.

*) Pri poslednjej vrstici se imenuje ime dečka, ktere ga hočejo dražiti.

Proti človeku je jako oprezna in nezaupna, sumnjivega moža ne pusti k sebi nikdar na strelaj daleč, zato jo je težko dobiti na muho, najlaže še iz voza.

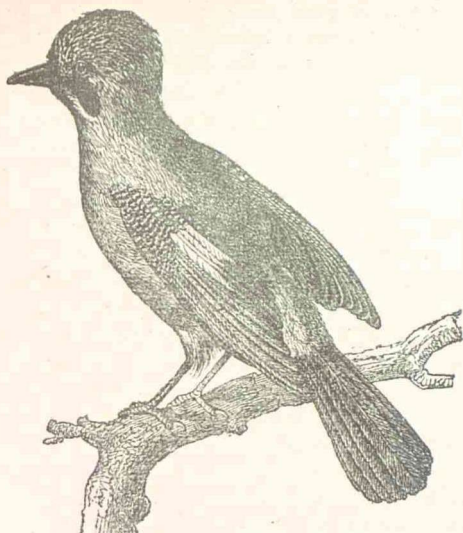
Sraka je nesramna in sladkosneda tatica. Iz gnjezd krade jajca in jih izpije, mladiči vseh manjših ptičev niso varni pred njo. V slast jej gredó posebno piščanci in mlade račice. Od osamljene hiše ali pa tudi iz sredi vasi odnese pišče z dvorišča ali vrta; kedar je enkrat okusila sladko pečenko, ne diši jej nobena druga jed, kmalu spet pritihotapi in tako časih odnese koklji malo ^{skoro} po malo vse otročiče. Zraven pa ne zametuje druge hrane, kakor vrana in kavka žré tudi sraka vse, kar jej pride pod kljun. Česar ne more pojesti, zakoplje v zemljo.

Meseca sušca začne sraka znašati gnjezdo na najvišje drevo, redko kedar v grmovje. Gnjezdo ima za podlago suhljad in trnje, (ketanja je iz blata,) znotraj je pa z mahom, s travo in dlako vdelana. Zgoraj je zmerom pokrito z gosto trnjevo streho; vhod ima na strani. Streho si naredi menda iz strahu pred roparskimi pticami, ki bi veliko gnjezdo lahko zapazile in mladiče iz njega pobrale. Sraka znese 6—8 zelenkastih, rjavo pegastih jajec.

Mlada sraka se takoj priyadi človeku in hiši, nauči se žvižgati kako popevko in izgovarjati kako besedo. Ali med piščeta je ne sme pustiti. Nadležna je tudi zaradi neukrotive strasti, jemati in spravljati vse, kar se blišči. Velikrat se je že dogodilo, da je iz hiše odnesla zlatnino, srebrnino in drago kamenje in potem je sum letel na nedolžne služabnike, časih jih je po krivici celó kazen zadela.

41. Šoja ali šoga.

Šoja je naš najbrhkejši vran. Lepo jej pristoji sivo rdečkasta suknjica iz rahlega perja, še bolj jo pa krasi črno in belo poprskana pernata kapa. Takisto nam še posebno padajo v oči gornja peresa na perotnicah, ki so lepo črno, plavo in belo pasasta. Rep in kreljuti so črne, ravno taki ste tudi dve prog, ki segate od ust pod vrat. Na trtici in pod repom je bela; oko je plavo; močni malo vpognjeni kljun je črn. Po dolgem meri nekaj črez en črevelj.

40. Šoja ali šoga.

Ta pri nas stalna ptica prebiva povsod po hostah in gozdih, v jelovji ravno tako, kakor v bukovji ali hrastovji. Spomladi se nahajajo posamezni pari, pozneje se tudi mladiči pridružijo starim. Po zimi se klatarijo daleč okoli, primaknejo se bliže človeškim stanovanjem in pridejo tudi v vrte.

Šoja je živahna, srborita, oprezna, nezaupna in zvita ptica. Kakor opazi kaj nevarnega ali sumljivega, bodi si človeka, ali ujedó v zraku ali zver na zemlji, se dere na vse grlo in vrišči jako neprijetno. To vriščanje svari druge ptice in živali, da skrbé za svojo varnost; s tem tudi lovcu dostikrat pokvari veselje. Šoja leti slabo, nikdar daleč, navadno le od drevesa do drevesa; na polje ne gré rada, ker ni varna pred ujedami. V gozdu se zna dobro skrivati po najgostejših krošnjah, pogosto jo čuješ ali ugledal je ne bodeš tako lahko.

Šoja jé vse: žužke, črve, miši, želod, bukenco, lešnike in jagode. Želod in bukenco skrija in vtika v zemljo in s tem pomaga zasajati gozd. Želod požira

cel; ko se je v guši razmehčal, ga zopet izriga, razkolje in izlušči jedro; lešnik pa tako dolgo obdelava s kljunom, da ga razbije. Manjšim valečim pticam je šoja največi strah in trepet. Pomladi hodi od gnjezda do gnjezda, krade in izpija jajca in neusmiljeno mladiče vlačí iz gnjezda in jih mrevari. Celó stare niso varne pred njo; zasačili so jo že pri delu, ko je ravno razdevala starega drozga ali davila mlado jarebico. V hostah, kjer šoja gospodari, kmalu izginejo mali pevci.

Ta hudobnica pa zna posnemati in oponašati glas drugih živali, mijavka po mačje, posnema petelina, kokodajska po kokošje, zarezgeče kakor mlado žrebe in oponaša skoro vsako drugo gozdno ptico.

Šoja gnjezdi v grmu ali na drevesu, toda ne previsoko. Gnjezdo osnuje iz vejic, znotraj ga pa obloži z mahom, s travo in z vresjem. Prve dni malega travna znese ona 5—7 zelenkasto belih, zamoklo pegastih jajec. Mladiče pitata stara prve dni z mehkiimi žužki, pozneje pa največ z mladimi pticami.

Mlada šojka se kmalu udomači, nauči se izgovarjati kako besedo in žvižgati kako pesmico; ali zraven ima pa toliko nevšečnih napák, da človeku kmalu preseda. K drugim pticam je ne sme nikdar zapreti. Ujeta stara šojka ostane zmerom divja.

Po viših gorah stanuje tu in tam:

Klesk ali krekovt, ki se še tudi more vranovom prištevati. Kakor šoja velika ptica je črnorjava in posuta z belimi kapljami. Glava, kreljuti in belo zarobljen rep je črn. Kljun je dolg in raven.

Ta manj znani ptič živi pri nas sem ter tje po visokih hribih, toda pogostoma ga nahajamo samo v severnej Evropi. Plašan ni prav nič; ako se sreča s človekom, ga neumno gleda kakor kakovo nenavadno prikazen, ker v samotnih višavah le redko kedaj vidi človeka. Ako se je pa enkrat soznanil z njim in ga spoznal za svojega sovražnika, se ga vé tudi ogibati.

Klesk je vse kar šoja. Lešnike pa poprej mehča v guši. Glas mu je neugodno krekanje.

V onih zimah, ko jim na severji primanjkuje hrane, pridejo k nam in takrat se tudi po naših nižavah pogostoma vidijo.

Krekovt stavi kakor šoja gnjezdo na drevo. Spleteno je iz suhih in zelenih jelovih vejic, kotanja je pa z lišajem in z drugo mehčavo izdelana.

Nič ni laže, nego po zimi ujeti krekovta. Ujame se v locnje (zanke) in pride tudi na gumno.

Jedó ga.

Po naših najviših planinah in tudi drugod na evropskih in azijskih snežnikih živite iz vranovega rodú še dve ptici, katerih ne smemo pozabiti. Vsaj ob kratkem se jih moramo spominjati. Prva je :

Planinska vrana, malo manjša od sive. Vsa je črna, perje se jej sveti in na rdečkasto spreminja. Tenak, lepo vpognjen kljun je do 2 palca dolg in rdeč, kakor pečatni vosek ; tudi noge so rdeče.

Ta ptica živi v družbah po visocih planinah. Jako je živahna in jezična, neprestano vrišči. Med sebo se naganjajo in trgajo, druga drugej izpred kljuna hrano pobira.

Hrani se z vsakovrstno golaznijo, z žužki, kobilicami, polži in črvi, ktere zna prav spretno z dolgim kljunom iskati med kamenjem in vleči izpod kamenja. Jeseni zoblje tudi jagode. Z višav prileti zjutraj in popoldan tudi niže v doline hrane iskat, celó na obdelano polje.

Jeseni se seli v južno Evropo.

Gnjezdi po luknjah v najstrmejših pečinah.

Planinska vrana se sosebno hitro privadi človeku in je med vsemi vranovi gotovo najljubeznjiviša. V resnici je kratkočasna, zabavna in ne tako nadležna, kakor druge njene sorodnice. Z drugimi živalimi, razen poljske vrane se ne druží, manjše ptice celó proganja; srečna je samo v človeški družbi.

Druga je:

Planinska kavka ali kramparica s planinsko vrano enake velikosti. Kljun je malo vkrivljen, stisnjen in ne daljši od glave. Vsa je črna kakor žamet, samo

noge so rdeče in kljun je rumen kakor kosov, zato jej tudi planinski kos in planinski škorec pravijo.

Ta dobrovoljna in nemirna ptica oživlja v množestvilnih krdelih pustote pod snežniki, prileti pa tudi v nižave, zlasti pred nevihtami. Kakor ktera opazi kaj nenavadnega in sumljivega zažvižga in vsa družba se vzdigne v višavo.

Hrani se kakor planinska vrana.

Gnjezdi v strmem, nepristopnem skalovji.

Tudi ta planinka postane neverjetno domača in krotka. Domače ljudi dobro loči od tujih, na te se huduje in togotno krokoče, one pa lepo pozdravlja. Posebno se veseli, ako svojega gospodarja čez dolgo časa spet ugleda. Hití mu nasproti, glasno ga pozdravlja mu sede na roko ali na ramo in ga od vseh strani ogleduje. Rada pije mleko, časih tudi vino. Čudno je pri njej to, da je v ogenj vsa zaljubljena, ako le more, dá si okoli ognja kaj opravi. Na živo žrjavico meče papir in krpe in se veseli dima. Žareč ogelj brez vse škode pogoltne, tudi ga v kljunu zanese kam na streho; pravijo, da je že hišo na ta način zažgala.

42. Škorec.

Tudi mali škorec nekako spada v vranji rod; sicer ne toliko po telesnej postavi, kolikor po svojih umnih zmožnostih in po svojem vedenji. Velik je po priliki kakor drozd, toda ima zalšo obleko. Njegovo črno perje spreminja se na zelenkasto in vijoličasto, po plečih in po trebuhu je pa belo pikast. Ona je bledejša, bolj pikasta in perje se jej ne preliva tako lepo. Rumena kljun je raven in na koncu plošnato stisnjen.

Škorec prebiva po hostah in logih, po dobravah in vrtilih, posebno ondi, kjer ima v sosedstvu obdelano polje, zelene loke in mokre travnike. Zgodaj pomladi, ko začne pod prvim dihom toplejše sape sneg kopneti, pride med prvimi ptiči spet nazaj iz južne Evrope in iz Egipta, kjer je zimoval. Dostikrat mu gré še trdo za potrebno hrano, hladan veter

mu više perje, večkrat še celó nov sneg zopet pobeli (rumeně) senožeti, ali to vse mu ne vzame dobre volje. Tudi pri slabem vremenu začne peti vrh golega drevesa sedeč, kakor bi vedel, da se slednjič vendar mora neprijetna zima umakniti toplému mladoletju. Neutrudeno žvižga in brusi svojo, ne ravno umetno ali dosti ugodno pesmico; vmes pa vpleta napeve drugih ptičev in sploh pritika vsak glas, ki mu pride na uho.

Za gnjezdo si izbere luknjo v duplu ali pa v zidovih in na turni. Hvalen je pa tudi človeku za škatljo ali škrinjico, katero mu je pribil na drevo ali pa pod nadstrešje. V izbrano luknjo si nanosi za gnjezdo suhe trave, perja, dlake

in kar sploh more dobiti mehkega in toplega.

Zjutraj z dnevom se gredó past na loke in travnike. Hitro tekaje pobirajo po tleh vsakovrstno drobnjav, posebno žužke, kobilice, črve in mastne polže. S kljunom obrne vsak list, preišče vsako bilko, stakne vsako luknjico, kamor se ti mrgolinci radi skrivajo. Na paši se radi pridružijo vranam, menda zato, ker so te še bolj oprezne in nezaupne kakor oni sami. Kakor se pokaže kaj sumnjivega, zlasti kaka ujeta, zavriščé vrane in planejo za drznim roparjem, škorci pa odleté.

Škorci so kakor pastirice radi okoli pasočé se živali, radi posedajo po živini in jej iščejo nadležni mrčes, ki jo zajeda. Že v vvodu smo imeli priložnost pohvaliti škorca zaradi pokončevanja škodljivih polžev, zato tukaj nečemo še enkrat bralcu naštevati, koliko ena škorčeva rodovina na dan pozoblje teh škodljivih slinarjev. Z druge strani je res, da škorci radi sladkajo na zrelih črešnjah in murbah, ali pameten člo-

41. Škorec.

vek te male škode ne bode primerjal velikej koristi. Edino v vinskih krajih dela jeseni škodo po vinogradih na grozdji, tam ga je treba odganjati na vsak mogoč način.

Ravno zato, ker je škorec tako koristen ptič, ne moremo našim gospodarjem zadosti priporočati, da naj po vrtilih in okoli hiše škorcem pribijajo lesene poldrug do dva črevlja visoke škrinjice z okroglo, dva palca široko luknjo. Luknjo moraš narediti v gornjej tretjini škatljine visokosti in pred njo napravi palčico, da bode mogel škorec na njo sedati. Majhen trud in še manjši strošek ti bode obilno povrnjen. Že ptiči sami te bodo razveseljevali s petjem in kratkočasnim obnašanjem, še večji bode pa dobiček po vrtu in na polji. Hišica, v katero so se škorcei naselili, ne bode nikdar prazna ostala, vsake pomladi jo bode ravno isti par v posest vzel.

Konec meseca malega travna znese škorčica na zanikrno zvrhovateno gnjezdo 4—6 blede plavkastih jajec, ktera ona sama izvali, on jej pa poje in pridno brane donaša. Ko so mladiči godni, zbirajo se v veče jate, stari pa valé v drugo. Druga zalega ima navadno eno ali dve glavici manje od prve. Ko so drugi mladiči izpeljani, združijo se stari z mladino prve in druge zalege, s tem krdela naraščajo na tisoče in tisoče. Ta brezštevila krdela se brez pravega namena preletujejo sem ser tam, sedaj ne spé več v luknjah, temveč cela jata skupaj v kacem trstovji.

Lepo je videti jeseni leteti krdelo škorcev, ko se jih je na tisoče združilo v eno jato. Kakor divja vojska vihrajo dalje, vse se gnjete v sredo, drug se vrtil krog drugega; kakor črn oblak se vali vriščeča tropa čez dobrovo, in se naposled zakadí v gosto trstovje. Tu si z jezično zgovornostjo pripovedujejo dnevne dogodke, eni pojó, drugi žvižgajo, nekteri brusijo in ponavljajo glasove, ki so jih čuli po dnevi, zraven se pulijo in trgajo za najboljša prenočišča. V pozno noč še le potihne prijazno cvrčanje in čebljanje.

Slednjič jih zmanjka necega dné, jatoma vihrajo proti vedno jasnemu talijanskemu podnebjju, kjer pa mnogeza zagrne mreža. Škorčevo meso ni ravno prida ali Lahu je vse všeč, da le kljun ima.

Škorec, star ali mlad, se kmalu privadi človeku, rad ga ima, privržen mu je kakor pes. V izbi je vesel, smešen, razumen in prekanjen tovariš; poln je muh in zvijač. Sedaj se moško drži in modro hodi po izbi, ne zmené se za nič, hipoma je pa smešen in dobrovoljen norček in brije burke, da se mu moraš smijati. Neznano je zvedav, brez njega se v hiši ne more nič zgoditi, povsod mora imeti kljun zraven. Ako sediš pri mizi in pišeš, kmalu ti bode sedel na tintnici in bode omakal kljun; ako se miza pogrinja in nosi jed, gotovo je on prvi pri skledi; predici sede na brneči kolovrat in potiplje predivo.

Za svojo zabavo posnema vsak glas, ki mu je prišel na ušesa. Mijavka po mačje, bevška kakor ščene (mlad pes), kvaka po žabje, kloče kakor koklja, cvili kakor nenamazano kolo in hrešči kakor žaga, kedar se ostri. Nauči se tudi dosti razločno izgovarjati besede, samo hitro spet pozabi, ako mu se pogostoma ne ponavlja. Vse, kar se je naučil: besede, živalske in druge glasove in svojo lastno pesem, to vse splete in zmeša v čuden kikeljkokelj. Vsak čas ima kaj novega, zmerom je kratkočasen.

V izbi je škorec že živel 10 in 12 let.

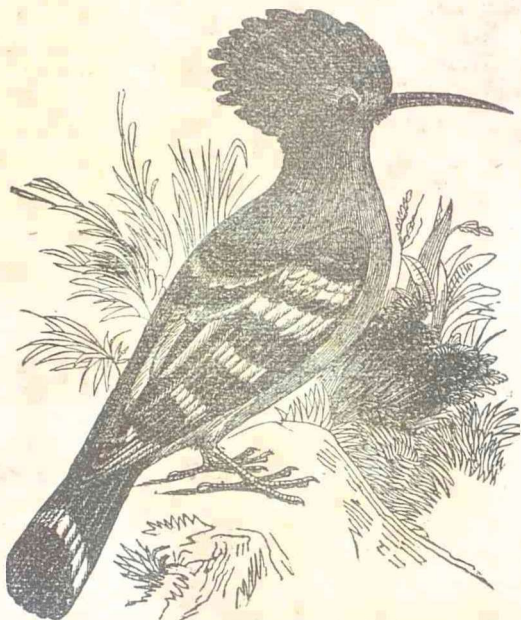
43. Udeb ali smrdokavra.

Hup, hup, udeb!
'Maš zgnjušen rep,
Vendar vse veš,
Pa nič ne poveš.

Tako na Štajerskem otroci pojó o tej ptici. Po tem se dá soditi, da je bil udeb Slovincem nekdanj prorokovalen ptič. Stari naši dedje so imeli tudi prazno vero, da se v udebovem gnjezdu najde čudodelen kamen; ako kdo ta kamen spečemu človeku dene pod glavo, mu ta vse svoje skrivnosti razodene. Drugod spet pripovedujejo, da udeb pozna neko travo, s katero se more vsaka ključavnica odpreti brez ključa; tudi imajo vero, da udebovo srce in jetra človeka vspavajo ter mu prijetne sanje privabijo.

Iz vsega se vidi, da je bil udeb našim pradedom skrivnosten ptič, s katerim so se radi pečali, zato ima

tudi mnogo imen po raznih krajih. Pravijo mu: Udeb, udod, udob, odap, bud, butej, mutec, hubkač, smrdokavra, smrdojerica, smrdat, smrdela.

42. Udeb ali smrdokavra.

Udeb je pa tudi res lep in zanimiv ptič. Največ se ponaša z lepo, dva palca dolgo, črno in belo zarobljeno pernato krono, katero more po svojej volji položiti po glavi in jo spet razšepirjeno privzdigniti. Glava, vrat, prsi in trebuh je sivkasto rjast; rep in kreljuti so črne; rep ima en širok, perotnice pa šest belih pasov. Kljun je dva palca dolg, tenek in vkrivljen. Velik je skoro kakor dreskač ali carar, samo da je tanji in malo nižji. Samica je bledejša; kronico ima, ali manjšo.

Udeb prebiva v posameznih parih po naših lesovih, po tratah in senožetih, posebno blizu trát in pašnikov, ker rad brba po kravjeku in sploh po živin-

skem blatu. Jako je boječ in strahopeten, najmanjše prikazni se vstraši, da kar ostrmi. Glas roparske ptice ga tako zmeša, da ne vé, kaj bi. Z razprostrtimi perotnicami in z razgrnjenim repom se stisne na tla in vrže glavo nazaj.

V naše kraje se z juga vrača meseca malega travna in kmalu potem se ogleda za mesto, kamor misli postaviti zibelko za svoj zarod. Gnjezdi v kakoršnejkoli luknji, najrajši v kakej vrbi. Gnjezdo je zanikrno napravljeno iz trhlenine, govejega blata, mahú in trave. Samica sama sedi na 4—6 pepelastih jajcih, ktera v 16 dneh izvali; on jo ves čas pridno obskrbljuje s hrano. Gnjezdo, mladiči in ta čas tudi samica smrdi kakor kuga, ker je nikdar ne čisti, od tod tudi ime smrdokavra in kar je še drugih enacih lepih imen.

Smrdokavra je koristna ptica, ker se hrani s samim mrčesom, z žužki, glistami in črviči, ktere lovi po razkopanem blatu in po zemlji. Veče govno-brbce najprej ubije s kljunom, potem jih vrže kvišku in prestreže v kljun.

Glasí se: hup, hup in povzdigne kronico. Po tleh hitro teka in vedno kima z glavo ter se priklanja. Leteti pa ne more posebno dobro.

Konec meseca vélikega srpana (avgusta) nas zapusti.

Ujeta smrdokavra se hitro udomači ter se obnaša prav ljubeznjivo.

Na gospodarjev glas priteče k njemu kakor pes; hodi po vrtu, leti na polji in pride spet domú. V zimi ne sme biti pri peči, ker sicer se jej kljun razkolje in razkreči, da ne more več jesti.

44. Brlez ali brglez.

Prvikrat se tukaj soznanimo s ptico plezavko. Brlez namreč ne teka in ne skaklja po drevesnih vejah, kakor sploh vsi manjši ptički; ne oprijemlje in ne obeša se kakor senice in kraljički, temuč res pleza po deblu gori ali pa doli, ali pa tudi na okrog.

Brlez je velik kakor senica. Na čelu je plavkast, po hrbtu pepelast, na grlu bel, trebuh in prsi so pa

sivo rjasti; prek očesa mu sega črna maroga na vrat; kreljuti so črnikaste, rep je pa črn razen srednjih peres, ki so pepelasta. Zgoraj črni, spodaj sivi kljun je krepak in raven, na koncu špičast. Samica na čelu ni plava, po trebuhu je jasnejša.

Brlez prebiva posamezno po lesovih, večkrat prav blizu ljudi, ker se ne boji človeka. Rad se druží z drugimi malimi pticami, posebno s senicami, kraljički in malimi detli. Po zimi pride tudi v vrte in k hišam, in tu pred človekom razkazuje svoje plezavske umetnosti. Jako je priljuden, živ in okreten. Po deblu gori, po deblu doli, okoli debla na okrog preišče vso skorjo, najde vsako luknjico, vsako razpoko. S krepkim kljunom razbija po skorji, da bi prepodil skritega žužka in dolgopetega pajka, da bi staknil kako gosenico ali pa metuljeva jajca. Po celo uro se časih mudi na enem hrastu, predno ga do dobrega pregleda, potem sprhne na drugi. Leteti zna prav dobro, toda navadno le z enega debla na drugo. Na tla ne seda. Njegov navadni glas je tihi: si, si; kedar vabi: tü, tü; kedar pa preplašen zleti: dek, dek.

Jeseni je tudi raznovrstno semenje, zlasti bukvice, lešnike, konopljo itd. Bukvico ali lešnik vselej zabije v pripravno luknjo in ga potem tako dolgo tolče s kljunom, da se razpoči. Tačas tudi skrbi za zimo ter si v luknje in razpoke spravlja želod, lešnike, bukvice in kar je družega enacega.

Brlez vali v duplu, zato si vselej poišče že gotovo luknjo v katem drevesu ali pa se vseli v zapuščeno detlovo gnjezdo; sam si namreč ne more izdolbsti potrebne luknje, kajti njegov kljun je pre slab za to. Brlez ne trpi širocih vrat do svoje hiše, neče, da bi vsak zvedav kljun gledal, kaj se notri godi. Gré si iskat ilovice in z njo zadela vrata pustivši samo ozko luknjo, kakoršna je potrebna za-nj in za njegovo družico.

Pravega gnjezda ne dela, za podlago si nanese nekoliko suhega listja ali lišaja. Na to priprosto posteljico znese ona 6—9 jajec, iz katerih se 14. dan izvalé mladiči. Na gnjezdu sedi tako trdno, da se ne premakne, ako tudi v luknjo drezaš. Kakor kača

bode sikala — in bode ostala na gnjezdu. Brleza je lahko ujeti na vsak način. Deček, ki je senici nastavil bučine peške, večkrat mesto senice najde brleza v kletki.

V izbi ni ravno prijeten gost, ker vedno razbija. Kar mu preostane hrane, vse poskrije, bučine peške pa zabija v poknje med podnice.

45. Plezavček ali plazirec.

Plezavček spada med naše najmanjše ptičke, dolg je 5 palcev, od katerih na sam rep pride 2 palca. Lahko ga je poznati po dolzem in tenkem, srpasto vkrivljenem kljunu. Po temenu je rjavkast, z belimi kapljami posut; zgoraj po hrbtu je zamoklo siv in belo pegast, spodaj pa belkast; čez oko ima sivo progo. Črnikaste perotnice so belo zarobljene in po sredi rumeno pasaste; trtica in rep je jasno rjast. Za plezanje ima dolge prste z ostrimi zakrivljenimi krepeljci.

Ta nemirna ptica prebiva povsod po gozdih in sadnih vrtih. Jeseni se z drugimi pticami, kakor so na pr. senice, kraljički, brlezi itd. pripodí k hišam in pleza po drevji in zidovji. Plezajoč se zmerom pomika po deblu gori, nikdar doli, kakor brlez. Ako je prišel do vrha, zletí na podnožje drugega drevesa. Tenki kljunček pobrba v vsako luknjico, najde vsako poč in izvleče izmed mahú in lišaja skrite žužke. Plezavček je toraj prav koristen ptiček, ker nam gozdno in sadno drevje čisti škodljivih mrčesov in njihove zalege. Človeka se ne boji, zlasti ondi ne, kjer ga na miru pusté; to pa vendar nima rad, da bi mu človek gledal pod kljun. Zato se zmerom tako obrača, da ga deblo ali veja zakriva radoglednim očém.

Meseca malega travna si nanese slame, perja, vlakna in enake mehke šare v kako luknjo ali v zidu ali pa na drevesu, bodi si v duplo ali pa v kako večo razpoko. Ona znese 6—8 belih rdeče pegastih jajčec, ktera tudi on pomaga valiti. Mladina se vadi v plezanji, še predno more leteti. Ko je prvi zarod sam sebi prepuščen, valé stari v drugo.

Kjer se v planinah in na Krásu iz temnih brezden vzdigujejo strme pečine in gole skalne stene, nahaja se v posameznih parih prelepi:

Skalni plezavec, ki je eden izmed naših najlepših ptičev. Malo veči je od navadnega in ima mnogo lepše pisano svilasto perje. Sploh je pepelast; grlo je po letu črno, po zimi belo; črne kreljuti posute so z belimi biseri, gornja peresa na perotnicah se pa rdečijo kakor roža; črni rep je belo zarobljen.

Ta krasna ptica živi v pustem skalovji samotna sama za-se, niti se druží z drugimi pticami, niti se te zmenijo za-njo. Nikdar ne sede na zemljo, niti na drevo, neprenehoma pleza po golih pečinah, s krempeljci se obeša na najstrmiše stene in z razgrnjenimi perotnicami išče žužkov po razpokah in jamicah. Noč prespi v skalovji. Po zimi prileti v doline in se obnavlja po visocih turnih in starih zidovih. Zgodaj spomladi sem ga videl celó blizu Zagreba na medvedgradskih razvalinah.

Gnjezdo ima zmerom v nepristopnej strmej steni. Meseca maja samica že sedi na jajcih, on jo pa hrani. No pozni sneg in mraz pokonča dostikrat zalego. Zato je menda tudi ptica tako redka.

46. Žolne.

Gotovo si, ljubi bralec, bil že poletnega dne v gozdu — ali ne mislim v kacem koloseku ali pa v redkej hosti — temveč v pravem gozdu, kjer stoji deblo poleg debla, eno ravno kakor sveča, drugo spet razkrečeno in krevljasto, pod vsemi pa leží dobrodejni somrak in debela hladna senca. Vsaka tvoja stopinja izbujá šum v suhem listji, pod tvojo nogo pokajo preperere vejice. Ako si pa ti miren, ako sedeš na kak parobek ali se zlekneš po zelenem mahovji, je vse mirno, vse tiho okoli tebe; zdi se ti, da si v velikej cerkvi. Ptice so okoli poldneva umolknile, v gostih krošnjah skrite mirujejo in dremaje prebavljajo; celo pisani metulj nekako zaspano visí na bledem cvetji. Človeku se zdi, da tudi drevesa počivajo, samo časih završi nekaj v vrhovih, kakor bi se jim kaj senjalo.

To praznično tihoto na enkrat moti neko trkanje, kakor bi kdo kaj pribijal. Malo preneha, pa spet začne — vse hitreje in hitreje, kakor bi se Bog zna kako mudilo. Akoravno se nam dozdeva, kdo bi mogel biti, gré vendar oko nehoté iskat neutrujenega potrkona. Nismo se motili! Žolna je. Kakor bi bila pribita, se je z močnimi kremplji obesila na deblo, s kljunom pa teše, da iverje okoli nje leti. To je v resnici gozdni tesar.

Za tako tesarijo ima pa tudi potrebno orodje. Kljun je dolg, robat, klinast, proti koncu ostro zašpičen. To orodje je tesarju sekira, dleto, kladvo in sveder, vse ob enem. Le glej ga nekoliko časa, kako dela ž njim.

Sedaj je ž njim kakor s kladvom potrkal po lubji, kakor zdravnik trka na prsi jetičnega bolnika. Po glasu pozna, kako je drevesu ob srcu, je li bolno ali zdravo; glas mu pové, ali so se pogubni žužki vselili pod lub,

ali že glodajo na drevesnem mozgu. To drevo odmeva udarce čisto in jederno — znamenje, da je zdravo. Tukaj za pernatega tesarja ni posla, zato hajdi dalje. Preletel je na drugo deblo. Otlo po njem bobné udarci — tu bi se trud mogel izplačati. Kljun je sedaj sveder, hitro provrta lub, odčesne s sekiro kos skorje in z nova potrka. Žužki prestrašeni beže sem ter tje, radi bi ušli, hteli bi se poskriti — ali zastonj. Tesar vzame v pomoč sedaj še drugo strahovito orožje — namreč jezik. Kakor

43. Crna žolna.

igla je nabrušen in ob stranéh s kaveljci oborožen. Strelovito hitro sika sem ter tam, kar se ne nabode na ražen, obvisi na kaveljcih. Pa tudi tisti, ki so se znabiti zavlekli v najglobejše luknje, se s tem niso rešili strahovitega sovražnika. Nekolikokrat useka po gnjilem drevesu in že jim je za petami — vsacega sproti izvleče suličasti dolgi jezik.

Za tako delavnost mora pa žolna imeti posebne noge, kajti ves čas se mora ob deblu po koncu držati in ob enem s kljunom dolbsti in tesati. In res so njene daleč zadaj stoječe in navnoter vkrivljene noge kratke in trščate; dva prsta sta naprej, dva pa nazaj obrnjena, vsi so z ostrimi krivimi kremplji oboroženi. Naposled je ptici pri plezanji v pomoč tudi klinast rep, čegar vpognjena peresa, zlasti srednja, so na koncu trda, prožna (elastična) in skoro gola, ž njimi se žolna pri plezanji poganja naprej, pri tesanji se pa na-nje upira. Največo moč ima v kratkem krepkem vratu in v koščatej glavi, ostalo truplo je šibko, zlasti so ozka pleča; to pa spet le zato, da laže smuka v luknjo.

Iz vsega je toraj razvidno, da je žolna ustvarjena za plezanje. In res jo bodeš redko kedaj videl sedeti na veji, navadno visi na deblu ali pa na spodnji strani veje z glavo po koncu. Celó v spanji se v svojej luknji obesi na steno. Žolna pa more plezati le navzgor, navzdol nikdar; to zna le brlez. Leteti zna žolna prav dobro, navadno pa vendar ne daleč, največ z vrh drevesa splava doli na drugo deblo in se začne po njem proti vrhu pomikati. Na tla ne seda, ako je pa vendar prisiljena, skače nerodno in okorno.

Žolna gnjezdi kolikor mogoče visoko v drevesnej luknji, ktero si sama izteše in izdolbe. Ni pa smeti misliti, da s tem kvari drevo, kajti žolna si za svoje gnjezdo izbere že staro in nagnjilo deblo, kjer more laže tesati. Večkrat se ondi, kjer je veter ulomil vejo, naredi luknja sama po sebi, va-njo se nabira dežnica, ki mehča les, da začne gnjiti. Tako luknjo si posebno rada izbere žolna ter jo potem toliko izdela in razširi, kolikor se jej potrebno zdi. Ako se jej luknja ne dela po volji, ali ako v delu

pride na kako trdo grčo, zapusti začeto delo in začne drugeje z nova dolbsti.

Najpredi izteše okroglo luknjo, ki jo ravno tolika, da more ptica skoz njo zmuzniti. Notri se luknja razširi in gre navzdol, časih čez črevelj globoko. Stene so lepo izglajene, skledičasto dno je pa z drobnimi trščicami nastlano. Gnjezda ne znaša; brez vse dalnje priprave znese na omenjeno iverje 3—8 lepo belih jajec. Pri valitvi se vrstita oba. Mladiči so jako grdi in dolgo časa starim niso prav nič podobni. Še predno so popolnoma godni, lazijo iz gnjezda in se vadijo v plezanji.

Razen luknje, kjer gnjezdi, si žolna kakor za zabavo napravi še več družih lukenj, več ali manj popolnih. V nekterih prenočuje jeseni in po zimi, ko se klatari po gozdu, večidel jih pa kmalu zapusti in gre drugam novih delat. S tem jako ustreza mnogim in mnogim drugim pticam. To je kakor nalašč za male ptice, ki gnjezdijo po drevesnih luknjah, pa so same preslabe za tako delo, niti nimajo tacega kljuna, da bi mogle dolbsti.

Iz vsega, kar smo čuli o žolnah, bode vsakdo prevedel, da so to za gozd prav koristni ptiči. Samo kak nedeljski lovec, ki je znabiti prvokrat prišel v gozd in vidi žolno razbijati, bi si mogel misliti, da je za drevje škodljiva ptica. Tak lovec skaza si morebiti še celo umišlja, da je Bog vedi kako dobro in junaško delo storil, ako jo ustrelil z drevesa. Pameten in izkušen logar ali gozdnar pa vé, pri čem je, in pusti nedolžno in koristno ptico na miru.

Pri nas živé tri žolne, Največa je:

Črna žolna, po dolgem meri blizu poldrugi črevelj. Vsa je črna kakor ogelj, samo teme je lepo rdeče in sicer pri samcu od čela do tilnika, pri samici pa samo na tilniku. Oko je rumeno, kljun plavkasto siv, noge sive.

Črna žolna prebiva pri nas povsod v goratih krajih po jelóvih in borovih lesovih. Jako je bojazljiva in nezaupna. Človeka se skrbno ogiblje, že z daleč mu se umika; v lesu jo je pač pogosto čuti

kričati: kir, kir, kir, ali na oko jo je težko dobiti. Razen vsakovrstnih žužkov jej gredó v slast posebno mravlje in njihove bube, zaradi njih razdeva stare parobke in pride tudi na zemljo razkopavat mravljišča. S pomladi rada seda na suho vejo in bobna neizrečeno hitro po njej, menda sebi v zabavo, še več pa s to ragljo vabi k sebi samico. Začetka malega travna začne ona sama dolbsti luknjo, kamor misli svojim otročičem postaviti zibelko; za to delo treba 10—14 dni. V kotanjo znese na gole trščice 3—5 belih jajec, iz katerih se 18. dan izvalé grdi debeloglavi in tolstokljuni mladiči. Stari jih marljivo pitajo skoro s samimi mravljinjimi bubami.

Po zimi se klatari okoli in pride tudi v niže gozde, obišče celó hribovska samotna selišča.

Zelena žolna je za pol črevlja krajša. Vsa je več ali manj zelena, posebno živo na hrbtu; (na trtici nagiblje na rumenkasto,) po prsih in na trebuhu je pa zamazano belo zelenkasta. Tudi zelena žolna ima lepo rdečo kapico na glavi, razen tega ima samec pod črnim licem tudi rdečo progo, pri samici je pa ta proga črna. Kreljuti so črne z belimi in rumenimi lisami pisane, ravno tako tudi sivo zelenkasti rep. Oko je belkasto.

Ta ptica se po naših krajih nahaja povsod, če tudi ne pogosto, po nižih lesovih, rajša v listnatih nego v jelóvih; sem ter tam stanuje celó po logih in večih sadnih vrtih. Tudi ona je neznano oprezna pred človekom, zmerom jo čuješ, vidiš pa redko kedaj. Kedar zleti, kriči: glik, glik, glik, kakor bi se smijala. Po zemlji še dosti urno skače, posebno rada zahaja na mravljišča, ker so jej mravlje najljubša hrana. Po zimi za silo tudi jé jarebikove jagode.

Luknjo za gnjezdo dolbeta oba, samec tudi pomaga valiti jajca, katerih ona znese 6—8.

Naposled je še:

Siva žolna, ki je nekoliko manjša od zelene in ima sivo glavo in vrat, sicer jej je vsa podobna. Sa-

mec ima rdeče čelo, pri samici je pa vsa glava siva.

Obnaša se in živi kakor zelena.

47. Detal.

V telesnej postavi in po svojem vedenji so žolnam najsorodniši detli. Razlikujejo se samo v tem, da so manjši, zajetniši in trščatiši, da njihov močan in robat kljun ni daljši od glave in da so vsi več ali manj lepo pisani, največ na črnem dnu belo pikasti in pasasti, na glavi in pod repom pa rdeče lisasti.

Detli so jako urni in živahni plezavci, na tla ne hodijo radi, dasiravno niso neukretni. Kakor žolne tudi detli ne morejo navzdol plezati, temveč le navzgor ali pa okoli debla v vinkih. Pred človekom se zmerom skriva za deblo ali vejo, samo časih zvedavo pokuka izza stèbla.

Pri nas živé ti-le detli.

Vélikí detal je po hrbtu črn in belo pikast; črne perotnice so mu belo pasaste; na trebuhu je zamazano belo rumenkast, pod repom pa lepo rdeč. Črna glava ima rumenkasto čelo in rdeč tilnik; lice je zamazano belo, črno podrobno; tudi od kljuna niz vrat mu sega črna proga. Samica na tilniku ni rdeča. Po dolgem meri 9 palcev.

Vélikí detal prebiva po vseh lesovih, po listnatih kakor po jelovih in borovih, v zadnjih vendar najrajši. Z drugimi detli živi v vednem prepiru; kakor hitro čuje nekoga trkati, tekoj prileti in srdito odžene tekmeča. Ako zna lovec na puškino kopito trkaje posnemati njegovo trkanje, lahko ga tako premoti, da pride prav blizu njega iskati umišljenega protivnika.

Vélikí detal je najhujši sovražnik in pokončevalec škodljivih podkožnih žužkov in njihove zalege. V sili se hrani tudi z jelovim in borovim semenom, z bukenco, želodom in lešniki. Borov storž (češarek), lešnik ali bukenco zagozdi v kako luknjo in potem tako dolgo seka s kljunom, da pride do jedra.

Pri izbiranju luknje za gnejzdo ima svoje muhe, maloktera mu je všeč. Že na pol izdelano spet za-

pusti in začne novo tesati. Popolnoma izdolbena ima podobo globoke mošnje; va-njo znese ona 5—6 svetlo belih jajec, ktera tudi on pomaga valiti.

Jeseni in v zimi pridé v nižave in si dá tudi po sadnih vrtilih opraviti. Glasi se: pik, pik.

Srednji detal zamenjava po listnatih gozdih vélikega, komur je tudi jako podoben, samo da je za palec krajši in da je po bokih rdečkasto nadahnjen in črno progast. Tudi samica ima rdečo kapico.

Gnjezdi na visokih vrbah in jelšah, vhod v luknjo je jako ozek, toliko da more skozi smukniti. Živi in ponaša se kakor njeov večí brat.

Mali detal je pritlikovec med svojimi sorodniki, kajti ni večí od vrabca; sicer je pa pisan skoro ravno tako, kakor drugi detli. Čela je sivkastega, temena rdečega; od ust niz vrat črno progast; hrbet in perotnice so belo in črno pasaste. Trtica je črna; rep v sredi črn, ob stranéh bel s črnimi pasovi; trebuh bel brez vsega rdečega pod repom; po bokih je črno počrkan. Teme pri samici ni rdeče, temveč belo.

Mali detal se bolj drži doline in ravnine nego hriba. Najti ga je po gajih in vrtilih; jelovje mu ne godi. Ta srboriti in živi ptiček neprenehoma stikuje po drevji za mrčesom in je zarad tega koristen. Obnaša se kakor sploh vsi detli; ako znaš pogoditi njegovo trkanje, kmalu ga bodeš privabil k sebi.

Preslab, da bi si kjerkoli dolbel luknjo, poišče si navadno štercelj odkrhnjene veje, ki je v sredi že preperel in trhel. Tu si izteše brez velicega truda do pol črevlja globoko jamico, v katero ona znese 5—7 tenkolupinastih, časih rdeče pikčastih jajčec, iz katerih se mladiči že 14. dan izkobacajo.

Izdelana luknja mu služi tudi za naprej v ta namen, malo si jo očisti in se zopet vseli va-njo, ako je ni kak drug duplar že pred njim zasedel.

Glas mu je tenek kik, kik.

Troprsti detal ima velikost vélikega detla in je skoro enako pisan, loči se samo v tem, da teme ni rdeče, ampak rumeno pri samcu in belo pri samici in da pod repom ni rdeč. Še boljše je pa zaznamovan s tem, da ima na nogi samo tri prste, dva spredaj, eden zadaj.

Živi pri nas na planinah v jelovih lesovih. Freyer ga je našel tudi v idrijskih in ribniških hribih.

V življenji in navadah se ne loči od drugih sorodnikov.

48. Vrtoglavka ali vijoglavka.

Vrtoglavka je med malimi našimi pticami šaljiv burkež ali komedijant. Kakor hitro zapazi kaj, kar se jej ne zdi varno, začne se čudovito šopiriti in napihovati, smešno previja glavo, steguje vrat in se pači, da se jej moraš smijati. Neprestalo se pripogiba in priklanja, privzdiguje kučmico na glavi, streplje, kakor bi jo božjast lomila, posebno pa obrača in zvija vrat in glavo, kakor kača. S tem čudnim vedenjem hoče prestrašiti in odgnati sovražnika, kar se jej tudi večidel po sreči izteče, kajti to stegovanje in previjanje vratú in glave opominja na kačo, pred katero so vse manjše ptice v strahu.

Vrtoglavka se meseca malega travna, nekoliko dni pred kukavico, vrača iz juga, kjer je prezimila. Pri nas prebiva po pašnikih, dobravah, v grmovji in po vrtih. V eno mer se čuje pomladi njen vabeči glas: vid, vid, vi vid, ali ugledati jo je težko, ker ima tako obleko, da je ni lahko razločiti od lubja drevesnega, toliko manj, ker se pred človekom potuhne in počene na vejo.

Vijoglavka je pepelasto rjastega perja z mnogimi belimi, rumenimi in črnimi pikami in pegami poškropljena; od tilnika vleče se po hrbtu širok rujav in črno lisast trak; siv rep je pa petkrat rjasto prepasan. Po rumenkastem vratu in po prsih ima povprek zamokle valovite proge, po trebuhu je pa jasnejša. Po dolgem meri 7 palcev, je tedaj škrjančeve velikosti, samo da je tanjša in vitkejša.

Znamenit je njen dolgi, nitkasti, na koncu iglasti jezik. Na-nj nabada mravljinčje bube, gosënice in enaki mrčes, ktereга prav pridno obira z drevja in pobira po tleh; ali pa ga kakor polzkega in slinastega črva potakne med razdražene mravlje. Hudi mravljinци se va-nj zagrižejo, kar je pa ptici ravno všeč, kajti kedar je poln, hitro smukne ž njim v usta in pohlastavši žival, ga spet spusti v razkačen mrgolež.

Akoravno ima noge ustvarjene kakor detal, vendar ne pleza, temveč le urno smuče po vejah sem ter tam, k večemu, ako se obesi s krepeljci za skorjo. Tudi ne kljuje, ker ima preslab kljun, pridno pa čisti drevje od vsakovrstnega škodljivega drobiža. Vsak gospodar bi moral kolikor mogoče prizanašati vijoglavki in vesel biti, da jo ima na vrtu.

Vrtoglavka vali v duplu ktereгаkoli drevesa, zunaj navadno v vrbah, jelšah in topolih; v vrtu jej je všeč vsaka luknja, naj bode tudi blizu tál. Ker si sama ne more dolbsti luknje, poišče si že gotovo, posebno rada se polasti detlove hiše. Brez vse daljne priprave znese samica na trhlenino 8—12 belih jajec. V valitvi se ne dá z lepa motiti, kakor pribita sedi, le okoli poldneva jo zameni samec na nekoliko časa.

V gostilniškem vrtu blizu Zagreba se je vijoglavka vgnjezdila tik kegljišča, kjer so vedno ropotali kroglje in keglji. Luknja je bila poltretji črevelj od tal in precej široka, da je človek lahko z roko vanjo dosegnil, dasiravno je bila precej globoka. Ako je kdo prišel k luknji, ali je celó bezal s šibico vanjo, je ptica pihala in sikala kakor kača, toda iz gnjezda ni šla. Ko pridem necega dne na vrt, je baš neki preveč radoveden gost pobiral jajca iz gnjezda, ptičji par je pa na bližnjem drevesu žalostno kričal: šék, šék. Jajec je bilo devet, šla so iz rok v roke, nekteri so jih kataljali po mizi in so jih hteli prepustiti otrokom v igro. Nagovoril sem krčmarja, naj pusti v miru valiti nedolžno ptico, ki nikomur ni na potu, njemu samemu in njegovemu vrtu pa na velik dobiček. Mož me je poslušal, pobral je jajca in nesel nazaj. Gostje so trdili, da ptica itak ne mara več za-nje, ker so jih ljudje po rokah nosili, ali kmalu

so se mogli prepričati, da ptica ni tako občutljiva. Ni trajalo dolgo, pa smo jo videli, ko je smuknila v luknjo. Odsle je imela mir in naposled so se izlegli mladiči, ktere so pa gostje zopet vznemirovali in jih v roke jemali, če tudi so sikali in pihali. No na svojo srečo so luknjo kmalu tako zasmradili, da nikdo ni hotel več roke va-njo vtikati. In tako sta jih stara srečno odgojila in naposled izpeljala.

Še predno začne pri nas mraziti, meseca kimovca, se poslovi vijoglavka in potuje v toplejše kraje.

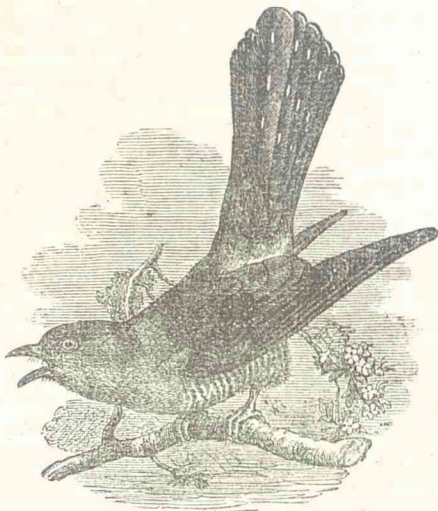
49. Kukavica.

Ku, kú! kaj si vendar že tukaj?
O kukaj tica le kukaj
Po svojej starej navadi!
Saj ni še prave pomladi,
Dokler ni tvojega čuti glasú.

Tako poje pesnik o tebi, mila ptica kukavica, poje lepo in resnično. S tebo se začenja najlepši letni čas, ti nam prineseš mehko in toplo mladostje. Kmeta in meščana tvoj prvi glas z radostjo navdaja. Tvoje kukanje — ne bodi ti oponeseno — res ni umetno, toda pri vsej enostavnosti ima vendar v sebi nekaj ljubeznjivega, nagajivega in pristrčnega. Ljudje vračajoč se s pomladanskega sprehoda, pripovedujejo onim, ki so ostali domá, da so te čuli v mladem zelenji, in poročajo, kolikokrat si zakukala. Posebno mlada deklica vestno šteje tvoje glase, iz njih ugiblje, kedaj se jej bodo uresničile srčne želje, za ktere še nikdo ne vé. Pastir na paši se pa hitro prime za oni par krajcarjev, ktere morebiti nosi v žepu, češ, da bi vse leto ne bil brez denarja. Naj mu se izpolni vroča želja!

Kukavica je gibka in tenka ptica grličine velikosti. Po dolgem meri 14 palcev, od katerih pa polovica gre na klinasti rep. Glava, vrat in hrbet je plavkasto pepelast; trebuh bel in povprek črno marogast. Dolge, ostro prirezane perotnice so temnosive, ravno tak je tudi belopikasti rep; oko in kratke noge so rumene. Zunanji prst more ptica po volji

naprej ali nazaj obrniti. Crni kratki kljun je stisnjen in malo prikrivljen. Mlada samica je rjasta in povprek lisasta in progasta, pozneje je pa samcu podobna, samo pod vratom jej ostanejo zaprane rjaste proge.

44. Kukavica.

Kukavica se okoli sv. Jurija vrača k nam ter si vselej poišče svoj stanoviti kraj, kjer se tekoj napové s kukanjem. Naumann je opazoval neko kukavico in se je prepričal, da je skozi 32 let hodila v njegovo sosedstvo. Samo on kuka, s tem glasom namreč vabi in kratkočasi samico, ki mu cmihaje se odgovarja: kik, kik. Vsak par ima svoj odločen okraj, v katerem ne trpi drugega. Kakor se kak pri-tepenec oglasi, tekoj prileti domačin in ga požene v beg. Ako znaš kukavičin glas dobro posnemati, jo lahko premotiš in izvabiš k sebi.

Akoravno more zunanji prst nazaj okreniti ter se za tega delj plezavcem prišteva, vendar ne pleza. Plaha in nemirna se skrbno prikriva v košate vrhe, kjer pridno obira gosenice, zlasti one škodljive kosmate, katerih druge ptice ne marajo; razen tega po-

končuje tudi môle in druge škodljive metulje, kakor šnih je dosti po gozdu. Gosenčje dlake se prijemajo želodca, da je časih znotraj ves kosmat kakor kožuh.

Kukavica leti hitro in lepo kakor skobec, ktermu je tudi po velikosti, vitkej postavi in marogastem trebuhu podobna. Zato so stari mislili, da se kukavica jeseni lahko v skobca spremeni. Že na kratkih nogah se jej vidi, da ni za hojo na tléh; in res pride na zemljo samo takrat, kedar je kacega črva ali gosenico zapazila. Pri deževnem in hladnem vremenu leta nizko ob tleh in obira žužke po grmovji, pred odhodom jeseni pa tudi lovi rjave kosmate gosenice in skakajoče kobilice po senožetih. Kukavica je jako požrešna, ali ravno s to nežasitostjo je koristna v gozdu.

Kukavica je med našimi pticami edina, ki ne pozna slasti in težav domačega rodbinskega življenja. Ona edina nima svojega doma, ne dela si gnjezda, ne odgaja svojega zaroda, se sploh ne peča za-nj. Jajca namreč podmeta drugim malim pevkam in jim prepusti vso skrb za mladiče.

Ko čuti, da bode treba znesti jajce, tihotapi okoli in išče gnjezda z jajci kake male ptice. To čast izkaže najrajši taščici, pastirici, palčeku, pogorelcu, vrtniku, penici, slavcu, cipi, kosu, pa tudi ščinkovcu, repniku, strnadu, škrjancu in grlici. Kukavica za svoje zanikerno delo vselej ubere oni trenutek, ko valeča ptica za kratek čas zapusti svojo zalego. Takrat hitro sede na gnjezdo in znese eno jajce. Ako je pa gnjezdo valeče ptice, ktere misli podvreči jajce, pokrito ali pa v duplu, znese kukavica jajce na zemljo, ga vzame v kljun in skozi luknjo potakne v gnjezdo. Kukavičina jajca imajo jako tenko lupinico in so za toliko ptico drobna, ali navadno vendar debelejša nego jajca one ptice, ktere so podložena; tudi niso vsa enaka, skoro vsako je drugače pisano in pegasto.

Malim pticam to malopridno podmetanje nikakor ni po volji. Dobro poznajo hudodelko in bržčas sluttijo, zakaj se klati okoli njihovih gnjezd. Z velikim vriščem in cikom se zbirajo okoli nje, zaganjajo se va-njo, da bi jo odgnali. Ali kukavica je močnejša in

se ne dá tebi nič meni nič odpraviti; toliko pa vendar pazi, da jo pri samem djanji pevka ne zateče; kajti sicer bi se moglo zgoditi, da bi nepovoljni dar brsnila iz gnjezda, kar se neki časih tudi prigodi. Navadno pa pusti tuje jajce med svojimi, ga greje s svojim truplom in se veseli, ko se naposled izvali debeloglavi grdi najdenec. Čudno je to, da se mlada kukavica skoro zmerom popreje izleže, nego domači otroci. Pisana mati ima z najdenčkom tako veselje, da večkrat svoja lastna še negodna jajca iz gnjezda pomeče, samo da se podvrženec more širiti. Mala rejnica ima sedaj ves dan dosti opraviti, da nanosi dosti hrane za nežasitno, vedno odprto rumeno žrelo. Ako so se s kukavico vred izlegle domače ptičice, jih večja in močnejša kukavica kmalu spravi pod se, sirote komaj dihajo in ne dobé skoro nič jesti, ker jim samogoltni vrinjenec izpred kljuna vse prehlastne, kar je skrbljiva mati njim namenila. Vtihotapljena tujka se dobro redi in hitro raste, domači otroci pa hirajo in ginejo in nazadnje tudi poginejo. Mrtve potem mati sama spravi izpod nog in jih pomeče iz gnjezda. Zato navadno najdemo samo kukavico v gnjezdu, redko kedaj se more zraven nje obdržati in odgojiti domači zarod.

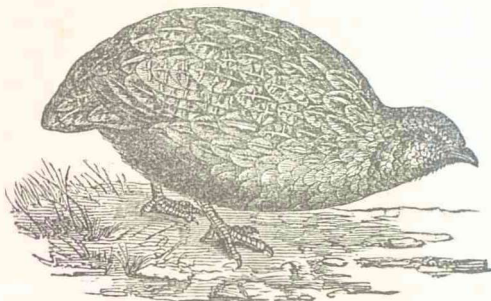
Godna kukavica se ne zmeni več za mačoho, da si ravno ta še nekoliko dni leta za pastarko in jej za hrano skrbi.

Ljudje so si že mnogo ubijali glavé, razmišljevali in ugibali, zakaj kukavica sama ne vali. Ne moremo se hvaliti, da bi bili to stvar do kraja dognali. Največ se vendar misli, da zato ne odgojiva svojih mladih, ker se pri njej jajce za jajcem prepočasi godi; ona namreč znese vsakih osem dni po eno jajce, in ker jih znese vseh skup 6—8, traje blizu do dva meseca, dokler niso vsa znesena. Ako bi z valitvijo čakala do zadnjega jajca, pokvarila bi se prva; ako bi pa precej na prvem obsedela, izlegel bi se prvi mladič še pred tretjim jajcem. Tačas bi morala ob enem sedeti in mladiča pitati — to pa ni mogoče.

Konec meseca vélikega srpana nas zapuščajo stare, malo pozneje mlade kukavice in leté tje v srednjo Afriko.

Kukavica je dobrega in okusnega mesa, ali težko jo je v roke dobiti. Tudi je ni vredno ubijati, ker nam živa več koristi nego mrtva.

50. Prepelica.

45. Prepelica.

Prepelica je soseda škrjančeva. V tem, ko se on vrti v višavi nad zeleno njivo, prepeluje prepelica v pšenici, ki se je ravno jela v klasje vreteniti. Škrjanec je zgodaj prišel, otroci prve zalege so mu se že razbegnili po žitu, sedaj že dela priprave za drugo valitev, ko je prepelica ravnokar prišla z dolzega pota vsa trudna. Pet pedí, pet pedí! se tedaj posebno proti večeru razlega od njive do njive samčev vabeči glas, ona mu pa v razoru tiho odgovarja: bibivi, bibivi.

Prepelica je ptica kokošjega plemena in sicer najmanjša; po dolgosti meri samo nekaj malega črez 7 palcev. Sivo rjavkasto, na trebuhu jasnejše perje je po dolgem in poprek rjasto pegasto in progasto, posebno očitna je rjava proga nad očesom. Perotnice so precej dolge in ostro prirezane, rep pa prav kratek (in ves pokrit s podaljšanim perjem na trtici); zato je videti kebasta in zaokrožena. Kratek kljun je čvrst in zbočen, kakor sploh kokošji. Samec nima ostroge, od samice se razlikuje po temnejšem perji, zlasti je belkasto grlo z zamoklo rjastim trakom obrobljeno.

Prepelica prebiva povsod na obdelanej zemlji, živali v podobah.

toda v hribe ne gré rada; najbolj jej godé njive posijane s pšenico. Po dnevi se skriva po žitu, pod večer pa nekako oživí in teka prav hitro sem ter tje in pride tudi na senožeti. O lepem vremenu se po kokošje rada valja in koplje v prahu. Pred sovražnikom hitro smučé med bilkami ali pa se potuhne in skrije v kako jamico ali za prsteno gručo, kjer jo je težko zapaziti, ker je skoro iste barve kakor suha prst. Lovci pravijo, da kedar si zbegana ne vé pomagati, strahú potakne glavo v zemljo, bržčas misleč, da je sovražnik potem ne vidi. Leti dosti hitro ali ne visoko; sploh se pa nerada vzdigne od zemlje; leteč nikdar ne sede na drevo, zmerom spet na tla. Samci so strahovito togotni ter se med sebo hudo lasajo. V starih Atenah so jih zato vadili za kratkočasne bojne igre kakor peteline, v Kini imajo pa neki še dandenes to navado.

Prepelica se hrani z žitom in vsakovrstnim drugim semenjem, vmes trga tudi travo in sploh zelenjavo, jé tudi črve in žužke in za boljjo prebavo zoblje pesek, prav kakor kokoš.

Že precej pozno v letu znese ona 8–14 belo zelenkastih in rjavo pegastih jajec. Gnjezdo jej ne dá mnogo opraviti, z nogami izkoplje jamico in jo za silo nastelje s suho travo. Na jajcih sedí skoro tri tedne. Nježni, temno mahasti kebčeki tekoj tekajo za materjo, ki jih skrbno vodi okoli, učí jesti, spravlja pod se itd. kakor koklja. On se ne peča za-nje. Kebčeki hitro rastó, že konec družega tedna morejo leteti, v 5. ali 6. tednu so pa že popolnoma dorasli in pripravljeni za potovanje.

Že konec meseca vélikega srpana začnó prve prepelice odhajati, glavni vlak gré pa meseca kimovca. Na milijone se te živali zbere jeseni v južnej Evropi po vseh deželah okoli srednjega morja, na Španskem, Laškem, Grškem, Ruskem in po otocih. Takrat vse gomazi samih prepelic. Kedar potegne ugoden južen veter, se vzdignejo jate visoko v zrak in leté prek morja v Afriko. Ali to je lahko rečeno, težko pa storjeno. Morje je široko, prepelice pa niso najboljše letalke. Res da skrbno poiščejo vsak otok na potu, da si počijejo, ali pri vsem tem jih vendar

na potu mnogo onemore in pogine. To je še sreča, ako je morje pokojno; utrujena jata tedaj sede na vodo, si počije in se spočita zopet vzdigne in leti dalje. Ali drugače je to pri vihnem vremenu, posebno ako vihar pride za njimi. Vihar vrže celo jato v morje in razburkani valovi jo pokopljejo v sé. Pri takej priložnosti onemogle padajo na mimo plavajočo ladjo in obležé kakor mrtve.

One srečne, ki prileté do Afrikanskih bregov, so zmerom tako trudne in upehane, da jih je moči loviti, bolje rekoč pobirati. Še le za nekoliko časa, ko so se oddehnile, se razbegnejo in razkropé po severnej Afriki. Meseca malega travna se pa spet zbirajo na afrikanskem primorji za pot proti domu. Ali spomladne jate se glede števila ne morejo meriti z jesenskimi, komaj polovica se vrne.

Mnoge prepelice pa še ne leté prek morja, temveč prezimijo v popreje omenjenih deželah in po otocih.

Prepelica ima neizrečeno mnogo sovražnikov, najhujši se vé je pa človek, ki jih lovi in strelja zaradi okusnega mesa. Ko pride jesen, jih lovci pokajo, da je groza. Največ jih pa ugonobé Lahi, samo v Napoljskej okolici jih časih na dan ujemó po 100.000. Iz južne Ruske pošiljajo polne sode nasoljenih prepelic v Moskvo in Petrovgrad.

Prepelico ljudje radi v gajbo zapirajo, ali pa jo pusté prosto po izbi tekati. Hitro se udomači in je jako zabayna in kratkočasna.

Na Štajeru prepelici tudi pravijo podprda. Otroci pojó o njej:

Podprda!

Kam boš šla?

Prek morja!

Kaj boš tam?

Žela bom,

Žela bom!

Kaj boš jela?

Kruh no sir,

Kruh no sir!

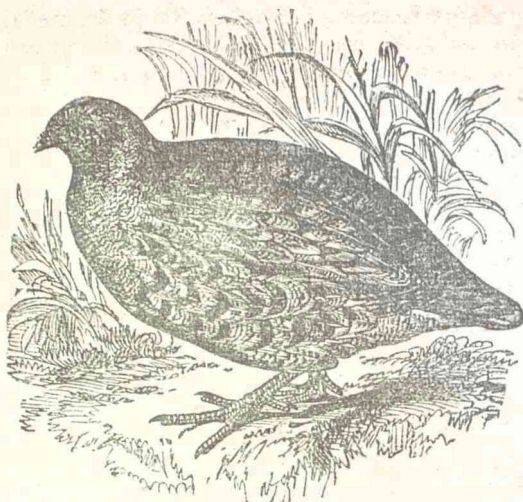
Kaj pa jaz?

Govneca,

Govneca!

51. Jarebica.

Jarebica je ljubeznjiva, lepo pisana poljska pu-tika brez ostroge na nogah. Glavo ima rjasto rumeno;

46. Jarebica.

vrat in prsi pepelaste, s črnimi pikicami poškropljene; siv hrbet je po dolgem belo počrkan, poprek rjasto pasast in s črnimi valovitimi progicami gosto prečrtan; sivkaste kreljuti so rjasto in belo prepasane; tudi prisekan, rjast rep in trtica je z rdečkastimi pasovi ozaljšana. Lepo jej pristoji kostanjeva lisa, ki se jej na sivem trebuhu v podobi podkove krivi. Oko je obrobljeno z rdečo golo kožico; kljun je plavkast, noge pa sivkaste. Črevelj dolga ptica vaga po priliki 1 funt. Samica je malo manjša ter ima na trebuhu manjšo in bledejšo podkovo.

Ta lepa puta prebiva skozi celo leto povsod na obdelanej zemlji. Po nekterih krajih je prav navadna ptica. Dasiravno se hribov ne ogiblje, vendar so jej ljubša ravna ali holmasta polja, senožeti, strnišča in vinogradi. Posebno všeč so jej kraji, kjer se njive in travniki vrsté z goščavami in grmovjem; rade tudi obiskujejo redko porobje okoli gozda, v sam gosti les pa ne gredó.

S pomladi hodijo jarebice sparoma, pozneje stara dva vodita mladino in vsa družina ostane do pri-

hodne pomladi skup. Sklučenega hrbta se zjutraj in proti večeru hitro muzajo med žitom ali pa smučejo med goščavo, okoli poldneva pa počivajo v senci. V svojem okraji se pasoč klatijo sem ter tje, toda daleč nikoli ne gredó, zlasti tam ne, kjer imajo mir. Ako jih kaj prestraši, tekó hitro po tleh, tudi počenejo in se potuhnejo; ako je nevarnost večja, se vzdignejo z velikim hrupom in pokom, pa kmalu spet sedejo, toda nikdar na drevo, temveč zmerom na zemljo. Za silo gredó tudi v vodo in še dosti dobro plavajo.

Kakor prepelica brani se tudi jarebica z vsakovrstnim zrnjem in semenjem, z žužki in zelenjavo. Po zimi kopljejo po snegu, da pridejo do trave in do zelene ozimine, in obirajo tudi brinove jagode. No v hudih zimah se jim hudo godi. Sneg večkrat zmrzne tako na debelo, da ga ptice ne morejo razpraskati in razkopati; takrat je treba stradati. Lakota jim vzame prirojeni strah pred človekom, drzno se približajo samotnim hišam in pridejo celó na dvorišče smeti razkopavat. Ali pri vsem tem jih v takih zimah mnogo pogine, časih na daleč in široko nobena ne ostane. O tacem času mora pameten lovec skrbeti, da mu ta divjačina ne odmré. Okoli grmovja bode razkopal sneg ter jim časih vrgel kako perišče slabejega žita.

Spomladi se družine razkropé na pare, kar se pa ne godi brez hudega boja med samci. Samica si naredí v travi ali v žitu jamico, jo nastelje površno z bilkami in v to priprosto gnjezdo znese 10—16 sivo zelenkastih jajec, na katerih ona sama sedí tri tedne. Samec pa blizu nje na straži stoji, zvesto pazi in posluša ter hitro vsako nevarnost obznani valečej družici. Živahni kebcéki so črno, rumeno in rjavo pisani, komaj so izlezli iz jajca že tekajo okoli matere, ki jih skrbno vodi okoli. Oče jih vedno spremlja, pazi na nje in skrbi za njihovo varnost. Ako mladina po kakej nesreči izgubi mater, prevzame on vodstvo in nadomestuje mater. Takrat se vede kakor samica, kliče jih z istim glasom in vabi pod svoje perotnice. Mladiči precej hitro rastó, ali leteti morejo še le v tretjem mesecu.

Kakor hitro se staremu ne zdi vse varno, tekoj dá znamenje. Stara zbere ubogljivo mladino okoli sebe, on pa nemirno leta sem ter tje, steguje vrat, gleda in posluša na vse strani. Pri resničnej nevarnosti se razbegnejo in poskrijejo na stanovitno znamenje mladiči, stara dva pa šepavo krivencata dalje in tako premotita sovražnika, da gré za njima in zgreši mladino. Ko starka misli, da je sovražnik že dosti razbegan, vrne se po ovinkih k otrokom, ki so ves čas mirno žedeli vsak v svojem skrivišču. Na vabilni materni glas se pa tekoj spet vsi zberó okoli nje in kmalu se jim tudi oče pridruži. Pozneje, ko mladina malo odraste, morajo sinovi očetu zljajšati težko službo ter za-nj prevzeti stražo. To je ob enem tudi dobra šola za njihovo prihodnost.

Jarebica ima mnogo in mnogo sovražnikov; na zemlji in v zraku prežé na-njo razne zverí in ujede, jeseni in po zimi pa še človek.

Žive ujete jarebice se privadijo človeku in hiši ter postanejo prav domače. Krotke so posebno one, ktere izvali koklja iz podvrženih jarebičnih jajec.

V naših krajih živé razen poljske jarebice še tri druge ptice, ki so z njo več ali manj v rodu. Prva je:

Gozdna ali hostna, tudi rdeča jarebica, podlesk in leščarka imenovana. Od poljske jarebice je večja, po dolgem meri 15 palcev. Rjasto rumena kura je belo in črno pisana; sivkast rep ima en črn in en bel pas; grlo je črno, belo obrobljeno. Nad očesom ima rdečo bradovičasto kožico; noge so skoro do prstov pernate; na glavi ima pernato čopo; kljun je črn. Malo manjša samica ima na glavi manjšo čopo in njeno grlo ni črno.

Ta jako plaha puta živi po gorskih gozdih, posebno po krčevinah, kjer raste leščevje, praprot in resa. Po dnevi tiho smučé od grma do grma, po noči pa spi na drevji, kjer je varniša pred tihotapnimi zvermi. Tudi od tal spodena se skrije v gosto smreko ali jelo.

Kakor sploh vse divje kure hrani se z vsako-

vrstno hrano, po letu s črvi, polži in žužki, jeseni in po zimi s semenjem, jagodami in brstjem. Po zimi kopljejo dolge hodnike pod snegom, da pridejo do živeža.

Hostna jarebica gnjezdi v goščavi na zemlji. V kotanjo znese kacih 8—15 rumeno rjastih, temno pegastih jajec. Lepe kebčke vodi ona sama, še le ko so malo odrasli, se samec spet pridruži družini, ki potem do prihodnje pomladi ostane skupaj.

Lisice, mačke in kune jih mnogo podavijo, ravno tako tudi kanje in kragulji, zato so te lepe kokoši pri nas dosti redke.

Gozdna jarebica je sosebnost okusnega in slastnega mesa; ljudje, ki se v to razumé, pravijo, da je boljša od fazana.

Drugi je:

Skalni jareb ali kotorna, za spoznanje manjši od hostne jarebice. Zgoraj je pepelast, po plečih rdečkasto nadahnjen; grlo je belo, s črnim trakom obrobljeno; prsi in bokovi so rjasto in črno pasasti in kostanjevo pegasti, kar ga posebno lepega dela. Rep je rjasto rdečkast; kolobarček okoli očes, kljun in noge so rdeče.

Pri nas živi ta krasna putika po skalovji in pečevji pustega Krasa, po Notranjskem, Goriškem in v Primorji. Freyer napominja, da prebiva in gnjezdi tudi na Gromadi nad Polhovim Gradcem, kar mi je tudi ondotni lovec potrdil.

Skalni jareb je plaha in oprezna ptica. Lovca pozna že od daleč, na kokljin ali petelinov svarilni glas se cela družina razprši in potakne med kamenje in travo; ako lovec ne zná posnemati kokljinega glasu, ne bode nobenega dobil na oko, naj še tako stikuje za njimi. Med skalami hitro teka sem ter tam in da si leti bolje od drugih sorodnikov, se vendar nerad vzdigne od tal. Od kake zveri preplašen vendar časih tudi seda na drevo. Hrani se kakor sploh jarebice.

Samica znese 12—15 rumenkljastih, rjavo počrkanih jajec v priprosto ali dobro skrito gnjezdo pod kako skalo, v razpokanem pečevji ali pod gostim grmom. Mladiče vodita oba roditelja v vednem strahu

pred grabežljivo zveradjo, ki rada postopa za brezskrbno mladino in res marsikomu zavije vrat.

Na Grškem in dolnjem Laškem je skalni jareb prav navadna ptica, v Indiji jo pa držé med domačo perotnino okoli hiše. Petelini se med sebo neusmiljeno kavsajo in bijejo na življenje in smrt, dostikrat je boj še le končan, ko eden borilcev pade mrtev na zemljo. Za tega delj so jih nekdam na Grškem in jih še dandenes v Indiji privajajo na take boje.

Meso skalnega jareba daje izvrstno pečenko, boljše od poljske jarebice in prepelice.

Konečno moramo še omeniti:

Snežnega ali planinskega jareba, ki živi po naših snežnikih v družbi planinskih ščinkovcev in divje koze. Tu se pasejo med dragomastnikovimi grmiči, v rušovji in po skalovji. Da si ravno niso sosebnost redki, vendar jih je neznano težko zaslediti, ker so po letu in po zimi tako opravljeni, da jih ni lahko razločiti od prstenih tál in sivega kamenja, in se zraven pred človekom še potuhnejo.

Planinski jareb je po zimi bel kakor sneg, samo kljun in rep je črn; toda tudi repna peresa so belo obrobljena in zgoraj s podaljšanim trtičinim belim perjem pokrita. Po letu je pa skoro vsak mesec drugače opravljen. Kocaste, do plavih krempljev pernate noge, trebuh in kreljuti so tudi po letu bele; samo rep in peresni tuli na kreljutih so črni; sicer je sivo rjast, belo in črno izpran, z rumenimi in črnimi pasovi in lisami opisan. Zimska obleka ima pa skoro zmerom še tu in tam kako letno pisano pero, in tudi narobe se v poletnem oblačilu najde kako zimsko pero. Nad očesom se mu blišči rdeča bradavičasta koža, ki je pri samcu mnogo večja in očitniša nego pri njej.

Snežni jareb se hrani s travo, planinskimi zelišči, jagodami in brstjem, po letu pa tudi pobira žužke in črve. V vročini leni čepé v senci in se z velikim hrupom še le vzdignejo, ko se jim je človek na nekoliko korakov približal; pri meglenem vremenu so jako živahni in brezskrbni; pri hladnem in čistem

zraku pa jako oprezni. Po letu se držé v hladnih, golih višavah, še le ko jih zagrne snežena odeja, se umaknejo v niže gozde, kjer so varniši pred zameti in plazovi in kjer se laže dobi najpotrebniši živež. No pri vsem tem jih plazovi mnogo podsujejo in sploh jih v hudih zimah na zmrznjenem snegu dokaj pogine.

Pomladi se jesenske in zimske družine razkropé ter se sparjene vračajo v priljubljene višave.

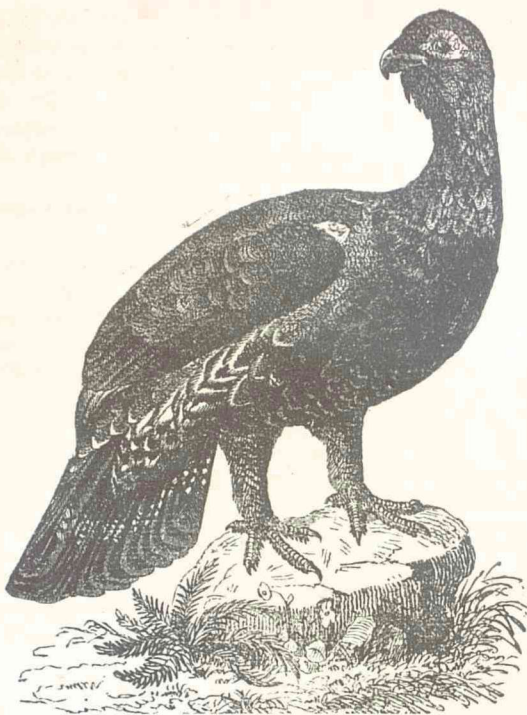
V jamico, ki je z mahom in suhljadjo površno postlana, položi ona 9—16 zamoklo rumenih, rjavo pikčastih jajec. Petelin se ne zmeni niti za valečo samico, niti za mladino; tačas sam pohaja po najviših obronkih. V nevarnosti se kebčeki poskrijejo spretno med kamenje in v luknje, starka pa odleti; ko je nevarnost minula, pride nazaj in jih hitro zopet skliče pod svoje varne peruti.

Planinski jareb je dobra jed.

52. Divji petelin.

Naše planine so bile nekdam vse opasane z gostimi črnimi lesovi, ktere je pa v novejšem času sekira že jako iztrebila in po mnogih krajih v malovredno redko hosto spremenila. Le sem ter tje po raztrganih višavah, strmih in nepristopnih koritih je ostal gozd še tak, kakoršen je bil nekdam ves. Tu ležé velikanska gnjila debla na tleh, okoli njih pa veselo poganja nov zarod; toda teh débel ni podrla drvarjeva sekira, dozdam človek seka rajši tam, kjer se les da laže spraviti v dolino in hitreje spremeniti v denar. Kar starega in mladega steblovja leži tod, to je polomila starost, vihar in sneg. Po takih gozdih še dandenes hlača kosmatin medved, prebivajo kune zlatice in divje mačke, po nekterih krajih se dobode še tudi kak ris, posebno pa prebiva po tacih lesovih — divji petelin.

Divji petelin je največa divja kura in sploh eden največih naših domačih ptičev. Dorasel meri od kljuna do konec repa blizu tri črevlje, je toraj velik kakor puran; težek je 9—12 funtov, dobode se pa s 15 funti in še črez. Divji petelin pa ni samo velik, tem-

47. Divji petelin.

več tudi lep ptič. Glava je črna, vrat in prsi se svetijo kovinsko in se spreminjajo na plavo in zeleno, črnikasto truplo nagiblje malo na sivo; perotnice so zamoklo rjave, na zgibu bele; trebuh je črn, belo pegast; črni široki rep belo lisast. Bledi rumeni kljun je kljukasto zakrivljen kakor od kake ujede, izpod kljuna ima prnato brado, ki ga še bolj postavnega dela. Golenice so do prstov pernate; črni kremplji so kratki ali močni. Nad rjavim očesom se mu žari škrlatasta bradavičasta koža. Kokoš je mnogo manjša, nima brade in sploh njemu ni nič podobna. Perja je rjastega, črno in belo lisastega; po prsih in po grlu čisto rjasta; po belem trebuhu črno in rjavo pisana; rjavi rep je črno pasast. Tehta 3—5 funtov.

Divjemu petelinu je najbolj všeč samotno, z bukvami pomešano jelovje in borovje, kjer pod starimi z bradastim lišajem obraščenimi jelami rodi borovnica (črna jagoda), kjer na prelomih raste vresje in kopinje. Čiste vode se vé tudi ne sme manjkati. Tu živi po letu in po zimi v sosedstvu črne žolne in pisanih detlov, akoravno se ne zmeni za-nje. Le najhujša zima in debel sneg ga prežene v nižave, časih pa tudi v planinskih senikih išče zavetja.

Vsak divji petelin ima svoje izvoljeno, visoko drevo, na katero najrajši seda, na katerem navadno tudi prenočuje in sploh brez potrebe nikdar ne gré daleč od njega. Po dnevi je večidel na tléh, mogočno in počasi stopaje si išče hrane po goščavi ali pa se zadovoljno koplje v suhej prsti. Toda tudi sedaj, ko bi človek mislil, da je pozabil na vse, kar se okoli njega godí, ga najmanjši šum izdrami iz ugodnega čustva. Ako počí najtanja suha vejica, sliši on to dalje od sto korakov, vzdigne se z velikim hrupom in hitro s perotnicami mahaje leti (Gorenci pravijo, da pluje) naravnost po lesu. Za tako težko truplo prekratke perotnice mu ne dadó daleč leteti, kmalu sede v kako visoko drevo. Pri grdem vremenu, posebno pri mečavi po zimi ne gré rad z drevesa in večkrat tako dolgo ostane na njem, da vsega osmuče.

Divji petelin je vse, kar druge divje kure. Po letu trga travo, mlado praprot, cvetne mačice, pozneje obira jagode in kopine, vmes zoblje tudi žužke, črve, polže in drobne kamenčke; po zimi in spomladi se pa prehrani skoro s samim borovim in jelovim brstjem. In ker se divji petelin strelja samo s pomladi, zato je njegovo meso trdo, žilavo in diši po smoli ter se mora na poseben način pripraviti, da postane užitno. Kokoš je v hrani bolj izbirčna, rajša zoblje žužke in je mehkejše sočniše zeli; zato je pa njeno meso mnogo prhkeje in okusniše.

Petelin živi navadno sam, brez vse družbe. Samo s pomladi, ko mu kri zavré, vabi kokoši k sebi in se sploh tako spremeni, da ga ni poznati. On, ki je skozi vse leto sama opreznost in živa nezaupnost, se sedaj tako izpozabi, da mu se človek na nekoliko korakov daleč more približati, zraven se vede tako

smešno in norčavo, kakor bi bil ob vso pamet prišel. Lovci pravijo: Divji petelin „poje.“

Že v drugej polovici meseca sušca — v viših gorah pa meseca malega travna — začne petelin peti. V ta namen preseli se iz svojega navadnega okraja v stanovit les, ki navadno leži proti jutru in je večkrat daleč od njegovega navadnega stanišča. O tem času se na njegov glas tudi kokoši začno zbirati in, priletevši s petelinom vred v večernem mraku na izvoljeno mesto, posedajo po drevji. Zjutraj še pred dnevnim svitom se začne petelin glasiti; časih dleskne s kljunom, kakor bi s suho palico udaril ob preperelo vejo; dleskanje je zmerom hitreje in glasneje, cmokanju podobno, naposled se prevrže v neznano hitro smicanje, kakor bi koso brusil; lovci pravijo, da „rigel dela.“ Potem preneha za čas, pa kmalu spet z nova začne tako dolgo, da ga kokošji vabeči glas: dak, dak izvabi z drevesa na tla. V svoje petje je tako zamaknjen, da takrat, kedar rigel dela, nič ne vidi, nič ne čuje. S stegnjenim vratom, razšopirjenim repom in spuščeniimi kreljutimi mencá po veji sem ter tje in prevrača oči, kakor bi bil pijan. Ni mi treba dostavljati, da tačas ne trpi nobenega družega petelina blizu sebe, in ko bi se kateri prikazal, se med njima tekoj uname boj na življenje in smrt. Pojoč petelin je tako razkačen, tako ga prevzame strast in togota, da napada in grize celó ljudi in živino, ki pride blizu njega. Po solnčnem vzhodu preneha peti ter gré s kokošimi na pašo, zvečer pa spet prileti na isto drevo in drugo jutro se komedija z nova prične. To trpi tri do štiri tedne; pri grdem vremenu vendar ne poje.

Ko so se kokoši sparile, gredó spet svojim potom, petelin se loči od njih in odleti spet nazaj v svojo samoto. Kokoš si izgrebe kotanjo, jo nemarno nastelje in znese 6—12 rjastih temno pikčastih jajec, ki niso nič večja od jajec domače kokoši. Na gnjezdu sedi tako čvrsto, da se dá večkrat z roko prijeti; prepodena ne gré daleč proč in pride kmalu nazaj; kedar odide za kratek čas na pašo, pokrije jajca, da jih ne bi kaka vrana staknila. Konec četrtega tedna se izvalé piščeta, katerih je mati neizrečeno ve-

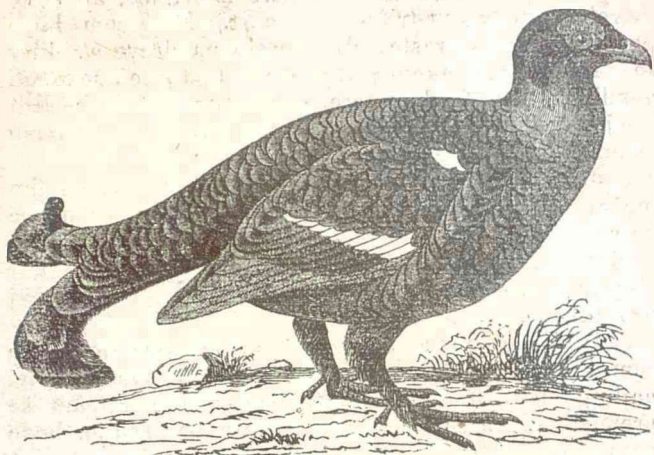
sela. Kmalu jih vodi na pašo, razkapa jim mravljišča in je uči jesti; za njihovo obrambo v nevarnosti jej materina ljubezen vdihne vsakoršne zvijače, ali če je potrebno tudi neustrašeno srčnost. Mladičem hitro perje toliko ponaraste, da morejo na drevesa, kjer so varniši pred lakomnimi zvermi. Pod jesen se mladi petelinčki ločijo od matere, poskušajo peti in se radi bijejo med sebo; jarice pa do prihodnje pomladi ostanejo pod materinim očesom.

Jajca divje kokoši so že večkrat podkladali domačej kokoši, ki jih je tudi izvalila; ali divji otroci so se bali pisane matere, zlasti njenega klokanja in večidel so kmalu poginili. Sem ter tam so vendar kacega mladiča odgojili, ki so se s časom še precej ukrotili.

Divji petelin, zlasti kokoši in mladiči imajo na zemlji in v zraku neizrečeno mnogo sovražnikov, najhujši med njimi je znabiti lisica; ako k temu še premislimo, da se stari gozdi čedalje bolj redijo, bode nam razvidno, zakaj ta lepa in zanimiva ptica vse bolj gine po naših krajih.

Divji petelin spada z jelenom in srno v tako imenovano véliko ali plemenito lov, ki posebno vélikej gospôdi dela zabavo. Pravi lovec nikdar ne strelji po kokoši, niti po mladičih, temveč samo po petelinu in to samo spomladi, kedar poje. Kmalu po polnoči mora zapustiti postelj ter se napotiti v goro, ki ima še večidel zneženo odejo. Natanko mora poznati ves kraj, posebno pa petelinove lastnosti. Najkasneje ob treh zjutraj mora že biti na mestu, kacih 100 korakov od drevesa, na katerem petelin po navadi poje. Tu mora stati mirno tako dolgo, da začne petelin „rigel“ delati, takrat skoči hitro nekoliko korakov proti petelinu; ko rigel preneha, mora obstati in mirno čakati drugi rigel in tako naprej tako dolgo, da pride pod petelinovo drevo. Tu ga vzame na muho in strelji sred rigla. Ako je zadét, štrbonkne z velikim hrupom na zemljo, ako ne, zleti časih po strelu, časih je pa tako zamaknjen, da ga celó strel ni predramil in lovec potem strelji lahko še enkrat. Pravi lovec ga strelja samo s kroglo; z zrnjem je sramotno, tudi se lahko odbije od trdega in gostega perja.

53. Rušavec ali škarjevec.

48. Rušavec ali škarjevec.

V sosedstvu divjega petelina živi njegov najbližnji sorodnik, prelepi rušavec ali škarnjek, tudi mali divji petelin imenovan. Do dva čravlja dolgi in tri do štiri funte težki samec je svetlo črnega, na plavo se spreminjajočega perja; zgib na perotnicah in pas čez kreljuti je bel; črni trebuh je belo lisast, perje pod repom je pa čisto belo. Največ ga pa krasi škarjast ali rašljast rep, čegar lepa peresa so na ven vkrivljena. Črni kljun je zakrivljen; nad očesom se mu žari posebno velika in debela rdečokožnata obrva. Za tretjino manjša samica je rjasta in črno lisasta, skoro kakor kokoš divjega petelina; obrva nad očesom je manjša.

Ta jako plaha in divja kura prebiva sem ter tam po gorskih gozdih, zlasti v brezovji in bukovji; za čisto jelovje ne mara toliko. Na tleh je urniša od divje kure in tudi bolje leti, sicer jej je pa v lastnostih in vedenji vsa podobna. Pomlad tudi njega popolnoma omami; z razprtim repom in pobešenimi kreljutimi poje in pleše po tleh okoli zbranih kokoši.

Sparjene pute se razkropé in znesó po 7—12 rumenkastih in rjasto pegastih jajec. Ko mladiči malo odrastó, pridruži se petelin spet družini, ki potem do pomladi vsa skupaj ostane.

Hrani se z raznovrstnim brstjem, cvetnimi mačicami, jagodami in žužki. Po zimi si napravi pod snegom dolge rove, da pride do hrane.

Ruševčevo meso je jako okusno, zlasti od kokoši in mladičev.

Lov na škarnjeka je skoro še bolj težavna nego na divjega petelina, kajti on tudi med petjem zagleda in začuje vsako nevarnost. Le kdor zna dobro posnemati njegov rigel, ga z lahka privabi k sebi; na ta glas namreč prihití petelin in hoče odgnati namišljenega protivnika. Zato se lovci radi pobahajo z ustreljenim ruševcem ter si njegova repna peresa (krivce) zatikajo za klobuke. V nekterih krajih naprej obrnjeni krivci na klobuku pomenjajo voljo za tepež.

Mladi ujeti ruševci se dosti hitro udomačijo in privadijo človeku.

KAZALO.

Vvod.

	Na strani.
I. Ptice človeške prijateljice	3
II. Ptičje življenje	6
III. Gnjezditev in valitev	7
IV. Mladiči	13
V. Selitev	15
VI. Ptice naše dobrotnice	18
VII. Ne proganjajte ptičev	21

Ptičje podobe.

I. Domača perotnina ali živad.

	Na strani.		Na strani.
1. Kura	25	6. Pegat	53
2. Golob	31	7. Pav	54
3. Raca	38	8. Fazan	57
4. Gos	44	9. Labud	60
5. Puran	48		

II. Naše póljske in gozdne ptice.

	Na strani.		Na strani.
10. Vrabec	65	18. Penica	97
11. Lastavica	69	19. Krivokljun ali blask	99
12. Ščinkovec ali zeba	77	20. Palček ali stržek	101
13. Strnad	83	21. Kraljiček	104
14. Taščica	85	22. Pastirica ali pliska	105
15. Kalin ali popkar	88	23. Škrjanec ali škrlec	106
16. Dlesk	91	24. Pevka	110
17. Slavec	92	25. Senica	110

Živali v podobah.

	Na strani.		Na strani.
26. Kos	116	41. Šoga ali šoja.	152
27. Drozdi	118	42. Škorec	156
28. Povodni kos	122	43. Udeb ali smrdokavra	159
29. Vuga ali kobilar	125	44. Brlez	161
30. Srakoper	126	45. Plezavček ali pla-	
31. Muharji ali muhovci	129	zirec	163
32. Cipa	131	46. Žolne	164
33. Pegam	133	47. Detal	169
34. Legat	135	48. Vijeglavka ali vrto-	
35. Vodomec	137	glavka	171
36. Zlatovranka ali ze-		49. Kukavica	173
lena vrana	140	50. Prepelica	177
37. Vran ali krokar	142	51. Jarebica	179
38. Siva vrana	146	52. Divji petelin	185
39. Kavka	149	53. Ruševac	190
40. Sraka	150		

Imenik

v tem zvezku opisanih ptičev z dodanimi nemškimi
in latinskimi imeni.

- Bankivka (kokoš); Bankivahuhn; Gallus Bankiva 30
Belorepka; grauer Steinschmätzer; Saxicola oenanthe 88.
Beloritka, glej belorepka.
Bezgavka (senica); Bartmeise; Parus biarmicus 114.
Biserka; Perlhuhn; Numida meleagris 53.
Blask, glej krivokljun.
Borovnjak, glej brinovka.
Branjug, glej brinovka.
Bregulja; Uferschwalbe; Hirundo riparia 72.
Brezovček; Birkenzeisig, Leinfink; Fringilla linaria 82.
Brinovka; Wachholderdrossel, Krammetsvogel; Turdus pi-
laris 120.
Brglez, glej brlez.
Brlez; Spechtmeise, Kleiber; Sitta europaea 161.
Brojica ali brolica; Zaungrasmücke, Müllerchen; Sylvia
garrula 98.
Bud, glej udeb.
Butej, glej udeb.
Carar; Misteldrossel; Turdus viscivorus 119.
Cikovt; Singdrossel; Turdus musicus 119.
Cipa mala; Wiesenpieper; Anthus pratensis 132.
Cipa poljska; Brachpieper; Anthus campestris 133.
Cipa vélika; Baumpieper; Anthus arboreus 132.
Cipa vodna; Wasserpieper; Anthus aquaticus 133.
Čížek; Zeisig; Fringilla spinus 81.
Čopka (senica); Schopfmeise; Parus cristatus 113.
Črnelka, glej pogorelček.
Črnoglavka; Mönch, Schwarzblättchen; Sylvia atricapilla 98.
Detal mali; kleiner Buntspecht; Picus minor 170.
Detal srednji; mittlerer Buntspecht; Picus medius 170.
Detal troprsti; Dreizehenspecht; Picus tridactylus 171.
Detal véliki; grosser Buntspecht; Picus major 169.
Dlesk; Kernbeisser; Coccythraustes vulgaris 91.

- Dolgorepka (senica); Schwanzmeise; *Parus caudatus* 114.
 Dolgorepka, dolgoreplja (raca); Spiessente; *Anas acuta* 41.
 Drozd beli; Weindrossel; *Turdus illiacus* 120.
 Drozej, glej drozd.
 Drozeg, glej cikovt.
 Drozeg plavi; Blaumerle, einsamer Spatz; *Petrocincla cyanea* 122.
 Drskač, glej carar.
 Duplar; Hohltaube; *Columba oenas* 34.
 Fazan navadni; gemeiner Fasan; *Phasianus colchicus* 57.
 Fazan srebrni; Silberfasan; *Phasianus nyctemerus* 60.
 Fazan zlati; Goldfasan; *Phasianus pictus* 60.
 Gaga; Eidergans; *Somateria mollissima* 42.
 Golob divji; Feldtaube; *Columba livia* 33.
 Golob selec; Wandertaube; *Columba migratoria* 36.
 Golob skalni, glej golob divji.
 Gos divja ali siva; Graugans; *Anser cinereus* 45.
 Gos njivska; Saatgans; *Anser segetum* 48.
 Griljec, griljček; Hirngrille, Girlitz; *Fringilla serinus* 81.
 Grivar; Ringeltaube; *Columba palumbus* 34.
 Grivnjač, glej grivar.
 Grlica; Turteltaube; *Columba turtur* 35.
 Grlica laška; Lachtaube; *Columba risoria* 35.
 Hortolan, glej strnad vrtni.
 Hubkač, glej udeb.
 Hudournik navadni; Mauerschwalbe, Segler; *Cypselus apus* 74.
 Hudournik planinski; Alpensegler; *Cypselus melba* 75.
 Ilovščica, glej šmarnica.
 Jareb gozdni; Haselhuhn; *Tetrao Bonasia* 182.
 Jareb planinski, glej jareb snežni.
 Jareb rdeči, glej jareb gozdni.
 Jareb skalni; Steinhuhn; *Perdix saxatilis* 183.
 Jareb snežni; Schneehuhn; *Lagopus alpinus* 184.
 Jarebica poljska; Rebhuhn; *Perdix cinerea* 179.
 Kalandra; Kalanderlerche; *Alauda calandra* 109.
 Kalin; Gimpel; *Fringilla pyrrhula* 88.
 Kameničar; Steindrossel, Steinröthel; *Petrocincla saxatilis* 121.
 Kavka; Dohle; *Corvus monedula* 149.
 Kavka planinska; Alpendohle, Schneehohle; *Pyrrhocorax alpinus* 155.
 Klesk, glej krekovt.

- Kobilar; Goldamsel, Pirol; *Oriolus galbula* 125.
 Kokoš domača, glej kura.
 Komatar; Ringdrossel; *Turdus torquatus* 121.
 Konopljenka, glej repnik.
 Konopljičica, glej brezovček.
 Kos; Schwarzdrossel, Amsel; *Turdus merula* 116.
 Kos kameni, glej kameničar.
 Kos planinski, glej kavka planinska.
 Kos povodni; Wasseramsel; *Cinclus aquaticus* 122.
 Kotorna, glej jareb skalni.
 Kovaček; Weidenlaubsänger, Fitis; *Ficedula trochilus* 96.
 Kraljiček; Goldhähnchen; *Regulus ignicapillus* 104.
 Kramparica, glej kavka planinska.
 Krehlja; Krickente; *Anas crecca* 41.
 Krekovt; Tannenheher; *Nucifraga caryocatactes* 154.
 Krivokljun mali; Fichtenkreuzschnabel; *Loxia curvirostra* 99.
 Krivokljun véliki; Kiefernkreuzschnabel; *Loxia pytiopsittacus* 101.
 Krokar; Rabe, Kolkrabe; *Corvus corax* 142.
 Kukavica; Kuckuck; *Cuculus canorus* 173.
 Kura domača; Haushuhn; *Gallus domesticus* 28.
 Labud črni; schwarzer Schwan; *Cygnus atratus* 64.
 Labud črnovrati; schwarzhalsiger Schwan; *Cygnus nigricollis* 64.
 Labud grbec; Höckerschwan; *Cygnus olor* 62.
 Labud pevec; Singschwan; *Cygnus musicus* 63.
 Lastavica domača; Rauchschnalbe; *Hirundo rustica* 71.
 Lastavica hišna; Hausschnalbe; *Hirundo urbica* 72.
 Lastavica kmetska, glej lastavica domača.
 Lastavica mestna, glej lastavica hišna.
 Legat; Bienenfresser; *Merops apiaster* 135.
 Leščarka, glej jareb gozdni.
 Ligarica, glej gos njivska.
 Lipek, glej šmarnica.
 Lišček; Stieglitz; *Fringilla carduelis* 80.
 Menišček; Tannenmeise; *Parus ater* 113.
 Muhar belovrati; Halsbandfliegenfänger; *Muscicapa albicollis* 131.
 Muhar črnoglavi; Trauerfliegenfänger; *Muscicapa atricapilla* 131.
 Muhar véliki ali sivi; grauer Fliegenfänger; *Muscicapa grisola* 130.

Muhavec, glej muhar.
Musa; Sumpfmeise; *Parus palustris* 114.
Mutec, glej udeb.
Nikavec; Bergfink; *Fringilla montifringilla* 79.
Odap, glej udeb.
Olšica, glej čižek.
Ostroglež, glej strnad beli.
Palček; Zaunkönig; *Troglodytes parvulus* 101.
Pastirica bela; weisse Bachstelze; *Motacilla alba* 105.
Pastirica rumena; gelbe Bachstelze; *Motacilla sulphurea* 106.
Pav; Pfau; *Pavo cristatus* 54.
Pegam; Seidenschwanz; *Bombycilla garrula* 133.
Pegat; Perlhuhn; *Numida meleagris* 53.
Penica vrtna; Gartengrasmücke; *Sylvia hortensis* 98.
Penica pisana; Sperbergrasmücke; *Sylvia nisoria* 98.
Petelin, glej kura.
Petelin divji; Urhuhn, Auerhuhn; *Tetrao urogallus* 185.
Pevka; Alpenfluevogel; *Accentor alpinus* 110.
Pezdečivka; Sumpfmeise; *Parus palustris* 114.
Pinoža, glej nikavec.
Pižmarica; Bisamente; *Anas moschata* 42.
Plašica; Beutelmeise; *Parus pendulinus* 114.
Plavček; Blaumeise; *Parus coeruleus* 113.
Plazirec; Baumläufer; *Certhia familiaris* 163.
Plezavček, glej plazirec.
Plezavec skalni; Mauerläufer; *Tichodroma muraria* 164.
Pliska, glej pastirica.
Podgrivka, glej bregulja.
Podhujka; Nachtschwalbe, Ziegenmelker; *Caprimulgus europaeus* 76.
Podlesk, glej jareb gozdni.
Pogorelček; Gartenrothschwanz; *Sylvia phoenicurus* 87.
Popkar, glej kalin.
Prepelica; Wachtel; *Coturnix dactylisonans* 177.
Prusnik; Schwarzkehlchen; *Saxicola rubicola* 88.
Puran; Truthahn, Indian; *Meleagris gallopavo* 48.
Raca divja navadna; Stockente, Wildente; *Anas boschas* 38.
Raca turška, glej pižmarica.
Rdečerepka, glej pogorelček.
Reglja; Knackente; *Anas querquedula* 41.
Remec, glej plašica.
Repaljšica; Braunkehlchen; *Saxicola rubetra* 88.

- Repnik; Bluthänfling; *Fringilla cannabina* 82.
 Ruševac; Birkhuhn; *Tetrao tetrix* 190.
 Senica vélika; Kohlmeise; *Parus major* 110.
 Slavec mali; Nachtigall; *Lusciola luscinia* 92.
 Slavec véliki; Sprosser; *Lusciola philomela* 96.
 Smijačica; Lachtaube; *Columba risoria* 35.
 Smolnica, glej brinovka.
 Smrdat, glej udeb.
 Smrdela, glej udeb.
 Smerdojerica, glej udeb.
 Smrdokavra, glej udeb.
 Smrdovranka; Blaurocke, Mandelkrähe; *Coracias garrula* 140.
 Sraka; Elster; *Corvus pica* 150.
 Srakoper črnočeli; grauer Würger; *Lanius minor* 129.
 Srakoper rjavi; rothrückiger Würger, Dorndreher; *Lanius collurio* 126.
 Srakoper rjoglavi; rothköpfiger Würger; *Lanius rufus* 128.
 Srakoper véliki; grosser Würger; *Lanius excubitor* 128.
 Strnad beli; Schneeammer, Spornammer; *Emberiza nivalis* 85.
 Strnad mali; Zippammer; *Emberiza cia* 84.
 Strnad rumeni; Goldammer; *Emberiza citrinella* 83.
 Strnad trstni; Rohrammer, Rohrspatz; *Emberiza schoeniclus* 84.
 Strnad véliki; Grauammer; *Emberiza miliaria* 84.
 Strnad vrtni; Gartenammer, Ortolan; *Emberiza hortulana* 84.
 Stržek, glej palček.
 Ščinkovec navadni; Buchfink, Edelfink; *Fringilla coelebs* 77.
 Ščinkovec planinski; Schneefink; *Fringilla nivalis* 79.
 Škarjevec, glej ruševac.
 Škorec; Staar; *Sturnus vulgaris* 156.
 Škorec planinski, glej kavka planinska.
 Škrjanec čopasti; Haubenlerche; *Alauda cristata* 109.
 Škrjanec gorski; Heidelerche, Baumlerche; *Alauda arboraria* 109.
 Škrjanec laški, glej Kalandra.
 Škrjanec poljski; Feldlerche; *Alauda arvensis* 106.
 Škrlec, glej škrjanec poljski.
 Šmarnica; Hausrothschwanz; *Sylvia tithys* 87.
 Šoga; Holzheher, Eichelheher, Nussheher; *Garrulus glandarius* 152.
 Šoja, glej šoga.
 Štiglec, glej lišček.

Švrljuga, glej škrjanec čopasti.
 Taščica; Rothkehlchen; *Sylvia rubecula* 85.
 Taščica plava; Blaukehlchen; *Sylvia suecica* 88.
 Trstnica; Rohrsänger; *Sylvia arundinacea* 98.
 Udeb; Wiedehopf; *Upupa epops* 159.
 Udob, glej udeb.
 Udod, glej udeb.
 Vijoglavka; Wendehals; *Iynx torquilla* 171.
 Vizbec, glej strnad mali.
 Vodomec; Eisvogel; *Alcedo ispida* 137.
 Vravec domači; Haussperling; *Fringilla domestica* 65.
 Vravec poljski; Feldsperling; *Fringilla montana* 68.
 Vravec trstni, glej strnad trstni.
 Vran, glej krokar.
 Vrana črna; schwarze Krähe; *Corvus corone* 148.
 Vrana planinska; Alpenkrähe, Steinkrähe; *Fregilus gra-
 culus* 155.
 Vrana poljska; Saatkrähe; *Corvus frugilegus* 148.
 Vrana siva; Nebelkrähe; *Corvus cornix* 146.
 Vrana zelena, glej zlatovranka.
 Vrtnik; Gartenlaubsänger, Bastardnachtigall; *Ficedula
 hippolais* 96.
 Vrtoglavka, glej vijoglavka.
 Vuga, glej kobilar.
 Zeba, glej ščinkovec.
 Zelenec; Grünhänfling, Grünling; *Fringilla chloris* 91.
 Zlatovranka; Blauracke, Mandelkrähe; *Coracias garrula* 140.
 Zvrzek, glej brezovček.
 Žličarica; Löffelente; *Anas clypeata* 41.
 Žolna črna; Schwarzspecht; *Picus Martius* 167.
 Žolna siva; Grauspecht; *Picus canus* 168.
 Žolna zelena; Grünspecht; *Picus viridis* 168.
 Žvižglja; Pfeifente; *Anas Penelope* 41.

